196

D. I. GAVRILIU

CONTRIBUȚIUNI

LA

ISTORICUL TUTUNULUI

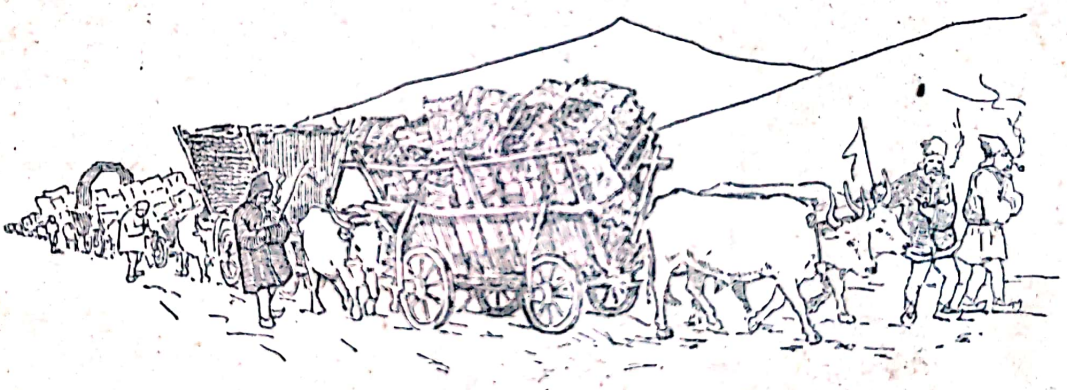

PÂNĂ LA INFIINȚAREA MONOPOLULUI

IN

ROMÂNIA

IAȘI
VIAȚA ROMINEASCĂ
1929

DIMA I. GAVRILIU
Şeful fabricaţiei
Manufactura de Tutun Iaşi

CONTRIBUŢIUN LA FAŢĂ ISTORICUL TUTUNULUI

PÂNĂ LA INFIINŢAREA MONOPOLULUI ÎN ROMÂNIA

CU O PREFAŢĂ A

D-lui I. MINEA
Prof. de Istoria Românilor
la
Universitatea din Iaşi

IAŞI
VIAŢA ROMÎNEASCĂ
1929

Scanned with OKEN Scanner

Această lucrare s'a tipărit în 2000 (două mii) exemplare.
Fiecare volum va purta semnătura mea:

PREFAŢĂ

Viaţa istorică, ca şi aceea, pe care o trăim, este atât de complicată, încât cu greu îi putem surprinde resorturile principale. Studiul migălos al amănuntelor biruit poate duce la sinteza de privelişti generale, cari altfel, când nu rezultă din cunoaşterea desăvârşită a detaliilor, n'au mai multă valoare decât comentariile cunoscute, cari discută evenimentele zilei, din cari cele mai multe sunt departe de adevăr. De aceea reconstruirea vremurilor trecute cere atâtea cunoştinţi şi atâţia cercetători. Valoarea faptului istoric depinde de consideraţiile, dela cari porneşte cercetătorul. Amănuntul şi aspectul faptului istoric impune cercetare anume şi considerare deosebită, când în special îţi mărgineşti obiectul de cercetare, pe când într'o recapitulare retrospectivă, acelaş amănunt devine ceva secundar, inutil, împovărător.

Printr'o operă de reconstrucţie istorică dispare un gol al cercetării ştiinţifice, când nimeni nu s'a preocupat de studiul unei chestiuni.

„Contribuţiile" d-lui Dima Gavriliu sunt preţioase, bine venite în ambele senzuri discutate mai sus. D-l Gavriliu a mai publicat o carte frumoasă ca rezultate şi nouă ca cercetare «Tutunul». Cu drept cuvânt cartea a fost bine primită. Literatura noastră n'avea o atare operă mai recentă şi cartea d-lui Gavriliu era scrisă frumos şi cu competinţă.

Autorul şi-a făcut răgaz să scrie şi «Contribuţiile», cari reprezintă contribuţii la istoria civilizaţiei româneşti. E un răgaz, care nu şi-l impune orişicine şi este bine că şi l-a impus d-l Gavriliu, care cunoaşte bine chestia. Intr'adevăr trebue să admiri răbdarea pasionată a autorului de a strânge toate ştirile despre tutun,

fumat la noi şi să le prezinte ca un capitol al istoriei generale a tutunului, fumatului. Materialul vast, dispersat, nu l-a obosit pe autor. Aceasta o denotă povestirea clară, liniştită, atrăgătoare.

Lectura nouei cărţi a d-lui Gavriliu prin subiectul său, foloseşte şi atrage curiozitatea şi dorinţa de a şti a orişicui. Nu se cere azi orişicui cultură? Oricât s'ar disputa noţiunea culturii, nimeni nu contestă că înseamnă şi un minim de cunoştinţe absolut indispensabile.

Cartea d-lui Gavriliu interesează şi pe cercetători, pe oamenii de ştiinţă.

Eu am citit-o cu plăcere şi folos.

I. Minea
Profesor de Istoria Românilor la Universitatea din Iaşi.

Iaşi, 18 Martie 1929.

Scanned with OKEN Scanner

CUVÂNT INAINTE

Apariţia lucrării de faţă va mira poate pe mulţi şi cu drept cuvânt se vor întreba unii semeni ai noştri, care este utilitatea practică a istoricului tutunului, în România!?

Având siguranţa acestei întrebătoare nedumeriri, îmi permit a le lua înainte curioşilor şi a le explica pe cât voi reuşi, îndrăsneala mea, pe care o consider ca foarte firească.

Acum trei ani când am început să scriu câte ceva despre tutun, se strecurase în sufletul meu teama că voi fi ridicol faţă de scriitorii înaintaşi, de valoarea regretatului Chimist-Agronom Dr. *Max Popovici*, de scrierile judicioase şi lămuritoare ale neobositului şi eruditului cercetător în ale tutunului, d. Consilier Agronom P. E. Mihăescu, care i-a închinat munca unei vieţi, animat de o pasiune neobişnuită pentru această plantă şi istoricul ei ; faţă de publicaţiile de indiscutabilă competenţă în materie ale d-lor Ingineri Agronomi V. Arghirescu, Gh. Străulescu. D. Popescu, Milcoveanu, Dr. I. Grinţescu, Ernest Grinţescu şi ale altora, care au mai scris despre tutun. Timiditatea mea însă nu a durat, şi graţie mai multor împrejurări favorabile am scris, cum m'am priceput, pentru cei mulţi care au nevoe de o cărticică de specialitate, între cărţile de senzaţie cu care îşi mai trec uneori vremea în ceasuri de răgaz.

Şi tot nu aşi fi avut suficient curaj dacă nu eram ajutat cu literatură de specialitate, cu note practice, cu sfatul şi cu atâtea îndemnuri bune, de un distins îndrumător al meu, căruia îi datorez aproape totul ; îi păstrez întreaga mea recunoştinţă.

Am adunat material şi mai bun şi mai slab, după cum m'au ajutat împrejurările şi norocul. Am însăilat în „*Tutunul*“, cam pripit, vre-o sută şi ceva de pagini scrise pe înţelesul tuturor, însă lipsite de acea putere de convingere care se cere scrisului popular.

Mărturisesc însă că din capul locului m'a ispitit scrierea cărţii de faţă, din două motive :

1. Pentru formarea culturii de specialitate găsesc foarte necesar a ne cunoaşte istoria meseriei pe care am îmbrăţişat-o şi dacă nu din convingere, măcar din spirit de imitaţie am încercat să schiţez în capitolele ce urmează simple contribuţii, stimulat mai mult de opera monumentală a savantului Comes, unde nu se află spus despre ţara noastră decât câteva vorbe banale, poate mai puţin cât despre Senegal sau Madagascar.

Da ! Ceiace au făcut Comes, Kisslnig, Brunet, Prianisnicov şi alţii pentru ţările lor este de admirat, însă nu ajunge atât ! Avem şi noi datorii către literatura noastră de specialitate, să cercetăm continuu pe calea progresului ştiinţific şi tot aşa de important să dăm viaţă trecutului economic şi pitoresc al meseriei noastre.

2. Anul acesta la 7 Aprilie, se împlineşte o jumătate de veac de când statul a luat pe seama sa exploatarea monopolului tutunului.

Acest fericit jubileu pentru instituţia care nu-şi mai găsea leac de îndreptare între 1864—1879, exploatată şi administrată ca o moşie pusă sub tutelă de procopseală—marchează în istoria economică a României o etapă de vădit şi incontestabil progres. Iar când situaţia financiară a ţării a devenit precară, după un război crâncen căruia i-a urmat o serie de ani secetoşi, pentru normalizarea întregii vieţi economice, singurul gaj luat în seamă de străinătate, pentru garantarea unui împrumut extern, a fost desigur tutunul, care dă cele mai sigure venituri ale tezaurului public.

Aduc pe această cale omagii respectoase memoriei celor care timp de cinci zeci ani, prin spiritul lor luminat şi printr'o muncă nepreţuită au însufleţit această instituţie, creiată la 1879 în împrejurări atât de dificile.

Deşi am aflat cu câte-va luni în urmă că se face sau s'a făcut o mare monografie oficială a Regiei Monop. Statului, am socotit totuşi că şi contribuţiunile mele îşi vor avea rostul lor, scrise măcar până la monopol, când începe desfăşurarea batalioanelor de cifre, pe care eu nu am avut de unde le lua.

Dacă s'a întocmit cu ocaziunea semi-centenarului Dobrogei o monografie oficială, această frumoasă manifestare a împiedicat pe d-nii Prof. I. Simionescu, Romulus Seişeanu, C. Filipescu şi pe alţii să nu închine omagiile lor provinciei transdunărene, prin frumoase lucrări monografice de o valoare reală sub toate raporturile ?

In modestele mele contribuţiuni sunt întrunite omagiile noastre, ale pionerilor glotaşi de la regie, fără nume şi fără cuvânt ; rugăm să ne fie

cu ertare îndrăsneala. Dorim instituției pe care o servim cu drag, conducere luminată, prosperitate, propășire sigură și glorie neîntrecută.

* * *

Am început să scriu despre istoricul tutunului cu gândul că fac bine să o iau de la fum și afumări pe care le-am identificat ca trebuinți firești în viața celor vechi, în unele cazuri drept precursoare ale fumatului; omul înainte de a fuma se afuma! Am identificat întrebuințarea pipelor ajungând la concluzii certe că europenii au fumat din timpuri poate tot așa de vechi ca și cei de peste ocean, anume ce? este greu de știut, dar poate... cine mai știe ce taine ne rezervă viitorul?

Apoi am vorbit despre tutun, cum a fost cunoscut, cum s'a răspândit în lumea nouă și în cea veche; despre împrejurările în care s'a introdus în România; cum s'a răspândit tutunul și tabietul fumatului; despre cultură, industrie, vânzare și fiscalitate până la monopol, adică până atunci când începe la noi epoca de glorie pentru această plantă.

In urmă, am arătat că până acum cât-va timp, tutunul trecea printre buruenile de leac; poate că și astăzi se mai bucură încă de această faimă în medicina populară.

De unde în primul capitol am arătat că zeii se îmblânzeau cu fumul produs de diferite ierburi și mirodenii, în ultimul capitol am scos în evidență divinitatea fumului de tutun, care activează gândirea, ascute spiritul literaților, limpezește raționamentul oamenilor de științi. Am citat literați și literatură înrudită cu fumatul tutunului.

Nici prin gând nu-mi trece ca prin scrisul acestor rânduri să fac elogiul tutunului, care se fumează cu voluptate de mic și de mare. Țin însă să spun că în biografiile scriitorilor de seamă cum și în operele lor, rar mi s'a întâmplat să nu găsesc cuvinte de laudă despre deliciile, aroma și gustul plăcut al tutunului, savurat cu pasiune de intelectuali și rafinați, în orele de activitate și repaus.

* * *

Țin să mulțumesc în special d-lui Anton Oprescu cercetător de migală în tainele scrisului vechiu, care cu o rară bună voință m-a ajutat nespus de mult cu material și sfaturi, să public aceste pagini — cam dispersate — cu adevăruri și fantezii adunate de mine și de alții.

De asemeni aduc mulțumiri d-lui Prof. Univ. I. Minea, care a acceptat cu plăcere a-mi scri prefața acestor contribuții.

Lucrării de faţă, doresc să-i urmeze cât mai curând altele cu coprins mai bogat, cu citate mai bine susţinute şi concluzii mai judicioase. Eu am un singur regret, acela de a nu fi găsit în scrierile cercetate de mine, cu privire la Români, măcar un singur cuvânt despre tutun, în legătură cu ţara noastră, înainte de jumătatea sec. al XVII-lea... deşi tutunul a fost adus la noi cu mult înainte.

Voi cerceta mai departe.

D. I. Gavriliu

Iaşi 28 Martie 1929.

Scanned with OKEN Scanner

Despre afumări.

In viața vechilor popoare, care au locuit continentele cunoscute și pe cele descoperite în urmă, fumul — și afumarea în anumite împrejurări — se confundau cu o trebuință de toți înțeleasă, recunoscută prin obișnuințe și tradiții de aceeași vârstă ca și primele începuturi de civilizație ale omului.

Fumul? — Este un fenomen vizibil și firesc care însoțește arderea unui corp — animal, vegetal sau mineral, — prin care se degajează în atmosferă nenumărate elemente simple și compuse, ca: amestecuri de gaze, vapori de apă și alte mici particule cunoscute și necunoscute.

Oamenii au utilizat fumul în mai multe chipuri:

Semnalizare optică.

Fumul a fost luat mai întâiu în considerare ca însoțitor, ca premergător, ca anunțător — am putea zice ca revelator — al focului. La multe popoare există proverbul: «până nu faci foc, fum nu iese», iar proverbele nu sunt altceva de cât înțelepciunea unui popor scoasă din experiența de toate zilele.

După cum fumul era mai des, ori mai rar, după cum se înfățișa pe o întindere mai mare ori mai mică, se putea bănui ce a luat foc și chiar cam la ce depărtare se află vatra focului. Din această pricină cel mai vechiu, cel mai lesnicios și cel mai rapid sistem de semnalizare optică a fost fumul.

Indepărtarea vieţuitoarelor vătămătoare.

Prin fum s'a putut îndepărta din jurul omului unele vieţuitoare foarte supărătoare, cum și prin frica pe care o au animalele de foc.

Şi s'au aruncat atunci în foc materiile care produceau cât mai mult fum şi anume un fum cât mai neplăcut vieţuitoarelor supărătoare.

Cine nu ştie că vulpile se depărtează din vizuinile lor prin fum şi că se vânează asfixiindu-le cu fum?

Fumul a fost şi este şi azi întrebuinţat ca mijloc de apărare împotriva ţânţarilor şi contra altor insecte vătămătoare.

Collin de Plancy [1]) în *Dictionnaire de Sciences occultes*, 1846, 2 vol. citează după **Nynauld**: *Lycanthropie*, că se pot alunga şoarecii arzând în casă copită de cal sau de catâr, se pot alunga şerpii arzând corn de cerb.

Le grand Albert [2]) în *Secrets admirables* afirmă că o cantitate de peşti din familia Blennidae-lor ‹anume Anarrhicus lupus Lin, care trăeşte în mările Nordului› spintecaţi, curăţiţi de solzi şi spălaţi, apoi sdrobiţi în piuă cu carne de miel sau de oaie tânără şi puşi pe foc mare, în ţinutul unde sunt lupi — astfel ca vântul să ducă fumul spre ei — atrage lupii, aceştia vin să mănânce friptura şi apoi adorm, astfel că pot fi ucişi cu uşurinţă.

Indepărtarea demonilor, vrăjilor.

Fumul provenit de la anumite corpuri, avea puterea de a alunga demonii, scăpând pe om de nenorociri.

Tânărul Tobias sfătuit de îngerul Raphael a izbutit să gonească din casa lui Raguil, viitorul său socru, spiritul rău care gâtuise pe cei şapte bărbaţi, care încercaseră unul câte unul, să ia pe Sara de soţie.

După sfatul îngerului, Tobias a luat spuză de tămâieturi şi a pus deasupra inima şi ficatul peştelui ce prinsese în râul Tigris. Şi a făcut fum şi mirosind dracul fumul neplăcut, a fugit şi nu s'a mai întors. Şi aşa a putut Tobie să ia pe Sara. fiica lui Raguil de soţie. Acestea le găsim scrise în *Cartea lui Tovit, Cap. 8, 2.*

In Evul mediu se credea că fumul provenit de la arderea unui dinte de om mort de curând, poate scăpa pe cineva de vrăji sau farmece.

---

1) Născut la 1793, mort la 1881. Scriitor foarte productiv, se făcu librar. Ruinat de Revoluţia de la 1830, trecu în Belgia, reveni la Paris la anul 1837 ‹devenind un catolic convins›.

2) Unul din cei mai de seamă învăţaţi ai Evului mediu, născut la 1193 la Lauingen. A murit la Cöln în 1280. A studiat ştiinţele la Padova, a intrat în ordinul Dominicanilor. Cunoştinţele sale de ştiinţe naturale l'au făcut să fie considerat ca fermăcător.

Conservarea legumelor şi a cărnurilor.

Fumul este şi un mijloc de conservare a fructelor, a peştelui, a cărnurilor. I s'a atribuit prin urmare o putere divină şi poate că prin aceasta a servit drept cale între oameni şi zei sau puteri divine, cărora li se prosternau noroadele.

Deodorizare, desinfectare.

Fumigaţii se făceau în locaşuri şi în locuinţe pentru deodorizare, adică pentru a împiedeca, a ascunde un miros urât, cât şi pentru desinfectare. Se făceau deci cu scop igienic.

Egiptenii au ţinut totdeauna seamă de prescripţiunile folositoare sănătăţii. In practicile religioase ei au avut în vedere — pe lângă sfinţenie — şi sănătatea. De aceea preoţii îndată ce se deşteptau ardeau răşină. Pe la amiază ardeau myrrha, o substanţă vâscoasă, mirositoare, produsă de un arbore din Arabia.

Şi azi se mai întrebuinţează pentru deodorizare fum de tămâie, de miere, de zahăr, de oţet.

La popoarele vechi se întrebuinţa în acelaşi scop chihlibarul.

B. Iorgulescu în *Dicţionarul geografic al judeţului Buzău* afirmă că pe la 1836, când s'a găsit chihlibarul în acel judeţ, se întrebuinţa pisat, pentru afumat în case (pag. 87).

La Romani era obiceiul că atunci când murea cineva, familia ardea pe ruguri parfumuri în mare cantitate.

Nero la moartea soţiei sale Poppea, a ars pe rug atâtea parfumuri cât nu putea produce Arabia într'un an.

Obiceiul de a arde tămâie la moartea cuiva a rămas la Creştini până în zilele noastre.

Florile care se pun în preajma mortului — dintre care nu lipseşte busuiocul — au rostul de a ascunde mirosul de cadavru.

Cornelio Magni (1672), călător italian din Parma, trecând prin Constantinopol şi Adrianopol spre Moldova, în timpul războiului cu Polonia, povesteşte următoarele: „Turcii cu turbane albe, cu bărbi lungi, mestecând vorbe tainice cu metaniile în mână, sunt jertfe ale cafelei, *tutunului* şi opiumului".

Numitul călător ia parte la o primire de ambasador de către Capudan Paşa şi Bostangi Paşa, prefectul de poliţie al Constantinopolului şi împrejurimilor şi descrie ceremoniile ospătării turceşti, cu cafea în zarfuri şi afumarea bărbilor.

Scanned with OKEN Scanner

Ştim că odată cu instalarea domnitorilor fanarioţi în ţările româneşti, s'au introdus la noi, exclusiv în curţile boierimii, nenumărate obiceiuri orientale.

Astfel în 1755 ambasadorul polon, contele **Jerzy August Minszeck,** şambelan apoi Mareşal al Lituaniei, în trecere prin Moldova, printre altele descrie audienţa sa la curtea lui Matei Grigore Ghica Vodă:

„Toată eticheta este constantinopolitană. Indată sar servitorii curţii, cari trebue să facă onorurile sub raportul mirodeniilor ca şi al lucrurilor de consumat. Aduc parfumuri, care se aprind într'un recipient de argint ciselat à jour şi în fumul parfumat se expune barba şi părul oaspetelui. Cine n'avea barbă se parfuma mai mult de formă. — *Bulet. Soc. de Geografie 1898.*

Prin 1760 călătorul **Boscovich** trecând pe la noi aminteşte de afumarea cu odogaciu.

In *„Beiträge zu einer statistisch-historischen Beschreibung Fürstenthums Moldau“*, Vol. I, — ⟨Hermannstad 1805⟩, **Doctorul Andreas Wolf** spune că „boierii şi ceilalţi bogaţi îşi procurau de la negustorii turci un fel de lemn numit în limba turcească „odogaciu“, având coloarea cafenie închisă cu firişoare albe gălbui, tare, cam greu, posedând părţi de răşină şi uleiu. Dacă se umezeşte o bucăţică în gură şi se pune apoi pe cărbuni aprinşi sau într'o lulea în funcţiune, atunci dă o aromă foarte plăcută. Bucăţi din acest lemn se pun în lulelele musafirilor de vază. Lemnul numit odogaciu e foarte scump» ⟨pag. 133⟩.

In multe case se afumă cu rădăcini de iarbă mare pentru curăţirea aerului. **Bartolomeu:** *Plantele medicinale.*

Indepărtarea miasmelor.

Diferite trunchiuri de plante, frunze, flori, fructe, miresme se aruncau pe foc pentru îndepărtarea miasmelor. In părţile Asiei — şi oricum în răsăritul Europei — lumea a crezut până mai acum câtă-va vreme şi poate încă mai crede că împotriva holerei se poate duce lupta prin fum de bălegar.

„In timp de holeră e bine să afumi casele cu pălămidă ⟨Xanthium spinosum⟩“. **S. Fl. Marian** în Albina, a. III, pag. 326.

Tămăduirea boalelor.

Eficacitatea afumărilor — în caz de boală — nu a scăpat atenţiunii oamenilor din antichitate. Se făceau deci fumigaţii asupra

unei părţi a corpului pentru a determina lecuirea unei boale. Plinius menţionează diferite afumări arătând că ele aveau proprietăţi extraordinare asupra organismului :

Fumul de copită de măgar activează facerea şi permite expulsarea fătului. *Hist. nat. XXVIII, 77.*

Fumul de balegă de taur împiedică mitra de a cădea şi înlesneşte fătarea. — *Ibid.*

Afumările cu corn de capră şi păr de cămilă erau socotite ca foarte bune pentru mitră. — *Ibid.*

Afumările cu lăcuste se credeau tămăduitoare pentru strangurie, mai ales la femei. — *Hist. nat. XXX, 43.*

Afumările făcute cu o şopârlă uscată sunt emanagoge ‹porneşte menstruaţia› — *Ibid.*

Sucul de Belladonna ‹amestecat cu un parfum spre a-i ascunde prezenţa›, a fost adeseori întrebuinţat ca fumigant pentru a produce delir.

Plinius menţionează o întrebuinţare, un uz foarte ciudat al barbarilor şi anume aspirarea fumului plantei Cesper ‹germ. Cespergras› — pentru a tempera umflăturile splinei.

O notă din Plinius, Hist. nat. XXVI, 36, este de o mare importanţă, fiindcă în ea ni se spune că aspirarea fumului se făcea cu ajutorul unui fel de tub de trestie.

Tot Plinius spune că fumatul unei plante uscate numită piciorul calului ‹Tussilago›, vindecă tusea veche, dar după fiecare aspiraţie, pacientul trebuia să ia o înghiţitură de vin făcut din struguri uscaţi [1]).

Şi la Români s'au întrebuinţat şi încă se mai întrebuinţează afumările ca leacuri. Astfel afumarea cu zahăr pus pe cărbune, cu răşină, cu păr ‹când se sperie cineva de un animal›, cu cârpă, cu anumite rădăcini şi buruieni, cu argint viu ‹mercur› contra pieritului ‹sifilisului› apoi afumatul cu balegă ş. a.

Dr. Ch. H. Laugier în monografia sanitară „*Sănătatea în Dolj*“ ‹Craiova, 1910›, menţionează următoarele afumări :

— „In Filiaşi se afumă prin casă cu ardeiu pisat pentru a provoca lehuzei strănutări energice şi deci contracţiuni pentru înlesnirea facerii.

---

1) Encyklopädie der medicinischen Wissenschaften nach dem Dictionnaire de Médecine frei bearbeitet und mit nöthigen Zurätzen versehen. Vol. I—von Friedr. Ludwig Meissner.—Leipzig 1833. Verlag der A. Fest'schen Buchhandlung.

Scanned with OKEN Scanner

— In Cernelele se afumă bolnavul de friguri cu trei gogoloaie de tămâie, puse pe trei cărbuni aprinși.

— In odaia bolnavului de lângoare se afumă în primele opt zile cu iarbă mare sau cu foi de leuștean sau hrean ras".

Și dl. Prof. **Dr. N. Leon** în publicația *„Istoria naturală medicală a poporului român"* ⟨București 1903⟩, amintește fumigațiile de măsălariță împotriva durerilor de dinți și a abceselor viermoase la măsea, fumigațiile de boabe de enuper, de rădăcină de iarbă mare, de rășină de brad pentru desinfectarea ⟨corecțiunea⟩ aerului unde este un bolnav, fumigația de coajă de ceapă împotriva guturaiului.

In Joia Paștilor se ia un bulgăre de tămâie nefărâmat, se aprinde pe rând când se cetesc cele douăsprezece evanghelii și restul e bun de aprins în casă, când tună ori trăsnește și de afumat copiii speriați.

In jud. Prahova se afumă cu busuioc împotriva guturaiului.

Când e cineva bolnav de năjit, se pun cărbuni într'o ulcică, peste cărbuni se pune baligă uscată de vită, cozi de usturoiu și de ceapă uscată și se afumă la urechea bolnavă, până se încălzește.

Cei bolnavi de cel pierit, fac țigări din frunze uscate de dumbravnic ⟨Melitis Melissophylum L.⟩ și le fumează.

In jud. Iași se afumă cu mătrăgună pentru vânturile rele.

Se afumă cu omag pentru a îndepărta orice răutate din casă.

In jud. Tulcea se afumă pentru tuse cu făină de porumb. Pentru guturaiu se trage pe nas fum de făină arsă.

Cu bucățele de fruct de sita zânelor ⟨Carlina acaulis L⟩, se afumă copiii de sperietură.

In Banat se aprinde o țeavă de soc ⟨din care s'a scos măduva⟩ pe dinnăuntru și cine are gâlci trage fum de acela pe gât.— **Liuba și Iana:** *Topografia comunei Maidan.*

In jud. Buzău se afumă în casă cu iarba lui Tatin pentru boala copiilor, etc.

Prezicerea prin mijlocirea fumului.

Asirienii, Chaldeenii și toate popoarele din antichitate sacrificau zeilor animale, cereale, fructe prin ardere. Credința lor fermă era că totul vine de la zei și că lor li se datoresc toate. Pentru aceasta monarhii asirieni — de pildă — erau înaintea zeilor ca sclavii înaintea stăpânului.

Credincioşii observau cum se ridica fumul produs de jertfele lor. Deci analizau înălţarea fumului, mirosul, etc.

Theophylax, episcop al Antiochiei, ‹născut pe la începutul veacului al II-lea, mort în anul 190 d. Chr›, comentând *Cartea Osias a Vechiului Testament* spune că Evreii observau dacă fumul jertfelor se ridica în linie dreaptă sau şerpuia şi în consecinţă interpreta dacă au fost primite sau nu de Iehovah.

In *Cartea Facerii, cap. VI* e vorba de jertfele aduse de Cain ‹din roadele pământului) şi de cele aduse de Abel ‹primii născuţi din cireada sa şi grăsimea lor›. Fumul de la altarul lui Abel s'a ridicat drept în sus, în vreme ce fumul de la altarul lui Cain s'a

Jertfa fraţilor Cain şi Abel.

Repr. Şc. Germ.

aşternut la pământ. Prin urmare jertfa adusă de Abel a fost primită de Cel veşnic, în vreme ce jertfa lui Cain n'a fost primită.

Despre Tiresias[1], prezicătorul din vechea Tebe a Greciei, ne spune poetul latin Publius Papinius Statius[2] în poemul Thebaida că îmbrăţişînd focurile care înconjurau altarele, cu faţa înflăcărată sorbea fumul care trebuia să mărturisească adevărul:

Ille coronatos jamdudum amplectitur ignes,
Fatidicum sorbens vultu flagrante vaporem.

Libanomancie.

Prezicătorii din antichitate se foloseau în ştiinţa lor şi de fumul de tămâie. Observau înălţarea fumului şi mirosul lui. Ştiinţa aceasta sau mai bine zis meseria lor se numea Libanomancie. Dacă tămâia ardea în întregime şi răspândea fum cu miros plăcut era semn bun. Dacă se întâmpla dimpotrivă, era semn rău şi cel interesat se putea aştepta la vre-o nenorocire. Nimănui nu i-ar fi trecut prin gând că poate să fie tămâia de vină, din pricina falşificării.

Cu fum de tămâie se îmblânziau zeii ocrotitori şi Larii la Romani, ne spune Horatius Flaccus.

La Calendele lui Martie, când se serbau Matronalia, căţui de tămâie şi cărbuni aprinşi se puneau pe un altar format din brazde de iarbă.

Plinius în cartea XXX povesteşte că Mineenii, popor din Arabia, au făcut cei dintâi comerţ cu tămâie şi că în vremea lui erau cei mai de seamă neguţători. De aceea tămâia era numită mireasmă.

Se credea că numai Arabii cunosc copacul producător de tămâie şi încă nici Arabii nu-l cunoşteau toţi, fiindcă numai 3000 familii erau privilegiate şi acestea-l posedau cu drept de moştenire. Acei Arabi erau consideraţi sfinţiţi.

Calitatea tămâiei era cu atât mai bună cu cât ei păzeau nişte obiceiuri religioase.

Nu se cunoaşte arborele care producea tămâia din Arabia, cunoaştem numai arborele care producea tămâia de India. E un copac din familia Terebinthaceae-lor, numit *Boswellia thurifera.*

Pădurea de unde se recolta tămâia era împărţită în loturi determinate. Nimeni nu păzea arborii crestaţi, nimeni nu fura de la vecinul său. Însă la Alexandria, unde se falşifica tămâia, lucrătorii nu puteau ieşi din prăvălii de cât în pielea goală.

Tămâia se falşifica cu răşină albă.

---

1) Tatăl profetesei Marno. Avea lângă Orchomene un vestit oracol. El a îndemnat pe Tebani să dea domnia şi pe Jocasta de soţie celui ce va învinge sfinxul şi apoi i-a arătat lui Oedip taina naşterii sale. Tot el a prezis moartea celor şapte căpetenii în faţa Tebei. A sfătuit pe Tebani să negocieze cu Epigonii, precum şi să fugă spre a găsi scăpare.

2) Născut la Neapoli la a. 61 d. Chr. mort la a. 96. Autor al poemului Thebaida şi al altui poem Achilleida. Poeziile sale au fost strânse în culegerea Sylvae.

Scanned with OKEN Scanner

Doi din cei trei magi veniţi să se închine Copilului sfânt născut în Bethleem, i-au adus drept daruri smirnă şi tămâie, socotite tot aşa de preţioase ca şi aurul pe care-l aducea al treilea mag.

Ceremoniile religioase creştineşti — fie că au loc în biserică, fie în afară de biserică — sunt mai totdeauna însoţite de fum de tămâie.

Oamenii din antichitate erau încredinţaţi că arzând neîncetat în temple tămâie şi alte aromate, dispuneau pe zei să le asculte rugăciunile pe care le adresau.

Discipolii lui Zoroastru puneau de cinci ori pe zi lemne şi aromate în focul sacru, care ardea pe altarele lui.

In templul zeiţei Isis de la Memphis ardeau pe altar de dimineaţă tămâie, iar peste zi myrrha.

Influenţarea moralului.

Nu se poate tăgădui influenţa afumărilor asupra moralului omului.

In cartea sa «*De mysteriis Aegyptiorum*», cap. XXIX, **Iamblicos** [1] declară, că atunci când o divinitate trebuia să se arate cuiva în vis, persoanele cele mai tinere şi cele mai simple puteau fi aduse în stare să ghicească intenţiunile divinităţii prin invocaţiuni magice şi prin arderea unor aromate, procedee care lucrau puternic asupra imaginaţiei, zice **Porphyrus.** [2]

Fumigaţiile lucrau evident asupra fizicului şi moralului într'un scop determinat de preot, de medic sau de vraciu.

Fumul, afumările constituiau cea mai întrebuinţată practică pentru a pune pe credincioşi sau pe consultanţi sub influenţa plantelor, fie în temple, fie în ceremoniile particulare.

Părintele preistoriei, nemuritorul Herodot, indică drept înaintaşi ai noştri pe Sciţi, popor care a trăit pe dreapta şi pe stânga Dunării şi a căror stăpânire se întindea din adâncul Rusiei meridionale şi până în Carpaţi. Această părere o statorniceşte pare-se

---

1) Filosof grec din şcoala neoplatonică, născut la Chalcis în Coelesyria, către 283 d. Chr., mort către 333. Studiase doctrinele lui Platon şi Pytagora, ale Chaldeenilor şi Egiptenilor. A ţinut lecţii la Alexandria, unde se bucura de multă consideraţie. In cartea despre misterele egiptene respinge teoriile lui Porphyrus şi Plotinus, cari considerau înclinarea spre extaz ca o facultate indispensabilă pentru studiul filosofiei. Credea totuşi că omul prin practici ‹rituri› secrete poate sta în legătură cu divinitatea.

2) Filosof neoplatonic născut la Batanea în Syria sau poate la Tyr în a. 232—233 d. Chr. Numele său a fost Malchus şi dascălul său Longinus i l-a schimbat în acela de Porphyrus. A murit la Roma către a. 304. A fost un duşman al creştinilor. A scris o filosofie după oracole.

definitiv marele orientalist **B. P. Hasdeu**, în *Istoria critică*, pag. 189 și savantul istoric **A. D. Xenopol** în *Istoria Românilor*, vol. I.

Filip al II-lea Macedoneanul (tatăl lui Alexandru cel Mare) a cerut Regelui Sciților, Atheas, să-i dea voie să ridice o statuie lui Hercule la gurile Dunării. Regele Sciților a refuzat. (Plinius).

Herodot ⟨1, 202⟩ povestește cu ocazia expediției bătrânului Cyrus împotriva Massageților despre locuitorii marilor insule din Araxes ⟨probabil Volga de astăzi⟩ următoarele :

«Pe aceste insule trăesc oamenii cari, după cum se spune, în timpul verii se hrănesc în special cu rădăcini, în timp ce fructele pomilor de vară le adună și le păstrează ca provizii pe timp de iarnă. In afară de acestea ei întrebuințează copacii cu fructe într'un mod cu totul original. Ei se adună adeseaori în șiruri, aprind un foc și așezându-se în jurul lui, aruncă în foc fructe din acelea. Dacă ei trag în piept aburul și parfumul fructelor aruncate, se îmbată cum se îmbată Grecii de vin și cu cât aruncă mai multe fructe pe foc, cu atât se amețesc mai tare de cap, până ce, la urmă, sfârșesc prin a dansa și a cânta.» [1]⟩

In cartea IV, cap. LXXV, Herodot spune că Sciții aruncau semințe de cânepă asupra pietrelor înroșite în foc aspirând fumul care îi îmbăta.

Tyras afirmă că Sciții nu beau vin, ci se îmbătau arzând plante aromate.

Ceva asemănător povestește geograful roman Pomponius Mela despre unele triburi tracice. O scrisoare trimisă lui Plutarch arată că «obiceiul amintit» vine de la o iarbă, care creștea pe lângă râuri și care ar fi fost asemănătoare cu planta ⟨Dost Origanum⟩.

Aspirația ierburilor este amintită ca mijloc religios de către Plinius ⟨543, XXI, 116⟩.

Apărare împotriva brumelor.

In ținuturile unde atmosfera este cu totul transparentă, radiația nocturnă a pământului ocazionează frecvente înghețuri. Oamenii din antichitate sau sesisat că radierea nocturnă are o influență nimicitoare, dar nu cunoșteau cauza. Ei știau că acest fe-

---

1⟩ Encyklopädie der medicinischen Wisenschaften nach dem Dictionnaire de Médecine frei bearbeitet und mit nöthigen Zusätzen versehen. Vol. I—von Friedr. Ludwig Meissner. Leipzig 1833. Verlag der A. Fest'schen Buchhandlung

nomen se întâmplă numai pe vreme liniștită și senină și-i opreau efectele nimicitoare turburând transparența atmosferei.

Columella în lucrarea sa *De arboribus*, 13 și **Plinius** în *Hist. nat. lib. XVIII*, 69, recomandă ca primăvara să fie grămăjioare de paie în vii, între rândurile de butași și să li se dea foc, când e temere că va fi frig neobișnuit, căci fumul depărtează ceața și bruma.

Jertfele sacrificate prin ardere, fumigația practicată în medicina empirică, în superstiții și credințe, aspirația aburilor fierbinți și fumatul unor ierburi anumite, cunoscute în vechime de unele triburi și popoare au dispărut din obicinuință aproape cu desăvârșire.

Tutunul și-a făcut apariția și merge triumfal.

Cine poate precisa, pentru care din întrebuințările și trebuințele, citate, s'a fumat tutunul ?

Fumatul moderat al tutunului, plantă mai puțin toxică, deci nedăunătoare sănătății — când nu se face abuz — s'a răspândit peste întreg globul pământesc, fără concurent, înmormântând pentru totdeauna obiceiuri... care doar în istoricul tutunului se mai citează.

Suntem încredințați că nimeni nu ne va face o vină din faptul că am socotit cele de mai sus necesare ca o introducere la obiceiul fumatului tutunului. N'am adus în discuțiune «cultul afumărilor» în nouile continente, pentru motivul că n'am voit să dovedim altceva de cât că introducerea obiceiului de a fuma tutun a găsit în Europa o puternică și veche tradiție.

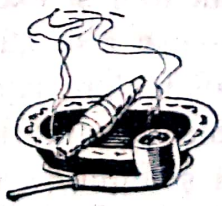

Ce se ştie despre origina fumatului şi a pipelor.

In capitolul precedent m'am ocupat de unele fumigaţii (afumări), practicate de oameni în anumite ocaziuni, începând din timpurile cele mai vechi şi până în zilele noastre.

Omul, fiinţă superioară, trecând în decursul vârstei lui printr'o întreagă serie de prefaceri, potrivite cu felul vieţii, pe lângă trebuinţele fireşti de a se conserva şi perpetua, a simţit ca primă necesitate nevoia a se alimenta într'un mod cu totul altul în comparaţie cu restul de vieţuitoare.

Şi dacă fiecare fiinţă — microb sau elefant — se nutreşte cu un anumit fel de alimente, de un ordin oarecare, omul s'a obişnuit nu numai a consuma tot soiul de lucruri ce se găsesc în stare simplă sau se pot combina de mintea lui, dar încă a căutat necontenit să varieze, să inventeze orice îşi poate închipui, pentru modificarea şi excitarea unor noi sensaţii alimentare mai plăcute — aşa zise gastronomice.

Intre obişnuinţele alimentare care procură sensaţii de un rafinament mai aparte, din vremuri necunoscute încă, omul s'a deprins a asprira aburi şi fumul a diferite seminţe şi foi de plante cu proprietăţi speciale. Şi dacă voim a cerceta cum diferite popoare au început să fumeze, apoi singurele mărturii ale trecutului ne vor fi desigur numai accesoriile de care s'a servit lumea veche, pentru satisfacerea acestei pasiuni organice.

După câte ştim, arheologia şi etnologia merg mână în mână, cea dintâi stabilind epocile cu civilizaţia lor, iar a doua origina şi viaţa popoarelor pe rase şi seminţii.

Scanned with OKEN Scanner

Beker afirmă că oamenii vechi se serveau de pipe care variau după popoare, deci, mergând pe această cale vom putea stabili mai mult sau mai puţin verosimil, unde şi care anume popoare au întrebuinţat accesorii de fumat în vechime?

Herodot ne povesteşte că Sciţii se îmbătau cu fumul produs de sămânţa de cânepă aruncată pe pietre înroşite în foc, iar această operaţiune avea loc chiar în corturile lor; astfel vedem cum se aspira fumul narcotic în chipul cel mai primitiv.

Cred că acest mod de afumare era complect nepractic şi nu putea fi utilizat de cât de popoare barbare.

Pentru umplerea unui cort cu fum necesita o cantitate mare de material de afumat, iar din fumul produs numai o neînsemnată parte se putea aspira de cei prezenţi.

Afară de asta, fumul care umplea cortul, periclita văzul şi răsuflarea, deci cu mult mai plăcut este să aduci fumul în gură printr'o *ţeavă* corespunzătoare cu un depozit de material pentru fumat, anume construită — decât de a aspira continuu fum în condiţiuni atât de puţin agreabile.

Şi acum ne punem întrebarea: Cum a trecut omul de la introducerea aburilor şi a fumului prin nările nasului, la aspirarea fumului prin gură, ştiut fiind că la început fumul era gustat cu simţul mirosului, nu cu al gustului, deşi Plinius în „Historia naturalis XXXVI cap. VI" afirma, că barbarii fumau trăgând în piept printr'o trestie, fum de rădăcină de Tussilago (podbeal) şi de alte plante, convinşi că fumul este un leac contra tusei şi că dă putere?

Să presupunem următoarea transiţie: S'a observat pe timpul descoperirii Americii, că băştinaşii insulei Haiti (Antile) întrebuinţau un fel de lulele care aveau 2 ţevi în formă de Y. Acestea se înfigeau în nările nasului, ceeace înseamnă că deşi întrebuinţau pipe, totuşi nu aspirau fumul prin gură.

In special Preoţii Coraibilor cari oficiau şi oracole în anumite împrejurări îşi înfigeau în nas aceste pipe formate din foi de tutun, în prezenţa celor interesaţi şi fumau în şir mai multe ore până cădeau în letargie, iar la deşteptare dădeau răspunsuri după vedeniile fantastice avute în timpul somnului.

Apoi în nenumărate ocaziuni Coraibii întrebuinţau pentru fumat tubul Y, considerat de ei drept pipă de cinste. Astfel când câştigau războaie, aruncau asupra unui foc pe jumătate

stins, foi de tutun, iar sălbatecii prin tubul Y, absorbeau fumul pe nările nasului până ce îmbătaţi de fum adormeau pe loc. (Carlevoix).

Felul cel mai primitiv de a fuma prin gură, se mai observă astăzi în Africa sudică şi răsăriteană. Acest mod de a fuma este întrebuinţat numai în ţinuturile unde încă nu a pătruns civilizaţia, unde altă uneltă de fumat nu există la îndemâna oricui, băştinaşii trăind în stare apropiată de sălbătăcie. Acolo se face o gaură în pământ iar deasupra încă una oblică. In gaura de sus se pune tutunul, care apoi se aprinde, iar pe o ţeavă înfiptă în gaura de jos se trage fumul. Astfel omul stă culcat cu pântecele pe pământ, deci o poziţie nu tocmai plăcută, ceeace l'a făcut să lungească ţeava spre a-i da posibilitatea să şadă jos. In cazul de faţă avem o lulea perfectă numai că este imobilă. Pentru a putea fi purtată, luleaua trebue să fie construită din lut, piatră, lemn, os sau fier, precum vom întâlni-o la popoare cu o civilizaţie mai veche.

După **Strabon**, Sciţii fumau cu pipe de fier sau de argilă iar după Herodot, Tracii fumau la fel.

Beker arată că s'au descoperit mici pipe (lulele), din epoca Romanilor numite „Celtiques" în Bretania. Bormstetten susţine că aceleaşi pipe s'au mai descoperit şi în morminte romane la Morges, la Saint Prix lângă Lausanne şi la Burwein în cantonul Grisons (vezi Recueil d'antiquités suissés) ; iar pipe de fier s'au aflat la August în cantonul Bâle. Aceste lulele găsite în ţările alpine datează cam de 2000 ani, deci au o vechime cu vre-o sută ani înainte de era creştină. Multe din ele se găsesc astăzi în muzeele din Geneva, Zurich, Lausanne, Berna, etc.

Din cele arătate, rezultă că obiceiul fumatului este foarte vechiu în Europa, deci se naşte întrebarea : anume ce fumau Celţii cu aceste lulele ? Se ştie că acest popor a trăit în Bretania şi Elveţia, s'au stabilit vremelnic şi pe la noi de-alungul Dunărei. In anul 280 înainte de Christos, ar fi fondat oraşele : Durostorum (Silistra), Arrubium (Măcin), Noviodunum (Isaccea).

Lycophron în „*Cassandra*" pag. 186 spune : „Achile locueşte de mult pe stânca albă de spume de la gurile mlăştinoase ale fluviului Celtic" (Dunărea).

Formatul mic al lulelei presupune că se întrebuinţa un

narcotic destul de puternic. In consideraţie se ia de pildă: *levănţica, podbealul* sau diferite buruieni de leac. E foarte probabil că legionarii romani să fi învăţat chiar dela Sciţi fumatul cu luleaua, şi nu este exclus că această cunoştinţă să fi avut loc chiar în ţara noastră, care în parte a fost provincie scită.

„Situaţia Sciţilor de peste Nistru devenind nesigură ei au căutat la început un refugiu în *Basarabia* şi peste Dunăre în *Tracia* şi apoi cu timpul, când numărul celor aşezaţi a fost atât de mare, încât au format majoritatea populaţiunii, ţinutul acesta s'a numit *Sciţia Mică*" (Dobrogea). Sciţii au stăpânit câtva timp şi cetăţile elene: Histria, Tomi, Callatis, (Strabon lib. VII).

Şi spre a dovedi până la evidenţă susţinerea, că obiceiul fumatului este poate tot aşa de vechiu în lumea veche ca şi în America, citez câteva descoperiri făcute de diferiţi arheologi în Europa: Abatele Coché a descoperit în 1844 la Neuville-du-Rollet (Seine inférieure), în morminte galo-romane, câteva cioburi de pipe de lut. In 1845 a găsit pipe la Portelete (Abbeville). In 1856 a găsit un ciubuc de pământ alb în ruinele palatului lui Carol cel chel. Collingwod Bruce afirmă că s'au descoperit pipe printre rămăşiţe neîndoelnice din epoca romană. Chiar el a găsit de acestea în săpăturile ce a făcut la Pierre Brigte (Northumberland) şi în Londra la poalele zidurilor Turnului. Terminek a găsit pipe la Beaumont lângă Arras; Feret într'un tumulus lângă Dieppe; Rever în ruine romane la Carseul în Bretania; Wachter în (Hannoverschens Magazine) şi Kefersten în (Recherches celtiques) vorbesc de pipe negre de lut aflate în Germania în morminte barbare şi în ruine romane.

Doctorul Westeroff a făcut mai multe descoperiri de acestea în Olanda. Toate descoperirile citate în ultimul paragraf sunt publicate de Henry Durand în „*Revue scientifique*" 1924.

Aceleaşi pipe descoperite la West şi în centrul Europei, s'au găsit şi în interiorul Asiei, în ţinuturi unde nici un european nu pătrunsese înainte de 1492 (descoperirea Americei), ceeace ne spune că şi aci fumatul era cunoscut şi este posibil să se fi fumat chiar tutun!?

Nimeni din exploratorii Orientului şi ai Asiei, printre care

amintim pe Marco Polo (1269), John Mandeville (1322—1356), Luigi Barthema (1501), Herra (1555), Ranwolf şi alţii cari în nenumărate rânduri au traversat continentul de la răsărit, nu povestesc în scrierile lor despre tutun, nici la obiceiurile popoarelor şi nici printre plantele cunoscute (Comes).

Unele triburi de indigeni din Asia Centrală şi de răsărit au acelaş fel de viaţă şi obiceiuri, care se aseamănă cu ale Indienilor din nordul Americei. Este posibil ca aceasta să nu fie numai o întâmplare; nord-estul Asiei şi nord-vestul Americei atrag de mult atenţia etnologilor, cari cred că ambele regiuni, adică Alaska şi peninsula Ciukcen au fost cândva unite prin punctul Behring, actuala strâmtoare care desparte Asia de America de nord. In ajutorul acestor păreri mai intervine faptul că în China s'au găsit pipe arheologice asemănătoare cu ale Indienilor din America, însă nu s'a găsit urmă de tutun până ce nu a fost introdus de Europeni. In scrierile care se pot afla, în legătură cu relaţiunile vechi dintre Asia şi Europa, nu se pomeneşte nicăieri despre tutun până în sec. XVII-lea, pentru a putea porni pe drumul cercetărilor precise în această direcţie. Găsim însă foarte răspândit la popoarele asiatice, consumul opiumului, a nucei d'Areca înfăşurată în foi de betel, a haşişului, a seminţelor de cânepă (Cannabis indica) şi a altor narcotice şi excitante cu influenţe dezastruoase asupra sănătăţii omului. Introducerea sau reîntroducerea tutunului în Asia a fost o bine-facere pentru lumea galbenă, doborîtă şi adormită de beţia opiumului distrugător.

In America, vechii fumători, băştinaşii din Guinea engleză, nu se serveau de pipe; ei înfăşurau foile de tutun unele într'altele în formă de suluri, asemănătoare ţigărilor de foi, iar mai târziu au sfărâmat foile uscate şi le înfăşurau în coajă subţire de lemn, care ardea împreună cu tutunul. Tubul gol era lung şi se numea „Winna" construit din coaja fructului de *manioc*. Se crede că aceasta le-ar fi trezit ideea de a inventa luleaua, de care aveau a se servi de mai multe ori pentru satisfacerea obiceiului străvechi de a fuma tutun.

Tuburilor „*Winna*" le-au urmat lulelele de lut, care după *Tedman* aveau ţeavă dreaptă, apoi pe măsura civilizaţiei s'au mai rafinat şt gusturile, precum vom vedea mai jos.

Strachey povesteşte că sălbatecii din Virginia uscau foile

de apooke (N. Rustica) şi le transformau apoi în praf de prizat sau le tăiau, pentru fumat cu pipele. Acestea aveau forme ingenioase, unele reprezentând figuri de animale, capete de oameni şi uneori veritabile tipuri mongole. Pipele cele mai vechi erau construite din piatră tare ca: granit, porphire, şi basalt.

„Se poate deduce că vechii locuitori ai Virginiei erau în legătură cu popoarele din regiunea tropicală, după pipele pe

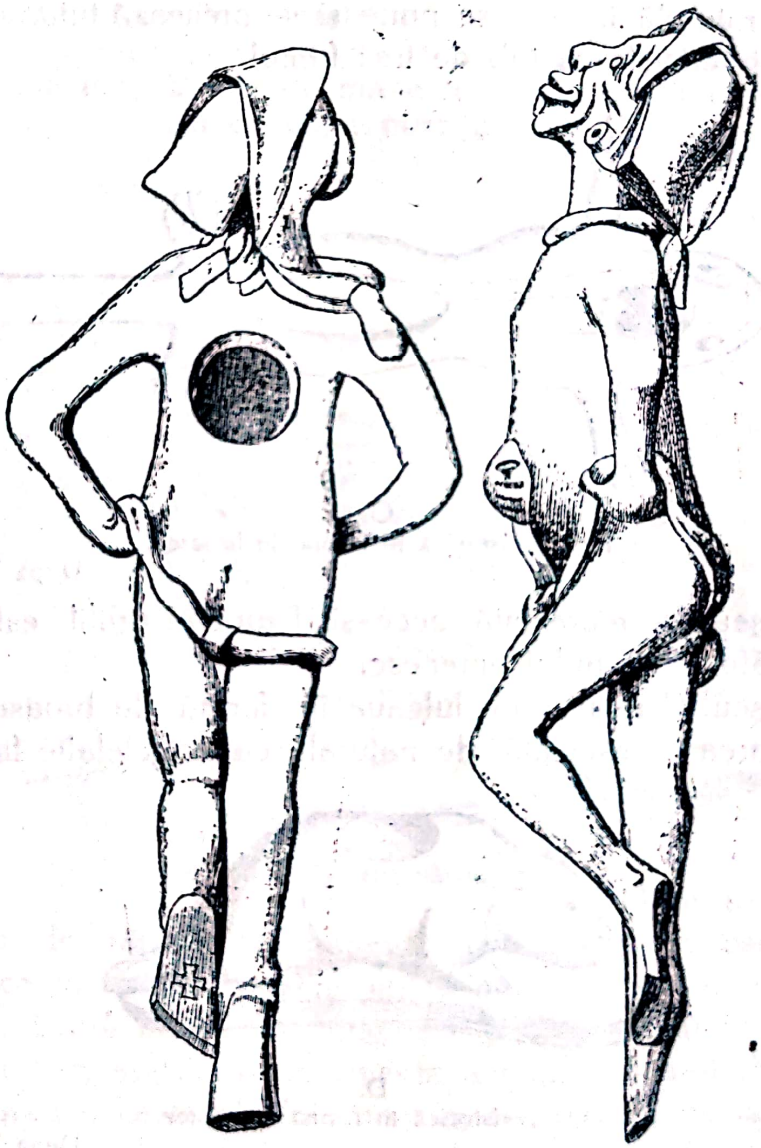

A. B.

Pipe preistorice găsite în pământ (Mexic).
După «A. Dohany» Dr. Ormandi Micloş.

care erau sculptate figuri de animale terestre şi marine, aparţinând acestor regiuni"-(Comes).

In legătură cu acele curiozităţi, am găsit interesante pipe extrase după **Tedman** în studiul „*A Dohany*“ de *Dr. Ormandy Miklos—1895*. Printre cele mai bizare menţionez pe următoarele: Clişeul A reprezintă o figură de om la care piciorul stâng este jumătate îndoit, în care se sprijină pentru repaus. Trunchiul întreg este gol şi pe piciorul drept dealungul, i se face o ţeavă care stă în legătură cu corpul. In mijlocul spatelui are o deschidere rotundă în care se pune şi se presează tutunul. Piciorul drept serveşte ca tub de tras fumul.

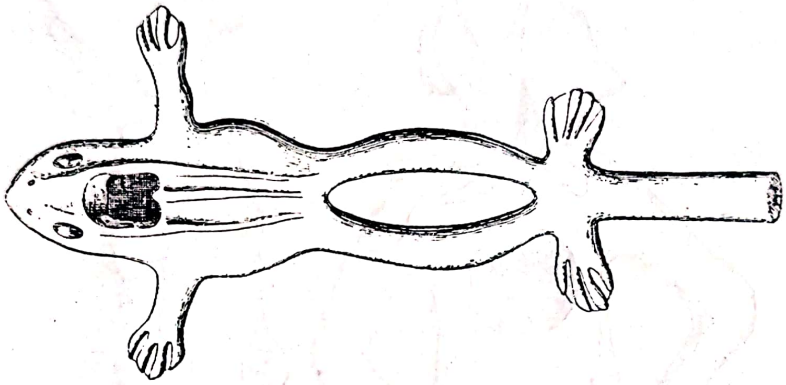

C.
Pipă preistorică în formă de broască.
După Tedman.

Clişeul B reprezintă aceeaşi figură în profil, este foarte asemănătoare corpului omenesc.

Clişeul C reprezintă luleaua în formă de broască, însă asemănarea nu este atât de naturală ca la celelalte figuri.

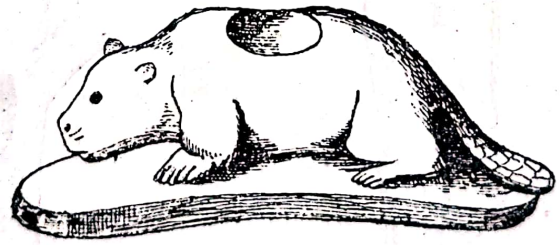

D.
Pipă preistorică în formă de castor.
După Tedman.

Aceste instrumente de fumat s'au găsit în pământ în Mexic, aparţinând vechilor popoare Tolstecii şi Astecii care au trăit pe acolo.

Uhde, savant german a găsit vre-o 20 lulele, deosebite, care de care mai interesante.

Scanned with OKEN Scanner

O probă evidentă că au fost întrebuinţate cândva, o dovedeşte faptul că în interiorul fiecăreia s'au găsit depuse straturi de funingine.

Clişeul D reprezintă o figură în genul castorului, aşezat pe o placă întinsă, având pe partea superioară deschiderea necesară tutunului, iar coada corespunde sugătorului.

Recunoaşterea acestui animal o arată buna asemănare.

La unele triburi din Canada, cea mai mare avere a băştinaşului era luleaua păcii, ornată în Kalumet (piatră specială). Ornamentaţiile erau făcute de mâna femeilor; luleaua propriu zisă şi tubul, se lucrau de către bărbaţi.

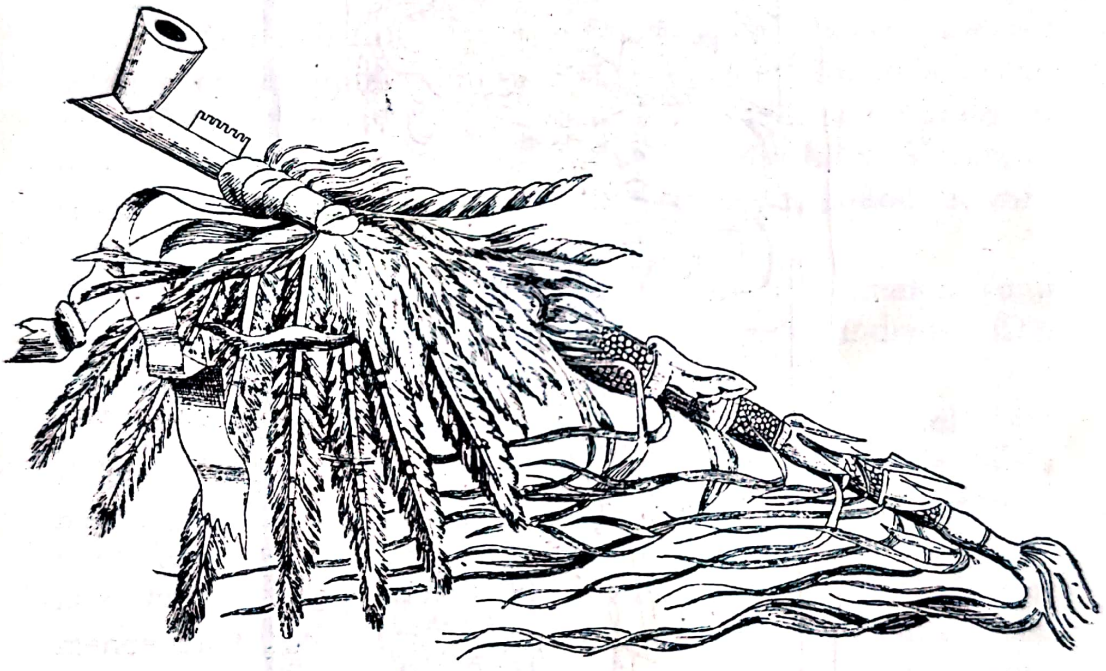

E. Kalumet ‹luleaua păcei›.

După Tedman.

In caz de război Kalumetul (luleaua) era vopsită în roşu, ceeace reprezinta sângele, iar în timp de pace era vopsită în alb. Tubul lulelei era lung de $1^1/_2$ m., construit din lemn uşor. După cum am spus, ornamentaţia cădea în atribuţia femeilor; pentru aceasta ele foloseau penele uliului pe care le legau pe tub. In afară de acestea, o împodobeau cu tot felul de panglici şi pene multicolore luate de la toate soiurile de paseri răpitoare. Femeile între ele erau mândre şi invidioase de ornamentaţiile lor. Astfel, ele năzuiau să întreacă pe oricare alt trib, aşa că unele triburi se puteau cunoaşte după frumoasele lor lulele naţionale. Un asemenea exemplar se

observă în clişeul E. Aceasta la unele triburi erau ceeace este în statele civilizate stema ţării. Luleaua astfel descrisă nu era folosită în toate zilele, ci numai sărbătoarea. Era o fără de lege de a o întrebuinţa în zi de lucru şi nu era permis aceasta nici şefului de trib, căci ele reprezentau baza credinţei.

Vechiu Mexican fumând ‹Tribul Maia›.
Clişeu după piatră funerară.
După rev. «Moderne Welt».

Senegalezii (Africa de vest), întrebuinţează pipe din pă-

mânt ars cu tubul de lemn de trandafir. Negrii din regiunea Bambuc fabrică pipe presărate cu paiete de aur, (*Comes-Histoire, Géographie, Statistique du Tabac* pag. 134).

In anul 1689 medicul austriac **Frantz Vicarius**, produse pipe mai bune, în special ciubuce, care aveau înăuntru un burete mic pentru absorbirea nicotinei.

Pe la 1735, produse mare mirare un fel de sul de foi de tutun, care se fuma fără pipă, ţinându-l în mână. Englezii i-au dat numele „Seegars" adică ţigară de foi.

Lulelele cele mai vechi, întrebuinţate în evul mediu în Europa, erau fabricate în Olanda.

De fapt fumatul sulurilor de foi (ţigărilor), fusese cunoscut în America, cu mult înaintea descoperirei acestui continent de către Columb şi tovarăşii săi. Clişeul ce urmează ne arată un relief care reprezintă un locuitor băştinaş din tribul M a i a, în costumul său caracteristic, împodobit cu pene, ţinând în gură o ţigară.

In clişeu se observă şi fumul respirat de fumător. Totul e reprezentat şi executat în stilul bizar al artei indiene. (Din „Moderne Welt" 1924 - fascicola 11 - Viena).

Şi la noi în România s'au găsit lulele vechi; astfel Cezar Boliac a descoperit la Vădastra în Romanaţi câteva lulele negre, galbene şi albe. Apoi dl. C. Moisil relatează despre o lulea foarte curioasă, găsită la Cetatea Sculiană (*Buletinul Com. Monument. Ist. A. II (1920) No. 3 fas. II Iulie-Sept.).* Deasemenea dl. Profesor O. Tafrali a descoperit la Mangalia, lulele albe, scurte, făcute din pământ nears şi nişte lulele mici, care seamănă mai mult a opaiţ. Se găsesc la muzeul de Antiquităţi din Iaşi.

Primele accesorii de fumat întrebuinţate în ţările româneşti au fost lulelele de pământ cu ţeavă scurtă, despre care găsim în „Guide-Chaix Sur les bords du Danube, 294", câteva rânduri foarte sugestive cu privire la modul de a fuma a ţăranului român, cu luleaua:

„Leneş prin temperament, pentrucă activitatea nu i-ar fi servit la nimic, ţăranul era mulţumit în locuinţa sa subterană, în bordeiu adică, numai să-şi poată usca sdrenţele şi opincile la foc, să coacă porumb şi *să bea în tihnă tutun din lulele*

roşii de pământ. In locuinţa lui nu găseai nici un fel de provizii sau de lucruri casnice; prin urmare când Valahul pleca de acasă, ascundea în brâul roş sau verde, învechit, cuţitul, luleaua, chiseaua cu tutun, iasca şi amnarul. Rar în chiseaua cu tutun mai întâlneai şi un ban, doi. Acasă nu lăsa nimic de păzit. N'avea ce nădăjdui, n'avea să se teamă că-i va fura cineva sărăcia..."

Reflecţiile autorului necunoscut, credem că corespund epocei fanarioţilor, când sărăcia mizeră a populaţiei, ajunsă la culme, descurajase complect pe bietul român, despuiat şi urgisit de vremelnicii stăpânitori, cari se întreceau cu jaful şi cu toate nelegiuirile.

Către sfârşitul secolului al XVII, domnitorii, boierii, clericii şi oamenii mai avuţi, fumau cu ciubuce şi cu narghilele, accesorii puţin mai complicate şi mai luxoase, potrivit cu starea celor ce le întrebuinţau.

Ciubucul sau luleaua turcească se compunea:

a) Dintr'o ţeavă lungă făcută din lemn de cea mai bună calitate, precum: cireş, nuc, trandafir, vişin, antep, iasomie;

b) Din imanea, o altă ţeavă de chihlibar sau de mărgean. Se făcea din aceste materiale ca să nu se prindă murdăria de ea; imaneaua se prindea la un capăt al ciubucului şi se introducea în gură.

Ţeava imanelei se numea giuvanea şi se curăţa cu ghermeseaua. Când imaneaua se desprindea dela ciubuc, se păstra în calâf înpodobit cu *muţunachi* şi cu mărgele.

c) La celalt capăt al ciubucului era pipa de faianţă, porţelan, etc.

Ciubucul lulelei era destul de lung; putea ţine loc de baston. N'aveai la îndemână cu ce te apăra de cineva sau cu ce să-l loveşti?, scoteai luleaua dela ciubuc, ca măsură de prevedere...

Narghileaua sau luleaua persană era compusă dintr'un borcan de sticlă ca o pară, cu fundul lat, umplut două treimi cu apă şi comunicând cu un borcănaş cu tutun, iar în partea goală cu o lulea elastică de piele, în serpentină, numită *marpiciu*, având o gură de chihlibar. La fiecare aspiraţiune fumul se cobora în partea goală a borcanului şi prin apă se întorcea apoi până la gură, provocând o clocotire a lichidului.

Scanned with OKEN Scanner

De **Amicis** vorbind despre bazarul de pipe din Constantinopol spune că se aflau acolo : grămezi de ciubuce de iasomie, de cireş, de jugastru şi trandafir, de chihlibar din marea Baltică, îmbogăţite cu rubine şi diamante ; pipe de Césaria, cu tubul înconjurat cu fir de aur şi de mătase ; pungi pentru tutun din Liban de multe colori, împodobite cu broderii si arabescuri ; narghilele de sticlă de Bosnia, de oţel, împodobite cu pietre preţioase. (Comes 120).

Despre pipele de tot felul s'a scris mult şi cu drept cuvânt putem spune că fiecare popor îşi are un istoric propriu despre aceste instrumente întrebuinţate la aspirarea fumului.

Eu am schiţat în acest capitol doar câteva, din cele mai caracteristice percursoare ale accesoriilor de fumat, descoperite din primele epoci de civilizaţie,—şi pe unele din vremuri mai apropiate de secolul nostru.

Scanned with OKEN Scanner

Columb.

Prima cunoştinţă cu tutunul

Nu cunosc alte publicaţiuni mai recente de valoarea studiului universal scris de profesorul **Comes** „Histoire, Geographie, Statistique du Tabac", care să ne ducă pe alte căi mai sigure şi mai vechi către patria de origină a tutunului.

Numai pe simple presupuneri, de multe ori dictate din spiritul de fantezie al diverşilor autori, ar fi greu de răsturnat preciziunile atât de concludente, stabilite de unii tabacologi latini şi germani în a doua jumătate a secolului XIX, până la apariţia lucrării profesorului Comes, care le complectează şi care cu drept cuvânt rămâne, deocamdată, cel mai documentat studiu istorico-geografic al tutunului.

Cu mult înainte de descoperirea Americei, se bănuia că dincolo de ocean există pământ şi o lume nouă, aşa că nouile continente erau visul de expansiune firească a popoarelor europene cu aşezare la mare, care mai târziu aveau să le colonizeze şi să pună în valoare bogăţiile naturale ale Indiilor apusene.

Năzuinţe pline de interes întâlnim cu secole înainte de anul fericit 1492. Filosoful şi tragedianul Roman, **Seneca** a scris între altele — pentru cor — în „Medea", cuvinte de speranţă şi avânt, care aveau să se împlinească. Textul de mai jos a fost găsit notat de Columb într'un volum din Istoria Naturală a lui Plinius :

„Cândva în vremuri târzii, veni-vor unele cărora vom deslega legătura dela ochi. Marea se va deschide şi va răsări o ţară nouă, un corăbier nou va vedea un pământ nou!"

Şi în adevăr, celebrul navigator **Cristofor Columb**, străbătând oceanul, a găsit acea lume nouă, acel pământ minunat, plin de tot felul de bogăţii, ca aur, argint, pietre preţioase şi **plante aromate**, din care pretinde şi el o neînsemnată parte

Scanned with OKEN Scanner

regelui Ferdinand şi reginei Isabela dela Santa Fé, răsplătindu-l însă cu nerecunoştinţă pentru geniul său incomparabil în istoria explorațiunilor de noi ţinuturi !

Descoperitorul Americei s'a stins în mizerie la Valadolid, cerând singurului său prieten, servitorului credincios, Martinez, să aprindă focul şi să ardă ramurile uscate de palmieri din Cuba, cele câteva fructe, lemne colorate, *foi uscate de tabac* şi un şir întreg de idoli spre a se încălzi cu ele şi să aibă lumină... în ultimile clipe...!

Primul pământ descoperit a fost insula Guanahani (San Salvador) din archipelagul Antilelor. In dimineaţa zilei de 12 Octombrie 1492, pe când Amiralul debarca să ia în stăpânire insula, făcu schimb de mici lucruri cu sălbatecii, cari ofereau diferite obiecte, încredinţaţi că aceşti oameni sunt căzuţi din cer, fiind trimişi de Dumnezeu.

Printre alte lucruri oferite Europenilor în schimb erau şi *foi de tutun*.

Din jurnalul de bord al lui Columb cu data de 15 Octombrie, rezultă că, în timp ce acesta naviga între insulele Santa Maria şi Ferdinandina, întîlni o pirogă (barcă) condusă de un Indian, care purta cu dânsul foi uscate (tutun), foarte apreciate de indigeni, pentru a le prezenta ca dar celebrului explorator.

Fernand Columb povesteşte, că au întâlnit un om într'o barcă mică, purtând foi uscate pe cari le aprecia pentru parfumul şi sănătatea lor. Europenii observase că sălbaticii preţuiau foile de tutun, însă nu le-a cunoscut întrebuinţarea decât după descoperirea insulei Cuba.

Prima observaţiune asupra întrebuinţării foilor de tutun a fost făcută de doi marinari trimişi de Columb să exploreze insula Cuba pe la începutul lunii Noembrie 1492. Ei au observat indigeni ţinând în gură suluri de foi uscate, aprinse la un capăt, din care aspirau fumul.

Atât bărbaţii cât şi femeile fumau aceste suluri numite „tabaco" în scopul de a se ameţi şi a nu mai simţi oboseala !

Deşi cei doi trimişi ai lui Columb văzuseră foile de tutun întrebuinţate în Noembrie 1492,—în Europa a fost considerat abia pe la jumătatea secolului al XVI-lea, introdus mai mult ca buruiană de leac pentru proprietăţile sale medicinale. Spa-

niolii cari găsiră mai târziu planta cultivată în provincia Tobasco, au introdus cultura şi în Cuba, în timp ce era înfloritoare în St. Domingo, adusă din Mexic pe la 1535 când era generalizată în insula Trinidad.

In acea epocă, insula Trinidad produoea cel mai fin tutun. Exportul tutunului se făcea în Spania.

Descoperirea Americei

Mai târziu, din foile transformate în praf s'a preparat tutunul de prizat zis de „Seviglia", în timp ce foile întregi se întrebuinţau la fabricarea sulurilor numite „Cigaroos", renumitele ţigări de Cuba.

In capitolul precedent am amintit cum preoţii Coraibilor din St. Domingo (Haiti) întrebuinţau tutunul în medicină şi chiar în slujbele religioase.

Ramon Pane, călugăr trimis de Papa în acea insulă pentru convertire ta creştinism, afirmă că Coraibii întrebuinţau o pudră numită Cogioba (tutun), pe care o trăgeau pe nas în scop de a li se curăţi căile respiratorii.

De Gomara, spune că preoţii indieni se serveau de fum la vindecarea oamenilor suferinzi. In acelaş timp afirmă că în Europa nu se găsea această plantă (*tutun*).

Coraibii întrebuinţau zeama de tutun ca leac contra durerilor produse de suliţi otrăvite. Ei numeau foaia de tutun Cohoba, iar tubul Y cu care fumau Tobaco.

Misionarul Ramon Pane adus de Columb în America pentru a converti pe sălbatici la creştinism, observă efectele

de exaltaţie produse asupra sacerdoţilor zeului Kiwasa, de către vaporii degajaţi din foile de tutun, în fermentaţiune sau în combustiune.

La 1518 Pane trimise seminţe de tutun regelui Carol V, care însă nu le dădu nici o importanţă.

Când **Fernand Cortez** pătrunse în noule ţinuturi ale Mexicului (peninsula Yucatan) 1519, făcu prizonier pe regele Montezuma, despre care **Gomara şi Diaz**, istorici spanioli, povestesc că după masă i se aduceau tuburi aurite şi pictate, făcute din bambus, cu care fuma plante învelite în foi de tutun.

Şi Mexicanii întrebuinţau tutunul în acelaş scop, ca şi preoţii Coraibilor (înainte de preziceri).

Când şefii Darienilor se întruneau la o consfătuire, un tânăr răspândea cu gura fum de tutun pe care ei îl aspirau pe nări.

Tot Gomara mai spune, că indienii pentru a fi plăcuţi diavolului, i se ofereau: pâine, flori, fructe, fum.

Unii locuitori din Mexic, credeau că tutunul este intruchiparea zeiţei Cihuacohuatl (femeia şarpe).

Pentru acest motiv ei ardeau foi de tutun în faţa idolilor. Intrebuinţau tutunul contra durerilor reumatice, contra muşcăturilor de şarpe, contra tusei, etc.

In Guinea, **Sir Walter Raleigh** observă în 1595 tutun foarte bun.

Biet spune că în 1652, Galibii întrebuinţau un tutun la fel cu cel de Brezil, pe care îl numeau însă *tamoui* în loc de petun.

Printre chinurile, descrise de dânsul, că le sufereau cei ce doreau să devie doctori, era şi acela de a bea zeamă de tutun.

Călugărul **Andrè Thevet** (la 1555), cu ocazia expediţiei făcută în Brazilia, povesteşte că locuitorii fumau foi de tutun învelite în palmier sau în foi de porumb, în formă de sul. Se mai întrebuinţa tutun la vindecarea rănilor.

Spaniolii au introdus sămânţa de tutun în Peru, Chili şi Bolivia, adusă din Havana.

Brazilienii aşterneau pe jos, noaptea, foi de tutun ca să îndepărteze şerpii veninoşi.

In *Paraguai* tutunul a fost introdus de misionarii Spanioli

însă **Fairholt** spune că Spaniolii au găsit acolo pe indigeni întrebuinţând foi de tutun, în luptele corp la corp. Ei muiau foile de tutun în apă şi le aruncau în ochii inamicului.

Deşi considerăm America drept patrie a tutunului, planta nu a fost cunoscută pretutindeni în aceste continente. Aşa în Chili cultura a fost introdusă târziu. Mai în urmă locuitorii din această ţară fumau ţigarete învelite în hârtii, lungi de 2 degete care se numeau *hojitas*.

Cartier descoperă Canada la 1534 şi observă că acolo se cultiva o plantă pe care locuitorii o uscau la soare şi o purtau la gât învelită într'o piele de animal, împreună cu un corn mic de piatră sau lemn. Apoi sfărâmau foile şi cu acest produs îndopau cavitatea dela capătul cornului, aşezând deasupra un cărbune aprins. Fumul era aspirat de băştinaşi, încredinţaţi că le dă sănătate. Umblau totdeauna cu ghirlănzi făcute din foile acestei plante (tutunul), atârnate de gâtul lor.

Chalesoix spune că pe la 1645 locuitorii din Canada se serveau de o lulea mare, când tratau afaceri importante. Ei o puneau în mijlocul lor având credinţa că luleaua este de origină cerească şi o considerau ca un dar al soarelui. Era acceptată din partea duşmanului, în caz de pace şi refuzată în caz de război.

Locuitorii din Statele Unite fumau şi ei, considerând fumatul drept un bun sfânt. Când erau adunaţi pentru vre-o rugăciune, pipa trecea din gură în gură.

Ei ofereau o pipă soarelui, când se rugau pentru timp bun sau pentru ploaie.

In scurt rezumat, cam acestea ar fi unele din împrejurările în care s'a cunoscut tutunul de Europeni, exploratori ai noilor continente, unde se crede că ar fi patria plantei, ca apoi în decurs de o sută cincizeci de ani, să se răspândească cu o repeziciune necunoscută peste întregul glob pământesc.

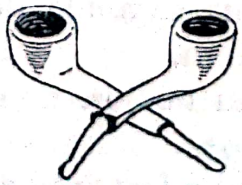

Scanned with OKEN Scanner

Tutunul

Descrierea plantei

Cum se cultivă?

Caracterele botanice

Tutunul face parte din familia Solaneelor genul Nicotiana. Este o plantă anuală, ierboasă, — excepţie Nicotiana Glauca care e vivace şi lemnoasă — cu rădăcina pivotantă, tulpina dreaptă şi acoperită cu peri glanduloşi la Nicotiana Tabacum şi ondulată la Nicotiana Rustica.

Foile sunt alterne, simple, de formă rotundă-ovală până la lanciolată. Inflorescenţa un panicul, florile hermafrodite, fructul o capsulă deshiscentă la maturitate, conţine o sămânţă foarte măruntă de culoare cafenie.

Principiul dominant al tutunului este o substanţă narcotică numită *nicotină.*

Această plantă îşi are patria de origină America Centrală. Cultivată în diferitele regiuni ale globului pământesc, sub influenţa climei şi a terenului pe de-o parte şi datorită încrucişărilor naturale şi artificiale pe de alta, s'au creat o sumedenie de varietăţi, deosebite între ele atât prin caracterele botanice cât şi prin calităţile industriale, ce i le-a imprimat aclimatizarea în raport cu condiţiunile diverse de vegetaţie ce i le-a oferit.

Din punctul de vedere botanic, această sumedenie de varietăţi, au fost grupate în patru mari specii şi anume: *N. Tabacum, N. Rustica, N. Petunoides* şi *N. Polidiclia.*

1) *Nicotiana Tabacum* presintă cea mai mare importanţă, prin faptul că aceasta cuprinde toate varietăţile de tutun a căror foi se întrebuinţează pentru fumat, ca tutun tăiat, ţigări şi ţigarete. Are

tijul drept, foile sessile și la unele varietăți peţiolate, de formă ovală — rotundă până la lanciolată, corolă în formă de pâlnie, cu 5 lobi uniţi de culoare albă-roză până la purpuree, capsula ovală, pe jumătate acoperită de caliciu. Patria originară este America Centrală. S'a răspândit însă în cultură pretutindeni în toate regiunele agricole până la cele cu climă temperată și rece, bine înţeles că nu sub același raport de rentabilitate în ce privește cantitatea și calitatea produselor.

Prof. Comes, luând în considerare atât caracterele botanice

Tutun
Nicotiana Tabacum

cât și calitatea tutunului, a grupat toate varietăţile aparţinând speciei Tabacum în 6 subspecii și anume: *Fruticosa*, *Lancifolia*, *Virginica*, *Braziliensis*, *Havaniensis* și *Macrophylla*. Cu ajutorul acestei clasificări a putut determina toate varietăţile de tutun cultivate în diferitele regiuni.

Scanned with OKEN Scanner

2) *Nicotiana Rustica*, cuprinde varietăţi de tutunuri de o importanţă secundară a căror produs se întrebuinţează foarte puţin la fumat, — în special la fabricarea tabacului şi a extractului de tutun, — prin faptul că foile au un parenchim gros şi conţin un procent mare de nicotină.

Varietăţile aparţinând speciei rustica, se deosebesc de cele din specia tabacum prin faptul că au tijul mai scurt 0,60—0,80 m. ondulal şi canelat, foarte mult acoperit cu peri glanduloşi, foile

Tutun
Nicotiana Rustica

sunt peţiolate, rotunde, având un parenchim foarte gros, de o nuanţă verde-brumărie, florile de formă ulciorată cu 5 lobi uniţi, de culoare galbenă.

Capsula rotundă, acoperită aproape în întregime de caliciu. Sămânţa mai mare ca la n. tabacum şi văzută la microscop e de formă mai rotundă şi cu asperităţi mult mai pronunţate.

Cuprinde varietăţile cunoscute sub numele de: *Rustica, Texana, sau Capa de Ungaria, Brazile—Selvagio, Bakum, Macorka, Erbasanta, etc.*

In cultură, pentru a da o producţie bună, se cer terenuri grase şi irigate.

3) *Nicotiana Petunoides* cuprinde toate tutunurile ornamentale ca, *Alata Grandiflora, Afinis, Sanderae, Silvestris etc.* Aceste varietăţi sunt asemănătoare cu Petunia, au tijul scurt, ramificat de la bază, foile sessile, florile în formă de pâlnie, colorate divers: albe, roze, roşii-purpurii etc. Capsula mică şi ovală. Procentul de nicotină foarte redus, în general sub 1%. Din punct de vedere industrial aceste varietăţi nu au nici o importanţă, cultivându-se numai pentru ornamentarea grădinilor. Se crede că proveniența acestor varietăţi ar fi rezultatul unei încrucişări între. N. Tabacum şi Petunia.

4) *Nicotiana Polidiclia* cuprinde numai 2 varietăţi: *Quadrivalvis* şi *Muitivalvis*, denumite astfel după numărul compartimentelor în care e împărţită capsula.

Sunt plante mici, ramificate de la bază, florile albe—roze, capsula rotundă.

Se cultivă rar, pentru ornament.

Cultura

După cum am arătat mai sus tutunul este originar din regiunile cuprinse între tropice şi equator, unde clima este caldă-uscată, creşte şi în ţările nordice până aproape de oceanul îngheţat (specia Nicotiana Rustica).

Aceleaşi varietăţi cultivate în diferite clime, nu dau aceleaşi produse.

Tutunurile cultivate în regiunile dintre tropice, au foile de mărime mijlocie, ţesut fin, nervaţiune puţin pronunţată şi sunt foarte aromate—specia Havana—care are ca patrie insula Cuba din arhipelagul Antilelor. Cu cât ne lăsăm mai jos sau ne ridicăm mai sus la o climă mai umedă, se desvoltă mai pronunţat însă se observă o scădere în aromă şi o sporire a cantităţii de nicotină.

Pe lângă condiţiunile de climă şi umiditate, natura terenului de cultură exercită o influenţă hotărâtoare asupra calităţei tutunului, deşi aceasta nu este o plantă prea pretenţioasă. Ca şi la vita

Scanned with OKEN Scanner

de vie, terenul de cultură are o mare influenţă asupra aromei. Terenurile care conţin un procent mare de potasiu şi siliciu sunt cele preferate de tutun.

Clorurile ‹sărurile› au influenţă dăunătoare asupra combustibilităţei tutunului. Pământurile prea umede dau calităţi inferioare cu ţesutul subţire, spărgăcios şi fără aromă, iar dacă acele terenuri sunt şi prea grase, dau tutunuri cu foaea mare, cu procent mare de nicotină, acide şi rău mirositoare. Terenurile prea argiloase ‹tălpoase› sau prea nisipoase, sunt improprii culturei tutunului, împiedecând vegetaţia şi deci dezvoltarea plantelor. In sudul Macedoniei găsim solul cel mai propriu culturilor de tutun, dând o recoltă superioară cu fineţă multilaterală; acele terenuri nu sunt prea profunde şi au o culoare roşiatică, bogate în oxizi de fier şi calcar, amestecate cu nisip fin, pietricele şi pietre. In genere pământurile deluroase de vii, argilo-calcaroase, argilo-nisipoase, argilo-lutoase şi cele calcaro-silicioase, bogate în var, sunt cele mai priel nice tutunului.

Tutunul cere un pămînt bine mobilizat, afânat, de aceea preparării terenului urmează să i se dea o mare importanţă. Se începe această preparaţie cu arătura de toamnă, care trebue făcută adâncă de 15—25 cm., apoi în Martie se dă a doua arătură obişnuită, după care se grăpează, iar înaintea răsăditului se ară a treia oară superficial; apoi se dă o grapă de mărăcini. Când timpul este secetos nu se mai dă a doua arătură, ci numai se grăpează puţin, pentru a se sfărăma bolovanii, a curăţi locul de burueni şi a împiedeca desvoltarea altora. In cazul când locul a fost gunoit de cu toamnă, prima arătură urmează a se da în primăvară, imediat ce se sbiceşte pământul, pentru a se îngropa băligarul, după care intervine grapa de fier, cu scopul de a se repartiza deopotrivă îngrăşămintele.

Tutunul nu sărăceşte pământul, totuşi între culturile agricole îşi are locul său bine definit în asolament. Plantele premergătoare tutunului sunt cerealele şi în deosebi ovăsul, apoi furajele, trifoiul şi lucerna sunt recomandabile.

Nu este deajuns a se prepara raţional terenul în vederea culturei de tutun; este foarte necesar de a se împrăştia de cu

toamnă îngrăşămintele de care au nevoe varietăţile ce voim a cultiva pe locurile destinate în aceast scop, ştiind că terenurile agricole, prin culturi repetate ani dearândul, fără nici o socoteală, pierd multe din materiile hrănitoare, care dau viaţă plantei şi ajută la desvoltarea ei normală.

Dacă prin împrăştierea de îngrăşăminte se obţine o recoltă mărită, nu trebue pierdută din vedere influenţa îngrăşămintelor asupra calităţei elementelor care constitue foile: culoarea, ţesutul ‹parenchimul›, aroma şi combustibilitatea. De aci rezultă că tutunul este o plantă foarte pretenţioasă în privinţa îngrăşămintelor, care trebuesc date cu multă prudenţă şi în aşa măsură ca să nu depreciem valoarea comercială a foilor, în folosul unei recolte abondente.

Sămânţa de tutun fiind prea fină, ar fi imposibil să se poată sămăna dea-dreptul pe terenul de cultură, apoi clima ţărilor meridionale oferă tutunului prea puţin timp a sta la câmp, fiind o plantă tropicală cu o durată lungă de vegetaţie. Pentru ca germinaţiunea seminţei să se facă în condiţiuni favorabile, iar micile plante să fie protejate de răceli, sămănatul se face în răsadniţe unde plantele vegetează până la transplantare.

Se obişnuesc două feluri de răsadniţe, calde şi reci, cele dintâi pentru ţările cu o primăvară friguroasă şi cele reci pentru ţările calde şi cu o climă temperată.

Sămănatul se face obişnuit în a doua jumătate a lunei Martie, adică după ce s'a desgheţat bine pământul, în condiţiuni de climă temperată.

De obiceiu se seamănă sămânţa neîncolţită, încolţirea seminţei înainte de a o sămăna e condamnabilă, prin faptul că sămânţa cea mai viguroasă care încolţeşte întâiu, se pierde la sămănat, distrugându-se embrionul şi rămâne bună cea mai slabă, care încolţeşte în urmă. Dacă în răsadniţă dăm seminţei umiditate şi căldură, va germina în acelaşi timp ca şi artificial, unde nu are decât aceleaşi elemente necesare germinaţiei. Deci nu încolţire artificială, ci răsadniţe calde.

Transplantarea răsadului în locurile rânduite pentru cultura tutunului, se face începând dela 15 Maiu până către sfârşitul lui Iunie în ţările cu climă temperată şi mai devreme în regiunile dela sud. Răsadul trebue să fie viguros, să aibă rădăcina bine desvol-

tată, tulpina întărită cu 4 foi. Transplantarea se face în rânduri, la distanţe care variază după varietate şi după scopul ce urmărim, adică varietăţile cu foaia mică se transplantează la distanţe mai mici 0.40—0.50 m. între rânduri, 0.20—0.25 m. între fire, iar varietăţile cu foaia mare la distanţe mai mari 0.70—0.80 m. între rânduri şi 0.50—0.60 între fire. In terenurile mai fertile, distanţele sunt mai mari şi invers. Cu cât plantele sunt mai depărtate una de alta, cu atât se desvoltă mai viguros, foile se măresc, producţiunea la Ha. creşte, calitatea însă scade. Nicotina de asemenea creşte în raport direct cu calitatea terenului, pe când aroma în raport indirect.

După câteva zile dela transplantare, trebue să se vadă dacă s'au prins toate firele răsădite, iar cele lipsă trebuesc numai decât înlocuite cu altele din răsadniţe, sau în unele părţi cu cele transplantate provizor la capătul parcelei respective, urmând ca fiecare cultivator să le răsădească în vederea acestei nevoi.

Când răsadul este de bună calitate, sănătos şi transplantat în bune condiţiuni, prinderea este asigurată, având o pierdere de maximum 5%, care se înlocueşte în modul arătat mai sus.

După împlinirea lipsurilor constatate în plantaţiuni, cultivatorul îşi inspectează atent cultura, pentru a-şi da seamă de progresul vegetaţiunei tinerilor plante transplantate, iar când constată că acestea s'au prins se începe primul prăşit. Acesta are scopul de a distruge buruenile străine crescute printre tutun şi de a desbate terenul din jurul plantelor, înlesnind prin aceasta circulaţia aerului la rădăcină şi oprind evaporarea apei din pământ prin distrugerea capilarităţei.

Pentru varietăţile cu foaea fină, prăşitul se face ceva mai superficial, ca pentru varietăţile cu foaea mare, care trebue să fie făcut mai adânc, căci desbătând bine pământul, înlesnim desvoltarea rădăcinilor şi în consecinţă a plantelor. Pe timp ploios buruenile crescând continuu, e bine să se dea încă o praşilă mai adâncă în acelaş scop, după care urmează *muşuroitul*. Această lucrare constă în a aduna cu sapa pământ bine mobilizat în jurul plantei, servind la desvoltarea rădăcinilor adventive, plus că oferă plantei sprijin contra vânturilor şi a ploilor torenţiale, deosebit de binefacerile pe care le aduce prăşitul.

Politul tutunului se face odată cu muşuroitul. Această opera-

țiune constă în ruperea a 2—3 foi de bază, care în nici un caz nu pot da un produs bun. Rupându-se acele foi se înlesnește circulația aerului și se împiedică desvoltarea diferitelor criptogame, în special a oidiumului, o boală destul de periculoasă.

Cârnitul tutunului sau ruperea florilor și a mugurilor din vârf, influențează hotărâtor asupra cantității și calității recoltei, adică ajută desvoltarea foilor, făcându-le mai pline și mai mari, mărind producțiunea și tot odată grăbindu-le maturitatea. Cu cât cârnitul se face mai de jos, deci lăsând mai puține foi pe plantă, cu atât vom obține foi mai mari cu un țesut mai plin, pe câtă vreme dacă această operațiune o vom face mai de sus, vom obține foi mai mici, cu un țesut fin și cu un gust mai dulce.

Copilitul sau ruperea lăstarilor apăruți la subsuoara foilor, este operațiunea care intervine atunci când se ivesc acele ramificațiuni nefolositoare. Copilii apar mai cu deosebire la baza foilor de vârf, după ce tutunul este cârnit.

Planta ajunge la maturitate când își încetează desvoltarea foilor. Din acest moment foile încep a se coace, căpătând o culoare verde deschisă, care cu încetul se umple cu pete gălbui, iar nervurile când sunt îndoite între degete, trosnesc. Petele apar pe fața superioară a foilor care încep a se încreți, iar mărginile se îndoesc înăuntru. Când cârnitul s'a făcut imediat ce au dat mugurii florali, iar pe tulpină nu au rămas decât 10—12 foi, acestea ajung toate la maturitate aproape la aceiași dată.

Recolta tutunului are loc de obiceiu în cursul lunei Iulie și merge până în Septembrie, făcându-se pe măsură ce foile ajung la maturitate. Dacă transplantarea s'a făcut mai din timpuriu și în mod normal, natural că foile ajung la maturitate mai de vreme, așa că recoltatul are loc mai în vară.

Foile recoltate aduse la magazie sunt puse la *dospit* pentru a se îngălbeni. In acest scop, foile se așează pe categorii și pe un singur rând, cu vârfurile în sus, pe un strat de paie sau pe o pânză. In această situație se țin 24 ore, până se observă o ușoară încălzire, când se remaniază, întorcându-se în aceiași poziție cu vârful în jos. Ar fi o mare greșală dacă foile ar fi lăsate prea

mult la dospit sau în *năsadă*,—așa se mai numește această operație,—întrucât apa ce provine prin evaporare, se condensează și la început pătează foile, iar pe urmă le putrezește. Foile verzi cu un țesut mai gros se țin mai mult în năsadă ca cele coapte și cu un țesut mai fin, însă se remaniază mereu. Foile ținute prea mult la năsadă, după uscare devin spărgăcioase.

Uscatul tutunului.—Printre operațiunile de căpetenie reclamate de cultura acestei plante, uscatul își are rolul principal, întrucât de la uscat depinde în bună parte reușita calitativă a foilor, până la fermentare.

Diversitatea varietăților, clima deosebită de la o regiune la alta, cât și destinația foilor recoltate, indică sistemul de recoltat și uscat al tutunului. Ori care ar fi sistemul de uscat, scopul acestei operațiuni este de a elimina apa din foi, spre a le putea conserva și manipula fără să se altereze.

Sunt mai multe sisteme de uscat tutunul, însă ca mai principale voi cita două, care sunt adoptate în orient precum și în țara noastră.

1) *Uscatul la aer liber, la umbră și la soare.*

2) *Uscatul la căldură artificială în magazii închise.*

Fiecare dintre aceste sisteme au de scop două operațiuni:

a) *Transformarea coloarei foilor din verde în galben, (pentru țigarete) sau în continuare spre roșie-cafenie, pentru țigări.*

b) *Uscatul propriu zis al foilor.*

Coloraţiunea foilor este ajutată de o temperatură puțin ridicată, 18° C și o umiditate obișnuită.

Obținând culoarea dorită, galbenă sau roșie, după cum e cerută de destinația produsului, se evită umiditatea prin scoaterea șirelor la aer, sau provocarea de curenți în magazii, și se caută a se urca temperatura spre a înlesni uscatul lor.

Păpușitul foilor de tutun. După ce foile s'au uscat, spre a se putea manipula în vederea fermentării și a fabricațiunei, trebuesc așezate în păpuși sau în basmale. Pentru a înlesni această operație, foile fiind uscate, trebuesc mai întâi jilăvite ca să se poată manipula. In acest scop șirele se pun în locuri umede, subsoluri, pivnițe, gropi etc. în care se agață de cârlige, sau se întind sub streșinele caselor, dacă timpul este ploios. Se va observa ca foile

Scanned with OKEN Scanner

să nu aibă un grad de umiditate mai mare ca 20%, în care caz fiind ude nu se recomandă păpușitul.

In vederea păpușitului se aleg de o parte: foile de poală, cele de mijloc și de vârf și acestea la rândul lor se aleg pe calitate, culoare, mărime etc. Foile de poală, cele rupte și pătate, formează «*furdaua*» iar sfărâmăturile de foi provenite prin manipulări, formează «*zobul*».

Păpușitul se face în casă sau în magazii luminoase și constă în a suprapune 25 foi bine întinse, după calitate, mărime și culoare, în tenculețe cari se leagă la cotoare cu rafie, sau sforicică. Acest pachet de foi se numește păpușă.

Până la predare, tutunul păpușit se ține într'o magazie sau local, unde să nu fie nici căldură și nici umezeală. Păpușile se așează pe un strat de pae, sau pe scânduri puse pe capre și nici într'un caz de-adreptul pe pământ, căci atrage umezeală.

Semincerii, producători de sămânță, se aleg dintre plantele cele mai tipice varietății și dintre cele mai viguroase. Operațiunea se face după desvoltarea inflorescenței, înainte de a se deschide florile. Alegerea se face în timpul când se poate cârni tutunul, marcându-se firele alese cu câte o fășie de pânză îngustă sau cu lâniță.

Când ne temem de hibridațiuni, ‹corciri naturale› și voim să fim siguri de puritatea seminței, atunci inflorescența firului de tutun se pune sub un capișon de tifon, prin care să poată străbate aerul, lumina și razele solare, ținându-se astfel acoperite până ce s'a făcut fecundația.

In vederea scopului ce urmărim, se vor lăsa pe semincer 30—40 capsule, alegându-se din cele mai desvoltate, celelalte se distrug. Se suprimă și câteva foi de poală, făcându-se un mușuroi mai mare în jurul semincerului, pentru a nu fi rupt de vânturi. Se vor rupe florile după ramurile laterale și cele din vârf, nedesvoltate.

Capsulele se recoltează când au obținut culoarea verde cafenie, tăindu-se inflorescența cu o porțiune mică din tij. Acestea se înșiră pe sfoară la soare, pentru a se usca definitiv. Sub șirurile de inflorescențe este bine a se pune o pânză pentru a nu se scutura sămânța pe pământ. După uscare capsulele se desfac și se

scutură sămânța din ele. Se pune spre conservare în săculețe sau în lădițe de lemn, așezate în locuri ferite de umezeală, avându-se grije a se vântura din când în când, pentru a nu se încinge.

Cultura tutunului ca oricare cultură agricolă, în cursul ei de desvoltare, de la sămănat și până la recoltă, este vătămată de diferite boli criptogamice, de diverse insecte precum și de intemperiile atmosferice, cari cauzează daune mari, ajungând de multe ori până la distrugerea complectă.

In oricare studiu de specialitate, se găsesc descrișî pe larg inamicii vegetali și animali ai tutunului, precum și mijloacele de prevenire și combatere.

Pentru ca tutunul să poată fi consumat, e necesar ca înainte de fabricare să sufere oarecari transformațiuni de ordin fizic, chimic și biologic, datorite procesului de fermentațiune. Acest proces are loc la începutul anului următor recoltei, prin lunile Martie, Aprilie și Maiu, în magazii speciale numite depozite de fermentare.

Pentru ca tutunul să fermenteze normal, trebue mai întîiu ales pe calități și apoi așezat în condițiuni prielnice unei fermentări impuse de destinația care urmează a i se da în fabricațiune.

Fermentarea are de scop de a ameliora tutunurile, pentru a le face proprii consumațiunei. Prin fermentare se produc o serie de transformațiuni și anume: se elimină surplusul de apă, se uniformizează culoarea, se transformă aciditatea care dă gust aspru la fumat, se transformă materiile albuminoide care prin ardere dau un miros neplăcut, se produce aroma care e datorită acțiunei microorganismelor desvoltate în timpul fermentărei, se diminuiază procentul de nicotină și se ameliorează combustibilitatea.

Procesul fermentărei tutunului e însoțit de ridicări de temperatură (25—55°C), după calitatea tutunului, de emanare de vapori de apă încărcați cu nicotină și de degajarea diferitelor gaze între care primează bioxidul de carbon, amoniacul etc.

E de notat că după o fermentare complectă, tutunul e mai puțin expus alterațiunilor, prin faptul că surplusul de apă este eliminat, iar materiile albuminoide care favorizează desvoltarea crip-

Scanned with OKEN Scanner

togamelor, sunt distruse prin acțiunea microorganismelor desvoltate în cursul fermentațiunei.

La câteva luni după fermentare, tutunul poate fi dat în fabricație, spre a fi transformat în diferite produse tabagice pentru uzul fumătorilor, iar rezidiile preparate special se întrebuințează în medicina veterinară și în pomologie.

O sumară privire retrospectivă către trecutul îndepărtat al fabricațiunii tutunului, ne informează, că dela data cunoașterii acestei plante de Europeni și până către finele secolului al XIX-lea, metodele de prelucrare au fost complect rudimentare.

In ultimul timp însă, fabricațiunea tutunului luând un intens și puternic avânt a cucerit un loc de frunte între industriile principale. Pe măsura progresului technic s'au inventat mașini rapide, perfecționate, instalate în condițiuni de utilizare rațională cu tendința fermă de a ne îndepărta neîntârziat de tradiție, care nu mai corespunde vremurilor, aceasta însă privitor la metodele de fabricație, cât privește calitatea se preferă tutunul cu tradiții.

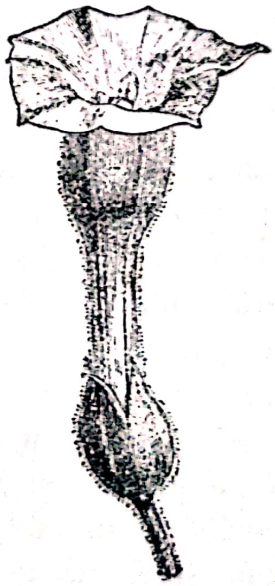

Floare de tutun.

Răspândirea tutunului şi a fumatului în lumea veche

Dacă tutunul — Nicotiana Tabacum sau Rustica— ar fi originar din continentele cunoscute până la 1492, desigur că în marşul său triumfal, nu ar fi stârnit atât sgomot, faimă şi prigoană, cu privire la proprietăţile sale, felurit apreciate, şi ignorate cu atâta patimă, numai în curs de patru veacuri.

Atât despre plantă, — cultivată sau în stare sălbatecă — despre uzul, binefacerile medicale sau scandaluri analoage cu acele din unele epoci de martiraj pentru fumători — sec. XVII —, ni s'ar fi transmis, fie prin legendă sau istorie, cât de puţine însemnări răsleţe, precum găsim note abundente cu privire la alte plante de mai multă sau de mai puţină însemnătate.

Deocamdată rămâne oarecum stabilit, că tutunul nu a fost cunoscut în lumea veche, în deosebi de Europeni, înainte de descoperirea Americei. Ne mărginim deci a lua de bune datele culese de diferiţi istorici, geografi, economişti şi alţi cercetători de specialitate, după care a prelucrat profesorul *Comes*—„Histoire, Géographie et Statistique du Tabac" — izvor nesecat cu date sigure şi precise — deşi, poate Asia, păstrează încă taine până acum nedescoperite...!

*

Nu este exclus ca expediţia lui Columb, printre alte bogăţii şi curiozităţi americane, să nu fi adus şi foi de tutun cu pretinse proprietăţi medicinale, bune pentru leacuri miraculoase cât şi pentru a fi prezentate Regilor Spaniei drept senzaţionale obişnuinţe ale nouilor supuşi.

Spania deci se pare că a fost prima ţară din Europa care a cunoscut tutunul.

Scanned with OKEN Scanner

Leurssen afirmă că primele seminţe de tutun au fost introduse în Europa de călugărul misionar Ramon Pane, sosit din San-Domingo în anul 1518.

Căpitanul Cortez, cuceritorul Mexicului pătrunse la 1519 în regiunea Tobasco de unde a trimis în Europa mai multe lucruri printre care şi tutun (foi).

Schwab raportează că **Hernandez de Oviedo** a introdus în 1525 seminţe de tutun în Spania. Intr'un tratat de chirurgie se citează că doctorul **Hayo** (1545), a recomandat întrebuinţarea tutunului pentru infirmităţi care se tratează cu fricţie de mercur (syphilis).

Este cert însă că **Francesco Hernandez de Toledo**, a introdus la reîntoarcerea sa din America (1559) seminţe de tutun.

Monardes spune că planta (tutunul), a fost adusă ca ornament şi mai ales pentru proprietăţile ei medicinale. Cataplasme de foi de tutun puse pe cap, vindecă migrenele; în pilule calmează durerile de dinţi. Se mai întrebuinţa contra durerilor articulare, ulcer, răni, etc.

Navigatorii fumau cu pasiune şi dela ei se molipsi toată lumea în Spania; chiar în biserici începuse a se practica această obişnuinţă, aşa că Papa Urban VIII decretă excomunicarea pentru toţi acei ce fumau în timpul serviciului religios.

După bătălia dela Alxemial (1663), s'a oferit câte două livre de tutun pentru prizat, fiecărui soldat englez, ca recompensă a curajului său. In acea epocă a început moda cutiilor de tutun, pe care suveranii le dădeau cadou personagiilor străine, sub formă de tabachere de aur.

In anul 1757, sub regele Ferdinand al IV-lea se construi cea mai mare fabrică de tabac, la Sevilla.

La 1764 s'a înfiinţat monopolul culturei tutunului în toate coloniile spaniole din America.

Se pare că obiceiul de a priza tabac de Sevilla, din Spania a trecut în celelalte ţări europene.

Despre tutunul din Spania se spunea că „limpezeşte vederea, întinereşte creerul şi înveseleşte inima" (Dictionnaire Universel, Paris 1841).

In Franţa, tutunul a fost cultivat pentru prima dată de călugărul **Thevet** la 1555, care a adus sămânţa din Brazilia.

Şi **Nicot** a cultivat mai târziu tutunul (1559). Marele lui

Scanned with OKEN Scanner

merit este că l-a făcut cunoscut prezentându-l până şi la curte. Un servitor al său a întrebuinţat zeamă de tutun, vindecându-se de un ulcer, altul şi-a vindecat curând rana la un deget tăiat.

Contesa de Ruffa suferind de un herpes la faţă, incurabil, a fost lecuită cu tutun trimis de Nicot. Acesta mai trimise foi şi seminţe regelui Francisc II şi Caterinei de Medicis, cu instrucţii necesare de a cultiva planta şi a se servi de ea; astfel începu această buruiană a se răspândi în Franţa.

La reîntoarcerea lui Nicot dela Lisabona, unde fusese ambasador (1561), acesta oferi o cutie cu tabac (pulbere de tutun) reginei Caterina de Medicis. Regina Franţei aspiră praful cu scopul de a se vindeca de dureri de cap, în acelaş timp dând şi fiului său Carol IX, spre a se vindeca de o cefalită cronică.

Curând obiceiul fumatului se propagă la curte şi se răspândi în tot ţinutul.

Prin deducţie se crede că Thevet a introdus în Franţa specia Nicotiana Tabacum, pe când Jean Nicot a introdus N. Rustica.

Jean Liebault a dat primele instrucţiuni de cultură, tot odată comunicând că Indienii din Florida aveau obiceiul să fumeze prin tuburi.

Ludovic al XIII-lea este considerat ca primul fumător cu pipa, în Franţa; apoi pasiunea fumatului se răspândi fără întârziere în public, luînd fiinţă chiar localuri speciale pentru fumat, numite „*Tabagies*".

Primul ministru al acestei ţări, cardinalul Richelieu, găsi cu cale să institue în anul 1629 un început de monopol al tutunului, pe de o parte pentru a favoriza desvoltarea economică a coloniilor franceze, decretând o taxă de 30 centime pe livră, pentru orice tutun se importa în Franţa, din alte state, iar pe de altă parte această taxă să contribue la mărirea bugetului regatului său.

Ceva mai târziu, pe la 1674 statul francez infiinţă un adevărat monopol asupra tutunului importat, cât şi pe cel produs în ţară, care monopol a durat până la 1719. De la această dată, guvernul adoptă un nou sistem, speculând veniturile pe care putea să le tragă din Luisiana, pentru a putea plăti datoria contractată cu campania ludiilor apusene, interzise cul-

Scanned with OKEN Scanner

tura tutunului în Franţa în favoarea coloniilor şi desfiinţă în acelaş timp privilegiul exclusiv de vânzare.

Ultima dispoziţie dură puţin; privilegiul a fost restabilit în 1791—, un decret recunoştea tuturor Francezilor dreptul de a cultiva, fabrica şi vinde tutun, dar, doi ani mai târziu, o restricţie fiscală modifică această libertate absolută şi obligă pe toţi negustorii de tutun să plătească patenta.

La 1811, Napoleon cel Mare a înfiinţat monopolul tutunului. Astfel, cultura, fabricaţia şi vânzarea, de la acea dată, sunt drepturi exclusiv rezervate statului francez.

In Portugalia—gentilomul flamand *Damian de Goes* seamănă pentru prima dată tutun prin 1558 în grădina palatului regal din Lisabona, cu seminţe aduse din Florida.

Cultura tutunului în această ţară începe pe la 1570, în mod mai întins.

In ţările de jos (**Belgia şi Olanda**), tutunul este introdus cam în acelaş timp. Seminţele plantei au fost aduse pe la 1561; tot atunci ia fiinţă şi cultura tutunului.

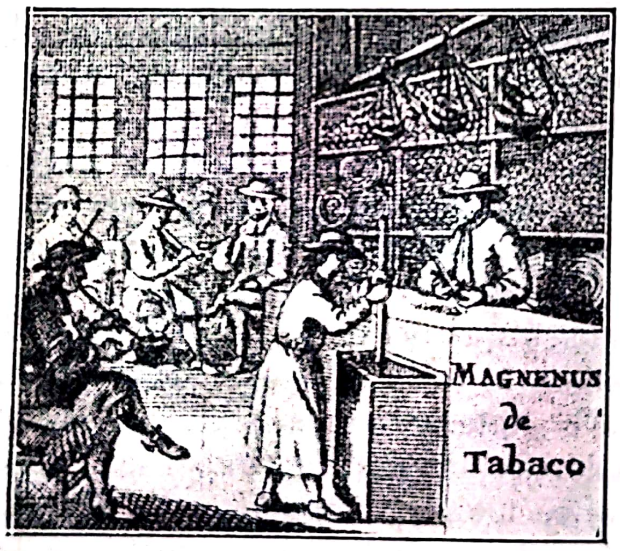

Magazin de Tutun—Amsterdam 1660.

In special Olandezii în scurt timp au devenit fumători pasionaţi aşa că pe la 1610 fumau şi femeile, lucru foarte curios pe acele vremuri. Aceşti cărăuşi ai mirodeniilor îndepărtate, când aveau de tratat afaceri de seamă spuneau—„asupra acestei afaceri să fumăm o pipă".

Scanned with OKEN Scanner

Notiţa de mai jos care s'a publicat şi la noi în ziarul „Războiul“ No. 124 din 24 Noembrie 1877, o găsesc suficient de sugestivă, fiind vorba de testamentul unui onorabil cetăţean al Olandei:

„Celebrul fumător olandez *Van-Kläes*, care se înbogăţise în India, deschisese în casa lui un muzeu de tot felul de pipe. Străinii cari vizitau acest muzeu primeau câte un catalog legat în catifea şi un pumn de ţigări. Van-Kläes fuma în fiecare zi 150 grame de tutun. El fumase de la al 18-lea an, 4383 kgr. şi muri în vârstă de 90 ani. Simţind că i se apropie sfârşitul, chemă un notar care era şi el un fumător vestit şi îi zise: —„Să ne umplem mai întâi pipele! O să mor!“ Apoi dictă ultimele lui voinţi. Ceru ca toţi fumătorii ţării să vie la înmormântarea lui, să fumeze tot timpul cât va ţine ceremonia funebră şi să arunce cenuşa din pipe pe cosciugul lui. Bucătăreasa lui, Gertruda, care nu suferia mirosul fumului, fu obligată să fumeze o ţigară în onoarea răposatului. Ceru apoi să i se pue lângă dânsul în cosciug, tutun Caporal Kanaster, o pipă şi chibrituri.—„Nu ştiu—zicea el—, ce mi s'o întâmpla în mormânt!“

In Italia. *Monseniorul Prospero Santa-Croce*, în calitate de nunţiu papal pe lângă curtea portugheză, trimise seminţe de tutun în patria sa prin anul 1560.

Tutunul a fost încercat şi apoi confirmat drept plantă medicinală ca şi în Belgia, aci botezându-se „Herba de Santa Croce“.

Nicola Tornabuoni a adus şi el seminţe de tutun în Italia - de la Paris — în acelaş timp cu Santa Croce.

Tutunul adus de Santa Croce, era Nicotiana Rustica.

Pietro della Valle raportează că în Italia (1615) se întrebuinţa mult tutun, ca medicament.

Orsino, a introdus obiceiul fumatului pentru prima dată, din Englitera. Se afirmă însă cu precizie, că acest obiceiu a fost adus de *Crescenzio*, care a învăţat să fumeze de la un Englez (1590).

Obiceiul fumatului luă proporţii neobişnuite în Italia ca şi în Spania, încât papa *Inocenţiu al X-lea* a interzis cu desăvârşire consumul tutunului. Cu toate că această bulă papală a fost reînoită de *Inocenţiu al XI-lea* şi al *XII-lea*, papa *Be-*

nedict al XIII-lea, care luase obiceiul prizatului dela secretarul său, revocă excomunicaţia lansată de predecesori, în 1724.

La Florenţa, tutunul a fost introdus ca plantă medicinală de *Nicola Tornabuoni*, nunţiul papal dela Paris.

Cultura acestei plante a fost liberă la început, însă în 1645 Ferdinand al II-lea decretă libertatea numai în câteva ţinuturi, cu anumite condiţii. Aceasta dură până la 1789, când marele duce Leopold Petru, permite cultura liberă, oricui şi ori unde.

Toscana nu se bucură mult timp de această libertate căci în Octombrie 1791, Ferdinand al III restabileşte monopolul.

In Sicilia tutunul pătrunse pe la 1615 iar în 1640 se consuma atât de mult încât regele De Melles voind să sperie pe fumători, răspândi svonul că foile au fost otrăvite de Turci.

In Anglia, tutunul a fost adus pentru prima dată din Florida, de către Sir Hawkins în anul 1565.

Magnenus spune că *Drack* a introdus sămânţa de tutun din Virginia, cum şi obiceiul de a fuma.

Hornstein afirmă că uzul fumatului a fost cunoscut pe timpul lui Iacob I (după 1603), Englezii luând obiceiul acesta de la sălbaticii din Virginia. La descoperirea acelei provincii din America de Nord, Englezii au remarcat întrebuinţarea pipelor de pământ ars. Reîntorşi în patrie, acest obiceiu se răspândi pretutindeni. In Anglia, ca şi în Franţa, fumatul s'a introdus cu repeziciune în toată ţara, după introducerea sa la curte. *Walter Raleigh* a fost acel care a introdus fumatul tutunului la curtea Reginei Elisabeta.

Regele Iacob I (1603) indignat de abuzul fumatului a dat o proclamaţie numită „Misocapnus", prin care făcu apel la poporul său de a nu mai fuma, arătând totodată cât este tutunul de dăunător sănătăţii şi cât este de înjositor acest uz. El a fost primul suveran care a impus o taxă de 6 jum. shilingi de fiecare sută de livre de tutun, produs pe pământul Angliei.

Pornit cu totul împotriva noului obiceiu, acel suveran făcu o lege prin care interzicea de a se cultiva de locuitor mai mult de o sută de plante, ordonă preoţilor să predice contra tutunului, apoi în 1604 a interzis fumatul, punând o taxă de 2 shilingi pe fiecare livră importată. Se spune chiar că vre-o

Scanned with OKEN Scanner

câţiva gentilomi au fost împuşcaţi în faţa prinţului, pentru motivul că au îndrăznit să prizeze înaintea sa.

Când Carol I se urcă pe tron (1625), instituí monopolul tutunului în profitul statului. In 1637 a luat fiinţă un colegiu care acorda permisiuni pentru comerţul tutunului; autorizaţiile de vânzare se acordau în schimbul unei taxe băneşti.

In 1643, parlamentul a suprimat monopolul şi l-a înlocuit cu o taxă uşoară, iar în 1652 a hotărît suprimarea culturii în Anglia dar s'a permis libera fabricaţie a tutunului din Virginia. Asupra interzicerii culturii nu s'a mai revenit, însă fabricaţia şi vânzarea tutunurilor au rămas definitiv libere. In schimb, din vămi şi taxa de licenţă a fabricanţilor şi a debitanţilor se crează tezaurului public un venit destul de apreciabil.

Tutunul necesar fabricaţiei se importă din colonii şi din alte ţări producătoare.

Vânzător ambulant de ţigări
(Hamburg 1808).

In Germania tutunul a fost adus de hughenoţi prin anul 1565. Conrad Gessner vorbeşte, primul, despre această plantă.

Alt autor german spune că fumatul s'a introdus în 1620 prin trupele engleze de ajutor, care mergeau înspre Boemia.

Scanned with OKEN Scanner

Doi ani mai târziu trupele aliate engleze şi olandeze au adus acest obiceiu din Palatinatul Rinului. Se poate spune că în timpul războiului de 30 ani, fumatul s'a răspândit în toată Germania de către trupele combatante. In anul 1642, obiceiul fumatului era atât de cunoscut în regiunile renane, încât fumau şi femeile.

In acea epocă importul tutunului a fost prohibit în Bavaria şi Tyrol. Cu mare succes lupta împotriva fumatului scrierea lui I. Baldes „Die trokene Trunkenhelt" din anul 1658.

Şi în această ţară tutunul a fost preţuit în medicină şi farmacie. *Carl Wilhelm*, care înfiinţase o fabrică de tutun, recomanda şi încuraja cultura acestei plante.

Prima fabrică din Berlin a fost fondată în 1738 de către Samuel Schook; atunci a experimentat *Michel Missel* prima maşină inventată de dânsul pentru tăiat tutun.

In Elveţia prin 1595, *Benedict Artenis*, profesor de teologie, cultiva tutunul în grădina sa din Berna. Fumatul se cunoscu mult mai târziu, apoi a fost interzis. Pe motiv că se răspândise cu o repeziciune uimitoare, Senatul din Berna hotărî aceleaşi pedepse ca şi pentru adulter, instituind un tribunal special în 1675, care judeca pe fumători.

Austria. Cu toate că soldaţii austriaci au adus obiceiul fumatului din Bavaria şi Saxonia, cultura tutunului nu a fost introdusă decât în 1660. Prima fabrică s'a înfiinţat la 1676 în Ems. Monopolul în Austria a fost instituit la 1670. De aci a fost imitat în Spania, Portugalia, Sicilia şi alte ţări.

In Rusia obiceiul fumatului a fost introdus de marinarii englezi pe la sfârşitul secolului al XVI-lea. Prin 1633 se fuma tutun şi se priza foarte mult, în Moscova. Pentru a se remedia aceste abusuri în scop de a se evita neajunsurile care derivau din această pasiune, căci săracii se ruinau cumpărând tutun, iar credincioşii se prezintau în faţa sfinţilor cu hainele înbâcsite de mirosul tutunului, patriarhul ordonă ca vinderea şi întrebuinţarea tutunului să fie interzisă (1634). Cine se făcea vinovat i se cresta nările nasului sau era biciuit. *Ţarul Mihail Feodorovici* decretă contra celor ce fumau pedeapsa cu bătaia, în recidivă li se tăia buzele şi nasul, iar celor cari se făceau vinovaţi pentru a treia oară, li se tăia capul. Alt ţar, *Alexis Mihailovici* a decretat în 1641, pentru aceleaşi fapte ca

şi predecesorul său, deportarea în Siberia şi pedeapsa cu moartea.

Prohibirea fumatului a durat până la 1697, când ţarul Petru cel Mare institui monopolul. Era strict oprit de a se vinde în Rusia tutunuri englezeşti şi căzăceşti. Tutunul turcesc şi tabacul era liber de vânzare pentru ori şi cine.

In luna Aprilie 1714 a venit o ambasadă din China, compusă din 7 inşi. Ei au fost primiţi de Ruşi la graniţă şi invitaţi la ceai la contele Gagarin, guvernatorul Siberiei. Oaspeţii fumau Gutschentaback şi nu s'au sculat până ce nu şi-au făcut obiceiul.

In timpul mesei ei au cerut voe de a fuma, însă contele Gagarin s'a scuzat că nu poate aproba aceasta, întrucât în Rusia nu este obiceiul de a se fuma în timpul mesei, ci numai în mod excepţional poate să aprobe şefului delegaţiei să fumeze o pipă. Chinezii au refuzat, spunând că ei sunt 7 inşi şi li se cuvine acelaş tratament şi ospitalitate.[1])

Pe la începutul secolului al XVIII-lea, cultura se răspândi şi în Persia, iar la 12 Iulie 1762, Caterina II permite agricultorilor germani de a se ocupa cu cultura în Podolia, Crimeea şi Ucraina. Ei cultivau N. rustica şi tabacum.

In Scandinavia obiceiul fumatului a fost introdus tot de marinarii englezi pe la începutul secolului al XVII-lea. Regele Gustav al II-lea (1611—1632) interzise fumatul; totuşi trupele suedeze au putut fuma în timpul marşurilor în Germania; soldaţii erau atât de pasionaţi că în lipsa tutunului fumau foi de arbori.

Turcia. *Leurssen* şi alţi autori spun că tutunul a fost adus în Constantinopol prin anul 1605, din Egipt sau Indiile orientale.

Hornstein afirmă că Turcii au învăţat a fuma tutun odată cu Ungurii şi cu Ruşii.

Sandry spune că tutunul a fost introdus în 1610 de către navigatorii englezi.

Murad IV, convins că tutunul era dăunător sănătăţii, interzice fumatul cu desăvârşire, pedepsind chiar cu moartea pe cei ce nu se supuneau, despre care, Ienache Văcărescu în istoria imperiului otoman zice-„Mulţi arată că Murat IV era

1) Verändertes Russland (Rusia schimbată) de Samuel Friederich Lauterbach, tipărită în 1727 la Franckfurt şi Leipzig.

băutoriu, mai vârtos Cantemir şi Beringu, la Geografia lui Büsching, scriu pe largu şi cine va voi va vedea acolo, şi toate cele ce arată aceşti scriitori, că se urma dintr'această pricină, proprie cu iasacu *tutunul* şi afionul, au făcutu omoru şi la multă sumă de oameni". [1])

Din pricina acestor restricţiuni, Turcii au înlocuit fumatul prin prizat, pe la anul 1642. Toate măsurile luate contra tutunului au fost revocate de către Mahomed al IV-lea, care permite chiar a se înfiinţa localuri speciale pentru cafea şi tutun.

In Africa, uzul fumatului a fost introdus în sec. al XVI-lea, după descoperirea Americei.

Leon scriitor celebru al chestiilor africane, notează siphilisul importat în sec. XVI: deasemeni citează tutunul ca remediu întrebuinţat în America drept leac al celui dintâiu.

Zucehelli, afirmă că tutunul N. Rustica, a fost introdus din America de unde a fost adus porumbul, ananasul şi alte plante.

Negrii din Congo numeau pipa „tabacini" — iar „Tabaco", ca şi Coraibii, tubul cu care fumau, — nu foaia.

In Senegambia, tutunul a fost adus de Portughezi; la sfârşitul sec. XV, aceşti navigatori iberici, începură traficul şi se stabiliră cu afacerile în regiunile occidentale ale Africei. Pe când făceau negoţ cu negrii pentru a coloniza nouile continente, mai cu seamă posesiunile din Brazilia, ei importară în Senegambia câteva plante americane, printre care şi tutun.

In Senegal, cultura se făcea pe la 1700 de către femei. Acolo tutunul se numea Tankoro şi se întrebuinţa sub formă de pulbere (tabac). Negrii duceau tabacul la nas pentru a-l aspira, cu o linguriţă de fer. Senegalezii fumau cu pipe făcute din pământ ars. Tubul era construit din lemn de trandafir. Negrii din regiunea Bambuc erau cei mai buni fabricanţi de pipe.

In Senegambia se fac infuzii cu băuturi spirtoase, tutun şi piper. Această băutură se numeşte „sangara". Mamele o dă la copii mici, amestecată cu lapte. Tutunul mai serveşte în acea regiune şi ca marfă de schimb.

La sud, tutunul a pătruns mai târziu, ca în Africa occi-

1) Tesauru de monumente istorice—A. Papiu Ilarianu, Tomul II, Buc. 1863, pag, 264.

dentală, din pricina traficului neînsemnat de negri de acolo. Corăbiile europene mergând spre Indiile răsăritene, se opreau în golfuri pentru a se aproviziona cu diferite lucruri trebuitoare. Astfel Hotentoţii veneu în contact cu Europenii şi cunoscură obiceiul fumatului, apoi deveniră atât de pasionaţi că în schimbul tutunului se putea obţine orice.

In aceste împrejurări Olandezii obţinură însemnate regiuni la sud unde îşi fondară Colonia Cap. Orice voiau Europenii puteau cere în schimbul tutunului, de exemplu : animale, corail, femei...

Bărbaţii ca şi femeile hotentote, purtau la gât un sac de piele, cu tutun şi pipa. Indigenii fumau tutun amestecat cu cânepă iar acest amestec îl numeau „Buspack". Ei întrebuinţau foile de tutun aşa cum le găseau (nepreparate) şi le fumau cu pipe de corn de gazelă sau antilopă.

In Madagascar se crede că s'a introdus tutunul după 1611. Locuitorii acelei insule, fumau tutunul amestecat cu nişte substanţe aromatice. Se spune că un Rege a fumat cu pipa şi după el a luat obiceiul tot poporul.

La 1863 Francezii au introdus ţigările. Se întrebuinţează însă mult tabacul. Foile uscate şi pisate se amestecă cu cenuşă de plante aromatice. Praful nu se prizează ci se ţine în gură. Câte odată se fumează „rongona" (seminţe de cânepă). Acest obiceiu este însă prohibit din cauză că provoacă nebunia.

Nubienii numesc tutunul „Toulyga" iar Arabii „dokkang". Unii indigeni amestecă tutunul cu natron—carbonat de natriu,—înainte de a-l mesteca.

In Egipt tutunul a pătruns în secolul al XVII-lea. El-Is-Hakee afirmă că obiceiul fumatului începe a fi observat între anii 1601 şi 1603.

Musulmanii îşi petrec nopţile fumând şi vorbind.

Hasselquist povesteşte, că fiind mosafir la un bey a văzut îngenunchiată o sclavă, care avea însărcinarea de a-i turna cafea şi a-i aprinde luleaua. Deci este musulman obiceiul de a oferi tutun şi cafea iar dacă vizitatorul este un personaj însemnat, pe lângă acestea se mai oferă dulceţuri, de trandafir cu apă rece şi parfumuri.

In Sahara şi Sudan. Europenii care au pătruns în ţinuturile Senegambiei, urmând cursul apelor, au dus cu ei şi o-

biceiul fumatului. Tutunul este şi una din influenţele creştinismului asupra popoarelor răspândite în regiunile fertile din Africa Centrală.

Drugii de fer pe care negrii îi primeau de la Europeni pe la finele sec. al XVIII-lea, erau foarte căutaţi pentrucă valoarea unuia servea ca unitate de măsură pentru celelalte mărfuri. Astfel 20 foi de tutun, corespundea unei bare de fer.

In Congo tutunul a fost introdus de Portughezi înainte de 1658.

Cavazzi, reproduce figura reginei d'Angola, care fuma cu pipa în timpul unei ceremonii funebre în onoarea cenuşei fratelui său (1650).

Dacă o femee indigenă cedează pipa sa unui bărbat, aceasta însemnează că ea vrea să-i acorde favorurile sale.

Asia. Nici Marco Polo, nici John Mandevilla, nici Luigi Barthema, nici Herra şi nimeni alt din vechii exploratori ai continentului de la răsărit, nu au pomenit în scrierile lor despre existenţa tutunului în Asia până către 1600.

Targioni Tozzetti ne spune că planta este originară din America şi că după descoperirea noului continent a fost introdusă în Europa, iar de aci în Asia şi Africa.

Bonzio afirmă că această plantă aparţine Indiilor.

Stella remarcă planta originară din Occident de unde pleacă în Europa şi de aci în Africa şi Asia.

Hinduşii au cunoscut tutunul pe la sfârşitul sec. al XVI.

Femeile hinduşilor mestecau prin 1584 „*nuci d'areca*" învelite în „*foi de betel*", deasemeni şi alte excitante ca piper, etc.

Tutunul în **India** a fost introdus de Portughezi. Se povesteşte după *Rousselet*, că marele Monarh Akbar, care locuia la Futehpore, primi vizita iezuiţilor din Goa, care îi aduc foi şi seminţe de tutun (1571).

Mandeslo care a voiajat în India prin 1638, spune că se fuma pretutindeni, întrebuinţându-se narghileaua numită şi Hucka, Gurgorri. Aceste pipe de mărime neobişnuită, aveau forma unei urne de metal în care se introducea tutunul tăiat dimpreună cu alte foi tăiate şi amestecate cu flori de cânepă.

Femeile industane-olandeze, născute dintr'un tată olandez şi din o mamă industană, n'aveau altă ocupaţie decât de a se împodobi, de a mesteca betel, de a bea ceai şi de a fuma tutun.

Moorcraft spune că în Himalaia se întrebuinţa pe la 1808, pipe de mărime obişnuită însă construite din fer cizelat încercuite cu aur.

Pe la sfârşitul veacului al XVII-lea, tutunul trecu în Bengal, unde se numea „Tumac" de unde se răspândi în Indo-China.

Locuitorii din *Ceylan* în urma contactului ce-l aveau cu Portughezii şi Olandezii, învăţară obiceiul de a fuma tutun — ca şi Industanii — pe la începutul sec. al XVII-lea. Ei fumau şi mestecau tutunul. Dacă le venea un mosafir i se oferea betel şi tutun; dacă acesta refuza, însemna că vizita nu îi este plăcută.

In *Birmania* ca şi în restul Indo-Chinei, tutunul a fost cunoscut după ce s'a introdus în Industan.

Birmanii din *Pegou* îşi făceau găuri în sfârcul urechilor în care puneau bucăţi mici de ţigări pregătite pentru a le fuma. In acea ţară chiar copiii de la vârsta de 2 ani fumau.

Feer spune că nicotiana fruticosa, care se cultivă acolo se numeşte „Thnam".

Tutunul şi cânepa care se întrebuinţau în **Persia** nu erau originare de acolo, ci aduse din alte părţi.

Herbert a fost primul călător care traversând Persia, pentru a merge în 1626 în India, remarcă obiceiul de a fuma tutun.

Un alt călător *Olearius*, care făcu drumul Moscova-Ispahan pe la 1637, spune că toţi Persanii de orice vârstă şi orice condiţie socială, iubeau tutunul. Chiar în moschei se fuma. Persanii apreciază mai mult tutunul de Europa pe care-l numesc Inglis-tambaku.

Şahul Abbas-cel-Mare, indignat de abuzul ce se făcea cu tutunul, interzise soldaţilor, (în războiul contra şahului Tamerlan) obiceiul de a fuma, sub pedeapsa de a li se tăia buzele şi nasul. Câtorva soldaţi, care nu au ascultat ordinul, li s'au tăiat buzele şi au fost purtaţi aşa mutilaţi spre a servi de exemplu. Un vânzător de tutun prins în lagăr, a fost ars de viu între foile de tutun.

Chardin povesteşte că Abbas cel Mare, furios contra abuzului de tutun, pentru a desgusta pe seniori de acest obiceiu, ordonă la un banchet dat de el, să se umple narghilele cu balegă uscată de cal, în loc de tutun.

Scanned with OKEN Scanner

Cu toate acestea, restricţiunile contra tutunului au rămas fără efect.

Şahul Sefi a ordonat să se toarne plumb topit pe gât, unor negustori pe cari îi prinse fumând.

Pe timpul lui Abbas al II-lea, urmaşul lui Sefi, se introduse fumatul şi la curte.

Persanii fumează mult şi au obiceiul de a elimina fumul aspirat, pe urechi.

In Mesopotamia tutunul a fost observat abia pe la 1637. Arabii cunosc tutunul încă din secolul al XVII-lea. Ei îl numesc „dackan“ sau „dutten“.

Bărbaţii şi femeile *beduine*, din acele triburi arabe, pun pe limbă tutun fin pulverizat şi-l freacă de dinţi. Ei numesc tutunul *Bortugal*.

Pe la 1692, fumatul era considerat în Arabia ca cel mai mare păcat. Azi fumează toată lumea; după masă se adună mai mulţi indivizi pentru a bea cafea şi fuma tutun.

Arabii fumează în pipe persane pe cari le numesc Kiddara, Buri, Ankira, Nardschil, făcute din nucă de cocos pentru oamenii comuni, din sticlă, argint şi aur pentru marii seniori. Ei nu taie tutunul ci îl rup cu degetele, îl umezesc înainte de a-l pune în pipă. Ei schimbă totdeauna apa din Kiddara (pipă) înainte de întroducerea tutunului nou.

Japonia a cunoscut tutunul pe la sfârşitul secolului al XVI-lea. A fost introdus probabil de misionarii catolici. S'a făcut mai cunoscut după venirea Portughezilor fiind numit „tambaco“. Specia introdusă a fost N. Chinensis. La 1609 s'a înfiinţat în Japonia, două cluburi de fumători.

Şi aci ca şi în Europa au avut loc restricţiuni severe.

Marele Jyeyasu a decretat în 1612 interzicerea comerţului şi întrebuinţării tutunului sub pedeapsa confiscărei bunurilor. Toate încercările au avut însă aceleaşi rezultate obţinute şi în Europa.

In acea ţară îndepărtată, din extremul Orient, fumează şi femeile, dar numai în casă. Tutunul se întrebuinţează tăiat subţire ca firele de păr.

In secolul al XVIII-lea Japonezii învăţară obiceiul prizatului. Ei nu fabricau tutunul în acest scop ci îl primeau astfel din Europa, mai ales din Portugalia.

Scanned with OKEN Scanner

Tutunul cultivat este asemănător celui turcesc, mult mai parfumat însă. Regiunea Nagasaky produce cel mai bun tutun.

Femei japoneze fumând

In China obiceiul fumatului este mai vechi, şi a fost cunoscut prin sec. XIII, însă nu se întrebuinţa tutunul, care a fost introdus abia prin sec. XVII, ci alte plante, probabil cânepa. Chinezii fumează mult tutun amestecat cu opium sau alte substanţe narcotice, întrebuinţând narghilele indiene. Femeile deasemenea fumează. In zestrea fetelor de măritat se pune o pungă de mătase pentru tutun cum şi o pipă pentru fumat.

Tavernier care a voiajat prin **Armenia** în anul 1655, observă că şeful caravanei sale oferi trei livre de tutun căpitanului tătarilor. Asta înseamnă că în acea epocă începu să se facă cunoscut tutunul în Belucistan, Afganistan şi în Turchestan.

Tătarii numiră tutunul „Tamer" ca Ruşii şi tütün ca Perşii şi Turcii. Bărbaţii şi femeile tătare fumează cu patimă dela vârsta de 10—12 ani. Ei preferă tutun chinezesc, cei săraci fumează tutun circazian şi-l amestecă cu scoarţă de mesteacăn ca să-i mai slăbească tăria. Tătarii umblă mult pe jos şi ca să reziste oboselii, fumează opium. Calmucii fumează imediat după masă în pipe de aramă dintr'o singură bucată.

In Siberia nu se ştie bine data introducerii tutunului. Prin 1733 Gmelin, povesteşte că preoţii numiţi Dona, înainte de a da un sfat cerut, sfărma în degete tutun, pe care îl arunca

într'un vas cu apă şi după ce beau această soluţie pronunţau oracolul. Siberienii cumpără tutun dela Chinezi în schimbul blănurilor.

Oceania. Spaniolii s'au stabilit în insulele Filipine abia în anul 1566, introducând în acelaş timp obiceiul fumatului şi cultura tutunului. Acolo, femeile, bărbaţii şi copiii fumează continuu. Fiecare locuitor cultivă în jurul casei, tutunul necesar consumului. O lege a prohibit această cultură în favoarea statului. In 1882, cultura, fabricaţia şi comerţul tutunului au devenit iarăşi libere.

Se cunoaşte tutunul de Mindanao şi Manilla. Cel de Manilla e mai galben şi mai dulce la fumat.

In lava tutunul a fost introdus tot de Olandezi, în 1601. Obiceiul fumatului pătrunse mai întâiu în clasele de sus; suveranii mai ales, au fost acei cari dădură exemplul. Se spune că Împăratul din Mataram (1658), când pleca la plimbare, era însoţit de o suită de femei care îi făceau fel de fel de servicii; printre altele îi ofereau betel şi tutun. La curtea Sultanului din Bantam se tratau persoanele care veneau în audienţă, cu tutun şi pipe, servite pe tăvi de argint; reginele fumau tutun păstrat în cutii de aur.

Se spune că Murat, cel mai bogat negustor din Batavia, avea narghileaua cea mai scumpă; vasul pentru apă era construit din quarţ încrustat cu diamante, iar tubul elastic pentru aspirat fumul — lung de 10 metri — era învelit cu filigram de aur, împodobit cu ametiste şi topaze de Ceylan. Acest aparat costa 200.000 ruble.

Locuitorii din lava fumează şi tutun învelit în altă foaie străină, făcându-l sul, cu numirea de „cigarra". Le place şi tutunul european amestecat cu opium, deasemenea ei îl amestecă sau îl transformă în pulbere pentru prizat.

In acea insulă se aducea din Filipine, de la Mindanao, suluri făcute cu foi de tutun rulate. Acele suluri se numeau Manoccos şi se fumau întregi de către Malaezi sau se tăiau în bucăţi mici şi se fumau în pipe de lemn numite „Tsjocpa".

In Sumatra se crede că tutunul a fost introdus abia prin secolul XVIII. Inainte de tutun însă, ei cunoşteau betelul şi opiumul. Cânepa le era cunoscută înaintea acestor două, fiind introdusă de Europeni.

Scanned with OKEN Scanner

Locuitorii din Sumatra fumează cu pipe de bambus lustruit; mulţi însă preferă tutunul rulat în foi de palmier.

Tutunul de Sumatra este mai bun ca cel de Iava.

In Borneo, deasemeni, tutunul a pătruns foarte târziu. Locuitorii de acolo au o adevărată pasiune pentru fumat. Bărbaţii şi femeile prezintă gura diformată din pricina tutunului şi a betelului, pe care îl mestecă continuu. Unii locuitori din Borneo se servesc de pipe aşa de grele, că le poate servi de arme la nevoe.

In Noua-Guineea, tutunul a fost cunoscut după introducerea lui în insulele Filipine şi Iava.

Schouten şi *Le Maire*, navigând pe la 1615 prin marea Noua Guinee, văzură corăbii cu Malaezi care aveau tutun.

In regiunea Arfakis, locuitorii fac ţigări mici din tutun rulat în foi de Pandanus sau de Musa. Dacă nu au podoabe la nas şi la urechi, apoi îşi prind ţigări.

Locuitorii din Mohata fumează mult dar nu cultivă tutunul; care este cea mai căutată marfă de schimb. Pe tutun se poate obţine de la Papuaşi orice. Ei nu-l apreciază decât sub formă de fus; astfel moneda lor era tutunul.

In Australia tutunul a fost introdus tot de Europeni. In occidentul acestei insule continent nu se cultivă tutunul, iar la sud cultura merge greu din cauza uscăciunii atmosferice.

Prin 1819 nu se cultiva tutunul în Tasmenia din cauza frigului. De la 1820 a fost supus la o taxă de import.

* * *

Pe cât se ştie, astfel a fost cunoscut şi s'a răspândit tutunul, inclusiv obiceiul fumatului în lumea veche, până către finele sec. XV, când abia începe să se înregistreze mai detaliat istoria acestei plante.

Ce ştim despre introducerea tutunului în România

Dacă neamuri cu o civilizaţie de mii de ani, care au produs încă înainte de era creştină, cărturari celebri prin scrierile lor geniale, nu au ajuns încă la preciziuni definitive cu privire la obiceiul fumatului şi mai târziu la răspândirea tutunului, să nu ne surprindă faptul că noi Românii, umblăm încă a stabili primele cunoştinţe despre plantă şi fumat.

In neguroasa noastră istorie naţională, chestiunile economice, unele obiceiuri şi tradiţii sunt strecurate doar accidental, fără a fi preocupat pe vreunul din cronicari, a le da importanţa cuvenită până către secolul al XIX-lea. Dealtfel împrejurările în care a luat fiinţă, a trecut şi s'a desvoltat poporul român, liber şi subjugat, nu i-au permis să-şi îmbogăţească tezaurul vorbitor cu documente şi cronici mai obiective, ca cele pe care din fericire le-am moştenit.

Până prin secolul al XVII-lea, noi Românii am avut numai nobleţă de viteji, credincioşi apărători ai pământului strămoşesc, ai crucii şi ai domnului; nu am avut elită intelectuală, afară de câţiva psaltişti, care au scris în acelaş timp şi pagini de cronică naţională, sau mai bine zis un fel de pomelnice despre Domnii munteni sau moldoveni — cuvinte sărace şi puţine, în legătură strânsă cu viaţa lor creştinească.

Insă, cronicarii secolului al XVII-lea şi al XVIII-lea s'au întrecut pe ei. Mai cu legende prinse din grai strămoşesc — pe ici pe colo se observă şi isvoare străine, — mai cu întâmplări auzite şi văzute pe alte meleaguri sau de pe la noi, — au însăilat cum au putut mai bine, lucruri de neasemuit preţ, frumoase şi mult folositoare istoricilor mai contemporani, cari

Scanned with OKEN Scanner

au urmărit pe drumuri întortochiate în besna grea a unor veacuri triste şi anormal de pustii, origina şi feleşagul neamului românesc.

Şi cine ştie, dacă unele din multele date memorabile, indiscutabile acum, or fi puse la punct cu preciziune netăgăduită sau numai deduse către crezare cu o aproximaţie îngăduită de anumite uzuanţe istorice în situaţii identice cu a noastră.

Oricum, până ce scriu aceste rânduri, cronica noastră economică rămâne încă o taină pentru cercetătorii diferitelor ramuri de specialitate restrânsă, mai ales pentru cei cari caută să afle date mai mult sau mai puţin exacte, cu privire la cultura plantelor aduse şi despre unele obiceiuri localizate, dela vecini sau importate din depărtare de vre-un Eraclid Despot, Petru Cercel, Petru Şchiopul, Movileşti sau alţi domnitori de ocazie, care ani dearândul au licitat prin apus, arendăşia scaunelor domneşti din Bucureşti, Suceava sau Iaşi.

In deosebi, Petru Cercel (fratele lui Mihaiu Viteazul) era bine primit şi foarte stimat la curtea Caterinei de Medicis, în epoca după ce fusese deja introdus tutunul acolo. Prieten bun cu fiul ei — acel aventurier Henry al III-lea de Valois, fost rege al Franţei pe la 1574—89, — nu se poate ca neastâmpăratul domn al Munteniei, pe care îl găseai când la Paris, Veneţia sau Constantinopol, să nu fi cunoscut *tutunul*, fie la curtea prietenilor săi din Paris, fie prin corăbierii olandezi cari duceau pretutindeni foile şi seminţele plantei tămăduitoare şi delicioasă la fumat.

Nădejdea cea mare de a afla ceva, o aveam la călătorii străini, foarte deşi în prima jumătate a secolului al XVII-lea, începând cu Botero, Grigori Raţi (Raguzanul), Charles Joppecourt, Ioan Vilden, Paul Strassburgh, Episcopul Baksici din Galipoli; Bandini şi sfârşind cu notele de călătorie foarte documentate ale Arhidiaconului sirian Paul din Aleppo.

Am consultat cu înfrigurare scrierile acestor călători, în care se găsesc multe lucruri interesante, însă despre tutun sau obiceiul fumatului nu aminteşte cât de puţin, deşi au fost oaspăţaţi pe la mese domneşti, au asistat la recepţiile de primire ale demnitarilor Sultanului în a cărui împărăţie era introdusă moda fumatului, — au vizitat pieţe în Târgovişte, Bucureşti şi Iaşi, au umblat pe drumuri de ţară cu mijloacele vremii, deci

cu surugii munteni sau moldoveni, au întâlnit ţigani, în fine au venit în contact cu toate clasele sociale, — totuşi nimic despre tutun şi fumat — blestem par'că a fost!...

*

— „Pentru întâia oară la Bongars şi Botero se pomeneşte despre saline, cu drobul ca marmora sură".

„In ce priveşte Bacăul, numele este, fără îndoială de origine ungurească, în legătură cu exploatarea pe seama coroanei Ungariei, a minelor de sare dela Ocna, care par să fi fost întrebuinţate, de pe vremea Romanilor, necontenit, şi chiar în timpul stăpânirii barbarilor, cari, şi ei, aveau nevoe firește de sare".

„Despre Armeni, se spune că ei fac, înainte de toate, negoţ cu *„aromate"*, smirnă şi tămâie pentru biserică şi, pe lângă acestea, mirodenii de pus în mâncări, căci noi aveam bucătăria constantinopolitană, care întrebuinţează multe mirodenii".

„Aşi releva că Joppecourt nu enumeră printre cereale *porumbul*. Porumbul se numeşte în italiană *„granturco"*, prin urmare a fost adus din Peninsula Balcanică dela Turci în Italia. Părerea generală, şi îndreptăţită, este că a fost adus din America, cum a fost adus de acolo şi *tutunul*, care ajunge să fie îndrăgit tocmai la sfârşitul veacului al XVI-lea. In ce priveşte întrebuinţarea porumbului la noi, ea e fără îndoială mai târzie decât jumătatea veacului al XVII-lea. Pe la 1650 nu se cultiva porumbul la noi. Se vorbeşte de Şerban Cantacuzino ca de introducătorul porumbului".

Aceste note extrase din Istoria Românilor prin călători, vol. II a D-lui Profesor N. Iorga, deşi nu au nimic comun cu tutunul, le-am citat totuşi ca fiind corespunzătoare cu epoca introducerii tutunului în Principatele Române, care împrejurare deocamdată rămâne necunoscută.

*

Peste tot, tutunul s'a răspândit cu o iuţeală fără pereche, însă în sud-estul Europei a ajuns ceva mai târziu şi cam la intervale de mai mulţi ani, între popor şi popor; probabil că lupta ceva mai greu ca în Apus.

De altfel noi aveam destule burueni, care serveau de leac în medicina populară, pentru tămăduirea boalelor, buru-

ieni cu veche tradiţie şi în deajuns de experimentate de către babele doftorese neîncrezătoare în cele venite de prin alte părţi, aşa că nu cred să fi făcut mare impresie foile de tutun aduse atunci de vre-un misionar iesuit sau negustor turc ori soldat, de vre-un dragoman, de vre-o căpuchehae venită cu treburi din capitala sultanilor. Mult mai târziu s'a dat tutunului oare care importanţă în farmacia şi medicina noastră populară.

Apoi, credem că Turcii nu şi-au prea bătut capul cu întrebuinţarea tutunului în medicină, ci au proclamat de prima dată tutunul „*bun de fumat*" adus la ei în acest scop de navigatorii englezi sau olandezi, din Apus sau din Orient.

Deşi împrejurările ne dă tot dreptul să gândim că tutunul ne-a venit de la Turci, se prea poate ca el să fi fost adus de la nord-est. O dovadă preţioasă care ne indică acest drum către Ruşi, Cazaci sau Tătari, găsim în studiul „Basarabia în sec. XIX" de Zamfir Arbore, în care am aflat că scriitorul rus Zasciuk, susţine că tutunul a fost introdus în provincia de peste Prut, de către Hatmanul cazacilor Petru Conasevici Sagaidarini în anul 1612. E posibil să fi fost cunoscut tutunul în Rusia pe acea vreme, însă fumatul s'a răspândit ceva mai târziu ; aşi crede mai degrabă că tutunul era fumat în deosebi de către nobili şi soldaţi, apoi obiceiul s'a întins şi în popor odată cu cultivarea şi fabricarea tutunului în acea ţară de la răsărit. In cronicile ukrainiene şi poloneze, nu am găsit indicii cât de vagi; nimic despre tutun sau despre fumat, decât mult mai târziu când ştirile abundă din toate părţile.

Prin 1627 cred că tutunul nu era cunoscut nici în Ardeal; printr'un document din 4 Iulie acelaş an, Mitropolitul Dosofteiu al Bălgradului, clasifică necuviinţele şi pedepsele care se aplicau preoţilor. Se prevede cele mai neînsenmnate greşeli, printre cari obiceiul fumatului nu este specificat, cu toate că în acel timp pretutindeni în Europa se desfăşura o cruciadă neîndurată contra tutunului şi fumătorilor, (Turcia, Anglia, Rusia şi alte ţări). Fie că tutunul era abia introdus din Austria sau de la Turcii din Buda, fie că feţele bisericeşti nu cunoscuse încă deliciile fumatului, deducem cu oarecare certitudine că tutunul nu era încă introdus în Ardeal.—Arhiva Istorică a României No. 13 din anul 1864.

La pag. 49, în lucrarea „Braşovul şi Românii" a d-lui

prof. N. Iorga, găsim documentul de mai jos într'o grupă de patru; trei din ele datate cu anul 1645 iar prezentul fără dată:

„Cinstit şi bun neam domne Draot, să fie Măria Ta sănătos, împreună cu toată familia Măriei Tale".

„Cu plecăciune închinându-mă sărut cinstită mâna Măriei Tale şi mă rog mile şi bunătăţei Măriei Tale pentru ce au fost în cămară *tutun* şi nişte piei argăsite şi o jumătate povară de lână de Dobrogea albă. Mă rog Măriei Tale că să să vânză mai cu preţ, ca să mă pot plăti şi eu de pe unde sânt. Şi pentru datorii mă rog ca să silească procatoru să să scoaţă, pentrucă sânt oameni de se pun şi în pricină. Şi iar mă rog Domniei Tale pentru nişte lână care iaste în camară înlăuntru să o daţi că iaste a Hagi Neculei, fără nici un fel de pricină.

Aciastă şi mila lui Dumnezeu să fie cu Măria Ta.

Al Dumitale mai mic şi mai plecat

Eu (ss) Mareş

Cinstitului şi de bun neam, Măriei Sale Domnului Draot, cu multă şi fericită sănătate să se dea la Braşov".

Urmează pecetea neagră cu litere cirilice, indescifrabil.

Din acest document aflăm că se făcea comerţ de tutun între Ţara Românească şi Braşoveni, încă pe la 1645, sau poate că tutunul despre care se vorbeşte era numai în tranzit pe la noi. Ori cum, este o dovadă că tutunul era cunoscut cu mult înaintea acestei date, întrucât nu pare a fi vorba despre vre-o noutate, ci de o marfă obişnuită în ţară.

Ţara Românească, prin aşezarea ei geografică, nu se poate să nu fi cunoscut tutunul înaintea Moldovei chiar, având în vedere că tot comerţul Orientului cu târgurile ardelene se scurgea peste munţi pe la Predeal şi Câineni. Aşa deci, după toate probabilităţile, Turcii par a fi trecut tutunul pe stânga Dunărei. Cuvântul Turcesc „tutun", localizat şi la noi, ne întăreşte convingerea că, credincioşii lui Mahomed, care zic „*tiutiun ichmek*" pe româneşte „*a bea tutun*", sunt acei cari ne-au adus tutunul în prima jumătate a sec. XVII.

Prin ce împrejurare şi de cine a fost adus, vom afla mai devreme sau mai târziu tot din hrisoave vechi, cu caracter comercial, documente încă necitite de cercetătorii noştri şi care se găsesc prin cine ştie ce biblioteci străine.

Cuvintele de origină orientală intrate în uzul vorbirii la

noi cu trei veacuri în urmă, ca: arman, basma, boccea, ciubuc, chihlimbar, huzmet, furda, lulea, tain, teanc, etc., dintre care unele se înrudesc cu treburile tutunului, ne indică cu certitudine aceeaşi patrie [1]).

Ocaziune fericită pentru cunoştinţa fumatului în Moldova, a fost desigur nunta Domniţei Ruxandra fiica lui Vasile Lupu, cu Timuş, fiul Hatmanului Cazacilor Bogdan Chmielnicki, care nuntă a avut loc în Iaşi, August-Septembrie 1652. Astfel într'o

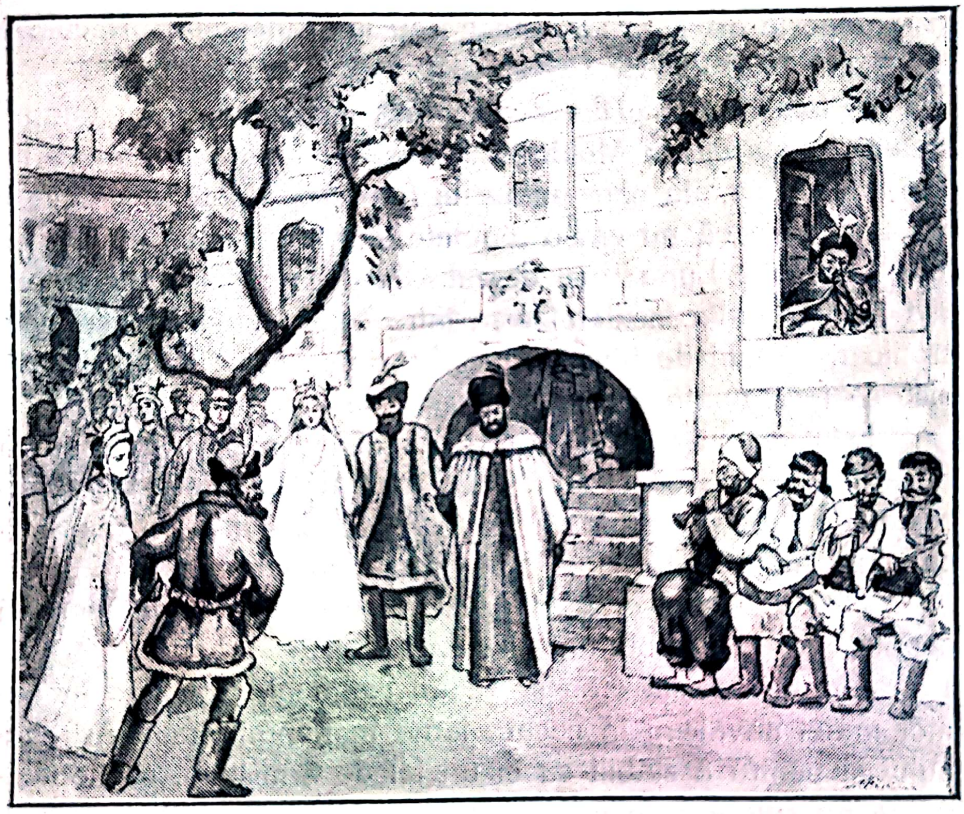

Nunta Domniţei Ruxanda fiica Domnitorului Vasile Lupu cu Timuş Cazacul Iaşi—Aug.-Sept. 1652.
Repr. după cronică Pictor N. Popa-Iaşi

relaţie dată de un nuntaş polonez, publicată de Eudoxiu Hurmuzachi în documentele privitoare la istoria Românilor, vol. III, supl. II, pag. 39, între altele găsim următoarele însemnări:

„... toutes les femmes de boyards et des jeunes filles moldaves, richement parées, dansaient au château avec Sa Grâce le Hospodar, tandis

1) Influenţe orientale asupra limbii şi culturei române — Lazăr Şeineanu—Convorbiri literare—fascicola 11/1900 Bucureşti.

que Monsieur Timosz, assis à une fenêtre, «in conspectu» de tout le monde, fumait un tabac empestant et regardait la danse moldave".

Ceea ce în românește se înțelege astfel:

„...toate jupânesele și tinerile moldovence, bogat împodobite, jucau în curte cu Luminatul Domnitor, pe când Domnul Timuș, șezând la o fereastră, în vederea întregei lumi, *fuma un tutun puturos* și privea jocul moldovenesc".

O asemenea relatare se mai află si în text german publicat de Dl. Profesor N. Iorga „acte și fragmente"—I, 208, tradus în românește de Dl. M. Costăchescu în Bulet. Ion Neculcea No. 6 din 1926-1927.

In toate scrierile din acea vreme se observă că „tutunul nu era în obiceiu în Moldova", totuși luleaua de lut ars a lui Timuș Cazacul, din care pufăia la fereastra palatului domnesc din Iași, pare că nu era o noutate cu totul necunoscută în țara lui Vasile Lupu; mai degrabă credem că obiceiul nu era așa întins, fiind considerat cam între cele necuviincioase, căci cronicarii numai de bine nu-l vorbesc pe acel Timuș, care venise să facă nuntă și comerț de sare...!

Este posibil că Tătarii Nogai să fi răspândit tutunul în Basarabia, știind că ei cunoșteau tutunul din Crimeea și Caucazia. Pe lângă alte provincii din sudul Rusiei, acest popor ocupa pe la 1660 aproape întreg sudul Basarabiei.

„Tătarii Nogai erau aliați cu Rușii contra altor mosafiri nepoftiți care le turburau liniștea.

„Printre aceștia erau și Tătarii Kalmuci, cari fiind în număr mare, năvăleau în fiecare iarnă în împrejurimile Astrahanului și pentru a stabili cu ei un fel de armistițiu, ca populația să nu sufere prea mult pe urma lor, Rușii le trimiteau Kalmucilor daruri, căruțe cu pâine, rachiu și *tutun*" [1]).

Intr'o relație asupra Bucureștilor din vremea lui Mateiu Basarab, publicată de Dl. N. Iorga în Istoria Românilor prin călători vol. II pag. 46, găsim note de mare preț cu privire la obiceiuri importante:

„Bucureștii este un oraș foarte întins și foarte bogat. El se ridicase foarte mult după revenirea domniei din urmă a lui

1) Philippe d'Avril „Voyage en divers états d'Europe et d'Asie" (Paris 1692).

Mateiu Basarab. Condicile Mitropoliei şi ale mânăstirilor Radu Vodă, Mihaiu Vodă, Cotroceni, ni pot arăta fisionomia oraşului în acel timp, pe alocurea chiar case de case şi curte de curte».

„Se strânge aici o mulţime de lume străină, orientală, căci e vremea când modă răsăriteană stăpâneşte în toate, când boerii se îmbracă întocmai ca la Constantinopol: poartă giubele lungi, blănuri şi în mijlocul verii, papuci moi; ei mobilează odăile lor ca la Ţarigrad cu divanuri de jur împrejurul unei mesuţe mici, mai mult pentru pus ceaşca de cafea decât pentru altă întrebuinţare; ei *fumează din ciubuce enorme*, trecând fumul prin apă ca să aibă mai mult gust şi să gâlgâe (narghilele); ei stau de vorbă cu picioarele sub dânşii pe luxoase covoare turceşti, se poartă în relaţiile sociale cu toată eticheta şi politeţa care se cere unui cilibiu de Ţarigrad, ceea ce înseamnă exact acelaş lucru ca mai târziu un elegant de Paris".

In acea epocă ia fiinţă în Bucureşti şi primele cafenele unde desigur că se fuma tutun şi anume în 1667 dăm peste prima cafenea bucureşteană:

„Această cahvenea o stăpâneşte Hamie, fost seimen al palatului împărătesc din Constantinopole. Cafeneaua se află situată pe locurile mânăstirei Cotrocenilor, lângă biserica Doamnei, şi lângă viitorul han al lui Şerban Vodă" [1]).

* * *

Despre introducerea tutunului în Ardeal, se spune următoarele:

—«Intr'o luptă ce s'a dat lângă Sighişoara, Kemeny Ianoş, pretendent la domnia Ardealului a fost ucis, iar oastea sa nimicită de Turci. Contele Apafy fost în serviciul Domnitorului George Rakokzi II, locuia pe timpul acela în castelul Apanagfalvy. El s'a speriat îngrozitor *când a văzut soldaţi turci* intrând în curtea sa pentru a-l invita ca să-i urmeze în tabăra lui Ali Paşa, comandantul trupelor de ocupaţie. Deşi el nu se aştepta la bine, a fost primit cu multă prietenie, comunicându-i-se cinstea de a i se încredinţa domnia Ardealului.

1) *Arhive*; Mânăstirea Cotrocenilor. pach. 25 act. 18 publ. în Istoria Bucureştilor.—Gion.

Astfel Apafy (Mihaiu I), a ajuns voevodul Ardealului. Se zice că prima dată în timpul acela ar fi ajuns *tutunul* în Ardeal, iar Apafy ar fi primul care a gustat tutunul când s'a prezentat Turcilor cu tribut şi daruri. Atunci a fost tratat de Ali Paşa cu tutun, iar evenimentul acesta s'a întâmplat în anul 1661. Apafy însă, nu a găsit nici o plăcere în fumat iar în consecinţă a dat ordine stricte contra celor ce îndrăzneau să fumeze». Pe la 1670 fumătorilor din Ardeal li se aplicau pedepse aspre, adică li se confiscau bunurile pe când în Ungaria propriu zisă, pedepsele nu erau atât de riguroase. Când un ţăran era prins fumând se amenda cu 6 florini iar un nobil cu 50 florini. Aceste restricţiuni au fost reînoite prin anii 1683—1684 şi 1688.

După *Schwartner* prima lulea a fost găsită în Transilvania pe la 1663, în urma unor lupte între Unguri şi Turci [1]).

Cu câţiva ani mai târziu, găsim că se făcea comerţ cu lulele între Ardeal şi Ţara Românească, aşa că accesoriile pentru fumat erau îndeajuns de introduse în uz căci figurau „cu povara" între mărfurile cuprinse în tariful vamal.

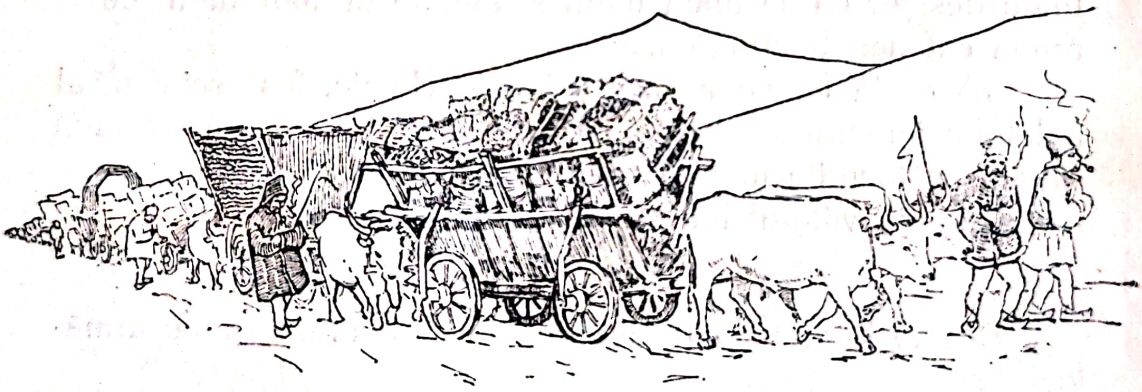

Poveri cu tutun şi lulele

Desen *N. Popa*

Intr'un adet al vămii de la trecătoarea Câineni, din 1676, de pe vremea lui Gheorghe Duca Vodă, între alte multe mărfuri specificate se afla şi „povara de tutun şi lulele" taxată cu 80 bani româneşti. Aceeaşi taxă se plătea cu 15 ani mai târziu, pe la 1691.

Cultură de tutun se presupune că se făcea în ţara românească cu mult înainte de anul 1680, când între impunerile fis-

1) A Dohány, Dr. Ormándy Miclós — 1895.

cale era prevăzut şi „haraciul tutunăritului“ despre care ne vorbesc gramatele Patriarhului Ierusalimului Dosofteu din 1680 şi a Patriarhului Iacov al Constantinopolului din 1681. Prin aceste gramate se întăresc daniile Domnitorului Şerban Cantacuzino făcute mânăstirii Cotroceni, adică un sat din judeţul Vlaşca, scutit de haraciul tutunăritului, (Hurmuzachi XIV, p. 1).

Prin aceste documente se precizează deci, că acum 250 ani se făcea cultură de tutun în jud. Vlaşca.

Sperăm însă, cât de curând, că vom da peste documente mai vechi care să ne indice epoca bine determinată a introducerii tutunului în ţările româneşti... de cine şi de unde?...

Cum s'a răspândit tabietul fumatului în România

Fie că tutunul ne-a venit dela Turci, fie dela Austriaci sau Cazaci, este cert faptul că s'a fumat mai întâiu cu lulele roșii de pământ, cu țeavă scurtă, iar țărănimea fuma chiar cu lulele de lut nears.

Deși nu aș putea cita documente prin care să precizez aceste afirmațiuni ale mele, totuși îmi permit să aduc drept dovadă, pasagii întregi din literatura românească — precum vom vedea la capitolul respectiv — care să probeze până la evidență cele susținute de mine.

In acelaș timp desigur că erau cunoscute și ciubucele, experimentate și adaptate de Turci, ca lulele naționale, trecându-le mai apoi și în protipendada țărilor românești. Un ciubuc frumos, lucrat din lemn de trandafir sau de iasomie, era un dar destul de prețuit de boerii români și fanarioți, din Iași sau București, ca apoi după puțină vreme, chiar Domnitorii țărilor surori să nu disprețuiască deliciile acelui nelipsit accesoriu de fumat.

Narghileaua ne vine mai târziu, fiind introdusă tot dela Turci, prin nobilimea noastră.

In esență, se crede că fumatul tutunului a fost cunoscut de Români între anii 1606—1610 și avem destule dovezi să ne formăm pe deplin convingerea că acest obiceiu s'a răspândit în țară prin protectorii noștri turci.

Ne sunt îndeajuns de cunoscute relațiunile cu Constantinopolul unde începuse deja a se fuma în acea vreme, Capuchehaile ‹agenții› domnitorilor noștri în capitala Turcilor, dute-vino al boerilor, care cu sprijinul înalților demnitari din Stambul schimbau des domnitorii pe atunci, delegațiile turcești care aduceau firmanele pentru început

Scanned with OKEN Scanner

de domnie sau mazilire, negustorii turci cari ne vizitau des pentru aprovizionarea chelariului împărătesc — nu se poate să nu fi servit şi boerilor români vre-un ciubuc delicios cu felegeanul respectiv de cafea, care să aducă cu tratarisirea de pomină a logofătului Tăutu — atunci însă lucru de necrezut, căci pe la 1504—1505 nu putea fi vorbă nici de cafea nici de tutun la Constantinopol. Este cert că acest tabiet, la început cu oarecari pretenţii de nobleţă la noi, a fost cunoscut mai întâiu de boeri, apoi la curte şi mai în urmă s'a răspândit cu destulă repeziciune peste tot locul.

Ţiganii de-apururi nomazi, veşnic şi pretutindeni călători, or fi contribuit şi ei la introducerea acestui «dar», căci îi găsim vechi şi nedespărţiţi prieteni cu luleaua, pe care mamele şi bunicii o pun de timpuriu în gura dancilor golaşi ce se hârjonesc în jurul focului unde «*tetea*» spoeşte tingiri sau lucrează primitiv fierul, pufăind fără încetare din lulea, în care timp scuipă subţire printre dinţi în spuza focului.

Atât în Muntenia cât şi în Moldova, fumatul s'a întins cu repeziciune, de sus în jos, fără să i se fi dat însă de cronicari o importanţă mai deosebită până către sfârşitul secolului al XVII-lea, când îl găsim strecurat întâmplător prin mai multe cronici şi documente.

Dacă pe la 1680 se percepea în Muntenia «haraciul tutunăritului», iar pe la 1696 Voevodul Constantin Duca decretă în Moldova o taxă de 4 lei pe pogonul de tutun cultivat, aceste indicaţiuni ne sunt suficiente să credem că obiceiul de a fuma era de mult introdus în ţările româneşti.

Deşi la curţile domneşti tutunul era introdus cu mult înainte de vremea în care găsim preciziuni istorice, voi cita câteva rânduri prin care se povesteşte o anumită întâmplare a Domnitorului Antioh Cantemir, succesorul lui Constantin Duca, fumător şi el. Acest fiu al lui Constantin Cantemir, a domnit în mai multe rânduri în Moldova: prima dată foarte tânăr dela 1696—1700, apoi dela 1705—1707. Trăise ca şi fratele său Dimitrie, mulţi ani la Constantinopol, ca beizadele foarte stimate prin consecvenţa politică a tatălui lor. Antioh Cantemir era fumător pasionat, modă de mult intrată în uzul nobilimii din Constantinopol şi pretutindeni în răsăritul Europei, în apus această modă începuse a se învechi.

Cronicarul Nicolae Costin (1662-1711) scrie despre Antioh Cantemir că în a doua domnie cu vre-o zece zile înainte de mazilire, două semne rele i s'au arătat şi nimeni n'au socotit că este

a bine. Intâiul semn care ne interesează este acesta: „șezând Antioh Cantemir pe un scaun în fața cortului, *când tiutiun* iar un turc trăgând cu pușca într'un vânat, glontele a trecut vâjâind pe deasupra capului lui Vodă, care înspăimântat a strigat să prindă pe Turc și să-l trimită Pașei, pentru a-și da seamă de fapta sa". ⟨Letopisețele României de M. Cogălniceanu⟩.

Fratele său, Domnitorul Dimitrie Cantemir se scula la 5 dimineața, lua o cafea și fuma un ciubuc după obiceiul turcesc și apoi se punea la lucru până la ora 12, când lua masa de amiază. După masă făcea o siestă și apoi relua lucrul până la 7, când îl suspenda și petrecea cu familia până la 10 când lua masa de seară, iar la 12 se culca. ⟨Tindal⟩ Viața și operele lui D. Cantemir—Dr. Giorge Pascu, pag. 23, Prof. I Minea: Despre D. Cantemir, Viața Românească, Iași, 1926.

In «Istoria Sașilor din Transilvania» scrisă de Fr. Teutsch, vol. I, ed. 4 ⟨W. Krafft, Sibiu, 1907⟩ întâlnim mai multe manifestări potrivnice tutunului. Astfel la pag. 583 găsim: «Și consumarea de rachiu e cunoscută în cercul nobilimii încă de la mijlocul sec. al XVI-lea. Fabricarea din secară sau prune a fost interzisă la 1697 de Universitate. Odată cu băutura care strică peste tot moravurile și distruge fericirea omenirii, își făcuse intrarea în țară și tutunul. Dieta țării hotărîse în zădar în 1670 că acela care îl va fuma sau trage pe nas, să plătească amendă, nobilul 50 florini, preotul 12, țăranul 6 florini ungurești și le augumentă în 1689, pentru conducători până la 200 florini. Tutunul pătrunse cu pași repezi chiar până la ucenicii de ferărie din Heltau, cari în 1695 îl fumau. Corporația de meseriași «crezură că nu ar fi bun» preveniră pe fiecare frate bun să se ferească de el, însă, care totuși îl va întrebuința, acela să plătească amenda de 25 dinari».

«Astfel luptase fără rezultat gândirea simplă a confraternității de calfe din satul săsesc, în acest caz, în contra înmulțirii necesităților din sânul ei, tot așa și dieta țării înainte, căci întrebuințarea ierbei amețitoare a supraviețuit corporației fierarilor din Heltau».

Și mai departe, în vol. II, pag. 43, se spune că la 1713 un preot sas din Brașov, a scris o broșurică intitulată «Cărticica de vizitațiune» în care îndeamnă stăruitor la exerciții de catechism. In acea publicație cu caracter moral, preotul sas, *predica contra* «înjurăturii, băuturii de rachiu și *purtarea focului fumegând, în curte, pe străzi și în grajd (fumatul tutunului).*

Italianul Antonio del Chiaro, care a trăit mai multă vreme pe la curtea lui Constantin Brâncoveanu, spune că la curţile noastre era obiceiul ca după masă, după ce fiecare s'a spălat pe mâni, oaspeţii să treacă din sufragerie în odaea de alături, unde se aducea cafea şi liqueruri, iar cine dorea şi câte o lulea de tutun ‹ciubuc›.

Acelaş călător italian, tot în «Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia» ed. N. Iorga — ne spune: «Prinţul Constantin Brâncoveanu de obiceiu închină la toate mesele oficiale în sănătatea Majestăţii sale Cesare, fără însă să se exprime făţiş. In ziua de 1 Ianuarie foarte solemnă la Greci — fiind sărbătoarea Sf. Vasile — dacă vre-unul din invitaţi strănută la masă, i se aduce îndată un pahar cu vin şi i se dă cadou o bucată de postav fină şi stofă pentru o haină. Strănutul însă trebue să fie natural nu provocat de *tabac*; în acest din urmă caz în loc de a primi ceva, nobilul care a strănutat, este luat în râs de toţi ceilalţi meseni».

Câţiva ani mai târziu, Domnitorul Nicolae Mavrocordat, a scris o broşurică în greceşte intitulată: «Cuvânt contra nicotianei» prin care combate obiceiul fumatului, elogiat de un călugăr grec anume Mitrofanes Grigoraş, pripăşit pe la noi în acel timp.

Erau curente favorabile şi defavorabile tutunului cum am văzut şi prin alte ţări unde s'a dus o aprigă şi îndelungată luptă, pentru şi contra. Măcar din spirit de imitaţie dacă nu din convingere, Domnitorul Nicolae Mavrocordat, doctor în medicină de la Padova, care a mai scris şi un studiu de multă competenţă, despre circulaţia sângelui, a ţinut să-şi spună cuvântul asupra acestui rău obiceiu pe care-l credea vătămător sănătăţii.

Fiul acestuia, Domnitorul Constantin Movrocordat, era bun, milostiv, darnic şi cucernic; ziua îi era împărţită între divan şi rugăciune. Lucra foarte mult, cetea cărţi sfinte. Se scula la 5 dimineaţa şi mergea la biserică. Cihodarii aşezaţi la uşă nu permiteau ieşirea nimănui din biserică înainte de sfârşitul slujbei. Postea, ajuna şi silea pe boeri să facă la fel. „*Nici boerii nu mai fumau*". Reforma lui C. Mavrocordat de I. Minea, Viaţa Românească, Iaşi.

Printre hârtiile vechi ale eforiei Sf. Spiridon din Iaşi, se găseşte şi o scrisoare publicată de Dl. Prof. N. Iorga în vol. V, pag. 57 ‹Studii şi documente›, trimisă din Braşov în Aprilie 1740 de un velit boer către vara sa, Catinca Cantacuzino la Paşcani, în Moldova, prin care îi mulţumeşte pentru *ciubuc* şi o roagă de „ceva

tutun basma ghiubec", tot odată să nu-l uite cu vin roşu de Cotnari.

*

Deşi obiceiul fumatului era atât de răspândit, până la curţile domneşti, Cronicarul moldovean Canta, ne spune de Domnitorul Constantin Racoviţă (1749—1753), că dimineaţa mânca *„afion"* şi după prânz bea pelin cu urciorul, ca să fie vesel.

Luarea afionului nu era lucru nou. Este probabil că de mult obiceiul din Turcia trecuse în România. Turcii îl luau ca pastile, sau îl fumau pentru a deveni tiriachii, adică pe turceşte beţi de opium, de morfină. Cuvântul «tiriachiu» a trecut de mult în popor şi se zice «om tiriachiu» omul care se scoală după somn cam mahmur, adică indispus, întocmai ca morfinomanul, după ce se trezeşte din scumpa lui beţie.

Singurul morfinoman aflat în România notat prin cronice şi documente este Constantin Racoviţă Vodă, care se vede însă că făcea să se neutralizeze efectele distrugătoare ale opiumului cu ulcioarele de pelin.

Pe la jumătatea secolului al XVIII erau şi cântece cu ciubuc. Lăutarii timpului cântau astfel iubirea Doamnei lui Alexandru Moruzi pentru Ienăchiţă Văcărescu, care nu o iubea:

«Ienăchiţă Văcărescu
Şade'n poartă la Dudescu
Cu ciubuc de diamant,
Capot roşu îmbrăcat,
Cu antereu de atlaz,
Moare Doamna de necaz;
Cu hanger de Korsasan,
Doamna trece în rădvan,
In rădvanul aurit
Cu tot coşul poleit,
Ocolit de ciohodari,
Tras de patru armăsari;
Trece des şi-l mai priveşte
Că cu foc îl mai iubeşte. etc.

(Istoria Bucureştilor—Gion. pag. 696).

* * *

Despre împărțirile încăperilor caselor boerești din capitala Munteniei, în a II-a jumătate a sec. al XVIII-lea, a scris Ion Ghica în Convorbirile sale Economice, cu privire la casa boerului Dudescu :

...«Partea casei dinspre corpul principal, cu patru odăi în dreapta și în stânga sălii așternute cu macaturi și perdele țesute și cusute în casă, cu sofale cu saltele în colțuri și cu perne de jur împrejur și alte două sau trei odăi mai mici pentru gramatic, *cafegiu*, *ciubucciu* și feciorul de casă, formau apartamentul boe-

Boer din secolul XVIII fumându-și ciubucul
Desen *N. Popa*

rului. Partea cealaltă a casei de sus, cu *sacnasiu* (odae de fumat) cu camara și cu scara din grădină erau ale cucoanei și ale cuconițelor, cu jupânesele și fetele din casă».

Treaba ciubucciului era de mare importanță căci fiecare casă mare avea câte un ciubucciu, care se forma în curțile boerești, fie dintre băeții de ogradă mai isteți, fie dintre arnăuți.

In anul 1755 se afla în Iași un ciubucciu, care probabil că le era staroste, totodată negustor de ciubuce, cu numele de An-

donie, şi un cahfegiu, Balaş. Ciubucciul avea dugheana lui în uliţa rusească (azi strada C. A. Roseti) iar cahfegiul în uliţa mare (azi strada Ştefan cel Mare). *Catastihul Iaşilor-Buletinul Ion Neculcea.*

Fr. Sulzer, autorul a 3 volume intitulate «*Geschichte des Transalpinischen Daciens*» tipărite la Viena în 1781, la pag. 371 şi 396, descrie foarte sugestiv impresiile sale cu privire la obişnuinţele boerilor vremei de atunci:

«Dimineaţa şi după masă boerul îşi bea cafeaua ca şi noi, afară de aceasta poate şi de zece ori pe zi şi de câte ori face o vizită, însă fără zahăr. In locul zahărului i se serveşte dulceaţă, un pahar cu apă şi un ciubuc cu tutun. Adoarme pe divan ţinând lulelaua sau ciubucul în gură din care trage şi în somn ca sugacii la pieptul mamei». Şi mai departe:

«Viaţa unui boer se poate caracteriza în aceste câteva rânduri: se scoală disdimineaţă, după ce se ia aşternutul de pe divan, apoi se aşează din nou, bea cafea, fumează, se duce la biserică, la curte sau la divan. După masă doarme până la cinci, după aceea iar bea cafea şi fumează, pleacă la plimbare călare sau joacă cărţi până la 10 sau 11 noaptea, când se culcă».

o

Cum casele din capitalele Principatelor Române şi cele din târgurile mai principale erau construite în majoritate din lemn iar uliţele podite cu duşumele, cu uşurinţă se putea isca focul.

Cu mai multă groază decât de focul dela August 1822, vorbeau bătrânii de acel izbucnit cu cinci ani mai târziu, la 6 August 182/ şi cu prilejul căruia au ars Mitropolia, Curtea Domnească, biserica catolică, vice-consulatul Prusiei, mânăstirea Trei Sfetitele, hanul zis turcesc şi nenumărate case boereşti şi negustoreşti. Din casa Hatmanului Constantinică Paladi, care atunci şi-o mobilase din nou, cu mobile aduse din străinătate, după cea de pe urmă modă, s'a putut scăpa numai un scăueş (tabouret). Atunci a ars arhiva ţării, conţinând mulţime de acte vechi, de o valoare nepreţuită, mitricele de la biserica catolică, documentele unor nenumărate moşii boereşti şi registrele negustorilor celor mai de frunte. (*Radu Rosetti — Amintiri*).

De teama focului, atât la Bucureşti, Iaşi, Botoşani şi în alte târguri, s'au dat porunci domneşti să nu fumeze nimeni în afară de casă. Astfel găsim în Istoria Românilor de Ureche vol. V la pag. 486, un pitac al Domnitorului M. Sutzu (Muntenia) din 29 August

1783 «către Vel Spatar şi către Vel Aga» în care poruncea să nu lase pe oameni a bea tutun pe uliţi:

«Aşişderea am fost poruncit d-voastre ca să grijiţi şi pentru cele ce sunt spre străjuire de întâmplarea focului, lângă care acelea să aibi D-ta Vel Agă a porunci straşnic la prăvăliaşii de orice fel de isnaf şi la celalt norod de oameni proşti, ca nimeni să nu cuteze a mai şedea prin prăvălii cu ciubuce aprinse şi pe uliţi şi drumuri să umble cu pipa, fiindcă şi dintre acestea se poate face întâmplare fără de numai prin casele lor sunt neopriţi, iar pe care-l vei prinde să-l ridici şi să mi-l dai în ştire ca să se pedepsească».

Ceva mai târziu găsim asemenea porunci date şi în Moldova:

La 1834, Vel Logofătul Alexandru Ghica scrie vorniciei din Botoşani că «să nu se îngăduiască pe nimeni, orice faţă ar fi să umble cu ciubucele aprinse prin uliţe şi mahalale, ci numai în case a se fuma şi în sfârşit să se întrebuinţeze toate chipurile cu chibzuinţă pentru a se feri târgul de orice nenorocire» (Gorovei—Monografia oraşului Botoşani).

Iată şi anaforana sfatului ocârmuitor din Iaşi către Vodă Mihail Sturza, din 25 Februarie 1849.:

Prea Înălţate Doamne,

Departamentul din lăuntru prin referatul seu, au fost cerut a sfatului deslegare asupra propunerii Poliţiei Capitaliei Eşii de a să lua măsuri pentru a nu să îngădui întrebuinţare pe uliţă a ţigărilor aprinse, sau a ciubucelor aprinse, putând din aceasta a să prilejii vre o primejdie de foc (ferească Dumnezeu) şi sfatul a dat a sa încuviinţare pentru oprirea unei aşa întrebuinţări, despre care s'au făcut cuvenitele împărtăşiri şi deosebitelor Consulaturi pentru sudiţii lor. Acum s'au primit docladul Departamentului din lăuntru, arătător că poliţia Capitalei arată trebuinţei de a să hotări anume înfrânarea la care să să supue pe acei ci se vor împotrivi regulii de a nu purta ţigări sau ciubuce aprinse pe uliţi, precum să poate întâmpla din partea a multe feţe din acele supuse la străină protecţie, mai ales că aghenţiile i-au şi cerut ştiinţă despre felul aceştii înfrânări ca să ştie ce porunci să deie sudiţilor ei.

Sfatul, dar plecat supune cunoştinţei Înălţimei Voastre această împregiurare că spre a conteni o asemenea urmare, din care să pot prilegi primejdii de foc, el este de socotinţă a să aplica un straf de la un sorcovăţ până la şapte, şi a să înmulţi treptat asupra celor

cutezători di câte ori vor urma înpotriva aceştii opriri, şi aceste strafuri înplinindu-se de poliţie să să deie în folosul Eforiei, iar desăvârşita hotărîre, rămâne la Inalta încuviinţare a Măriei tale, şi suntem pre plecate slugi: *Logofăt Costache Sturza, Hatman N. Mavrocordat, Vornicul Alecu Catargi, Postelnicul Alecu Cuza, Aga Nicu Ghica.*

Urmează rezoluţia domnească:

«Să încuviinţează».

Mihail Sturza Voevod

1849 Mart 3.

Epoca mai recentă nu prezintă un interes deosebit, întrucât nu ne aduce nici o noutate în sprijinul desvoltării subiectului capitolului de faţă, care se refere strict la răspândirea obiceiului de a fuma în România.

Totuşi înţeleg să descriu, pe cât am putut culege, unele din nacafalele domneşti, boereşti şi a altor clase sociale, aspecte rare, cu caracter complect oriental, prinse atât de bine de străinii călători pe la noi sau strecurate pe alocuri prin scrierile mai vechi.

Astfel, despre domnitorul muntean, însă fanariot de origină, Nicolae Mavrogheni s'a dus vestea de modul său de a fuma:

«După prânz răsturnat într'o căleaşcă poleită, trasă de patru cerbi cu coarne de aur, eşia la plimbare înconjurat de ciohodari cu fuste albe şi cu işlice rotunde de samur pe cap, de arnăuţi şi de soitarii cu căciuli lungi de postav pestriţ, împodobite cu coade de vulpi şi cu clopoţei cari jucau chiocecurile pe lângă trăsura domnească, se strâmbau la trecători şi insultau femeile cu vorbe şi cu gesturi neruşinate. Cu astfel de alaiu *mergea să-şi bea cafeaua şi ciubucul lângă havuzul din frumosul chioşc de la Isvorul Tămăduirii*, în sunetul surlelor şi tobelor, al meterhanelei şi tumbelichiurilor». (Ion Ghica – Conv. Economice 560).

Şi Alexandru Ipsylante Vodă era fumător:

«Domnul sta totdeauna cu ciubucul în gură în dreapta unei sofale largi cât o scenă şi acoperită cu perini foarte scumpe, iar Doamna în stânga». Există chiar o statue a lui Alexandru Ipsilante, cu ciubucul în gură – la Brün în Ceho-Slovacia – găsită de D-l Prof. N. Iorga, care o descrie astfel: «Deasupra casei cu No. 4 din Grillewitz Gasse, clădirea unde a fost probabil internat Ipsy-

lante, se vede anul 1788 în arcul porţii, apoi mai sus de linia acoperişului, pe un piedestal lat şi scurt cu inscripţia «Ipsilandt, Fürst v Moldau», Domnul aşezat grecește cu ciubucul în gură. Nu pot crede că o intenţie caricaturală a determinat pe artist, probabil Ipsilanti a pozat aşa» (N. Iorga – Colecţia Hurmuzaki vol. X).

Domnitorul Alexandru Ipsilanti trăgând din ciubuc.

Emigrantul francez Salaberry în trecere pe la noi (1791), spune că la Bucureşti pe podul Mogoşoaei trec rădvane de Viena precedate de măsalale. Aci vede femei cu mişcări elastice «*ca de pisică*», aceiaşi boeri fumându-şi ciubucul şi iscălind hârtiile în palmă (N. Iorga – Istoria Românilor prin călători Vol. II pag. 208).

Un alt străin care a trecut şi poposit prin Moldova, spune «am văzut adeseori femei fumând, în special grecoaice şi ţigance care se cam aseamănă la coloarea feţei. Moldovencele autohtone nu fumau niciodată şi râdeau de Constantinopolitane care-şi prefăceau gura într'un hogeag». Şi mai departe: «Moldovencele servesc musafirilor dulceaţă din care oaspetele ia o linguriţă şi bea apă. Intre timp apare cafegiul cu tava pe care se află o cană de tinichea cu ceşcuţe mici. Se serveşte cafea fără zahăr, cum am văzut şi la Turci».

«Stăpâna casei însăşi oferă câte o ceşcuţă fiecărui mosafir; în acelaş moment se apropie *ciubucciul* şi oferă fiecăruia câte un ciubuc aprins. Dacă între musafiri se găseşte şi o grecoaică ia şi

dânsa o lulea şi fumează, în care delectare moldovencele nu găsesc nici un gust» [1].

Vornicul Alexandru Beldiman descrie în cronică, cum deputaţiunea trimisă la Ţarigrad de boerii bejenari din Bucovina — pe timpul căimăcămiei lui Ştefan Vogoride (1822) — să ceară la Poartă domnitori pământeni, au fost întâmpinaţi în apropiere de Slobozia, de către un Agă turcesc, trimis al Saraschierului, care poftindu-i în târg la o dugheană, le-a dat *cafea şi ciubuce.*

Şi acum să ascultăm şi pe istoricul moldovean Radu Rosetti, care ne deapănă din amintirile altora, mai vechi, unele obiceiuri trecute, de pe la curţile boereşti, peste care vremea a tras o barieră definitivă, care desparte două lumi cu o viaţă complect străină, una de alta:

«Boerii se trezeau târziu, iar îndată ce făceau ochi, înainte de a se spăla şi de a se îmbrăca, se aşezau turceşte pe pat şi li se aduceau dulceţi şi apă, urmate îndată de cafea turcească. Apoi veneau ciubucele, aduse de ciubucciul curţii sau de feciorii lor particulari, aprinse gata, cu *«căimac cât un stog de fân»*, pe deasupra bucăţi de iască aprinsă. Mulţi din ei preferau narghileaua, cu tigaia plină de *tumbekiu aromatic*, cumplit de tare, al cărui fum, după ce trecea prin apa din vasul de sub tigae, era dus la gura fumătorului printr'un conduct flexibil alcătuit dintr'o spirală, lungă de 3—4 metri, de sârmă subţire, învălită în piele foarte subţire şi ea».

«Dejunul, zacusca cum i se zicea până pe la 1860, se lua pe la 10 ore în sufragerie, iar după dejun se puneau la taifas, obişnuit cocoanele într'o odae, boerii într'alta. Şi unii şi alţii se aşezau de preferinţă pe divanuri, mulţi din ei, mai cu seamă cei mai în vârstă, turceşte. Fiecare boer sau cocoană era nedespărţit de mătăniile sale ce necontenit, în chip aproape mecanic, le făcea să-i lunece printre degete, uneori vreme de ceasuri. Acele mătănii erau făcute din materiile cele mai diverse: lemn de odogaciu, chiparos, fildeş, sidef, chihlimbar, cornalină, abanos, etc., adesea din

1) Andreas Wolf—Beitträge zu einer statistich-historischen Beschreibung de Furstenthüns Moldau-Hermanstadt 1805.

două materii deosebite şi combinate, unele cu canaf, alcătuit din aceeaş materie ca mătăniile, dar având boabe cu mult mai mici».

«Boerii fumau ciubuc după ciubuc, un ciubucciu stând necontenit în odaia de alături pentru a aduce un ciubuc aprins îndată ce auzia bătând din palme, procedeu adoptat atunci la noi obşteşte pentru a chema slugile, pe care l-am mai apucat şi eu, clopotele în copilăria mea fiind, mai ales la ţară, o raritate. Fumau şi cocoanele, dar mai rar. Slujba de ciubucciu, având a ţine curate şi a umplea ciubucele într'o curte primind mulţi musafiri, era departe de a fi o sinecură şi când numărul musafirilor era deosebit de mare, ciubucciul casei mai era ajutat de băeţi ciubuccii şi de feciori ‹valeţii› musafirilor».

«Boerii discutau mai ales asupra politicei, dar erau departe de a fi excluse şi alte subiecte: gospodărie, afaceri, amintiri, vânătoare, povestiri de tot soiul şi cancanurile zilei. Erau în stare să rămâe ceasuri întregi în aceeaş poziţie pe divan, în meşti, cu papucii aşezaţi pe jos dinaintea lor».

«Tata şi moşii mei, precum şi oamenii vechi ai curţii bunicului, mi-au povestit cum, când pleca curtea de la Iaşi la Bohotin sau de la Bohotin la Iaşi, pornea din ogradă o tabără întreagă de trăsuri, de braşovence şi de harabale. In trăsuri erau hatmanul, hătmăneasa, copiii, profesorii, guvernanta, dadacele şi fetele de serviciu ale bunicăi, precum şi mai adesea cămărăşiţa. In braşovence se aşezau celelalte slugi de sus, apoi spălătoriţele, fetele din casă, băeţii de la bufet şi câţiva rândaşi indispensabili din cauza specialităţii lor. In harabale se încărca calabalâcul, adică bagajele personale ale călătorilor şi mulţime de unelte privite ca indispensabile, care se posedau într'un singur tacâm, cum erau soba portativă de fier şi tingirile speciale pentru facerea dulceţurilor. Bucătarii şi rândaşii de la bucătărie, cu uneltele ei, plecau totdeauna cu un ceas sau două înainte spre a se opri în păduricea de la Mocra pe moşia Costulenii a Mitropoliei, adică cam la jumătate din cale, pentru a aprinde focul şi pregăti bucatele hotărîte din ajun, afară de friptură, care făcându-se totdeauna la frigare, de către un bucătar special, nu se punea la foc decât în clipa sosirii boerilor. Stăpânii dându-se jos, se aşezau pe saltelele şi perinile puse de slugi pe nişte covoare întinse pe iarbă, la umbră. Pentru ca aşteptarea să nu pară lungă boerilor, taraful de lăutari ai curţii, care totdeauna urma tabăra stăpânilor, urmând să cânte, din instrumente ‹scripci

și cobze) și din gură, în tot cursul mesei. Iar după ce boerii își isprăveau masa, după ce ligheanul, ibricul, prosopul și bucata de sopon turcesc trecuse, rând pe rând, pe la toți mesenii, după ce se servise cafeaua și hatmanul își luase din mâna ciubucciului ciubucul aprins, de sub căimacul căruia ieșea un nour de fum, începeau să mănânce și slugile, bineînțeles formând cel puțin trei grupuri; cele boerite, cele de sus neboerite și cele de jos».

«Pe la 1840—1848, timpul se petrecea cam în acelaș feliu în care am arătat că se urma la începutul veacului, la Bohotin, deosebirea cea mare consta în faptul că toate se petreceau acuma în haine nemțești, că narghileaua se întrebuința mai rar, însuși ciubucul perduse teren față de țigaretă».

Dimitrie C. Moruzi în «Instrăinații» săi, ne povestește iarăși cu lux de amănunte, unele obișnuințe destul de comode ale clasei suprapuse:

La taifas... «Aga Mihalache Stelea», zise hatmanul îngândurat și trăgând puternic din ciubuc»... — «Cred că n'am nevoe să mai spun că în timpul acestei întrevorbiri slugile îndepliniseră rânduiala caifetului cu dulcețî si cafele, *cu ciubuc* pentru boer și *chisaua cu tutun de Țarigrad* pentru gingașa musafiră, care în momentul de față scotea rotogoale albastre trăgând dintr'o frumoasă *țigaretă de chihlimbar* pe care o scosese chiar din sân, și slobozea prisosul fumului prin nări».

Și mai departe: Pornind din Iași către moșie «Mihalache Stelea, boerul nostru zărind în apropiere, spre marginea pădurii, un izvor limpede și rece care se furișa la vale ieșind dintr'un desiș, puse pe un surugiu să aștearnă pernele și covorul trăsurii pe iarba verde de lângă izvor, și se întinse liniștit. Ioniță camardinerul, care-și cunoștea slujba, puse pe celălalt surugiu să aprindă un foc ceva mai departe, pe când el scotea din lădița de sub capră chiseaua cu dulceață, paharul cel de drum suflat cu aur, tacâmul de cafea turcească cu ibric, felegean și zarf, și tacâmul cu ciubuc cu chiseaua de tutun și iască de aprins ciubucul. Odată cafeaua gata și ciubucul umplut, își puse mănușile de ață, își cinsti boerul cu dulceață și apă rece din izvor, cu cafea și ciubuc cum ar fi făcut-o în cabinetul turcesc de la Iași. Tot cu aceeași văjnicie ca și la Iași, stăpânul după ce-și luă dulceața, își puse cafeaua lângă dânsul și începu a-și sorbi ciubucul, bucurându-se de răcoarea pădurii, de cântecul păsărilor, dar mai cu seamă, de frumoasa pri-

velişte ce se desvăluia la picioarele lui : dealuri şi văi nesfârşite, care se perindau, verzi în apropiere şi tot albăstrindu-se în depărtare, iazuri care sclipeau ca nişte oglinzi prin fundul văilor, câte un sătuc pe o coastă care, de departe, te lăsa nedumerit de era chiar sat ori o turmă împrăştiată de oi : iar, în fund, pe mâna dreaptă, străvechiul oraş al Domnitorilor Moldovei, a cărui mulţime de biserici şi mănăstiri sclipeau în razele soarelui ca beteala pe capul unei mirese».

«Apoi venia al doilea şi al treilea ciubuc».

Boerul în voiaj : «Intr'o frumoasă dimineaţă de April, trase mai întâiu la scară carăta cea mare de drum, încărcată şi dinapoi şi deasupra, cu valisele sale de piele neagră, făcute anume pentru dânsa. In acest moment măreţ, prin lărgimea lui, şi prin greutate, la care opt cai de poştă avea ce trage, luă loc «Monsieur T.» ‹copilul boerului› şi damele sale de onoare, adică doica, dădaca şi fata din casă. Pe capră întunecau bucătarul şi rândaşul de bucătărie, amândoi deopotrivă de smoliţi. Odată lumea asta bine aşezată, să urni maestoasa carătă apucând la vale, spre rohatca din Păcurarii Iaşului. Indată fu înlocuită sub gang de către faetonul numai în şase cai».

«Era foarte puţin încărcat, având numai valiza d'inapoi, în care se afla dejunul şi nelipsitul tacâm de dulceaţă şi cafea turcească. Apoi mai veniau legate cu frânghii, peste valiză, două geamantane şi două cutii pentru pălării, şi legate de capră chiseaua de tinichea închisă cu lacăt de alamă în care era tutunul şi mai îndemână ciubucul şi o puşcă cu două ţevi, pentru toată întâmplarea. In această trăsură se aşezară numai Coana Profiriţa şi Conu Mihalache, iar pe capră camardinerul Ioniţă, înarmat şi el cu o puşcă, dar socotiţi că porniră îndată ?...»

Pe moşie : «De cum se lumina de ziuă, vara, boerul pleca la cimp într'o trăsurică unde-şi avea tacâmul de dulceaţă, cafea şi ciubuc făcându-şi tabietul de dimineaţă pe unde înnimeria, şi nu venia acasă decât la zacuscă».

Iarna în casă : — «Şi ce blânde şi tihnite mai trecură şi zilele acelea de iarnă în marea şi călduroasa casă boerească din Steleni! In cabinetul cel turcesc, unde se întreţineau mai adesea, cu ferestrele mari luminoase, bine închise, şi care nu lăsau să treacă frigul

decât prin cercevelele de sus şi atâta numai cât trebuea pentru reînnoirea aerului îmbălsămat de mirosul chihlimbarului, a odogaciului şi a tutunului turcesc, încălzit dulce de focul de stejar pâlpâind în soba monumentală, cu stâlpii ei înalţi, subţiri şi auriţi pe la capete; câtă linişte şi câtă fericire nu resimţiau ei amândoi, când crivăţul aşternea pe geamuri acele înfloriri strălucitoare sub razele soarelui de iarnă, pe care nici prin vis nu ţi le poţi închipui, când viscolul spulberând zăpada, o îngrămădia până la privazurile de jos ale ferestrelor; când ea se adância în vreo carte ori cosea la gherghef şi el, întins alene pe divan, îşi sorbea în tihnă *ciubucul*, ori răsfoia vreun catastif».

* * *

După cum am spus, fiecare casă boerească avea câte un ciubucciu, dealtfel slujbă destul de dorită de aspiranţii altor situaţii mai răsărite, până pe la 1860.

Cunoaştem şi istoria vieţii mai multor ciubuccii: Astfel Iordache Boian, mazil din Folticeni, fusese ciubucciu la logofătul Todiraş Balş, a pornit dela această umilă slujbă şi a ajuns serdar, agă, prezident la Judecătoria din Iaşi şi în cele din urmă cilen în divanul de apel [1].

Feciorul lui Sofroni grădinaru din satul Crivești, ţinutul Cârligăturii, de mic, l-au luat în casă hatmanul Gheorghe Buhuş, l-au învăţat carte, l-au făcut chilnaş şi ciubucciu. După moartea stăpânului său s'a însurat cu o fată din casă. Fii stăpânului i-au înzestrat pe amândoi soţii, le-au luat o moşie în posesie, pe el l-au făcut polcovnicel şi la 1846 şi-au cumpărat Sofroni şi decret de Sluger [2].

Slujba de ciubucciu era norocoasă nu glumă. Când Postelnicul Andronache Tuzluc chiamă pe vătaful său din curte şi-i zise: «pe ştrengarul acesta de băiat să-l opreşti în curtea mea şi să mi-l faci deocamdată ciubucciu». La aceste vorbe ale boerului, inima lui Dinu Păturică săltă de bucurie. Şi avea dreptate, căci prin augajarea lui în serviciul Postelnicului, devenise proprietar pe prima literă a alfabetului norocului [3].

Cafegiul şi ciubucciul unei curţi boereşti, erau sub ascultarea vătafului de ogradă.

---

1) Sion: Arhondologia Moldovei. 25.
2) Idem.
3) Filimon: Ciocoii vechi şi noui, pag. 17.

Scanned with OKEN Scanner

La curtea Domnitorului, la palatul domnesc, grija curăţeniei ciubucurilor şi însărcinarea de a le prezenta musafirilor o aveau câţiva ciubuccii, iar grija narghilelelor o aveau narghilegiii.

In ziua în care era primire mare la curte, cafegiii, ciubucciii, narghilegiii, îmbrăcaţi în veşminte orientale de o eleganţă plăcută vederii, aşteptau cu nerăbdare ordinul marelui cămăraş, ca să dea probe de dexteritatea ce o aveau în meseria lor [1].

Boerănaş fumându-şi luleaua

Domnitorului i-aducea ciubucul, ciubucci-başa, acesta avea 20 lei leafă pe lună, iar dacă Domnitorul avea poftă de narghilea, i-o prezenta narghilegi-başa, ceva mai bine renumerat: cu 30 lei pe lună [2].

Istoria ne-a transmis şi numele unor astfel de slujbaşi: ciubucci-başa a lui Scarlat Vodă Calimah era un anume Iordache Leonida.

La 18 Aprilie 1804, vel vistiernicul Domnitorului Ipsilante, primeşte ordin să trimită pe «dumnealui tutungiu başa», să aducă pe nişte boeri inculpaţi, contra vânzării unor locuitori din jud. Vâlcea [3].

Despre felul cum îşi petreceau boerii cursul zilei, ne spun

1) Filimon: Ciocoii vechi şi noui.
2) Fotino: Istoria generală a Daciei—trad. de Sion, p. 310.
3) P. Ilarian: Tezaur de monumente istorice, vol. II, p. 343.

călătorii străini, cu mirare, cu ironie: — Vara în Valahia e foarte călduroasă. De la 9 ceasuri dimineaţa, până la 7 seara boerii şed tolăniţi pe divanuri late, rezemaţi de perini şi trag din ciubuce [1].

Şi mai frumos şi mai amănunţit descrie un boer român cât şi cum fumau contemporanii săi:

«De dimineaţă se ivia Mihalache camardinerul aducând pe o tăviţă scumpă, felegeanul cu cafea turcească umplută de coniac, pe care o aşeza pe măsuţă lângă jilţ şi prezenta stăpânului său un ciubuc de iasomie cu imanea groasă de chihlimbar, aprindea tutunul cu o bucată de iască şi aşeza sub luleaua ciubucului o tăbliţă rotundă de alamă».

«Ciubucul acesta de dimineaţă era poate cel mai nepreţuit din odoarele coconului Costache şi cel mai temut de întreaga suflare din curte şi de pe moşie, pentrucă de la el atârna toana bună sau rea a boerului de peste zi.

Mai avea dumnealui şi alt ciubuc de lemn de cireş, numai de trei palme domneşti, cu care se slujea în timpul zilei şi mai avea o ţigaretă de chihlimbar în care omul cel mai ironic ar fi băgat cu înlesnire degetul său arătător şi pentru care Mihalache îi făurea nişte ţigări cât o havană. O întrebuinţa însă numai la oraş când se ducea la cărţi sau la teatru.

Ciubucul cel de iasomie, care atingea în lungime stânjenul lui Duca Voevod, era acel care se fuma pe îndelete în revărsat de zori şi hotăra de restul zilei». [2]

Şi nu numai boerii cei mari îşi permiteau luxul de a fuma toată ziua. Iată că şi unul mai mic, un boerinaş a cărui toată averea nemişcătoare se compunea din o mică vie, o livadă şi câţiva stânjeni de pământ, după cum ne povesteşte fiul său — «cu alta nu se îndeletnicea fără numai cu şederea şi ciubucul, însă aceasta nu ştiu din ce pricină: din lenevire sau din neajungere?». [3]

«Vizitele puneau pe boeri şi pe cocoane în mişcare. In curtea lor totdeauna stăteau trăsurile ca la nuntă şi în orice timp se făceau vizitele, se dădeau dulceţi, cafele negre, se împărţiau boerilor ciubuce, narghilele iar pe masă sta vasul cu tutun turcesc la plăcerea oaspeţilor. Intre bătrâni se păstra obiceiul vechiu de a sta cu

1) Conte de Moriolles: Voyage en Moldavie.
2) Moruzi: „Moartea lui Cain", p. 13—14.
3) Teodor Vârnav: „Istoria vieţii mele" Minerva—Buc.

picioarele încolăcite, sus pe divan și între cocoanele bătrâne tot mai era câte una care purta pe cap fes roșu și fuma din ciubuc». [1]

Și Alexandri în comediile sale, ia în bătae de joc pe Coana Chirița, care fumează, iar cei trei directori statistici ai Moldovei (Ion Ionescu, Negruzzi și Gusti) se indignează că «cu toată combaterea ce a suferit tutunul, întrebuințarea lui s'a propagat pretutindeni cu o repeziciune nespusă. Nu numai bărbații, dar și femeile l-au deprins a-l fuma și priza, ba din nenorocire însu-și copiii la o vârstă foarte fragedă. — «Laudă femeilor noastre romănce sătene, căci între ele până acum (la 1857) această buruiană nu s'a putut introduce, ca între cele orășence. Femeile care mai întâiu la noi au fumat tutunul, au fost țigăncile».

Zlătăreasă cu ghicitul

Octav Băncilă

In casele boerești vechi de la orașe era rezervată o încăpere numită *sacnasiu*, unde se primeau musafirii și se așezau la lungi taifasuri, unde se serveau dulcețuri și cafele. Aci era o cochetă sofa împodobită cu scoarțe, perine și perdele de pânză înflorite cu frumoase cusături românești. Și nu lipsiau din sacnasiu narghileaua

1) Cornelia Emilian: Câte ceva. (note despre Iași în vechime).

şi mescioara adusă tocmai de la Ţarigrad. In sacnasiu se fuma iarna şi când vremea era posomorită [1].

Sluger trăgând din ciubuc.

La moşie boerul sorbea ciubucul şi cafeau pe ceardac sau în pridvor. De acolo putea supraveghea argăţimea curţii şi în acelaş timp putea să-şi admire livada de pomi roditori şi să vadă chiar vitele din ciair.

In general, casele de ţară aveau numai parter cu o prispă cu stâlpi subţiri de lemn, lungă cât ţinea clădirea, acolo se strâng de preferinţă boerii, când le îngădue vremea; acolo fumează, acolo stau la taifas şi respiră aerul curat [2].

Când însă vremea era împotrivă, boerul intra în cabinetul turcesc, în care pătrundea numai atât aer, cât trebuia pentru reînoirea admosferei îmbălsămate de mirosul chihlimbarului, odogaciului şi tutunului turcesc. Acolo în tihnă, în *isihie*, întins pe divanul cel mare, boerul sorbea tacticos din felegeanul cu cafea turcească, apoi trăgea puternic din ciubucul lung de iasomie cu imaneaua scumpă, dăruit pe vremuri de cine ştie ce important personagiu. Din când în când scutura scrumul din ciubuc în tăblăluţa rotundă de alamă, aşezată anume la picioarele fumătorului. Şi sorbea astfel ciubuc după ciubuc până târziu.

Câte odată era boerul prea voios dar uneori cădea pe gânduri, în cât uita să tragă din ciubuc şi se mira atunci şi ciubucciul arnăut că cu toată frumuseţea chihlimbarului, curăţenia ciubucului şi bunul miros al giubecului, totuşi ciubucul boerului se stingea necontenit.

Şi de câte ori nu s'au văzut boeri adormind cu imanelele ciubucelor în gură, precum adorm copiii sugaci!

Anatole Demidov, călător rus, care ne-a vizitat prin 1837, descrie astfel intrarea sa în ţară, pe la Schela (Turnu-Severin), de unde a trecut mai departe la Cerneţi: «Era Duminică şi toată lumea se odihnea. *Bărbaţii fumau, stând pe vine, pe la porţile ca-*

1) Zagoritz: Case vechi,—articol în „România viitoare".
2) Conte de Moriolles: Voyage en Moldavie—1809.

selor, iar femeile stăteau alene pe jos, fără să fie cu totul despărţite de ei, cu un picior întins înainte şi cu celălalt ridicat astfel că genunchiul le atingea bărbia şi vorbeau încet şi rar».

Când a ajuns în Bucureşti s'a dus la bae, despre care păstrează o amintire plăcută :

«Nimic nu se poate asemăna cu dulcea moleşeală care-ţi cuprinde toate membrele ostenite, când la ieşirea din aburul călduţ, după ce ai trecut printr'un masaj zdravăn şi prin fricţiuni aromatice te vezi întins pe şaluri moi, *pe când pipa împrăştie în jurul tău mirosurile frumoase cu care a fost umplută*, iar apa rece care însoţeşte dulceaţa de trandafiri îţi dă din răcoarea-i plăcută».

Acest distins călător, vizitând pe Vodă Alexandru Ghica, între alte obişnuinţi protocolare enumeră şi pe aceasta :

„După obiceiul turcesc ni se dădură pipe şi cafea".

Despre *Giurgiu*, spune că «are o piaţă circulară în mijlocul căreia se înalţă un turn : aici în piaţă este tot Giurgiul, căci aici s'au adunat toate prăvăliile şi cafenelele, cu grupurile lor de fumători, aşezaţi roată înaintea uşii».

Între altele Demidov descrie primirea ce i s'a făcut la Iaşi de către Voevodul Mihail Sturza : «Primirea pe care ne-a făcut-o prinţul, fu una dintre cele mai binevoitoare. Când ni se aduse *pipe* ceeace arată totdeauna că Domnitorul vrea să prelungească vizita, convorbirea se începu şi prinţul Sturza ne înfăţişă într'o vorbire uşoară, o cultură foarte întinsă».

Vorbind despre *impozite* călătorul spune că «contribuabilii erau supuşi mai ales la dări indirecte. Aşa erau taxele asupra stupilor, berbecilor, porcilor, *tutunului* şi viilor».

*

Raoul Perrin, în lucrarea sa *„Coup d'oeil sur la Valachie et la Moldavie"* apărută în 1839, vorbind despre femeile muntence de condiţie socială, spune că le place de mese, de plăceri, de plimbări, stau pe divane tăcute, *cu ciubucele*, ori seara se plimbă în trăsuri prin împrejurimile Bucureştilor.

*

Un fost ministru de marină francez *Houssez*, în lucrarea sa *„Aleps et Danube"—„Voyage en Suisse, Styrie, Hongrie et Transylvanie"* publicată la Paris în 1837, ne critică amarnic, probabil

că făcea o confuzie între bănăţeni şi ţigani când spune că «bărbaţii îşi trec viaţa culcaţi în vre-un unghiu de zid sau la piciorul unui copac, aşteptând acolo să li se aducă hrana. Cel mult dacă se ostenesc a înlocui tabacul care arde *în enormele lor lulele*».

Vizitând şi insula Ada-Kaleh, acelaşi autor arată că *pipa* este oprită de noul regim turcesc pentru funcţionari.

*

Wilhelm de Kotzebue în romanul său *Lascar Viorescu*, ne spune: «Boerii cu port oriental se plimbau pe podurile Iaşului ‹străzile pavate cu lemn› şi salutau plecând capul în tăcere şi cu mâna la piept; feciorii lor, greci sau arnăuţi, cu iataganul la brâu stăteau pe scara trăsurii cu *ciubucul* stăpânului rezemat de şold».

Pe la sfârşitul lui Octombrie 1850, după reîntoarcerea de la Berlin, junele boer Lascar Viorescu, găseşte în cerdacul caselor sale de la ţară, de la Valea Verde, atârnate *„de pereţi şi de tavan, ghirlande de foi de tutun"*.

Despre cioccoiul Puricescu, tânărul Lascar Viorescu spune că *„pe pântecele său mare se legăna atârnat de un nasture al hainei, o pungă de piele cu tutun. Una din mâni ţinea vârful de chihlimbar al ciubucului la înălţimea gurii, iar cealaltă se juca la spate cu nişte mătanii"*.

Venind prin Iaşi cu treburi, trase la *hanul Pârlita*, unde mai târziu a luat fiinţă prima *fabrică de tutun* sub societatea concesionară a monopolului tutunului.

«Înainte de a se culca junele boer Lascar Viorescu, din când în când îşi întrerupe scrisul unor scrisori la Berlin, pentru a răsuci o ţigară».

Iar despre cioccoiul nou Costache Vrânceanu, spune că «la începutul carierei sale, singura ambiţie ar fi fost să aprinză ciubucul boerului ‹stăpânul său›. Aceasta l-ar aduce prin odăi şi l-ar pune în atingere mai deaproape cu neamuri alese... Soarta-l ajută şi peste puţine luni fu însărcinat cu umplutul ciubucului. Aşa, putea fura tutun pentru dânsul şi pentru tatăl său. Slujba lui cea nouă îi aduce multe ceasuri de odihnă».

Şi mai departe,—Lascar Viorescu, cerând socoteala epitropilor săi, după întoarcerea din străinătate, asupra moştenirii sale, unul din ei «cu obrazul atât de prietenos până aici, anume Costache Vrânceanu, luă deodată un aer necăjit şi batjocoritor. Scoase

dintr'o *tabachere un praf de tabac*, care se împrăştie în mare parte pe mustaţa sa albă, etc».

In aceiaşi scriere mai găsim tot în legătură cu obiceiul fumatului :

«Deşi la modă *ciubucile*, mai ales în protipendada Moldovei, ţigările pe care singur ţi le faci, nu sunt isgonite de la jocurile de cărţi, de vreme ce şi *damele fumează*. Stăpâna casei apropie şi de Lascar Viorescu chiseaua cu *minunatul tutun turcesc* şi acesta ar fi trebuit să se simtă foarte bine în mijlocul fumătorilor, dacă nu i-ar fi fost cam greu să eie parte activă la convorbire».

Despre casa vornicului Negreanu din Iaşi, între altele se spune următoarele :

Era într'o poziţie dintre cele mai frumoase ale Iaşilor ; cum mergi la Palat pe Ulita mare în dreapta, între Mitropolie şi Trei-sfetitele.

In dreapta cum suiai pe scară, erau două odăi ale boerului a căror mobilare europeană era aranjată pentru mulţumirea lenei şi tabietului oriental. Un fes asvârlit pe masa de toaletă, o pereche de cărţi de joc *şi chisele de tutun pe biroul de scris, un atârnător de ciubuce* lângă o mică bibliotecă, lipită cu peretele şi jurnale pe toate scaunele presărate de *cenuşa ciubucelor*. ‹Foiletonul «*Proprietarului român*» — jurnal politic, literar şi comercial — a. I, 1861, No. 11/6 Februarie›.

Doamna de Carlowitz, în 1846, fiind ospătată la Piatra sau Tg. Neamţ de un fost ispravnic care ştia nemţeşte, spune că asupra mesei se aducea tabac şi odogaciu de India, care e foarte scump. Arată că la o serată în Iaşi, un domn bătrân fumează în picioare.

Invăţatul francez *Boucher de Perthes*, călătorind la Constantinopol a atins în călătoria lui pe Dunăre ‹1853› şi părţi din malul nostru. Intre tovarăşii de cale el enumeră *un moldovean cu ciubuc de iasomie*. ‹N. Iorga : Istoria Românilor prin călători, vol. III, pagina 47›.

Pigeori, arhitect al oraşului Paris însărcinat prin 1854, cu o misiune ştiinţifică în Orient, a văzut între altele oraşele Târgovişte

și Buzău. Descrie primirea în familiile funcționarilor cu dulceață, cafea și ciubuc. (Ibidem pag. 53).

Intr'un calendar pentru Români, redactat de Gh. Asachi, pe anul 1858, găsim un interesant articol al francezului *Hommaire Hell*, în care descrie viața unor boeri moldoveni și unde între altele se zice : «Boerul cel vechiu (în Basarabia), în lăuntrul locuinței lui, este încă cu totul un om oriental. Caifetul lui de după masă, precum divanul cel larg, ciubucul și cafeaua îi sunt neapărate...

După reîntoarcerea pașoptiștilor din exil, sub căimăcămia lui Vogoride, pe la 1849, poetul Dimitrie Bolintineanu, care a făcut o călătorie prin Moldova, — când a cunoscut și pe Cuza, viitorul său Domn, căruia i-a fost apoi ministru, — spune următoarele : «Când am văzut pe Caimacam, la palat, după întoarcerea mea în țară, el mă îndemnă să rămân în Moldova. — «Te voi face Colonel, zise el , Pe Cuzaki nu l-am făcut eu colonel ?» Vorbind astfel, îmi arată pe un colonel, tânăr încă, blond, care ședea răsturnat pe o sofa, *cu un ciubuc lung* în gură, serios și tăcut : era Alexandru Cuza.

«Domnul Cuza era de stat. mijlociu. Avea părul blond închis. Ras la față , fruntea largă, pieptul larg, privirea inteligentă. Scutit de pleșuvie. Talia îi era dreaptă, dar când pășia, avea în mers ceva ce nu era drept, ce se târa. *Fuma neîncetat*, bea cafea multă. N'avea patimă nici pentru cai, nici pentru tablouri de pictură, obiecte de artă , nici pentru mâncăruri luxoase, ci numai pentru port-țigări de ambre, chihlimbar» [1].

Se prea poate să fi contribuit și clericii la răspândirea tutunului în România, ca și în alte părți, știind că încă înainte de jumătatea secolului al XVII, atât în Moldova cât și în Muntenia, au venit în țară mulțime de preoți, călugări, misionari, arhierei, episcopi, mitropoliți și chiar patriarhi, care au început a se 'nfiltra în boerime și pe lângă Domnitori, exercitând până la 1864 un fel de monopol pe biserici, mânăstiri și alte sfinte așezăminte bogate. Călugărul Mitrofanes Grigoraș a scris chiar o carte în grecește, prin care aducea elogii nicotianei, desigur deci că tutunul era destul de introdus între fețele sfinte pe la finele sec. al XVII.

1) D. Bolintineanu — „Viața lui Cuza Vodă" pag. 12/13. Ed. Șaraga. Iași

Ştim că pe la mânăstiri se oferea musafirilor ciubuce şi cafea, iar egumenii greci — destul de cunoscuţi pentru lipsa lor de scrupule — fumau ca nişte adevăraţi iubitori de toate bunurile pământului.

Astfel egumenii de la Mânăstirile Radu Vodă, Mihaiu Vodă, Cotroceni şi ai altor sfinte mânăstiri bucureştene, în cercul lor strict intim «după ce sorbeau felegeane cu cea mai parfumată cafea din câte trimite Moca Europei, *trăgeau ciubuce*, cărora le urma vutca, cofeturile, mastica şi un fel de prăjiturele aromate pe care le introdusese în Bucureşti, un bucătar francez al Domnitorului Alexandru Ipsilante».

In acelaş capitol din Istoria Bucureştilor a lui Gion, găsim cum un asemenea specimen de egumen de la mânăstirea Radu Vodă, lenevea pe o sofa moale şi se juca *cu ciucurii de la imaneaua unui ciubuc de iasomie.*

*

Neguţătorii fumau cu ciubucul iar la zile mari cu narghileaua.

Ciubucul era lung şi de preţ, după cum era şi nacafaua neguţătorului.

La 1780 un neguţător cerea casei de comerţ a lui Hagi Pop din Sibiu, între altele şi o *lulea bună de spumă, care să nu mai fie la altu, cu pleoapă, să fie mare şi să ia numai o jumătate de ocă de tutun. De toate te voi ierta, iar luleaua să nu rămâe.*

Iată cum ne înfăţişează un scriitor al nostru pe un neguţător raş fumând: «In băcănia înghesuită de panere cu roşcove, cu masline, cu piper, etc., în mijlocul cărora şade un grec, uns de untdelemn, priveşte cu plăcere la fumul ciubucului său, ridicându-se printre căpăţinile cu zahăr, printre păpuşile de smochine şi printre măturile spânzurate de bolta dughenii».

Dar mai ales erau văzuţi neguţătorii fumând în pragul dughenii, de unde poftiau trecătorii să se oprească spre a târgui cele trebuincioase.

Astfel în 1805, *doctorul englez Neale*, trecând pe la Botoşani, descrie cum prăvăliile de pe uliţa mare, erau aşezate după moda turcească.

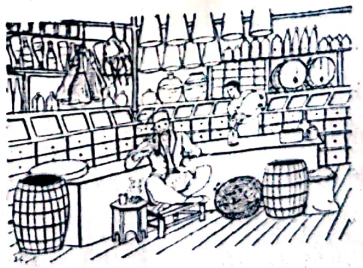

Băcănie veche
Desen J. L. Cosmovici.

«Negustorul îmbrăcat grecește stă pe margine, pe prichiciul ferestrei cu picioarele sub dânsul și trage din ciubuc». [1]).

Meseriașii nu beau ca boerii după masă vutca chihlimbarie de sacâz, nici nu prea fumau din ciubuc și narghilea. Fumau însă cu luleaua.

Românii aveau luleaua scurtă și ușoară, străinii, în special sașii-brașoveni, aveau lulele lungi și grele din care pricină buza de jos le atârna de greutatea pipei.

*

Edmond Spencer, călător englez, căpitan de vapor, scrie următoarele despre cafenelele Giurgiului: «Orașul format din străzi murdare și case de pământ, abia ici, colo, câte una mai arătoasă. Fusei nevoit a mă consola cu o foarte bună cafea turcească și *ciubuc* la una din numeroasele cafenele, singurele localuri care aveau într'adevăr o aparență de confort în tot orașul. Locuitorii par'că n'ar fi avut altă ocupație, decât a se lungi pe covoare și a fuma din ciubuce».

«Puține din femei erau ceva mai harnice, căci aveau o îndoită ocupațiune: de a toarce din furcă și a sorbi mireasma ierburilor narcotice din ciubuce, tot așa de lungi ca cele ale bărbaților».

«Și la Galați acest călător a văzut «la un loc, pe prispa unei cafenele o grămadă de Turci fumând leneși din ciubuce».

Vasile Alexandri, descriind Iașii la 1844, ne înfățișează «o cafenea grecească plină de fesuri mari, de fustanele, de figuri serioase cu bărbi lungi, de capete cu cialmale, care stau împrăștiate pe laițele dela pereți. Felegeanele de cafea, ciubucele și narghilelele joacă roluri însemnate în acea sală și fumul de tutun domnește în toată slava sa».

«... Să intrăm într'o cafenea pentru negustorime. Privelișteа e ciudată. Mai întâiu, intrând... nu vezi pe nimeni, nici nu ești văzut de nimeni. Nouri deși de fum îți ascund privirea obiectelor până când obișnuința îți îngădue să le recunoști. Atunci zărești o sală imensă a cărei periferie o indică un divan circular. Pe ici, pe colo, mese încărcate cu orice fel de băuturi, într'o parte vezi pe Turc, grav până în desfătări, fumând lungul ciubuc sau narghileaua sa, cu picioarele încrucișate sub el, Armeanul cu straniul său port, ținând

1) N. Iorga, „Istoria Românilor în icoane și chipuri", vol. II, pag. 206.

mâna în brâu şi gustând tacticos cafeaua moka, Grecul cu gesturi mari, mai zgomotos el singur de cât toţi ceilalţi împreună, Ovreiul mângâindu-şi barba şi socotindu-şi paralele pe masă, Neamţul contrastând cu ceilalţi ca înfăţişare, cu luleaua mică în gură, stând înaintea unei mari halbe cu bere». [1].

Despre cafenelele primitive ale iarmarocului de la Fălticeni, vizitat de Kotzebue, citãm impresiile sale descrise în volumul «Din Moldova».

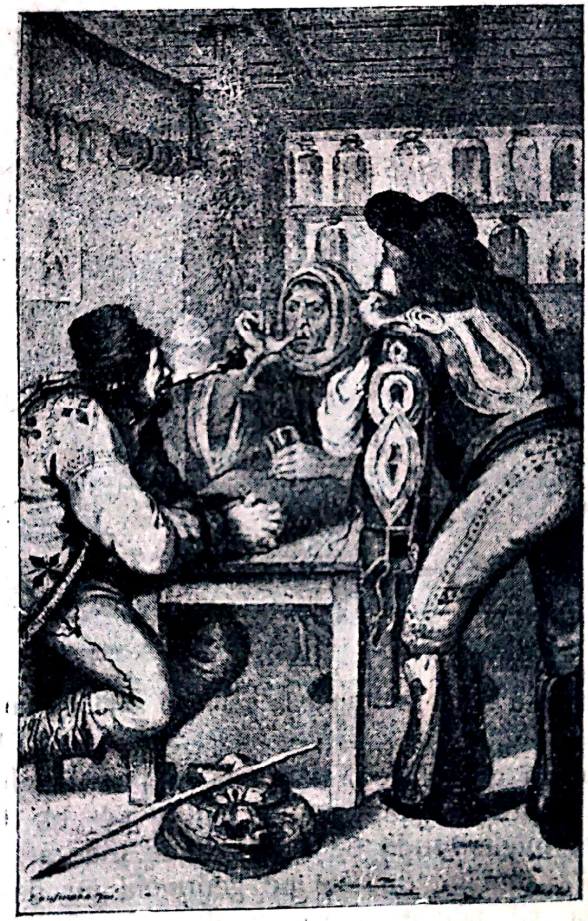

Într'o cârciumă din Moldova în sec. XVIII.

Fumul cafenelelor şi al cârciumilor «învăluia fiinţe şi lucruri ca un nor. Intrai în cafenea sau în cârciumă şi nu vedeai nimic, căci norul de fum era atât de gros, de l-ai fi putut tăia cu cuţitul». «Din această pricină atât tavanul cât şi pereţii erau totdeauna înegriţi, ce zic, fumul forma pe ei o coajă subţire de piatră».

Despre obişnuinţele fumatului la săteni, d-l Anton Oprescu, pasionat cercetător (tot atât cât şi fumător) a publicat, în Viaţa agricolă din 1920 şi în unele foi literare :

1) Principele Ioan Gr. Ghica: O iarnă la Iaşi (1849) rev. catolică No. 3/913.

«Ce tacticos fuma ţăranul în casa lui! Scotea din tureatcă luleaua. Scotea şi băşica de porc în care îşi păstra tutunul. Se aşeza pe un scăunaş la vatră în cele mai dese cazuri pe o buturugă şi începea să-şi pregătească maşina de afumat. Ştergea şi lustruia puţin luleaua cu dosul palmei, vâra un pai sau un beţişor pe ciubuc, mai trăgea în sec, să vadă nu cumva o fi ciubucul

Cum se fuma în România acum o sută de ani.

Desen: *N. Popa*

astupat, lua tutun din băşică, îl punea în podul palmei şi fiindcă nu i se părea destul de jilav, scuipa puţin pe el, îl frământa şi aşa îl îndesa în lulea. După ce isprăvea de îndesat, aşeza un cărbune deasupra şi punând coatele pe genunchi cu nasul aproape de jăratec, începea să pâcâe şi să gândească, câte odată mormăia printre dinţi crâmpee de cuvinte. Din când în când apăsa cu unghia cărbunele în pipă şi scuipa la o parte în spuză».

Ţăranii de la munte poartă peste brâu chimirul sau cingătoarea de care-s legate prin curele, punga cu tutun, amnarul, cremenea şi cuţitul.

Tot aşa poartă Turcii în vastul lor chimir făcut dintr'un şal lungăreţ înconjurat de 5-6 ori în jurul corpului, pistoalele, cuţitul, basmaua, tabacherea [1]).

1) Lazăr Şeineanu «Influenţe orientale asupra Românilor», Convorbiri Literare fasc. XI, 1900.

Câte ceva despre cultura, industria, vânzarea şi fiscalitatea tutunului, până la înfiinţarea monopolului în România

Desigur că pentru prima dată s'a introdus în ţara românească tutunul tăiat în fire, adică preparat pentru consumaţie, iar mai în urmă în foi netăiate aşezate în boccele sau basmale.

Sămânţa a fost adusă mult mai târziu, iar aceasta s'a întâmplat după ce se răspândise fumatul într'o măsură apreciabilă în obişnuinţa populaţiei.

Tutunurile cele fine, căutate de boerime, ca şi acum, se aduceau din Turcia, deci nu erau produse în ţară.

Un fapt care a contribuit mult la asimilarea tutunului de către Turci, unde se bănueşte de mu'ţi că acolo ar fi patria sa originară, este clima şi pământul, ambele elemente fericite pentru prosperarea culturii acestei plante cu origină intertropicală. Varietatea de tutun Varina care se zice că a fost adusă în Turcia din Venezuela ‹America›, ar fi străbunica varietăţii Yaka ‹specia Nicotiana Tabacum› transplantată pe litoralul Arhipelagului, adusă şi la noi în ţară, deocamdată sub denumirea de *tutun turcesc*. In decursul veacurilor tot din Turcia ne-au venit şi varietăţile Persicean şi Samsun, de o calitate mai inferioară şi mai puţin rentabilă ca prima.

Cât priveşte tutunurile ungureşti, care fac parte tot din specia Nicotiana Tabacum — afară de Kapa, specia Nicotiana Rustica — au început a se cultiva în Transilvania ceva mai târziu, faţă cu introducerea culturii tutunurilor turceşti în Muntenia şi Moldova, adică după 1660. Aceste varietăţi favorizate de pământurile de stepă şi

Scanned with OKEN Scanner

șesurile ardelene, se desvoltă în foi incomparabil cu varietățile rezultate din sămânță originară din Turcia.

In Rusia s'a cultivat la început specia Nicotiana Rustica, care se numea atunci de către cultivatorii germani *Eserbel*, *Bauerntabak* ‹tutun țărănesc›, varietatea Mahorca, iar mai în urmă s'a aclimatizat la sud, către Marea Neagră, specia Nicotiana Tabacum ‹varietăți turcești›.

Tutunul introdus întâiu în Basarabia, de Cazaci și Tătarii Nogai, a fost tot o varietate din specia Rustica, iar mai târziu s'a aclimatizat în Crimeea, specia Nicotiana Tabacum, varietatea Iaka, originară din Turcia din care derivă varietatea Jujna Berejnai ‹Rezina› și Vărateculdin varietatea Persicean.

Cultura tutunului în nordul Bucovinei a fost introdusă ceva mai târziu, credem către sfârșitul sec. XVII.

Prin 1677, sub regele Ioan al III ‹Sobieschi›, cultura de tutun poloneză—inclusiv Galiția și Pocuția—a fost impusă la impozit [1]).

In Bucovina s'a cultivat tutunul leșesc, de Galiția, numit Uchaty Kuczerawy, un hibrid din specia Nicotiana Tabacum [2]).

Din cauza nerentabilității, în ultimul timp s'a abandonat cultura tutunului în Bucovina.

Tutunul, s'a cultivat în țările românești, cu mult înaintea Domnitorilor Gheorghe Duca Vodă și Șerban Cantacuzino, adică înainte de anii 1676 și 1680, când apar în istorie primele taxe vamale și scutiri, cu privire la birul tutunăritului ‹pe cultură› despre care am vorbit și în capitolul precedent.

In acel timp nu era vorba de câteva fire de tutun răsădite ici colo, ci de cultură mare, de pogoane, sate și regiuni, cărora li se percepea «haraciu domnesc»; această dare făcând parte din lista civilă a domnitorilor, ea poate fi considerată ca primul regim fiscal în istoria monopolului tutunului.

Nu se știe cât bir se plătea de pogon în Muntenia către finele secolului al XVII, în Moldova însă, găsim în cronica lui Ion Neculce amărăciunea descrisă de acest încercat boer moldovean cu privire la birurile puse pe obștie de nevrâstnicul Domnitor Cons-

---

1) Dr. Karl Preissecker: „Der Tabakbau", Trad. D. L. Stefu,—Buletin. Cultura Tutunului 1919—1920.

2) Ibidem.

tantin Duca Voevod (1696), ginere al Domnitorului Constantin Brâncoveanu :

«Eară de vară, în al doilea an al domniei lui, văzându-l Muntenii de lucruri slabe ce avea de la Poartă, îl tot grăbea de bani, ce era ei chezaș pentru dânsul ce luase în datorie, și el fiindu-le ginere să nu-i mânie, silea să le facă voia să plătească. Și au scornit un obiceiu nou pe țară, de au scos de pogonul de păpușoiu și de părâng ce-l făcea oamenii cu sapele prin curături să nu moară de foame, el le lua câte un zlot și *de pogonul de tutun câte 4 lei*, lucruri deșarte și fără nici o socoteală sau vre-un spor, să poată să ridice nevoea» — probabil inspirat de nevrâstnicii săi sfetnici. (Letopisețele Moldovei și a Valahiei de Mihail Kogălniceanu, ed. II, 1872, Tomul II, cap. XII).

Se mai știe că în Muntenia se cultiva tutunul prin secolul al XVII-lea în județele : Ilfov, Vlașca și Teleorman, în Moldova, în special pe valea Siretului iar primele varietăți introduse în cultură au fost cele turcești.

La pag. 338 vol. V, din Studiile și Documentele publicate de Dl. Prof. N. Iorga, găsim că în Muntenia s'a dat o poruncă domnească la 1 Ianuarie 1695, prin care s'a hotărît a se plăti vamă la «marhă și cu neguțate și cu vite, în mai multe localități de trecere, *afară de vama tutunului*, pentru că vama tutunului s'au vândut osebit».

Tot în Muntenia, același domnitor Constantin Brâncoveanu introduce o fiscalitate neîndurată, pentru a se putea face față sarcinilor către Turci, cari ne sporeau haraciul din an în an și pentru a-și sătura lăcomia personală care l-a și dus la pieire.

Ia ființă *cotarii*, un fel de agenți fiscali cari verificau vânzarea negustorilor ce vindeau marfă cu cotul, pe cojocari și pe mătăsari.

„*Cantaragiii*" păzesc să nu se cântărească orice marfă aiurea decât la dânșii «au miere, au unt, *au tutun*, au fier, au sare, luând zece bani la suta de ocale».

„*Fumarii*" iau de la cei cu prăvălii și fac neguțătorii și cei ce au pivnițe și magazii, de vând vin, afară de veliții boeri și mânăstirile cele mari și clisiarhul de la biserica Domnească, să aibă a-și scuti câte o pivniță, orice fel de negustorie ar face : ori «*tabac*», ori cismării de la $2^1/_2 - 5$ taleri». (Istoria Comerțului Românesc, N. Iorga, pag. 306).

In condica de socoteli a lui Constantin Brâncoveanu, la data de 17 Ianuarie 1702, găsim un hrisov în care se spune următoarele: «Slugii Domniei Mele, Cantaragiul, să ţie cântarul domnesc de aici din oraşul Domniei Mele din Bucureşti şi alt nime să n'aibă voe a face alt cântar, nici a cântări ceva fără cât numai cantaragiul,—la orice om ar fi, au negustor creştin, au turc, au armean, au jidov, au ţăran, au miere, au unt, *au tutun*, au fer, au sare. Să ea la câte *100 ocale pe zece ocale* după obiceiu şi afară din târg unde se vor afla şi chirigii cei ce vor veni aici în târg cu marfă; şi de *vama tutunului* încă să aibă a cântări-o cu cântarul domnesc».

1 Ianuarie 1705. «Să aibă a ţinea *vama tutunului* într'acest an... au pe la vadurile de pre margine şi de pre la târguri şi afară de prin sate, să aibă a le luarea vama de pre la toţi negustorii care vor cumpăra *tutun*, să facă negustoria să-l ducă într'alte părţi, de orice neam ar fi: au Tătari. De oca po ban 1».

20 Iulie 1708. „*Tutunarilor*, să scrie Tutunăritul de la tot omul cine va fi pus tutun, au boiaru mare, au al II-lea, au negustorii, au slujitorii, au popă, au diacon, au călugării, au Turcu, au Armeanu, au birnicii, au Ţigan, să dea dudulum po. t. 4 şi ploconul de nume, po bani 33, după obiceai...

La birul tutunului nu se scuteşte nime". ‹Studii şi Documente, N. Iorga, vol. V›.

Prin urmare se abrogă scutirile date de domnitori înaintaşi ca Şerban Cantacuzino şi alţii, scutiri întărite şi de Patriarhii greci, care mulgeau multe din veniturile ce urmau să intre în visteria statului.

Despre veniturile tutunului în Muntenia, pe acea vreme, găsim în cartea Italianului «Del Chiaro», care s'a învârtit multă vreme pe la curtea Domnitorului Brâncoveanu următoarele note:

«Salinele se arendau în fiecare an aceluia ce oferea mai mult Domnitorului, căruia aparţineau banii ce rezultau din arendare şi care se ridica la suma de 20.000 reali. Această sumă cuprindea şi *arendarea tutunului*, zecimea oilor şi vama care se ia la toate mărfurile ce se trimit din Valahia în Transilvania». Din aceste spuse credem că, huzmetul tutunului era arendat, cum îl găsim până prin secolul al XIX-lea, despre care voi cita şi documente găsite pe la antiquari şi cunoscuţi. Mai observăm că şi pe a-

tunci *veniturile tutunului erau înglobate cu ale sării*, care mai târziu au intrat în monopolul comun.

Calitatea tutunului cultivat în ţară, la începutul veacului al XVIII-lea, nu era tocmai de laudă. Tot în volumul lui Del Chiaro găsim: «Tutunul încă se cultiva destul, însă este de o calitate ordinară din cauză că cultura nu era destul de îngrijită» (1709).

In «Istoria Comerţului românesc» a d-lui Prof. N. Iorga, vol. II, găsim la pag. 9, că între dările care se percepeau în Moldova pe la 1720, sub domnia lui Mihail Racoviţă, erau şi impozitele puse pe *tutunul leşesc şi românesc*. Prin urmare pe lângă tutunul turcesc aclimatizat, zis românesc, se mai cultiva acum 209 ani şi tutun leşesc, probabil în Moldova şi în nordul Bucovinei.

Un document interesant găsit de d. Inginer Agronom P. E. Mihăescu, este hrisovul domnitorului N. Mavrocordat, din 1721, prin care acesta dărueşte mânăstirii Văcăreşti, zidită de dânsul, între altele şi moşia Suhaia din Teleorman: «Iar pentru cât tutun vor pune în moşia Suhaia oamenii mânăstirii, să nu aibă tutunarii voe a lua de la ei tutunărit» şi mai departe, «iar nimeni dintre dijmari, oeri, văcari, tutunari, să nu îndrăznească a intra în acel sat căci îi sunt iertate de noi acestea toate: văcăritul, dijmăritul, oeritul şi *tutunăritul*».

Pe timpul ocupaţiei Olteniei de către Austriaci (1722) s'au luat măsuri contra celor ce ascund bucatele printre care figurează şi „*tutunul leşesc şi cel românesc*".

In anul 1725 erau prevăzute impozitele numite „*vinăriciul şi tutunăritul*". (N. Iorga, Studii şi Documente vol. V, pag. 135, 141).

Spre a ne face o idee despre regimul fiscal, din acele timpuri, voi cita câteva consideraţiuni ale D-lui Prof. I. Minea, publicate în lucrarea «Reforma lui Constantin Mavrocordat»:

«A lipsit o continuitate în sistemul fiscal: unii Domni cereau mai mult, alţii mai puţin. Fanarioţii luau după obiceiul vechi, dar şi inventau, nici unul nu şi-a permis să refuze pe Turci, cum făceau odinioară unii domni pământeni. Luau «birul» după obiceiu, dar şi «adaos»-uri. Constantin Vodă Brâncoveanu constrâns de împrejurările speciale ale domniei sale urcase tributul către Turci. Nicolae Vodă Mavrocordat oricât s'a silit, n'a putut să nu plătească anual cele 100 pungi mai mult şi mucarerul mic, adică înoirea domniei în fiecare an. Constantin Vodă Mavrocordat trebui să inventeze greutăţi

noi : geaigeà, darul de 500.000 lei făcut pentru visteria personală a sultanului. Cu aceeaș ocazie au trebuit aranjate și alte daruri către înalții funcționari ai Porții. Aceste daruri apoi rămaseră obligațiuni considerate legale. Mihai Vodă Racoviță a ridicat mucarerul de 250.000 taleri. Ajunsese obiceiu să se dea zaherea și'n timp de pace. Peșcheșurile, darurile ocazionale se ridicau la sume colosale.

Pentru a face față tuturor acestor cheltueli, nu un domn a trebuit să încerce reorganizarea sistemului fiscal. Constantin Brâncoveanu inventase dări noui și avea avere personală colosală, din care putea să contribue la satisfacerea ambițiilor sale politice, adăugăm. Antioh Cantemir încearcă să strângă dările în forma unui contract, ale cărui condițiuni le arăta hârtia scoasă pe numele fiecăruia, de la boer până la țăran, hârtie roșie zisă pecetluită, unde se prevedea, ce dăjdii are fiecine să plătească în fiecare sfert de an.

Dar Constantin Duca, urmașul lui în domnie a ridicat opt sferturi, care se plăteau de către fiecare locuitor și sub lacomul Mihai Vodă Racoviță. Reîntors în domnie Antioh Cantemir Voevod impuse mânăstirilor un contract de dăjdii, în baza căruia acestea plăteau la 4 sferturi rupta, iar pentru ceilalți introduse darea după fiecare hogeag, fumăritul, considerat ca principalul isvor de venit și'n domnia a doua a lui Dimitrie Cantemir. Țăranul plătea 80 aspri, iar în vreme de răsboiu un taler sau ducat. Socotelile anului 1706 arată însă și rupta civertului, poate înainte de fumăritul introdus în 1707.

Constantin Vodă Duca imitând sistemul fiscal al socrului său, introduse în Moldova desetina din albine și porci, văcăritul după vaci, boi, cai și bivoli, miere și ceară, vinăriciu, cămănărit de la cârciumi, apoi pogonăritul după *pogoanele cultivate cu porumb și tutun*».

Tutunurile de calitate superioară se importau din Turcia prin porturile dunărene, de către diferiți negustori, care se mai ocupau și cu alt comerț. Astfel tot în «Istoria Comerțului Românesc» vol. II, găsim la pag. 12 că pe la 1727–1730, Nedelcu Bumbăcaru aducea în Muntenia și Oltenia de prin cetățile turcești de pe malul Dunărei: Giurgiu, Rusciuc, Nicopol, Vidin și Rahova, „*tutun*“, anumite conserve de carne ‹pastramă› și vin din Balcani, ducând Turcilor: miere, caș, unt și oi.

Intre mărfurile prevăzute în tariful vamal al Moldovei, 1726-1735, erau specificate şi diferite calităţi de tutun, care se importau pe atunci :

Titiun furda, oca 5 bani
„ muntenesc 35 oca: 1, carul 7 l.
„ de ţară de 70 ocă: 1 leu
Tabac de 14 ocă : 1 lei vechiu
Titiun de boccea de 7 oca: 1 leu
„ „ miez de 14 oca: 1 leu.

Extrase din «Arhiva Românească» a lui Mihail Cogălniceanu.

Intr'un hrisov dat de Voevodul Matei Grigorie Ghica în oraşul Iaşi în 1741—care se păstrează la Academia Română sub No. 7237 fil. 405—găsim între mărfurile impuse birului domnesc şi tutunul «a se lua câte 2 potrânici [1], de „carul cu tiutiun" şi 2 ocă tiutiun, 2 potrânici de carul moldovenescu şi unguresc».

In vremea aceasta, în Basarabia se făcea o întinsă cultură de tutun iar centrul comercial de vânzare era Chişinăul. Intr'un document cu privire la procesul unui anume David—evreu din Chişinău cu mai mulţi negustori de acolo, care proces a avut loc în anul 1741, aflăm că printre alte mărfuri se găsea în dugheana sa şi 1100 ocă de tutun ⟨N. Iorga, Istoria Comerţului românesc, vol. II, pag. 41⟩.

Intr'o relaţie asupra productelor şi starea comerţului în Moldova, inclusiv Basarabia, dată de un Turc fost funcţionar la Hotin, care mai târziu s'a publicat într'un buletin al Academiei din Viena, se spune că la Galaţi prin 1742, veneau corăbii din Constantinopol şi Egipt, aducând printre altele, lemn de corn şi porumbrel pentru facerea ciubucurilor, iar din şchela Galaţilor se exporta pentru Constantinopol, lemnărie şi droburi de sare. ⟨Gion, Istoria Bucureştilor⟩.

Constantin Mavrocordat domnitorul Moldovei, între anii 1748-1749 «a pus de a făcut peceţi tipărite pe stupi, pe mascuri şi pe pogaanele de tutun, *care lucruri n'au fost în pământul Moldovei până atunci*». ⟨Cronica Enache Cogălniceanu⟩.

1) Un potrânic=10 bani.

Prin 1752 pe timpul domniei lui Grigore Ghica Vodă se importa în Muntenia de un oarecare Gheorghe Clucerul, tutun din Ardeal ‹N. Iorga, Istoria Comerţului Românesc›. Această relaţiune ne face să credem că tutunurile ungureşti erau deja introduse într'o măsură, în gustul populaţiei din Muntenia, poate că se cultiva chiar la noi, sau s'a făcut import în acel an care o fi fost secetos, deci din lipsă de tutun indigen, ştiind că în ţară, dincoace de Carpaţi, şi în trecut şi în prezent s'au preferat întotdeauna tutunurile obţinute din sămânţă turcească, cum şi cele rezultate din corciri pe cale naturală. Tutunurile ungureşti se întrebuinţau numai în lipsă de altele sau în amestec cu cele turceşti, deosebit de fabricaţia ţigărilor de foi unde sunt preferate, având foile mai suple ‹cu ţesut mai gras›.

In Transilvania, Crişana şi Banat, cultura tutunului a fost introdusă cu un secol înainte, de către coloniştii germani ‹Saşi› din provinciile Rhenane, unde această plantă se cultiva pe o scară destul de întinsă.

Sub domnia lui Matei Ghica Voevod în Moldova, pe la 1755, se percepea bir pe tutun în folosul stolnicului, câte $1^1/_2$ ban de pogonul cultivat iar pentru medelnicer asemenea câte un ban numai.

Cultura tutunului pe la 1759 se făcea în principate pe o scară destul de întinsă.

Producţia era foarte însemnată, deaceia se vindea în ţară destul de eftin, cu 8 aspri ocaua iar o parte se exporta în alte părţi [1]).

Peste un an găsim că «între alte mărfuri de primă trebuinţă se importa din Ardeal «*tabac de Prenambuco*».

Probabil că este vorba de tabac pentru prizat nu de tutun pentru fumat [2]).

Prin anul 1765 se importau felurite tutunuri turceşti, care erau vămuite după un tarif asemănător celui din 1726. Acum găsim trecute şi accesorii de fumat, *ciubuce şi lulele*, arabaua de 2 boi cu ciubuce, plătea vamă 1 gros, iar pentru lulele la 10 se lua 1 şi «dacă s'ar trage la cântar, cântarul 44 asprii». — *Catastiful vă-*

1) M. de Peyssonel „Traité sur le commerce de la Mer noire".
2) N. Iorga. «Negoţul şi meşteşugurile în trecutul României».

milor Moldovei din 1765, găsit şi transcris de *Prof. Gh. Ghibănescu în revista Ion Neculce din Iaşi* (1922).

Emigrantul francez Jean Louis Carra fost secretar particular şi guvernor al copiilor Voevodului Gr. Al. Ghica, descrie în cartea sa «Histoire de la Moldavie et de la Valachie», publicată la Paris în 1778, pagini întregi cu privire la agricultura principatelor pe la jumătatea sec. al XVIII. Acolo găsim următoarele pasagii, deosebit de interesante: «In România se cultivă şi *tutun*; celu de Mutan şi Bursan [1], aproape de Siret, se vinde îndoit decât cel de Polonia, adică ocaua 4-5 parale sau 6-7 soldii de Franţa. Debitul pentru Turci e însemnat, asemenea şi pentru ţara tătărască şi Polonia», pag. 132.

Despre *tutunărit* scrie că «e un vechiu bir asupra tutunului, fiecare pogon se plăteşte cu 4 lei şi 16 parale. Afară de aceasta proprietarul unei culturi e dator să mai plătească 27 parale (sădirea) pentru ţinerea comisarului. Acest bir se aridică în luna lui August.

In anul 1766 el se cuprinse în dăşărit, în 1767 se dete cu arendă drept 7950 lei. Când tutunul creşte cu îmbelşugare, tutunăritul se îndoeşte, cum se întâmplă în 1771 când se urcă la 15.000 lei», pag. 264. *Ibidem.*

Venitul tutunăritului în 1766 a fost de 4200 lei, iar în 1759 era de 5000 lei, socotind a 4 lei şi 16 parale pogonul, se cultiva pe atunci în Muntenia 1140 pogoane de tutun [2].

După câţiva ani, prin 1775 găsim taxele pe tutun cu mult sporite, iar despre aceasta credem că în suma de 50000 lei se îngloba toate birurile tutunului la un loc, care creşteau din an în an. Aici nu poate fi vorba numai de tutunărit ci şi de taxele pe vânzare, vamă şi contravenţii, pe fabricaţie nu se percepea taxe, nu existau fabrici şi nici măcar ateliere pentru industria tutunului, care se tăia de negustor de multe ori în faţa clientului, astfel că axizul se plătea numai pe cantităţile vândute.

Diplomatul englez Thomas Thoronton, care a vizitat ţările

---

1) «Mutan» localitatea Munteni în jud. Tecuci, iar denumirea de «Bursan» s'a dat localităţii Borşani, jud. Putna; vezi nota Anton Oprescu, Bul. culturii tutunului No. 62,—1921.

2) *Général de Bauer*. Memoires historiques et geographiques sur la Valahie. Francfort 1778.

Scanned with OKEN Scanner

românești prin 1775, în lucrarea sa «L'État actuel de la Turquie, de la Moldavie et la Valachie», care s'a publicat la Paris în 1812, citează veniturile visteriei Moldovei din 1775, a doua domnie a Voevodului Grigore Al. Ghica.

La capitolul «tutun» găsim suma de lei 50000.

Într'un document publicat de *Petru Râșcanu*, intitulat *„Lefile și veniturile boerilor Moldoveni din 1775"*, sub domnia aceluiași nefericit voevod, găsim că între veniturile mânăstirii și ale bolniței ‹spitalului› Sf. Spiriddon din Iași, ce citează și 1 leu de *pogonul de tiutiun*, ce se află semănat în țară.

Prin anul 1777 oca de tutun s'a scumpit la 15 parale.

In broșura *„O gospodărie Moldovenească la Cucuteni* ‹Iași›", după socotelile cronicarului Ioniță Canta, publicate de dl. *N. Iorga* în *Analele Academiei Române*, găsim că pe la 1777, casa acelui boer se aproviziona cu multe bunătăți din târgul Eșilor:

«Mai ales se cumpăra necontenit tutunul care se tăia acasă: odată se înseamnă în catastif *tutun tăiat* ce s'au luat din târg și s'au dat lui Mihai Pricop neavând *tutun la dulap*, scos din beciu. Prețul era de 60 parale litra și *se vindea în tinichele*».

Relațiunile de mai sus ne înfățișează unele obișnuințe boerești, fabricația și vânzarea tutunului, care s'au continuat cam așa până la monopol.

Legăturile negustorești ale comercianților din Principatele Române cu orașele industriale de cea parte a munților, ne sunt destul de cunoscute, încă din vechime. Însăși boerimea, fie prin rudele care trăiau acolo în bejenie, fie prin marii negustori din acele târguri ardelene, se aprovizionau cu lucruri mai de gust și mai trainice pe care nu le puteau găsi la Iași sau la București.

Astfel printre alte târgueli comandate la Sibiu de Dumnealui Constandin Argetoianu, se află și *„o bușcea de tutun"* ‹1774 Mart 25›.

O altă persoană comandă *jumătate funtu tabac violet, bun cu miros și o lulea* care să nu mai fie la altu, *cu pleoapă*, să fie mare, *să ia numai o jumătate de ocă de tutun* și să roagă să se ostenească cumpărătorul să vină cu ea în țară de la Sibiu. De toate îl va ierta, iar luleaua să nu rămâe ‹1780› [1].

1) Documente: Academia Română publ. D. Z. Furnică în Istoria Comerțului la Români, Socecu, 1908.

In doc. No. 48, p. 42, din «Istoria Românilor» de N. Iorga, vol. VII, 1904, se arată starea lucrurilor pe moşia lui Gheorghe Balotă din Vlaşca. In primul rând se vorbeşte despre *dijma tutunului*, partea postelnicului Balotă, adică a sa ⟨2 Aprilie 1779⟩.

In acelaş volum în documentul No. 103, p. 233, 234, 235, găsim un «izvod de acte ce s'au aflat în casa răposatului Clucer Grigoraş Costache» ⟨1784, Februarie 19⟩.

Intre alte lucruri stă scris şi *„un tiancu cu tiutiun moldovenesc"*.

In 1783 se aflau la Iaşi două tutungerii. Dughenile în care erau instalate aparţineau Bisericii Catolice. — Pe timpul domniei lui Moruzi Vodă ⟨Muntenia⟩ 1788, s'a încercat la Bucureşti un monopol al tutunului, iar Moldova exporta sare în Polonia cu contract oficial. ⟨N. Iorga : Istoria Comerţului Românesc, vol, II⟩.

Din corespondenţa urmată între consulul austriac din Principatele Române, Raicewich cu şeful său de la Viena Kaunitz, aflăm că Mavrocordat Vodă, pentru a favoriza pe un ministru al său, îi concesionă vânzarea tabacului de prizat [1]⟩.

Consulul s'a opus la aceasta şi a expus într'o dugheană a unui negustor rus, spre vânzare câteva funturi de tabac. Dar hatmanul Mise-Oglu ⟨?⟩, care avusese concesia de a vinde tabacul, a trimis doui arnăuţi pentru a ridica de acolo tabacul expus. Aceştia însă au fost goniţi din dugheană cu lovituri de biciu de către un păzitor al Consulatului, ce era de gardă acolo. Aceste fapte au produs o vie neînţelegere între Domnitor, miniştrii săi şi consulul sus numit.

La 3 August 1784, primul ministru al Austriei, Kaunitz scrie lui Raicewich ; că el crede, după nouile dispoziţii ale Principelui Moldovei, că se va opri în totul importul tutunului din Ungaria. Dar cum aceasta nu este o ramură de comerţ indiferentă pentru Austro-Ungaria, s'ar putea şi ar fi oportun să se cerceteze modul în care s'ar putea continua comerţul în chestiune, în conformitate cu dispoziţiile luate de prinţ.

Cu privire la această chestiune Raicewich răspunde cancelarului Kaunitz la Viena, următoarele :

1) Documente Hurmuzachi.

16 August 1784 «Trecând acum la comenzile particulare continuate în venerata scrisoare a Alteţei Voastre, eu cred că cel mai mare obstacol pentru vânzarea tutunului din Ungaria, în aceste ţinuturi este şi va fi calitatea sa. Grecii vând aici cu preţul scump de 2 şi 3 franci funtul de *tutun de Ianina*, care este foarte fin. Dacă un fabricant din Ungaria ar şti, să-l imite, ar putea spera la un câştig sigur».

Un agent al Consulatului Austriac Oechsener, comunică din Iaşi, la 26 August 1784, lui Raicewich la Bucureşti, că după discuţia consulului rusesc cu Domnitorul, antrepriza tutunului, a rămas în starea în care se afla mai de mult. Domnitorul susţine pe antreprenor. iar negustorii ruşi, vând tutun împotriva poruncilor Prinţului.

«Un supus austriac care a adus tutun din Ungaria, l-a vândut cu câştig antreprenorului. Ţutunul unguresc este dealtminteri foarte gustat în Moldova şi e sigur că el ar face o ramură de negoţ destul de importantă, dacă n'ar fi antrepiza care e generală pentru toată ţara, mai ales în privinţa tabacului de tras pe nas. Nu crede că s'ar putea face un contract pentru o oarecare cantitate mai mare cu antrepenorul, căci hatmanul care ţine antrepiza aceasta, acum se pregăteşte să meargă la Constantinopol spre a se aproviziona acolo probabil cu tutun mai bun, după care afacerea se va trece unui alt antrepenor».

Intr'o altă corespondenţă, Kaunitz scrie iar lui Raicewich ‹7 Septembrie›, că în privinţa vânzării, s'ar putea face ca tutunul din Ungaria să fie fabricat ca cel din Ianina, care este produs şi vândut de Grecii de acolo. Cere şi o mostră din acel tutun spre a-l putea asemui şi încerca o îndrumare pentru a putea face o concurenţă.

Acelaş prim ministru, într'o altă scrisoare din 19 Octombrie, zice că aşteaptă de la negustorul Ciatiri să-i trimită „*învelişul tutunului din Ianina*“ ‹probabil ambalajul›, pentru a putea împuternici cancelaria ungurească să se ocupe a da curs acestui nou comerţ, care poate deveni foarte important.

La 26 Ianuarie 1785 Raicewich scrie unui Herbert, că «tutunul se vinde în Bucureşti precum s'a vândut şi în trecut. Acum în urmă un favorit al Domnitorului a monopolizat vânzarea tutunului şi a voit să împiedece vânzarea negustorilor noştri, care plă-

tiseră deja vama. Rușii deasemenea au dugheni ‹de tutun› în București». Documentele Hurmuzache.

Cu privire la cultura și vânzarea tutunului în Muntenia, istoricul Sulzer ne dă următoarele relațiuni:

«Transilvania nu va putea vinde niciodată tutun în Valahia sau în Moldova, unde se produce această plantă atât de mult și de o calitate atât de bună, încât dacă și-ar înțelege interesele, surplusul rezultat ar putea fi exportat și în alte părți».

Raicewich se contrazice cu Sulzer asupra calității tutunului cultivat. Astfel în opera sa «Osservazione intorno la Valachia et la Moldavia» găsim mai multe note asupra tutunului din țările române.

Intre altele spune: «Tutunul crește ușor în Moldova și în mare abondență cu toate că pare a fi de calitate proastă, totuși nu se poate vorbi despre valoarea sa posibilă, deoarece nu se face nici o încercare de îmbunătățire a culturii tutunului... Cauza că tutunul nu se cultivă cu deosebită îngrijire este că boerii fumează tutun turcesc iar oamenii din popor fumează tutun din fabricile nemțești, care se aduce prin Transilvania și costă foarte ieftin». Cel puțin așa ne spune acel intrigant consul austriac, primul la noi venit, după tratatul de la Cuciuc-Cainargi. Tot Raicewich ne relatează că «între alte venituri ale visteriei este tabacul, care se vinde însă în cantități mici».

Regretatul agronom Dr. Chimist Max. Popovici, a publicat în buletinul culturii tutunului, interesante instrucțiuni pentru cultivatorii de tutun ai Regatelor Ungaria și Galiția, editate în anul 1790 la Viena.

Inclusiv, în regatul Galiției pe atunci intra și Bucovina, care probabil s'a folosit de acele bune îndrumări de cultură rațională.

Dr. Andreas Wolf [1] scrie că «tutunul este foarte mult cultivat în Moldova, pentru că șeful bărbătesc al familiei, aproape fără diferență de vârstă, fumează și prizează strașnic în țara aceasta și nu există nici o teamă că Turcii să-i jefuiască de amintita plantă, pentru că «*Osmanlii sunt prea delicați*»‹!?› ca să se servească de tutunul moldovenesc».

1) Andreas Wolf. Beiträge zu einer statistich-historischen Beschreibung de Fürstenthums Moldau. Vol. I, pag. 39, Hermanstadi, 1805.

Scanned with OKEN Scanner

Şi mai departe, «tutunul autohton este întrebuinţat numai de săteni. Cel mai bun creşte lângă Huşi şi lângă un sat Paşcani de lângă Siret». Acelaş autor la pag. 126, vol. I, spune că «*se lua dijmă de la fumărit şi tutunărit*».

Sub domnia lui Mihail Suţu, în Muntenia (1791) au încercat unii boeri să înfiinţeze un «apalt» (concesie sau monopol) asupra tutunului, după cum este uzul «în toate părţile», dar M. Suţu se mărgini a supune la plata de 30 parale pe oca de tabac străin şi de 10 parale la oca de tabac indigen, numai în Bucureşti şi în Craiova. Asemenea avaeturi erau în folosul oamenilor favorizaţi de curte, ori al membrilor familiei domnitoare. In 1791, Noembrie, acestu avaetu ilu percepe Iorgache Suţu, biv-vel post, epistatu Agiei, în favoru Spătarului Gherache, epistatulu Căminăriei, după cum rezultă din următorul hrisov, publicat de V. A. Ureche, în vol. II din Istoria Românilor, pag. 260.

«*Cartea dumnélui vel Căminariu pentru vama tabacului din Bucureşti*».

«Zemle etc... «Măcar că, după cum la toate părţile, s'ar fi căzutu şi aici să facem Domnia mea *apaltosu tabacului*, şi am avutu şi muşterii cari o cerea acesta cu multu preţu, văzându scumpetatea cu care se vinde tabaculu acum, dèr cu tote acestea ca să fie slobodă vânzărea şi ca să nu se supere de nimenea, Domnia mea n'amu făcutu apaltosu, ci am rânduitu pe Dumnèlui cinstitu şi credinciosu boerului Domniei mele, spătarul Gherache epistatulu Căminăriei, ca de la totu tabaculu streinu câtu se află în Bucureşci acum, seu câtu va veni de aici înainte, să iee vama care este obicinuită, adică de ocă una câte 30 parale, iar de la tabacu de aici să iee de oca zece parale, la care nu are vameşu întru nimica a se amesteca, pentru care poruncimu şi dumitale cinsititu şi credinciosu boerulu Domniei meale, Iorgache Suţu biv-vel post, epistatu Agiei, să dai mână de ajutoru orânduitorului dumnelui epistatulu Căminăriei, ca să strângă vama acesta pe deplinu. *1791 Noembrie 15.* Asemenea carte s'au făcutu şi la oraşulu Craiova».

*

Printre mărfurile importate în Muntenia din Turcia pe la 1792, găsim şi *tutunul „Tombechiu şi de Ianina"* N. Iorga Istoria Comerţului Românesc, vol. II, pag. 101.

Scanned with OKEN Scanner

«Boerimea toată, prelații și negustorii întrebuințează numai tutunul turcesc din care o ocă costă 70-80 parale și câteodată 3-4 piaștri».

«Negustorii greci aduceau din străinătate tabacheri de aur». Wolf, vol. I pag. 126.

La târgul din Lipsca.

Repr. după Cop. Ist. Com. Rom. N. Iorga.

Astfel, Domnitorul Alexandru Ipsilante, fumător pasionat, a oferit generalului rus Prozorowschi, care se lăuda că a lăsat Românilor numai ochi ca să plângă, — drept recunoștință (?) — o tabacheră de aur încrustată cu briliante, socotită 80.000 lei, iar Consulului Carol Reinhard, în trecere prin București, i-a fost dăruit de acelaș Domnitor, tot o tabacheră de aur împodobită cu diamante, prețuită la 2000 piaștri.

In lupta dintre Ruşi şi Turci de la Brăila, în 1809, au fost făcuţi prizonieri 300 Turci şi conduşi la Galaţi. Aceştia fură vizitaţi de Vladislas Branicki, ataşat la Cancelaria Feldmareşalului Prinţ Prozorowschi. Branicki porunci să li se distribue o cantitate de tutun şi lulele.

In «Uricariul» lui T. Codrescu, la pag. 72-73, vol. IV, am găsit un capitol intitulat «*Măsura pogonului de tutun*, de vie şi de păpuşoi» pe care-l publicăm în întregime:

«*Pogonul de tiutiun*, rătund este să fie de 48 prăjini, după sfoara ce se dă din visterie, iară la plata pogonăritului, ce este venit al Mânăstirii Sfântului Spiridon, se face măsurătoarea pogonului într'acest chip adecă se măsură o margine a lungului şi un capăt, şi viind fieştecare măsură câte 12 prăjini; apoi este pogon deplin, dar unde sunt pogoanele lungi, i latul vine mai îngust, se face analoghie tot pe socoteala ce se arată mai sus, asemenea măsuri are şi pogonul de vii, cum şi pogonul de păpuşoi».

1797 Iulie 13.

(Carte gospod. de la Alexandru Ioan Calimach).

Indiferentă frământărilor politice, care adusese pe la începutul sec. al XIX multe neajunsuri şi o mare îngrijorare în toate clasele sociale ale Principatelor Dunărene, cultura tutunului a mers tot înainte, în continuu progres, ocupând într'un scurt interval de timp, un loc de frunte între celelalte culturi agricole ale ţării.

Astfel pe la 1812, veniturile realizate din tutunărit se ridicau cam la 50000 lei în Moldova şi la 60000 lei în Muntenia. Taxa către stat se aplica pe suprafaţa cultivată, adică pe stânjenul de cultură şi se plătea câte 10 şi 17 parale. Pentru tutunurile importate şi cele exportate se plătea taxa de 3 % la valoare.

Se cultivau tutunuri superioare prin ţinutul Tecuciului; găsim în »*Istoria vieţii mele*» scrisă de *Teodor Vârnav*, următoarele amintiri de prin 1807:

«Vara tatăl meu şedea toată ziua în cerdac cu ciubucul, iar iarna în casă pe pat lângă fereastră, pe care ori şi cât de ger ar fi fost afară, trebuea negreşit să o deschiză, ca să îşi vadă livada de lângă casă şi pe lângă aceasta să iasă fumul de tutun din luleaua lui care niciodată nu se mai stingea şi care tutun fiind de

loc de la *Floreşti—ţinutul Tecuciului*—punea pe ţiganul Mihalache, în casă în faţa lui de i-l tăia cu cuţitul foarte subţire, întocmai ca şi cel turcesc».

Un călător ungur anume *Vincenz Rattyáni* se abate şi prin Botoşani, despre care în cartea sa *„Reise durch einen Theil Ungarns Siebenbürgens der Moldau und Bukovina in Jahr 1805“, Pesta 1812,* — spune că emigrării Armenilor, de care pomeneşte Alexandru cel Bun, datoreşte Botoşanii case frumoase şi un comerţ întins. Astăzi se ocupă mai ales cu *tutunul* şi-l negustoresc până la Leipzig şi Brody.

Asemeni *Fedor Graf von Kanackzay* în *„Beiträge zur europäischen Länderkunde“ (Wien 1818),* scrie că «comerţul cu tutun făcut de Armeni până la Leipzig şi Brody este însufleţit».

Aceste note de călătorie ne arată precis că pe la începutul sec. al XIX, Moldova făcea export de tutun până în ţări îndepărtate. Despre cantităţile şi valoarea tutunului exportat nu am găsit date statistice.

Cu privire la fabricaţia tutunului şi a tabacului, în aceiaşi epocă, găsim în *„Istoria industriilor la Români“* a d-lui *Prof. N. Iorga*, însemnările de mai jos :

«La 1812 în Moldova apar «Petre Lavercu şi Piler» ca «fabricanţi de tabac». Cea mai interesantă încercare e însă, la 1827, a lui Dimitrie Carastat, venit din Basarabia (<ci se află din a stânga Prutului»), care vrea să facă în Moldova o «fabrică de tabac» şi anume «fără a amesteca acele materii vătămătoare ce li obicinuesc cei mai mulţi pentru neştiinţă, precum cenuşă, chiper roşu, var, cuişoare, spirturi mirositoare şi altele asămene, care, după dovezile nestrămutate a acelor mai ispitiţi doftori, sânt cele mai întâiu pricini a durerii de cap, a slăbiciunii vederii, a gutunarului şi a altor patimi». Se cere monopolul pe 12 ani, şi el se şi acordă, oprindu-să Jidovii şi alţii care, pentru nebăgarea de samă, cu volnicie de la sine, «fac tabacuri vătămătoare», — pentru a nu eşi moneda din ţară cu «tabacuri streine», fabricantul putând şi exporta : «slobod să fie a scoate şi peste hotar».

«Dar timp de doi ani se vor da 500 lei la şcoală, 1000 în curs de alţi zece ani, fabrica rămâind după această dată aşezământului de învăţătură, căruia-i revin şi amenzile de la contravenienţi».

La 25 Februarie 1815, *se dă scutire „lui Chiriac Zatarul, tăetor dă tutun dă aici din Bucureşti"*, p. 211

Apoi, «O moară de tutun» lucra la marginea Câmpulungului muntean în 1821. – *N. Iorga, Negoţul şi meşteşugurile în trecutul românesc.*

Iată şi documentul privitor fabricarea tabacului în Moldova şi arendarea monopolului pe 12 ani, despre care am vorbit mai sus:

«Ţidula gospod. Cinstiţi credincioşi dumnevoastră veliţi boeri ai Domniei Meli, Dumnealui pomeşcicul Dimitrii Carastat, ci să află din a stângă a Prutului, prin vechilul său încă din toamna trecută au cerut să i se dea slobozănie a deşchide aicea în politie Iaşii o fabrică de tabac, făcând-o din temelie prin a sa cheltuială, aducând meşteri cu bune ştiinţe, şi lucrând cu iscusinţă feluri de tabacuri de tot preţul, fără a amesteca acele materii vătămătoare ce li obicinuesc cei mai mulţi pentru neştiinţă, precum cenuşă, chiper roşu, var, cuişoare, spirturi mirositoare şi altele asămene, care după dovezile nestrămutate a acelor mai ispitiţi doftori sânt de mai întâiu pricini a durerii de cap, a slăbiciunii vederii, a gutunariului, şi a altor patimi, însă pe aceste tocmeli ce se arată mai gios.

Adică :

1. In curgirea de 12 ani niminea altul să nu fiie volnic a lucra aicea în ţară după publicarisirea şi începirea lucrării fabricii sale.

2. Oricine va voi a aduce tabac de peste hotar, de orice feliu, să nu fie oprit, însă să să însămneze funturile prin casa vămii cu pecetea fabricii sale fără vre-o altă plată, şi oricine va voi a cumpăra de acel tabac volnic să fie.

3. Preţul tabacului să să cumperi pe uşurinţa analoghii cheltuelilor, ca să tragă pre norod a cumpăra pe bună voinţă, şi a nu caute tabacuri streine, care scot moneda din ţară, şi earăşi de va face de prisos, încât să nu să poată trece tot aicea, slobod să fie a scoate şi piste hotar, ca să alcătuiască un matah ⟨sic⟩, osăbit ce va aduci monedă în pământul acesta, oprindu-să jidovi şi alţii care pentru nebăgare de samă cu silnicie de la sine fac tabacuri vătămătoare, amestecate cu materiile pomenite, fără a aduci vreun folos obştii.

4. Pentrucă la început are a pune simţitoare cheltuială spre întemiere aceştii fabrici, să îndătoreşte pe doi ani dintâiu a da la şcoală domniască de aicea din Eşi câte cinci sute lei, iar pe zeci ani următori câte una mie lei pe an. Şi după împlinirea vadeli de 12

ani să leagă a lăsa la şcoala politii, fabrica întreagă cu toate instrumenturile, cii mari şi cii mici, de lemnu sau de her, sau de orice materii, driaptă afierosire şi danie, şi şcoala, luînd venitul, îl va întrebuinţa spre învăţătura şi luminarea fiilor moldovenilor.

5. După publicuirea aşezării aceştii fabrici di să va afla cineva îndrăsnind a lucra tabac în pămîntul Moldoviei, să să ia ştrof pe sama şi folosul şcoalii fără a pretendarisi măcar un dram.

Intru aciasta am primit şi anaforà de la preosfinţitul Mitropolit al Moldoviei, duhovnicescul nostru părinte, îndemnători să slobozim prin domnescul nostru hrisov cererile dumisale pomeşnicului, fiind de folos în multe chipuri, şi noi giudecând că oriunde un matah iasă, matca prisosăşti, prin fabrica întemiatà, acolò fireaşte iaste şi mai eftin, precum videm tabacurile de Ianina, de Franţa, aşa de alte locuri, că, unde să fac, sănt mai eftine, iar scoţându-să afară, să scumpesc, nu socotim a fi vre-o greşală slobozăniia acestui lucru, ce mai vărtos nemerită, pe aceste temeiuri: întăiu că, după ce săngur ceri neoprirea tabacului strein de piste hotar, prin aciasta încredinţează că atăt cu bunătate, căt şi cu eftinătate tabacului său să bizueşte a mulţămi toată obştea de toate stările a nu mai pofti pe cele streine. Al doile, că, mulţămindu-să şi obicinuindu-să obşte cu tabacul său, nu s'ar mai scoati şi pe acest lucru moneda din ţară, ci, mai ales de-l faci, precum făgăduieşte, cu meşteri iscusiţi, va şi aduce monedă în acest pămănt. Al treilea că lăcuitorii, folosându-să din vînzarea tutunului să vor sili a faci mai mult căndvor vedea că are căutare. Al patrulea că, pilda domniei sale fiind spre folosul obştesc poate îndemna şi pe alţii întru altele spre aseamine urmări. In sfărşit, căndpatriia nu ari nici un folos de la acei ce lucrează pînă acum tabac fără oprire, jidovi şi streini oameni, necunoscuţi şi netrebnici în folosul obştescu, atăt mai de protimisit pot fi acei ce în multe feluri ar pricinui binele şi pin aciasta a trage din alte părţi cu statornică lăcuinţă acei spre deşteptare alişverişului, care acum să află amorţit pentru slăbiciunile tuturor isnafurilor şi a breslilor politii. Deaceia rănduim întru chibzuinţa dumv., lucrul acesta să-l socotiţi cu scumpătate, şi, fiind cu cali, să ne arătaţi prin anafora ca să să dè hrisovul cerşat. Poroncim şi dum. Vel Vornic za aprozi să faci cunoscut dum. boierilor ţidula aciasta şi să să puie în lucrare chipzuirea fără prelungirea [1]).

182/, Mart ⟨şters: April⟩ 26
2 logt. procit.

⟨Biblioteca Ac. Române, ms. 350, fol. 13–4⟩.

1) N. Iorga „Istoria Industriilor la Români", pag. 213—216.

Tot în aceiaşi lucrare, deasemeni găsim că chihlimbarul se lucra la noi într'un fel de atelier sau fabrică. Se citează chiar dintr'un document [1] cu privire la Moldova „o pereche de mătănuţă de chehrimbar".

Desigur că din chihlimbar nu se făceau numai mătănuţe, credem că se fabricau şi ţevi mai scurte şi subţiri pentru fumat ţigarete, întrebuinţate în special de damele fumătoare, cum şi alte accesorii de fumat..

Chihlimbarul se găsea în ţară, despre aceasta, călătorul rus *Demidov* scrie: „*chihlimarul se găseşte în districtul Buzeu* lângă satele *Colţii* şi *Chiojdu-mare*. Din cauză că e prea fragil se lucrează foarte greu".

Acum de curând, adică cu câţiva ani în urmă s'a făcut o comunicare Academiei Române de *D-rii C. I. Istrate şi M. Mihăilescu*, că se găseşte *chihlimbar* şi la *Olăneşti*. Citez din broşura tipărită de Academie în 1923 următoarele:

„*Chihlimarul de Olăneşti* este o răşină fosilă de culoare galbenă-brună, transparent, cu vine galbene sau brune. Se sparge foarte uşor având spărtură concoidală".

Intre tutungiii aflaţi în Iaşi la 1820 se aflau trei localnici de naţionalitate greci şi armeni, şase armeni supuşi austriaci şi un jidov.

Tot în acea vreme se găseau şi opt ciubucciii şi trei tabaccii. Ciubucciii confecţionau ciubuce şi tot ei le vindeau în tutungerii special amenajate.

Căpătau hrisoave de ertare faţă de fisc toţi acei care îndeplinise anumite servicii personale lui Vodă şi curţii sale, ca: polcovnicei, iaurgii, seimeni gospod, *tiutungii gospod*, calpaccii, taingii, bulucbaş, izbaş de fustaşi, calpaccibaş, fermanlii, trâmbaci, *caiumgibaş*, chihaea de ciohodari, chiurcibaş, tărzibaş, cavafbaş, etc. [2].

Unele din vechime altele din secolul al XVIII, printre breslele Bucureştiului găsim că *tutungiii*, *cafegiii* şi tabaccii au prăsnuit patronul lor la biserica „*Isvorul de Verde*" [3].

Cu deosebire la Iaşi, nu am dat peste breasla tutungiilor, care probabil că nu erau constituiţi, căci altfel nu se putea să nu-i

1) N. Iorga, „Istoria Industriilor la Români", p. 181.
2) Iaşi în 1820 după catagrafia domnitorului Mihail Grigore Suţu publ. în Buletinul Ion Neculce—Iaşi.
3) Ionescu Gion, Istoria Bucureştilor, p. 745.

fi întâlnit în vre-un document din cele citate cu privire la breslele de tot felul.

Am întâlnit breasla *tutungiilor* la Botoşani, prin 1832 [1], la Iaşi însă nu!

Pe la 1825 cultura şi comerţul tutunului erau prospere. Se cultiva tutun în deosebi prin jud. Suceava (azi Fălticeni), regiunea *Paşcani*, jud. Tecuci şi Bacău *în apropierea Siretului*, Tutova şi Fălciu, în Muntenia pe la Găeşti, Bolintin şi la Ioneşti peste Olt. Comerţul cu tutun îl făceau Evreii, Armenii şi Turcii. Se vindea cu oca, bocceaua sau teancul. Tutunul bun se vindea cu 3 lei oca.

Marcu Jâdov din Botoşani, pe la 1825 cumpără 18 teancuri cu tutun de la Piatra Neamţ şi le duce la Botoşani.

Alt negustor anume Solomon Jâdov avea la 1825 o dugheană la Bacău; el duce la 19 Noembrie 400 ocă de tutun moldovenesc la Fălticeni.

La 10 August 1825, Sămon Jâdov încarcă de la Bacău un car cu *tutun moldovenesc* ducându-l la Fălticeni spre vânzare.

La 16 August, Solomon Jâdov ridică un car cu tutun moldovenesc ducându-l la Botoşani spre vânzare.

La 4 Noembrie, Marcu Jâdov duce la Botoşani tutun moldovenesc.

La 12 Martie, Aron Jâdov a ridicat de la Bârlad 280 ocă tutun în trei rogojini şi-l duce la Iaşi.

La 14 Martie, Mehmet Aga ridică de la Bârlad 18 boccele *tutun turcesc* şi 2 teancuri *tutun persicean* şi merge la Huşi.

La 24 Martie, Iosip Armanu a ridicat de la Bârlad 350 ocă tutun prost, pe care-l duce la Huşi.

La 13 August, Ene Grecul duce de la Bârlad la Galaţi 300 ocă tutun prost.

In tabla de vămuire pe luna Noembrie 1825 a vămii Mamorniţa, Herşcu Jâdov şi Gavril Jâdov duc peste hotar, adică în Austria tutun turcesc [2].

Dinicu Golescu (Constantin Radovici de la Goleşti), în lucrarea «Insemnarea călătoriei mele în anii 1824, 1825 şi 1826», la

1) Artur Gorovei,—Monografia oraşului Botoşani.
2) Anton Oprescu,—Extrase după tabele de vamă, publicate în «Viaţa Agricolă», 1920.

pag. 89, gândește cu amărăciune, că între năpăstuirea norodului din Valahia era și *„vânzarea husmetului tutunului“*.

In Moldova, slujba pogonăritului de tutun ‹monopolul culturii› se dădea în arendă, precum vedem în documentul de mai jos :

La 19 Maiu 1826, găsim o jalbă dată Domnitorului Ioniță Sandu Sturza de un Sardar Atanasie, prin care cere a se lua măsuri de împlinire a doi otcupcii ai birului pe *pogoanele de tutun*, cu următorul cuprins :

Prea Inălțate Doamne,

Un Ștefănache Strătilă de la ținut Tutovei și cu un Iordache Hulubei de aice, fiind alcătuiți tovarăși la anul 1819 am cumpărat *slujba pogonăritului de tiutiun* a ținuturilor Tecuciu și Covurlui, supuindu-mă chezăș pe mine, apoi în sfârșit spre siguranție acelor bani a cumpărăturii slujbei ce au fost în sumă de 2900 lei etc...

In notele statistice ale Principelui N. Suțu, găsim că între îndeletnicirile de căpetenie ale sătenilor din jud. Tecuci era și *facecerea tabacului de tras pe nas.*

In monografia aceluiaș județ a lui Al. Papadopol Calimah nu se pomenește despre aceasta.

Cu privire la cultura tutunului în Covurlui citez o însemnare din notele de călătorie ale preotului anglican *C. B. Elliott* publicate într'un număr din «Buletinul Soc. Regale Rom. de Geografie» din 1922, spune că de la Galați a luat-o în sus pe Prut spre târgul Fălciu, trecând prin satele : Brăești, Rogojeni și Vlădeni unde se întâlni cu o șatră de țigani aproape goi. In această regiune erau vii precum și *plantație de tutun.*

Din volumul intitulat *„de l'Etat présent et de l'avenir des Principautés de Moldavie et de Valachie“* de *Felix Colson*, extragem câteva însemnări și date statistice, asupra epocii dintre 1830—1840 :

«Brăila exporta în 1837 grâu, lână, orz, fasole și în mică cantitate ceară, sodă, *tutun.*

Tutun Moldo-Valah s'ar fi putut exporta, dar nu era cerut.

In Moldova importul rachiului, vinului, *tutunului* era prohibit din cauza producției înzecite, chiar de pe la 1832.

Din Turcia și Grecia se importa untdelemn, măsline, *tutun.*

Scanned with OKEN Scanner

La Brăila se importa în 1837, tutun de 12000 fr. şi se exporta de 10115 fr.

La Galaţi se exporta tutun de 3028 fr. şi se importa de 38600 fr.

Tutunul exportat de Muntenia în anii: 1832-1837, prezintă:

In anul	Cantitatea exportată, ocă	Preţul unei ocă de tutun exportat, în piaştri	Suma totală în piaştri
1832	70,000	2,—	140,000,—
1833	52,806	1,30	66,007,60
1834	51,231	1,50	72,577,30
1835	44,689	2,52	108,743,28
1836	149,060	1,52	213.652,80
1837	159,240	1,36½	207,675,60

La 1831, prin regulamentul organic se schimbă radical fiscalitatea în principate, taxele devin impozite de stat, iar Domnitorilor li se fixează lista civilă din bugetul statului. Impozitul pe tutun ajunge axiz comunal, care rămâne în vigoare până în anul 1863.

După 1830, între veniturile municipale ale oraşului Botoşani fixate prin regulamentul organic, la aliniatul g. găsim că se percepea *câte 2 lei pentru oca de tutun turcesc*, importat în ţară. Acest venit era dat în licitaţie, se percepea la Galaţi şi Focşani şi se împărţea anual în modul următor: 10.000 lei eforiei din Galaţi, 5000 lei eforiei din Focşani şi câte 4000 lei eforiilor din Botoşani, Roman şi Bârlad. Ceea ce întrecea se vărsa eforiei din Iaşi. ‹Mon. Botoşanilor de *Artur Gorovei*, pag. 210›.

Tutunul turcesc se importa în cantităţi mari, căci era boerime multă iar nelipsitele ciubuce adînc intrate în modă, făceau parte din eticheta curţii şi a protipendadei. Negustorii de tutun făceau afaceri bune cu acest articol atât de cerut de feţele alese, iar mai târziu întâlnim unii din aceşti importatori şi antreprenori de tutun, proprietari de moşii, înalţi funcţionari şi chiar miniştri din care amintim pe: Cozadini, Mavrogheni şi alţii.

Iată şi un act de tovărăşie pentru comerţ de tutun, tradus din greceşte:

„Prin prezentul act de tovărăşie se face ştiut că subscrişii Aga Theodorachi şi Comnenachi Gheorghiu facem următoarea tovărăşie cu această învoială:

Adică eu Comnenachi făgăduesc că voi îngriji în fiecare an a se cum-

păra tutunuri de calitate bună, care pot să se vândă cu plăcere cumpărătorilor din Iaşi. Cantitatea acestor tutunuri se va ridica de la 20—30000 ocale după belşugul sau lipsa vremii ; le voi transporta pe mare până la schela Galaţilor. Iar pe drum—dacă ferească Dumnezeu—s'ar întâmpla să se strice încărcătura de tutunuri jumătate din pagubă mi se va cuveni mie. Din capitalul trebuincios la cumpărarea tutunurilor, jumătate voi depune eu. Socotelile scrise pe cari le voi trimite dumnealui Aga, tovarăşul meu în Iaşi, vor arăta preţul cumpărării tutunurilor şi deosebit cheltuelile cu transportul lor până la Constantinopol.

Eu Aga Theodorachi, făgăduesc că primind tutunurile la Galaţi şi transportându-le la Iaşi, voi îngriji de vânzarea lor cât mai grabnică şi mai cu folos. Iar în caz de stricăciune a lor—ferească Dumnezeu—jumătate din pagubă mi se va cuveni mie. Din capital jumătate sunt dator a depune eu. Poliţele care se vor trage în socoteala acestei întreprinderi trebue a se achita fără amânare. Câştigul ce va fi dat de Dumnezeu atât din vânzarea tutunului cât şi din folosul ce va rezulta în Iaşi pentru fiecare în parte, după ce se vor scădea cheltuelile întemeiate, vom împărţi deopotrivă ceea ce va rămânea şi va lua jumătate din tot fiecare din noi.

Cu aceste condiţiuni, cu ajutorul lui Dumnezeu, facem tovărăşia aceasta cu începere de azi şi făgăduim unul altuia să slujim spre sfârşirea tovărăşiei noastre cu cinste şi noroc, slujind cu sârguinţă şi dreptate. De aceea spre încredinţarea celor de mai sus şi spre siguranţa părţilor s'a făcut două asemenea acte de tovărăşie şi s'au adeverit cu semnăturile noastre proprii; fiecare din noi luăm câte unul [1]).

Aga Theodorachi Ghica
Comnenachi Gheorghiu

1834 Iunie 27
Constantinopol

După cum birul pe pogoanele de cultură erau arendate pe ţinuturi la otcupcii, tot aşa şi vânzarea, vama şi alte patente se dădeau în antrepriză.

Se vede însă că guvernele sau eforiile orăşeneşti, după cum era şi cazul, nu prea protecţiona interesele antreprenorilor, cum se înţelege din cuprinsul jalbei «Dumnealui Petrachi Mavrogheni antreprenor de tiutiun, către cinstita Eforie orăşenească Eşi».

„Am primit ostnoşănia cinstitei Eforii din a 3-a curgătoarei luni Mai, şi am văzut cele cuprinsă pentru cerere ce face de a-i număra 37016 lei 80 bani, câştiul al doile din *poşlina tiutiunului*. Eu pentru asămine am mai primit mai înainte un adres cărue i-am făcut răspunsu, că din pricina împiedecărilor ce întâmpin de atâta vreme cu nepăzirea ponturilor contractului din partea ocârmuirii, nu pot plăti câştiurile, cerându că până când nu vă voi

1) Document publicat de d. Anton Oprescu în rev. „Viaţa Agricolă" 1920.

vide siguripsit, nici mă cunosc în dreptate de a plăti banii numai pe ponturi de contract ce mi-au dat ocârmuire fără urmarea lor.

Aşa răspund cinstitei Eforii că după ce voi primi de la ocârmuire îndeplinire în faptă a ponturilor contractului, îndată voi şi număra câştiul, pentru că aşa sunt îndatoritoriu la dreptăţi—potrivă—precum eu sunt în obligaţie a urma cu plata câştinrilor, asămine şi ocârmuire este îndatorită a-mi Indeplini păzirea driturilor pentru care au plătesc bani". [1])

Petrachi Mavrogheni.

1835 Mai, 6

Pe la 1837-1838, un străin anume Carol von Hertl fabricant de tutun şi tabac, ofertează Domnitorului Mihail Sturza al Moldovei serviciile sale de specialist şi propune un proiect pentru înfiinţarea monopolului tutunului în ţară.

Documentul în chestiune a fost găsit de prof. G. Dem. Teodorescu la un antiquar din Bucureşti de unde l-a cumpărat şi publicat în frumoasa revistă, de mult decedată «Literatură şi Artă» anul I pag. 742-3.

Găsim potrivit a reproduce interesantul document în întregime:

„Prea Inălţate Doamne,

Fiindcă eu, gios iscălitul, ştiu cu deplinătate un deosebit iscusit meşteşug, numai mie cunoscut, adecă *a fabricarisi toate feliurile de tiutiun şi tabac*, atât de aicea cât şi de cel străin în o măsură, nu numai de opotrivă să fie cu toate feliurile de tiutiunuri streine, cele cunoscute aici până acum, ci încă a le întrece mult în privinţa bunei însuşiri şi a curăţiei; apoi mă făgăduesc a se vinde şi cu preţ mult mai înjosit de cât cele de peste hotar aduse, ba încă şi cu un folos foarte însemnat pentru hasneaua ţării de aici.

Aşa dar eu, încredinţat de râvna şi grija cu care Inălţimea Voastră vă siliţi în tot feliul ce se poate, a înmulţi şi a spori binele ţării aceştia, eu cutez prin aceasta a vă face, cu căzuta umilinţă, propunere ca:

a) să orânduiţi înfiinţarea unei fabrici cu cheltuiala hasnelei;

b) să opriţi cu totul aducerea de tiutiun şi tabac de peste hotarele streine, cu deosebire de tiutiunul turcesc;

c) să îndatoriţi pe toţi locuitorii din acest Principat, care răsădesc tiutiun, ca să teslimarisească tot tiutiunul, cum se va face, la fabrică, cu preţul ce se obicinueşte în ţară, luând însă fieştecare lucrătoriu, atâta pentru sine, cât cere trebuinţa lui pe an;

d) să fie opriţi şi sub răspundere pe viitorime toţi acei neştiutori făcători de tabac şi prin aşa măsuri se va depărta cu totul gătirea feliurită de tabac şi de tiutiun calp, care foarte stricăcios şi primejdios este pentru sănătate şi tot odată se va aduce hasnalei un venit curat mai mult de cât

1) Arhive-Iaşi. (Documentele Eforii orăşeneşti Eşii) publ. Gavriliu-„Tribuna Agronomilor" rev. 1928.

Scanned with OKEN Scanner

100.000 lei pe an, iar publicului de aicea se va înlesni foarte mult cumpărarea de tiutiun.

Câştigul curat, care sigur va fi peste 100.000 lei, să rămână apoi hasnalei ori Înălţimei Voastre.

Infiinţarea fabricii nu va costisi hasnalei mai mult de cât 36.000 lei şi cheltuiala aceasta se va întoarce hasnalei în un an, din cauţiele ce se vor da de către 40 distribuitori de tiutiun şi tabac, luându-se de la fieştecare câte 1000 lei — care vor fi înputerniciţi a vinde tabac şi tiutiun, folosindu-se din banii vânzării câte 20 la sută.

Povăţuirea la fabrică, cutez eu, gios iscălitul, a o lua asupra mea cu leafa de 720 galbeni pe an, care totdeauna să mi se plătească nesmintit câte 180 pe trei luni înainte şi pe lângă aceasta să mi se dea şi slobodă locuinţă, cu lemne şi lumânări.

Aşa apoi eu încredinţez sigur că din 100 foituri de tiutiun crud voi teslimarisi 175 foituri de tabac fabricarisit.

Osebit de aceasta să mi se dea şi un gramatic, spre păzirea şi ţinerea socotelii, pus sub controla mea.

Prin această fabrică se va depărta şi culpa prefacere a tiutiunului turcesc precum şi fabricarisirea cea rea a Jidovilor, iar Statului un folos aşa însemnat se va aduce.

Deci, dacă această propunere a mea se va învrednici de înalta primire a Înălţimei Voastre, apoi atuncea voi avea cinste a arăta cu deamănuntul şi celelalte pregătiri trebuincioase la întreprinderea şi sporirea acestui interes.

In nădejde că acest proect al meu cu milostivire va fi primit, cu cea mai deosebită cinste a mă numi

al Înălţimei Voastre

adânc supus serv

(ss) Carl von Hertl

1837 Noembrie 5.

Propunerea lui Carol von Hertl se vede că nu a fost luată în consideraţie ci i s'a acordat pur şi simplu autorizaţiunea de a fabrica tabac.

La arhivele Statului din Iaşi am găsit între hârtiile vechi ale Eforiei oraşului, următoarele două documente prin care ni se înfăţişează rezultatul propunerilor lui von Hertl. [1]

Departamentul Trebilor din Lăuntru

către Eforia din Eşi.

D-lui Karl Hertl ce cu aceasta să înfăţoşază Eforiei prin jaloba ce au dat Departamentului, au făcut cerere că aşa precum are dorinţă de a fabricarisi tabac aice în oraş, cari va pute fi de o potrivă la bunătate cu cel străin şi cu preţ mai îngiosit şi precum celè trebuincioase şi ar fi pregătit apoi să i se încuviinţeze voe spre a pute începe acea lucrare a tabacului; în urmarea

1) „Tribuna Agronomilor" No. 11-12, 1928 Iaşi.

căria Departamentul scrie acei Eforii, ca priimind de la jăluitoriul *un filotimon* în folosul obşteştii casă a oraşului atâta cât plecare ce după înţăles îndemn a Eforiei, l'ar îndatori, în putere art. 151 de la secsia I al Capitolului al 5 din organicescul reglement unde zice: «Neguţitoria productorilor de tot feliul precum şi a tuturor lucrurilor ce să vor mai adăugi de industrie, nu va fi supusă în lăuntrul ţării la nici un fel de vamă sau apalt care sunt apurere ca nişte vătămătoare sporirii negoţului, şi asămine este oborâtă şi orice fel de dare, supt nume de legiuit avaet pentru fabrici şi alte aşăzământuri de asămine".

Ii va slobozi îndată cerşuta voie întru a-şi face asămine fabrică pentru lucrarea tabacului, cu aceea însă că vânzarea de tabac ori cui să nu fie oprită precum şi fabricarisire, oricare altul să o poată slobod întrebuinţa după învoire ocârmuirii potrivit cu zisul articol al reglementului.

Ministru şi Cavaler, *Ghica vel Logofăt*

1838 Iulie 20 No. 1542 S. I.

Rez. Eforia prin al ei cilen va cerceta, dacă mahalagii din partea locului, nu reclamă înfiinţarea acestei fabrici.

(ss) Stavri.

Eforia oraşului Ieşii către
Cinstitul Departament al Trebilor din Lăuntru

In urmarea poroncii cinstit. Departament prin care scrie Eforiei de a cerceta reclamaţia întinsă de către d-l Căminar Alexa Hadinos asupra fabricii de tabac ci să face în ograda casălor dumisale Păhărnicesei Anica Popa de către *un neamţ*, însărcinându-să pe un cilen a ei împreună cu ingineriul losăf Raşek de a face această cercetare cari acum prin doclad fac cunoscut următoarele împregiurări.

1) Că într'o odaie a casălor di sus este aşăzată o sobă de schijă învălită pe din afară de giur împregiur cu cărămidă şi hogeagul de fier este tras la hogeagul sobii a aceştii odăi, ci să răspunde de afară, iar nu din lături, cari această sobă pi cât să slujască de a nu îngheţa tabacul dar nu de a să face necontenit foc, nu poate aduce nici un fel de primejdie.

2) Că în rândul casălor de gios, într'o odaie undi s'au făcut un horn pentru încălzitul apei dela două ciaune, iarăşi acest horn pi cât s'au văzut că este boltit şi ogeagul găsindu-să scos afară este îndestul de gros în cărămidă, de undi nu poate ave comunicaţie cu vre o răsuflare prin podul caselor şi totodată că focul nu are a să face pe vatră ci di disuptul ei întocmai ca la nişte sobe, pi cât să să încălzască numai apa iar nu ca să ardă vre un foc mare şi necontenit, care iarăşi nu poate a ameninţa vre-o primejdie.

3) Iar întru ceea ce se atinge că jăluitorului i s'ar fi închis lumina caselor cu facerea unii şuri, întru aceasta nu are cuvânt, pentru că lăsând a zice că di la păreţii caselor sale, să vede o depărtare ca di 5 jum. stânjăni până la această şură, dar apoi nici nu vine în dreptul ferestrelor ci mai în lături şi ferestrele rămân tot în privala aceea ce să găsa mai înainte, şi pe lângă aceasta apoi să vede că lumina casălor d-sale despre cerdac nu cade în partea despre această şură ce despre chiar ograda ca-

selor jăluitorului. Şi în sfârşit pentru ceea ce să atinge că cu lucrarea maşinii în această şură ar face vre un huet, încât că această maşină nu are a fi cu vre-o piatră precum să găsăşte la mori, ci numai o roată care ari a să învârti cu un cal spre a *tăie tiutiunul cu un fel de cuţit şi tiutiunul fiind umed nu poate face nici un fel de huet*, cari împregiurări Eforia după datorie nu lipsăşti a li supune cunoştinţii cinstit Departament spre dezlegarea de urmare.

Prezidentul Eforiei, *Banul Stavri*

Secretar, *Cerchez*

No. 1791, 1838 Iulie 22

Câtă diferenţă se remarcă între mentalitatea de acum 90 ani în comparaţie cu gradul de progres la care am ajuns şi de care pe nedrept ne plângem, ne putem da seamă numai citind documentele vremei, cu stilul şi formele de politeţă întrebuinţate de înaintaşii noştri în diverse relaţiuni comerciale şi sociale.

Publicăm o comandă de tutun [1] redactată în spiritul timpului:

Sărut mâna

cc. Hristodul,

Măria Sa Vodă mi-au poruncit ca să vin însu-mi la Dumnea-Voastră şi să vă poftesc ca cu cea întâiu poştă să binevoiţi a scrie în Ţarigrad, la cine veţi socoti, ca să-i trimiată zăci ocă tiutiun *armirghiutic* [2] de acel ce să va găsî acolo mai bun, şi costul atât a cumpărăturii cât şi a adusului, să va răspunde dumv. îndată. Eu, după datorie aducând aceasta la a dumv. ştiinţă, mă semnez

plecată slugă

Gh. Schelit Sulger

1838 August 17.

Pentru cinstit dumnelui Spatar Hristodul Adamachi.

*

La o curte boerească se consuma mult tutun iar fabricaţia avea loc în odaea ciubucciului unde într'un unghiu era aşezat un dulap prin ale cărui sticle se vedeau o mulţime de ciubuce de antep şi iasomie cu imanele groase de chihlimbar limoniu, dispuse în mod vertical, cum s'ar zice înşirate pe rastel. Şi acest aranjament s'a menţinut şi atunci când ciubucciului i s'a dat un nume modern, împrumutat de la nemţi: camardiner.

Ştim şi cu ce fel de tutun se umpleau ciubucele şi narghilelele: cu dulcea şi parfumata plantă arabică numită *Gebel, adică*

1) N. Iorga. Revista istorică a II No. 3—6 pg. 100.
2) Tutun de Armiro.

tutun de Arabia, obișnuit foarte mult pentru mirosul lui plăcut; cu parfumatul tutun al Siriei [1].

Odaea ciubucciului adică fabrica de tutun a fost cu deamănuntul descrisă: «Un întreg părete era coprins de niște rafturi de brad neboit pe care stăteau tixite până în tavan, cam vre-o cincisprezece boccele de tutun de Țarigrad în foi, la piciorul fiecărui șir de boccele se găsea câte un chiup mare de pământ, având capac de alamă și lacăt.

Aceste chiupuri erau pentru tutunul tăiat.

Când tutunul din chiupuri începea să se isprăvească, numai ce-l vedeai pe D-l Inge Tutungiul, însoțit de doi pui de Armeni cu fesurile în cap și cu niște nasuri cât trombele de elefant.

Așterneau pe podele o pânză groasă, vărgată în dungi roșii, pe care o aduceau tot ei. D-l Inge da toate boccelele jos, le desfăcea, alegea foile după socotința lui, amestecând foae cu foae în mici pachete, pe care le da băeților. Aceștia le așezau într'un fel de ghilotină și începea tăerea. Când judecau că este destul tutun tăiat și nici odată nu se înșelau măcar cu un fir, domnul Inge poruncea calfelor să umple chiupurile, pe când dumnealui cosea și pecetluia fiecare boccea cu îngrijire, ca nimeni altul de cât dânsul să nu umble la foi, le așeza la loc, iar când totul era gata, încuiau chiupurile dând cheile camardinerului, băeții își luau pânza vărgată și nu-i mai vedeai de cât luna viitoare. Dar de se trecea cumva tutun mai mult, îi chema și iar veneau. Nu era cu putință să prevezi cât tutun putea să se treacă într'o lună. Câteodată veneau musafiri mai puțini, câteodată mai mulți. Când veneau de odată douăzeci de musafiri, Ienacache camardinerul aducea douăzeci de ciubuce, le mai venea poftă de ciubuce, băteau din palme și-i spuneau lui Ienacache: «mai adu-mi, te rog, un ciubuc», pe când gazda poruncea mai scurt: «ciubuc». Atâta era deosebirea între gazdă și musafir, dar porunca tot poruncă era. Apoi mai veneau boerănașii scăpătați care de dragul gazdei se înfățișau și la dejun și la masă ceea ce nu-i împiedeca să dejuneze și să prânzească și pe la alte Beizadele, pe care le îndrăgeau tot atât de mult. Aceia încaltea nu mai cumpărau tutun nici odată. Intrau deadreptul în camardinerie și luau tutun cât voiau. Putea Ienacache să le zică ceva? Ba le mai cumpăra din leafa lui și hârtia de țiga-

1) Filimon: „Ciocoii vechi și noui" pg. 117—268

tutun de Arabia, obișnuit foarte mult pentru mirosul lui plăcut; cu parfumatul tutun al Siriei [1].

Odaea ciubucciului adică fabrica de tutun a fost cu deamănuntul descrisă: «Un întreg părete era coprins de niște rafturi de brad neboit pe care stăteau tixite până în tavan, cam vre-o cincisprezece boccele de tutun de Țarigrad în foi; la piciorul fiecărui șir de boccele se găsea câte un chiup mare de pământ, având capac de alamă și lacăt.

Aceste chiupuri erau pentru tutunul tăiat.

Când tutunul din chiupuri începea să se isprăvească, numai ce-l vedeai pe D-l Inge Tutungiul, însoțit de doi pui de Armeni cu fesurile în cap și cu niște nasuri cât trombele de elefant.

Așterneau pe podele o pânză groasă, vărgată în dungi roșii, pe care o aduceau tot ei. D-l Inge da toate boccelele jos, le desfăcea, alegea foile după socotința lui, amestecând foae cu foae în mici pachete, pe care le da băeților. Aceștia le așezau într'un fel de ghilotină și începea tăerea. Când judecau că este destul tutun tăiat și nici odată nu se înșelau măcar cu un fir, domnul Inge poruncea calfelor să umple chiupurile, pe când dumnealui cosea și pecetluia fiecare boccea cu îngrijire, ca nimeni altul de cât dânsul să nu umble la foi; le așeza la loc; iar când totul era gata, încuiau chiupurile dând cheile camardinerului; băeții își luau pânza vărgată și nu-i mai vedeai de cât luna viitoare. Dar de se trecea cumva tutun mai mult, îi chema și iar veneau. Nu era cu putință să prevezi cât tutun putea să se treacă într'o lună. Câteodată veneau musafiri mai puțini, câteodată mai mulți. Când veneau de odată douăzeci de musafiri, Ienacache camardinerul aducea douăzeci de ciubuce, le mai venea poftă de ciubuce, băteau din palme și-i spuneau lui Ienacache: «mai adu-mi, te rog, un ciubuc», pe când gazda poruncea mai scurt: «ciubuc». Atâta era deosebirea între gazdă și musafir; dar porunca tot poruncă era. Apoi mai veneau boerănașii scăpătați care de dragul gazdei se înfățișau și la dejun și la masă ceea ce nu-i împiedeca să dejuneze și să prânzească și pe la alte Beizadele, pe care le îndrăgeau tot atât de mult. Aceia încaltea nu mai cumpărau tutun nici odată. Intrau de-adreptul în camardinerie și luau tutun cât voiau. Putea Ienacache să le zică ceva? Ba le mai cumpăra din leafa lui și hârtia de țiga-

1) Filimon: „Ciocoii vechi și noui" pg. 117—268

reţă, căci nu prea obicinuiau ciubuc pe la casele lor. Era şi Ienacache de viţă boerească şi i se făcea milă de ai lui» [1].

Despre comerţul tutunului pe la jumătatea secolului al XIX, găsim relaţiuni interesante prin pitorescul magazinelor de vânzare.

Astfel boerul Lascar Viorescu reîntors în ţară după ani de studii la Berlin, plimbându-se pe străzile principale ale Iaşului ceti firmele prăvăliilor şi văzu pe una scris : „*Alexandre coiffeur de Paris*". Intră în atelier pentru a cumpăra parfum şi alte lucruri tot aşa de trebuincioase. Aici se mai afla un muşteriu plecat peste o cutie cu *ţigări*, pe care o cerceta cu ochi de cunoscător şi o mirosea. — «*Ţigări la un frizer !?*» Fără îndoială la Iaşi nu se poate altfel. Nici un prăvăliaş nu se mulţumeşte cu o specialitate, dacă nu-i merge bine cu un fel de marfă, se ridică cu cealaltă [2].

In genere tutungeriile erau ţinute mai ales de Armeni. Iată cum descrie poetul *V. Alexandri*, o tutungerie armenească a Iaşilor de pe la 1844 :

«Degheana poartă o fizionomie cu adevărat originală şi se poate numi magazia cea mai deschisă de cât toate, fiindcă peretele ei despre uliţă lipseşte mai întreg. Ea este împodobită în faţă cu pocaluri mari pline de lulele, de imanele, de tutun, prin lăuntru este tixită de dulapuri în care sunt întinse fel de fel de chisele cusute cu fir, tot soiul de mătănii de mărgean sau de chihlimbar şi prin colţuri stau grămezi de ciubuce de cireş şi de iasomie. Marfa orientală ce se vinde în tutungerie, aşezarea ei curioasă şi mai ales figura caracteristică a Armeanului ce trage necontenit ciubuc în pragul uşii, îi dau un aer străin, de care un zugrav s'ar putea folosi pentru ca să facă un tablou foarte original.»

In Bucureştii de pe la 1840, scăpărătorile şi tutunul se cumpărau de la Obor, adunătura măruntului negoţ al Valahiei. Acolo Arnăuţii cercau iască şi amnare, Jidovii caegii ⟨tăetori de tutun⟩ tăiau tutunul fin, — cataif — în faţa muşteriilor, [3] cu cuţite speciale ori cu maşini de mână ⟨havane⟩.

Printre tutungiii renumiţi ai Iaşului, care făceau afaceri bune

1) D. Moruzi. „Pribegi în ţară răpită" pg. 122.
2) W. de Kotzebue,—Lascar Viorescu—pg. 67.
3) Radu Curălăscu,—Almanachul Odesei.—

pe la 1850-1872, fără a-i găsi constituiţi în breaslă precum aveau corporaţii la Bucureşti, încă din 1839, citez pe Inge Rober fost căpitan de Arnăuţi al Domnitorului Mihail Sturza. Inge tutungiul se bucura de multă trecere în boerimea Moldovei şi a luat parte la mai multe mişcări politice în calitate de salvator al protectorilor săi.

Inge Rober

Astfel el a băgat în căruţa de poştă pe boerii care voiau să răstoarne pe Mihai Sturza Vodă, pe aşa numiţii *Buntusnici* prinşi la Pomul Verde şi trimişi în surghiun,[1] două zeci de ani mai târziu a luat parte la o mişcare de stradă: *la 3 Aprilie 1866.* In braţele lui căzu leşinat Mitropolitul Calinic, când a fost lovit de un soldat cu baioneta.[2]

Inge Rober avea magazinul—atelier—pe strada Golia (astăzi Cuza-Vodă), vechile dughene Brauenstein din Iaşi pe care le-a ţinut

1) V. A. Ureche, Albina 1901, pag. 260.
2) Iacob Negrutzi,—Amintiri dela Junimea.

încă un timp după aplicarea legii monopolului prin concesionare. Era posesorul unui important număr de acțiuni de ale societății căreia i se concesionase monopolul tutunului de către stat, în anul 1872.

«In anul 1880, după o muncă și străduință de mulți ani, cheltuindu-și întreaga sa avere formată din patru moșii, Inge Rober, inaugurează stabilimentele moderne de băi pe care le-a construit la Strunga în jud. Roman.

Pentru timpurile de atunci, era un progres enorm. Construise un hotel mare cu două etaje, diferite vile, un hotel pentru vizitatorii mai săraci și un monumental stabiliment de băi, atât pentru folosirea apelor sulfuroase cât și pentru aplicațiuni hidroterapeutice». [1]

Printre tutungii de seamă citâm și pe Melidon care pe lângă tutun și ciubuce aducea de la Țarigrad covoare, ștofe orientale, șaluri, pistoale, puști, iatagane, bune toate pentru a îmbrăca divanul și pereții *sacnasiului* sau cabinetului turcesc. [2]

La câtva timp după introducerea monopolului de stat (1879) Melidon Melidonovici, așa îl chema, a fost vre-o doi ani șef al depozitului de vânzare al regiei din Iași, deși iscălea cu ștampilă.

Au mai fost și alți tutungii renumiți ca Buicliu armean din Iași, care se ocupa și cu comerțul de vite iar mai în urmă îl găsim arendaș de moșii, apoi grecul Marcachi și alți, trecând în veșnicie odată cu comerțul lor de procopseală. In București, tutungiii erau constituiți în breaslă, iar starostele lor pe la 1852 era negustorul Thiodoros Dimitriu. [3]

Iată și pecetia breslei:

«Starostea Corporației Cafegii, Tutungii».

Și la Caracal tutungiii erau constituiți în breaslă.

La Craiova era renumită în comerțul cu tutunuri, casa comercială Dimitrie Aman, și sucursala lui Constantin Pop (din Sibiu, cunoscute încă din secolul al XVIII.

---

1) *** Băile Strunga din jud. Roman.
2) D. Moruzi,—Instrăinații.
3 D. Z. Furnică—Industria și desvoltarea ei în țările românești, 1926.

Scanned with OKEN Scanner

Intr'o scrisoare grecească de la 1825, Scarlat Stoenescu, cere şi câteva ocă de tutun, iar un vechil scrise lui Dimitrie Aman la Câmpulung la 3 Septembrie 1828, că i-a trimis o tinichea cu tabac pecetluită de jupânul Fişăr, de la care o primise.

Sătenii îşi cumpărau tutunul ca şi azi, de la cârciumi. In Slatina preţul lui pe la 1850 era de 7—8 parale păpuşa. Căci precum pentru orăşan tutunul este nedespărţit de cafea, tot aşa pentru sătean nedespărţit de rachiu: Iarna veneau sătenii din noapte cu trăistuţe de boabe şi luau un ciocan de rachiu şi pacuri de tutun care se fuma repede în vremea de şedere. Sau aflându-să pe drum oprea ţăranul carul ca să bea un rachiu şi să-şi ia un pac de tutun [1].

In special Armenii, Grecii şi Turcii se ocupau la oraş cu comerţul tutunului iar Evreii la sate.

Un semn caracteristic că tutunul este considerat încă din vechime între bogăţiile de seamă ale ţării, găsim în emblema alegorică a Băncei Naţionale a Moldovei, ce a luat fiinţă la Iaşi în August 1852, sub Grigore Alexandru Ghica Vodă; la dreapta panoului de mai jos, se observă un copil care umple un ciubuc cu tutun.

Emblema alegorică după biletele Băncei Naţionale a Moldovei

Odată cu punerea în aplicare a Regulamentului Organic, la 1831, începe a se schimba radical, situaţia economică a ţărilor româneşti de dincoace de Carpaţi.

1) Anton Oprescu.— „Ce putem şti despre tutun înainte de înfiinţarea monopolului", rev. „Viaţa Agricolă".

Se canalizează sisteme noi în administraţie, fiscalitate şi în toate ramurile de producţie naţională.

Domnitorilor li se stabileşte lista civilă prin bugetele anuale ale Principatelor iar taxele devin impozite de stat.

«Impozitul pe tutun ajunge axiz, adică un impozit comunal, care rămâne în vigoare până în anul 1863, când pe lângă axiz, negustorii de tutun sunt împărţiţi prin lege în patru clase şi sunt obligaţi să plătească : cei de clasa I, după numărul locuitorilor din oraşele în care îşi exercitau comerţul, 300 lei, 200, 130, 80 lei, cei de clasa II 140, 100, 75 şi 35 lei, cei de clasa III, 65, 50, 35, 12 lei, cei de clasa IV, 25, 20, 12, 6 lei. Legea aceasta nu a fost aplicată decât un singur an. Din aceste date, singurile pozitive pentru perioada de timp 1831—1864, nu se poate deduce nimic lămurit asupra culturii tutunului : se vede însă că era în oarecare activitate specularea produsului culturii [1]

De altfel, până la monopolul de stat (1879) se cultiva tutun pretutindeni, la câmpie şi la deal ; prin monopol însă, cultura s'a restrâns numai în unele regiuni, care de veacuri se dovedise proprii pentru obţinerea tutunurilor de calitate bună.

Şi Ioan Ionescu de la Brad recunoaşte că deşi «se cultivează tutunul în multe locuri, numai unele sunt vesite pentru bunătatea tutunului ce produc. In Muntenia tutunul de Găeşti are un nume bine meritat, în Moldova cel de Huşi şi de Paşcani» [2].

Ba încă ni se arată şi unele procedeuri ale cultivatorilor de la Huşi, astfel ei pun sămânţa în tigve pe care le ţin spânzurate la uscăciune. In săptămâna albă iau sămânţa o pun într'o petică cu o mână de ţărână, o udă seara şi dimineaţa şi o ţin la căldură până ce încolţeşte.

Printre comunele de cultură excela Duda, care la expoziţia de la 1867 de la Paris a prezentat tutunuri în foi şi a obţinut «menţiune onorabilă».

Despre judeţul Dorohoiu, tot marele agronom Ionescu de la Brad ne spune câte ceva :

In bugetulu de venituri al târgului Dorohoiu pe anul 1865 se găseşte la art. 2, pag. 108 : «Din taxa accisului, pe tutunulu turcescu, (boccea şi persicéanu), ce se va descărca în oraşu, pentru fia-care oca socotitu câte 4 lei de oca=4000 lei».

---

1) Buletinul Culturii tutunului, Anul II 1907, No. 8 şi 9.
2) I. Ionescu de la Brad—Calendar pentru bunul cultivator, pag. 100.

Scanned with OKEN Scanner

«Tutunul se semănă forte pucinu în judeţu. La 1860 au fostu seménate numai 34 fălci din care au ieşitu 22682 oca, ceeace face o producere de la 500 până la 1000 oca dintr'o falce», pag. 161.

«Contrabanda cea mai mare asupra tutunului şi a vinului este în regiunea de la Mamornița. Guvernulu Austriacu vinde tutunul turcescu cu 9 fiorini sau 63 lei oca. Contrabandierii lu cumperă cu 45 lei în judeţulu Dorohoi, şi realizază astfelu la tótă oca câte unu profitu 18 lei. Acestu tutunu se transportu pe furişu în Bucovina plătindu-se contrabandierului câte 7 lei de oca, şi cu toate acestea totu remâne folosit Jidanul cu 11 lei la oca, osebitu de amesteculu tutunului turcescu cu celu românescu. După ce s'a înfiinţatu regia în judeţul Dorohoiu, contrabanda s'a schimbat, aducêndu-se tutunu turcescu de prima calitate de la têrgul Siret, de exemplu sau de la Cernăuţi, unde costa 63 lei oca şi vênzêndu-se până la 90 lei, adică permiţênd contrabandierului a realisa celu pucinu unu profit de 20 lei la oca. Când se întâmplă să se prindă în Bucovina unu contrabandieru cu tutunu se scóte din vênzarea lui numai ceea ce se cuvine guvernului şi restul se face în şese părţi din care guvernulu ie o parte şi cinci părţi le ie revisorele ce a prinsu pe contrabandieru" pag. 511 [1].

In judeţul Putna de-asemeni se cultiva tutun până la monopol. Astfel găsim în monografia agricolă a acelui judeţ întocmită tot de Ion Ionescu Brad, relaţiuni interesante în această privinţă:

«Tutunul unica plantă industrială în judeţul Putna se face mai mult şi mai bine pe şesul Siretului începând de la Domneşti, în Pueşti oamenii se ocupă mult cu cultura tutunului care este bun şi renumit, calitatea sa se apropie de a tutunului turcesc. Se face foarte bine în pământul galben nisipos şi în cel negru. Primarul însuşi cultivă mai bine de un pogon.

In 1865 s'a cultivat în comuna Domneşti $1^1/_2$ fălci tutun.

Sătenii din Mărăşeşti cultivă tutun mult, însă numai prin grădini şi iau pe dânsul până la 7 lei oca, deci era un tutun de foarte bună calitate.

In comuna Movileşti se cultivă $1^1/_2$ falce cu tutun.

Mult tutun se cultiva în comuna Fitioneşti, prin grădinile caselor locuitorilor, căci satul fiind situat pe valea Zăbrăuţului, are

1) I. Ionescu. „Agricultura Română" din Jud. Dorohoi, Bucureşti, 1886.

un pământ nisipos şi nisipo-argilos, bogat prin îngrăşările ce s'au acumulat şi foarte potrivit pentru cultura tutunului. Şi anume se cultiva *tutun indigen zis şi tătărăsc de tare ce este.* Insă tutunul cel mai bun este la Cosmeşti, din jos de Mărăşeşti cu care se învecineşte. Satul Cosmeşti este aşezat tot pe malul Siretului. Se plăteşte 8 lei oca de tutun frumos, 12 şi chiar 14 lei.

Se mai cultivă tutun la Pădureni, Călimăneşti, Ionăşeşti şi Doaga [1].

Şi la acest judeţ constatăm că de unde înainte de 1860 se cultivase cu tutun 32 fălci, care au produs 9200 oca, în primăvara anului 1868 s'au semănat abia 6 fălci.

La expoziţia regională din Focşani ţinută la 1868 s'a acordat medalia de bronz D-lui Boscu Gaspar din Focşani, pentru cultivare de tutun.

In ţinutul Bacăului *lucrarea tiutiunului* era o îndeletnicire de căpetenie a locuitorilor săteni [2]. Localitatea Valea lui Ion producea un renumit tutun. Cultura tutunului a dispărut din jud. Bacău în anul 1879, când Regia Monop. Statului a mărginit-o în Moldova numai în jud. Tutova [3].

In 1858 s'au cultivat $15^1/_2$ fălci, iar peste doi ani cultura a crescut la $86^1/_2$ fălci cu o producţie de 32235 oca.

Printre localităţile cu cultură de tutun, amintim: Oneştii, care la 1867 a expus la Paris *tutunuri* şi Ocna, unde G. Constantiniu a expus *„tabac à priser“.*

In acest judeţ, de unde între 1850—1860 suprafaţa medie cultivată cu tutun a fost de 245 ha., între 1860—1876 a scăzut la 80 ha. De la 1860 până la 1876, jud. Bacău a produs în medie o cantitate de 33338 kg. tutun în valoare de 33338 lei.

Postelnicul Manolachi Drăghici în Istoria Moldovei, arată că tutunul în trei locuri se face de frunte în Moldova: la *Paşcani,* ţinutul Sucevei, la *Huşi,* ţinutul Fălciului şi pe *Ghilia,* un pârâu în ţinutul Dorohoiului.

Acest tutun de prin locurile însemnate se ridică la Ţarigrad în mare câtime şi de acolo după ce trece Marea se face turcesc şi vine iarăşi în ţara lui împrăştiat prin buccele sau în deosebite teancuri, mai prelucrat ceva, după obiceiul asiatic şi îl poriclesc

---

1) Ion Ionescu.—Agricultura în Jud. Putna.
2) N. Suţu.—Note statistice.
3) Radianu.—Agricultura în jud. Bacău.

Scanned with OKEN Scanner

persicean. Cu toate aceste, ţara din acest product nu are vre-o dobândă mare (adică nu câştigă mare lucru) fiindcă tot îl răscumpără de la streini cu întreite preţuri şi folosul rămâne peste Dunăre. De cât ajutorul locuitorilor se poate socoti că înlesneşte consumaţia din ţară şi capitalul tutunului între popor şi rămâne pe loc [1].

Cât despre celelalte judeţe ale Moldovei, privitor la cultura tutunului înainte de monopol, găsim numai câteva date statistice: In Jud. Suceava se cultiva 12 fălci cu o producţie de 15800 oca

„	Neamţ	„	2	„	„	7000 „
„	Roman	„	34	„	„	15000 „
„	Covurlui	„	1½	„	„	1076 „
„	Tutova	„	77	„	„	11637 „
„	Vaslui	„	21	„	„	11590 „
„	Fălciu	„	41	„	„	25600 „
„	Iaşi	„	25	„	„	9650 „

In partea Basarabiei care ne aparţinea, numai în judeţul Cahul se cultiva 6 fălci şi 18 prăjini, cari au produs 2328 oca.

Basarabia producea înainte de 1850 o cantitate de 30500 puzi de tutun anual. Tegoborsky, socoteşte însă cifrele mult inferioare recoltei efective [2]. El îşi exprimă nădejdea că «măsurile înţelepte şi raţionale vor da cu timpul cele mai bune rezultate şi influenţa lor binefăcătoare se simte chiar de la 1852, plantaţiunile de tutun sporesc, cultura se ameliorează. Progresele au fost şi mai simţitoare în cei cinci sau şase ani din urmă în noua Rusie, în Basarabia, unde ţăranii Coroanei din ţinutul Hotinului au început să cultive calităţi superioare» [3]

*

In scopul raţionalizării culturii tutunului — animat de dorinţa ca produsele noastre indigene să corespundă calitativ celor turceşti — o personalitate a Iaşului anume Theodor Cihak, fratele marelui medic cu acelaş nume—a prelucrat în anul 1863 o broşură după pastorul evanghelic Holtzschuher, despre «Noua metodă de cultură a tutunului» tipărită în acel an la Iaşi.

---

1) Manolache Drăghici.—Istoria Moldovei, pag. 24—25
2) Tegoborsky.—Studii cu privire la forţele producătoare ale Rusiei, vol. I pag. 218.
3) Ibidem vol. II pag. 122.

Această broşură găsită de mine la Biblioteca Universităţii din Iaşi are următorul cuprins :

1. Principiul nouei metode de cultura tutunului.
2. Folosul material al culturii tutunului.
3. Despre alegerea terenului şi poziţiunea lui.
4. Despre hrana şi lucrarea pământului.
5. Despre răsadniţe pentru creşterea plantelor.
6. Despre pământul din răsadniţe.
7. Despre semănarea în răsadniţe.
8. Despre alegerea şi cumpărarea seminţei.
9. Despre răsădirea plantelor pe câmp.
10. Despre prăşitul plantelor.
11. Deşteptarea de a nu lucra plantele fiind ude.
12. Ruperea florilor şi a copiliţelor.
13. Recolta tutunului.
14. Despre maturitatea ulterioară a frunzelor.
15. Despre ruperea frunzelor uscate.
16. Despre vânzarea tutunului.
17. Despre fabricaţiunea tabacului.
18. Reţetă pentru sos la fabricaţia tabacului şi alte reţete de sosuri.

Cartea este bine scrisă şi prezintă încă tot interesul.

In Muntenia tutunul se cultiva mai ales în judeţele Ilfov, Vlaşca, Argeş şi Dâmboviţa. — Ţăranii îl cultivau prin grădini aproape în fiecare sat, atât pentru trebuinţele lor cât şi pentru micul negoţ.

Tutunurile cele mai renumite erau cele de Găeşti şi Bila, Ioneştii de peste Olt (jud. Vâlcea). Apoi veneau cele de Bolintinul din Deal, din Vale, Bărbătească şi de Vlaşca.

La 14 Noembrie 1861, Ministrul Finanţelor Plagino, trimite prefecţilor cu ord. circular No. 17068, o listă de obiectele ce au a se aduna pentru expoziţia din Londra.

In această listă se menţionează între produsele locale, care se află numai într'unele districte: «tutunul de Ilfov, Dâmboviţa şi Vlaşca».

Comisiunea întocmită în Bucureşti pentru adunarea obiectelor,

roagă să se trimită tutunuri «de cea mai aleasă calitate: în foi făcute păpuşi, câte una ocă.[1])

Graţie *monografiei marelui Ionescu de la Brad, asupra agriculturii din jud. Mehedinţi*, putem afla că în primăvara anului 1864 s'a semănat în acel judeţ şi tutun.

In plasa	Ocolu	14	pogoane
,, ,,	Motru de jos	26	,,
,, ,,	,, ,, sus	46	,,
,, ,,	Dumbrava	23	,,
,, ,,	Blahniţa	14	,,

Se cultiva mai în toate satele din plasa Ocolu.

Odată cu înfiinţarea monopolului, cultura tutunului a încetat în judeţul Mehedinţi.

In anul 1866 s'a cultivat numai următoarele suprafeţe:

In plasa	Ocolu	3	pogoane
,, ,,	Motru de jos	3	,,
,, ,,	Dumbrava	24	,,
,, ,,	Câmpul	2	,,

Cum s'a desfiinţat primul monopol, cultura tutunului iarăşi a apărut.

Pământurile fiind nisipoase şi aşezate pe mare înălţime se asemănau cu cele din *Enigea* şi de la Armiro din Tesalia şi dădeau un tutun foarte bun şi căutat. Inainte de 1865 se exporta în Turcia până la 2000 oca, plătindu-se vama de 15 lei pentru 100 oca, iar pentru cel din sămânţă turcească 27 lei. In anul 1867 nu s'a exportat de loc tutun fiindcă ţăranii nu au avut de prisos.

Exportul se făcea prin vama de la Severin. De aceea Ion Ionescu era de părere că procurarea de sămânţă din aceste locuri ar fi o încurajare puternică de dat în plasa Ocolu.

In plasa Motru de jos, tutunul cel mai bun îl produceau satele: Tihomiru, Jupca şi Peşteana.

In comuna Şimianu sătenii cultivau şi tutun iar preotul Sandu având sămânţă de tutun turcesc vindea oca până la 8 sfanţi.

La Guta se semăna mai mult tutun decât în toate satele de prin prejur şi ocaua se vindea până la 3 sfanţi, dar mai jos de 2 sfanţi, nimeni nu-l da.

La Sisești se făcea şi cultură multă de tutun românesc, care se vindea numai între 2 şi 3 lei ocaua.[2])

---

1) Anton Oprescu,—Buletinul Culturii tutunului.
2) I. Ionescu,—Agricultura în jud, Mehedinţi.

De la 1831 până la 1863 a fost impozit comunal pe cultură și de la 1863-1864 impozit fiscal pe vânzare.

Nu se știe încă la ce sumă se ridica impozitul comunal pe tutun; orice încercări în acest sens nu pot duce la un rezultat statistic satisfăcător din cauza lipsei de date precise.

Se știe că «tutunul românesc» se exporta încă din vechime. In 1832 Muntenia exporta tutun de 67407 lei noi, continuând exportul și după unirea principatelor. Până la reînființarea monopolului, în 1872, s'a exportat tutun pentru sumele următoare:

Anii	Valoarea tutunului exportat
	lei noui
1862	39.008
1863	337.300
1864	90.420
1865	320.260
1866	275.740
1867	89.995
1868	15.362
1869	137.323
1870	—
1871	35.614
1872	30.782

Domnitorul *Alexandru I Cuza* decretă la 5 Decembrie 1864 [1] în puterea statutului, legea monopolului tutunului, pentru a ameliora situația precară a finanțelor statului, creată prin ani secetoși, reforma agrară de la 15 August acelaș an etc.

Prin monopol statul lua asupra sa cultura, fabricația, vânzarea tutunului și a tabacului de prizat.

După acel decret-lege, Directorul vămilor era și Director al Regiei iar Casierii generali de județe erau și șefi de depozite districtuale de vânzare. Depozite generale de tutunuri erau la București, Iași, Craiova și Galați.

Legea monopolului votată la 5 Decembrie 1864 a intrat în vigoare abia după 8 luni, iar aplicarea ei a suferit dificultăți din pricina traficanților în număr de vre-o cinci sute; aceștia protestară pe toate căile contra monopolului, care le atingea interesele lor materiale, urmând ca venitul să intre în visteria statului.

---

1) Monitorul Oficial No. 276 din 10|XII. 1864.

Scanned with OKEN Scanner

Majoritatea traficanților fiind străini de origină, au apelat la protecția plenipotențiarilor respectivi, urmând un schimb de scrisori diplomatice între Sublima Poartă și guvern. Legea a suferit întârziere nu din cauza *marelui Domnitor Al. I. Cuza*, care nu se lăsa intimidat ușor, ci din cauza nehotărîrii Ministrului de Finanțe *Ion Strat*, următorul Ministrului *Stège*, care a întocmit legea.[1]

Tutunurile rămase nevândute la punerea în aplicare a monopolului, în magaziile cultivatorilor mari și mici, tutungiilor și tabacgiilor, au fost cumpărate de Regie cu următoarele prețuri:

Pentru o oca de tutun turcesc boccea Iaka		38 lei
„ „ „ „ „	Orta	28 „
„ „ „ „ „	Chir	22 „
„ „ „ Persicean și Basma cal.	I	16 „
„ „ „ „ „ „	II	14 „
„ „ „ „ „ „	III	10 „
„ „ „ românesc fin sămânță turcească cal.	I	12 „
„ „ „ „ „ „ „	II	9 „
„ „ „ „ „ „ „	III	7 „
„ „ „ românesc din sămânță indigenă cal.	I	7 „
„ „ „ „ „ „ „	II	4 „
„ „ „ „ „ „ „	III	2 „
Țigări de foi pentru suta de bucăți Havana cal.	I	60 „
„ „ „ „ „ „ „	II	27 „
Diverse țigări „ „ „		13 „
Țigări indigene „ „ „ „	I	7 „
„ „ „ „ „ „	II	5 „
Pentru o oca tabac Carot cal.	I	38 „
„ „ „ „ „	II	25 „
„ „ „ Ceam		38 „
„ „ „ Schet		32 „
„ „ „ indigen cal.	I	8 „
„ „ „ „ „	II	3 „

Centrele de recepție s'au stabilit să funcționeze în orașele București, Iași, Craiova și Galați, unde urma ca fiecare traficant, cultivator sau particular să predea tutunurile ce posedau cu prețurile hotărîte.

Intre timp, o asociație de negustori greci propusese de a lua

1) Mémoire sur les tabacs en Roumanie de la 1864—1872 par Al. Em. Floresco.

Majoritatea traficanților fiind străini de origină, au apelat la protecția plenipotențiarilor respectivi, urmând un schimb de scrisori diplomatice între Sublima Poartă și guvern. Legea a suferit întârziere nu din cauza *marelui Domnitor Al. I. Cuza*, care nu se lăsa intimidat ușor, ci din cauza nehotărîrii Ministrului de Finanțe *Ion Strat*, următorul Ministrului *Stège*, care a întocmit legea.[1])

Tutunurile rămase nevândute la punerea în aplicare a monopolului, în magaziile cultivatorilor mari și mici, tutungiilor și tabacgiilor, au fost cumpărate de Regie cu următoarele prețuri:

Pentru o oca de tutun turcesc boccea Iaka		38 lei
„ „ „ „ „	Orta	28 „
„ „ „ „ „	Chir	22 „
„ „ „	Persicean și Basma cal. I	16 „
„ „ „ „ „	„ II	14 „
„ „ „ „ „	„ III	10 „
„ „ „	românesc fin sămânță turcească cal. I	12 „
„ „ „ „ „	„ „ II	9 „
„ „ „ „ „	„ „ III	7 „
„ „ „	românesc din sămânță indigenă cal. I	7 „
„ „ „ „ „	„ „ II	4 „
„ „ „ „ „	„ „ III	2 „
Țigări de foi pentru suta de bucăți Havana cal. I		60 „
„ „ „ „ „	„ II	27 „
Diverse țigări „ „ „		13 „
Țigări indigene „ „ „	„ I	7 „
„ „ „ „ „	„ II	5 „
Pentru o oca tabac Carot cal. I		38 „
„ „ „ „ „	II	25 „
„ „ „	Ceam	38 „
„ „ „	Schet	32 „
„ „ „	indigen cal. I	8 „
„ „ „ „ „	II	3 „

Centrele de recepție s'au stabilit să funcționeze în orașele București, Iași, Craiova și Galați, unde urma ca fiecare traficant, cultivator sau particular să predea tutunurile ce posedau cu prețurile hotărîte.

Intre timp, o asociație de negustori greci propusese de a lua

1) Mémoire sur les tabacs en Roumanie de la 1864—1872 par Al. Em. Floresco.

în arendă monopolul pentru 24 ani, împărțiți în patru perioade de câte 6 ani și plătind: pentru întâia perioadă 7.000.000 piaștri, al II-a 8.500.000, a III-a 9.000.000 și a IV-a 10.500.000 piaștri.

O altă ofertă mai avantajoasă a fost făcută de către o asociație anonimă românească cu un capital de 40 miloane. Ei ofereau pentru perioada I, 12 milioane piaștri, pentru a II-a 14 milioane, a III-a 16 milioane și a IV-a perioadă 18 milioane [1]).

Legea monopolului însă nu s'a putut pune în aplicare iar guvernul a fost silit să amâne aplicarea ei până la 1 Maiu 1866. Timp de 1 an, adică de la 1 Maiu 1865 până la 1 Maiu 1866 s'a hotărît a se percepe următoarele taxe:

Pentru ocaua de tutun străin de orice calitate	16 lei
„ „ „ „ indigen „ „ „	5 „
„ „ „ „ Mahorca „ „	5 „
„ mia de țigări I și a II-a calitate	15 „
„ „ „ „ ordinare și indigene	8 „
„ „ „ „ orice calitate în hârtie	4 „
„ ocaua de tabac străin de orice fel	10 „
„ „ „ „ indigen	6 „

Pe import se percepea deosebit 5% asupra mărfei adusă în țară.

Aceste dispoziții de taxare au rămas în vigoare până la 1 Februarie 1867, însă ele au iritat din nou pe negustori, care au protestat iarăși pe lângă Consulii respectivi, iar cu câteva luni mai înainte, la 3 August 1866 au demonstrat revoluționar pe străzile Bucureștiului, mișcare potolită de forța armată, abia după 3 ore.

*

In preajma expoziției universale din Paris, 1867, după îndemnul Domnitorului Carol se întreprinde o anchetă economică, pentru o participare cât mai largă a tânărului stat român cu produsele sale agricole, deși recoltele celor doi ani din urmă au fost rele.

Intre alte produse, România a expus în palatul „*Champ de Mars*“ al expoziției și tutunuri, care după cum vedem mai jos au fost bine apreciate [2]):

Astfel au expus: Direcțiunea Generală a Regiei foi de tutun. Frații Papazoglu, foi de tutun și tutun tăiat, pentru care li s'a acordat medalie de bronz. G. Coemzopol semințe și foi de

---

1) Le Régime économique et fiscal des tabacs en Roumanie par Demetriu N. D. — Paris, 1909.

1) Notice sur la Roumanie, București, 1867.

tutun, mari şi mici, pentru care a obţinut «menţiune onorabilă». C. Mustacov, foi de tutun, G. Marin, tutunuri, G. Stănulescu, foi de tutun şi ţigări, a obţinut „menţiune onorabilă" pentru foi de tutun.

Din judeţul Vlaşca au expus:

Consiliul judeţean de Vlaşca, tutunuri de Bila, Hagi Ştefan din Mihăileşti, foi de tutun, pentru care a obţinut medalie de bronz.

Din judeţul Dâmboviţa:

Consiliul judeţean de Dâmboviţa, tutunuri de Găeşti.

Din judeţul Teleorman:

Consiliul judeţean de Teleorman, tutunuri, Consiliul Comunal Roşiori de Vede, tutunuri, N. Papazoglu de la Necşeşti, tutunuri, I. Ionescu de la Gărdeşti, tutunuri.

Din judeţul Olt:

V. Jorj de la Vultureşti a expus între alte produse agricole, foi şi seminţe de tutun, G. Vasilachi de la Vultureşti a obţinut „menţiune onorabilă" pentru foile de tutun expuse, T. Ştefănescu de la Sâmbureşti a expus foi de tutun.

Din judeţul Prahova:

I. B. Petrescu din Ploeşti, tutunuri, S. Vangheli din Popeşti, tutunuri.

Din judeţul Buzău:

I. Marghiloman din Buzău, foi de tutun pentru care a obţinut medalie de bronz, C. Danu din Sărata, tutunuri.

Din judeţul Dolj:

Molnaru din Răbăneşti, diferite tutunuri.

Din judeţul Gorj:

P. Baltă din Bălteni, tutunuri.

Prefectura judeţului Roman, seminţe de tutun.

Din judeţul Bacău:

Constantiniu-Ocna, tutun de prizat, Comuna Oneşti, tutun.

Din judeţul Suceava:

Ursu-Paşcani, tutun.

In lucrarea citată mai sus, privitor tot la tutun mai găsim următoarele note:

La 1865 se fuma în România 1.130.310 oca de tutun pe an, costând 5.651.550 piaştri, ceea ce înseamnă 300 gr. de individ. In afară de tutunul indigen se fuma mult tutun din Turcia ‹pag. 148›.

In 1863 se exporta tutun în valoare de 4.245.969 piaștri, (pag. 157).

Lucrările expoziției au fost executate în țară de Prințul G. Soutzo iar direcția ei la Paris, încredințată lui Odobescu, fost ministru.

La 1 Februarie 1867, s'a promulgat o lege prin care s'a desființat monopolul tutunului, lăsându-se liber, cu condițiunea însă ca tutunurile străine să se plătească la importare fără deosebire de calitate, 16 lei de ocaua de tutun, 16 lei ocaua de țigări și 20 lei ocaua de tabac. Exportul devenea liber și nesupus nici unei taxe.

Statul avea în magazii tutun de 13 milioane lei și a obligat pe debitanții de tutunuri să-l cumpere, clasificându-se astfel : [1]

Cei de cl.	I	material	în	valoare	de	4000 lunar
„ „ „	II	„	„	„	„	2000 „
„ „ „	III	„	„	„	„	1000 „
„ „ „	IV	„	„	„	„	500 „
„ „ „	V	„	„	„	„	100 „

Materialele aflate în depozite urmau să fie desfăcute în doi ani, însă vânzarea scădea din lună în lună, fără a se putea acoperi nici cheltuelile de personal, transport, chirie, asigurări, etc.. Cea mai mare parte din cei 450 debitanți, se înscrisese la clasele inferioare, foarte puțini la cele superioare, așa că se putea observa din capul locului rezultatul dezastruos pentru Stat.

La sate nici nu se știa de monopol. Nu cumpăra nimeni dela depozitele Statului, din cauză că numai detailiștii aveau drept să țină brevete, iar aceștia se aprovizionau pentru micul lor comerț cu gramul, cumpărînd tutunul cu bocceaua sau cu teancul dela angrosiști.

In acelaș timp cultura a fost impusă la taxa 40 bani pe kg. sporindu-se tot odată și taxa pe importul tutunurilor străine.

Tutunul indigen, de mult nu mai fusese impus la taxe. Impozitul cunoscut în vechime sub numele de *tutunărit*, care era de 4 lei vechi și 16 parale de pogonul plantat cu tutun, fusese desființat de Regulamentul Organic în 1831 și tutunul nu plătea decît o taxă de axis la intrarea în orașele țării, ce fusese stabilită prin legea din 29 Noembrie 1832, care hotăra veniturile necesare orașelor pentru întreținerea și înfrumusețarea lor și între alte taxe pre-

1) Al. Em. Floresco: Mémoire sur la Question des Tabacs.

vedea să se perceapă la intrarea în oraș, următoarele taxe asupra tutunului și tabacului atât străin cât și indigen: [1]

1.20 lei pentru un kg. tabac străin.
12 bani « « « « din țară
56 « « « « tutun străin
7 « « « « « din țară.

Tutunul produs în țară destinat exportului nu era supus taxei de 40 bani kg. (pe cultură).

In perioada de la 1864–1872, când s'a reînființat monopolul – de data aceasta prin concesionare – regimul tutunului a trecut prin 4 faze:

1) Reglementarea culturii și dublul monopol al fabricației și al vânzării, decretat la 5 Decembrie 1864.

Acest sistem n'a existat decât pe hârtie fiind înlocuit prin:

2) Reglementarea culturii și monopolului vânzării de la 1 August 1865. Acest regim dură până la 1 Februarie 1867, când a fost înlocuit prin regimul:

3) Libertății absolute a culturii și fabricației. – Vânzătorii supuși unui drept de licență și importul unui drept de vamă.

Acest regim a fost înlocuit prin:

4) Impozitul asupra producției, promulgat la 30 Mai 1868. N'a durat decât până la 3 Februarie 1872.

Incasările Statului în această perioadă de 7 ani se ridică la 11,355.477 franci, în medie 1.622.207 franci pe an. – Incasările au fost mai mari la început și mai slabe la sfârșitul perioadei. [2]

Prin aplicarea legii monopolurilor de la 6 Februarie 1872, Statul își rezervă drepturi complecte asupra culturii, fabricației și vânzării tutunului.

Guvernul a hotărît să concesioneze monopolul tutunului – prin licitație publică – care s'a ținut la Ministerul de Finanțe în ziua de 5 Mai 1872 și s'a adjudecat pe 15 ani, în trei perioade de câte 5 ani fiecare, asupra unei societăți Franco-Ungare aliată cu Banca României.

Societatea concesionară urma să plătească Statului pe prima

---

1) Th. C. Aslan. – Studiu asupra monopolurilor în România, București 1906, – din analele parlamentare ale Munteniei tom. I, partea I, pag. 218.

2) Régime Economique et fiscal des tabacs en Roumanie par Demetriu N. D. — Paris 1909.

perioadă de arendare, adică pe primii cinci ani 8.010.000 lei, pe a II-a perioadă 9.612.000 lei, iar pentru a III-a perioadă 11.534.000 lei.

Deci la preţul primei perioade se adăugă un spor de arendă de 20% după fiecare cinci ani, cum se observă mai sus.

Privitor la aplicarea monopolului tutunului, iată ce scrie *Cezar Boliac* în «*Trompeta Carpaţilor*» din 30 Iulie 1872.

«Monopolul tutunului se regulează, merge bine şi are să progreseze spre satisfacţiunea plugarului, a consumatorului şi a concesionarului.

Atât mai bine — «foloase generale în paguba nimănui».

«Ba da, — în paguba a 15 tutungii armeni şi a vre-o 10.000 de jidovi, care se înavuţeau din traficul tutunului».

«Tot personalul s'a încheeat şi din ziua de 7 August va funcţiona deodată în toate părţile ţării».

«Aşteptăm cu plăcere ziua aceea şi voi fi mândru când ştiu că am fost cel dintâi a cere monopolul statului în România».

Societatea era obligată să îmbunătăţească cultura tutunului indigen, să-şi procure tutunul de calitate superioară numai din ţară şi să clădească două fabrici cu magaziile lor necesare.

Cultura tutunului se făcea pe o scară mai restrânsă ca înainte, când aproape în fiecare judeţ se vedeau plantaţii de tutun [1]. Astfel în primii ani se cultiva tutun pentru Regie în judeţele : Ilfov, Vlaşca, Teleorman, Tecuci, Fălciu, Dâmboviţa, Tutova, Putna şi Romanaţi.

In acel timp se făcea o cultură raţională de tutun la ferma şcoalei particulare de agricultură de la Brad, de sub auspiciile şi ideile luminate ale proprietarului, marele patriot şi agronom Ion Ionescu. Acolo tutunul intra în asolament de 4 ani. In anul 1872 s'a răsădit 31 prăjini de tutun. [2]

«Din producţia anului 1872, la şcoala fermă, sunt demne de remarcat diferitele feluri de tutun provenite din seminţe turceşti şi americane şi mai ales cel de Cuba, Havana şi Florida, cari, pe lîngă mirosul lor plăcut, au şi o culoare frumoasă.

Cultura tutunului, după cum se vede cere pe de o parte capital mare, iar pe de alta, neprimindu-se la regie, după cum ne-am

1) Dr. M G. Obédenaru „La Roumanie Economique".
2) D. G. Chiţoiu „Viaţa Agricolă" No. 17—18 Sept. 1928 „Agricultura Română dela Brad".

încredinţat din certificatul ce ne-a prezentat d. Ionescu, ar fi imposibil ţăranului a-l cultiva şi a-l exporta pentru vânzare».

«Această plantă, după cum am văzut mai sus, produce cel mai mare beneficiu; s'a cultivat de d. Ionescu în anul acesta (1872), din sămînţă turcească dela Enige cât şi din 21 varietăţi din sămînţă americană. A reuşit tutunul american zis Havana, Cuba şi Florida, tutunurile americane au dobândit o frumoasă coloare roşie; pe lîngă aceasta îşi păstrează şi mirosul. Tutunul turcesc asemenea are miros în anul acesta. Parte din tutun a fost semănat în terenul gunoit, parte în terenul negunoit de aceiaşi calitate şi parte în ţelină. Rezultatul a fost variat dela 16 până la 20 sfori de prăjină, după natura pământului. Din cauza secetei, au perit multe fire răsădite, deşi au fost udate în mai multe rînduri».

Astfel începând din anul 1873 nu se mai face cultură de tutun în jud. Roman şi nici în alte judeţe — afară de cele specificate mai sus — decît pe porţiuni de pământ neînsemnate, iar după doi ani a fost limitată numai la 6 judeţe.

o

Intre produsele agricole ale ţării expuse la expoziţia din Viena din anul 1873 găsim şi tutun.

Au expus atunci în Secţiunea română Grupa II b) tutun brut:

Din judeţul Ilfov:

Iancu Stan din Bolintinu din deal, foi de tutun, a obţinut medalie «pentru merit».

Const. Neacşu din Bolintinu din vale, tutun. Hagi Zade Mahomed din Buciumeni, foi de tutun, pentru care obţine «diplomă».

I. Marghiloman, care ne este cunoscut din catalogul Expoziţiei dela Paris din 1867, expune şi de data aceasta tutun şi obţine medalie «pentru merit».

I. Rosenu din Cornet, foi de tutun.

Din judeţul Dâmboviţa:

Iancu Vlădescu din Văcăreşti foi de tutun; G. Nicolau din Găeşti tutun, Eftimie Duţă din Găeşti foi de tutun, pentru care obţine diplomă «pentru merit». M. Ioniţă Bănulescu din Gura Foii, foi de tutun, Const. Brânzaru din Cazaci, tutun, Vasilescu din Valea Mare, tutun.

Din jud. Muscel:

Teodor Pop din Piscani, tutun, pentru care i s'a acordat diploma «pentru merit».

Scanned with OKEN Scanner

Din jud. Olt:

A. Ioan din Geamâna, foi de tutun.

Din jud. Gorj:

Dr. Paciurea din Novaci, tutun, pentru care i se acordă medalia «pentru merit».

A expus tutun și E. Guva din Flora, localitate neidentificată. [1]

Societatea concesionară a monopolurilor tutunului avea un director, un controlor general, controlori și verificatori de cultură.

Tutunul pe care nu-l putea cumpăra Societatea, trebuia exportat până la 1 August al anului următor recoltei.

Declarațiunile pentru cultură în contul Regiei se făceau începând din Decembrie și până la 10 Ianuarie, la primăriile rurale sau la prefectura județului.

Cultura tutunului trebuea făcută astfel: trei arături, una toamna, a doua primăvara, a treia înaintea începerei transplantațiilor.

Plantațiunea să fie făcută la distanțe egale între rînduri și fire; în caz de secetă udată după putință. Se prevedea prășitul, politul, copilitul și cârnitul. Deasemeni era impusă distrugerea tijelor și a rădăcinilor după recoltă. Uscarea foilor și celelalte operațiuni până la predare trebueau făcute rațional pentru realizarea unei bune calități.

Tutunurile neprimite se ardeau sau se exportau.

Prețurile stabilite pentru tutunurile cumpărate dela cultivatori în 1874, au fost următoarele:

Pentru zona I calit. I ocaua 2 lei; cal. II lei 1,50; cal. III lei 0,70.
Pentru zona II cal. I ocaua 1,80 lei; cal. II 1,30 lei; cal. III 0,60.
„ „ III „ „ „ 1,50 „ „ „ 1,20 „ „ „ 0,50.

Regia concesionară, din an în an restrângea cultura pentru a-i fi controlul mai ușor și a reduce cheltuelile de supraveghere, cu toate acestea se făcea o întinsă cultură ilicită, deși în ultimii ani se limita numai la 6 județe: Ilfov, Vlașca, Dâmbovița, Ialomița, Tutova și Teleormanul. Deasemeni contrabandele de tutun se făceau pe o scară destul de întinsă, mai ales în regiunile din apropierea frontierelor nu mai fuma nimeni tutun cumpărat dela regie. Societatea se plângea continuu guvernului că agenții statului nu-i dă suficient concurs pentru a urmări cultura ilicită și contrabandele, care îi periclitează interesele. Vânzarea tutunului scădea simțitor din an în an.

1) Anton Cprescu—Buletinul culturii tutunului, 1921.

La plângerile regiei concesionare, Ministerul Finanţelor o soma să verse în tezaurul statului sumele rămase neplătite din ratele achitate incomplect.

Cauza adevărată că afacerile regiei mergeau prost era alta: Avea personal nepregătit, format în majoritate din străini, plătiţi cu lefuri enorme. Un director general avea leafă 120.000 lei anual iar un director de fabrică 40.000 lei, salarii fantastice pentru timpul acela.

Tutunul se fabrica în manufacturile din Bucureşti şi Iaşi, înfiinţate deocamdată în localuri particulare.

Tutunurile superioare erau importate din Turcia iar cele de mijloc şi inferioare erau indigene. Tratamentul technic al tutunurilor nu diferă cu nimic de cel de astăzi, predăşirea (umezirea) se făcea în aceleaşi condiţiuni, iar *alegerea foilor deosebit de meticulos.*

Tăerea tutunului cu havanul

Tutunul superior se tăia cu havanul iar cele inferioare cu maşini mari aduse din Germania. Majoritatea tutunurilor tăiate se ambala în pachete mari şi mici cum şi în cutii de tablă, deasemeni se confecţionau cu mâna ţigări şi ţigarete însă într'o cantitate cu totul redusă, fiind cerute mai puţin de publicul consumator.

Consumatorii de ţigări şi ţigarete preferau pe cele importate.

Cu privire la angajarea personalului pentru fabricaţia şi vânzarea tutunului, am găsit în ziarul bucureştean «*Trompeta Carpaţilor*» din 8 Iunie 1872 următoarea publicaţie :

«Regia Monop. Tutunului având necesitate de un număr de «caegii» ‹tăetori de tutun›, invită pe cei de această profesiune a se prezinta în termen de 15 zile la cancelaria regiei din localul Băncii României, sau a se adresa prin scrisori în care să se arăte domiciliul persoanei, căci după expirarea acestui termen, complectându-se numărul, nu se va mai primi nici o cerere de asemenea natură».

Tot în acelaş număr din «Trompeta Carpaţilor», găsim condiţiunile pentru posturile de amploiaţi, şefi de depozite principale şi secundare :

1› Să fie Român.

2› Să aibă cunoştinţi administrative.

3› Să depună garanţie în bani sau să dea garanţia vreunei persoane cunoscută regiei.

4› Să prezinte regiei certificatele de serviciile făcute prin alte părţi şi conduită şi moralitate.

Direcţiunea generală a regiei era instalată în strada Bisericei Enei No. 2 din Bucureşti.

*

Manufacturile din Bucureşti şi Iaşi expediau produsele lor Depozitelor districtuale de unde se distribuiau debitanţilor de tutun autorizaţi de regie prin brevete de vânzare.

Tariful de vânzare al fabricatelor în anul 1875 era următorul :

Tutun turcesc cal.	I	lei	40.– Kgr.
» »	II	»	25.– »
» indigen	I	»	12.50 »
» »	II	»	7.50 »
» »	rurală	»	5.– »
Tutunuri străine		»	10-40.– »
» indigene		»	8 pe »
Ţigări străine		»	0.15-1 l. buc.
» indigene		»	0.08-0.15 buc.

*

In timpul răsboiului ruso-româno-turc, intendenţa armatelor ruse încheie o convenţiune cu regia concesionară să aprovizioneze trupele ruseşti cu tutunul necesar, cu preţuri reduse, însă prin acea

convenţiune nu s'a realizat scopul dorit căci soldaţii ruşi se aprovizionau cu tutun prin contrabandişti. Cu această ocaziune fiscul român a înregistrat încă o pagubă.

Din motivele amintite, adică din cauza unei suprafeţe întinse de cultură ilicită, care pretindea regia concesionară că este al doilea monopol de tutun; din pricina contrabandelor care se întinsese foarte mult şi un motiv nou, retrocedarea Rusiei a celor trei judeţe din Basarabia, în urma tratatului de la Berlin deci ne-mai existând o parte din obiectul contractului, directorul general al regiei R. H. Lang trimite la 30 Septembrie 1878 o scrisoare Ministerului de Finanţe D. A. Sturza, prin care declară în mod categoric, că regia consideră ca reziliat contractul dintre dânsa şi guvernul român din ziua în care cele trei judeţe din Basarabia vor înceta a mai aparţine României.

Afacerile societăţii concesionare a monopolului tutunului mergeau din ce în ce mai rău, astfel că regia nu mai putea achita cu regularitate ratele către stat, pentru care continuu era somată a le vărsa tezaurului, pe de altă parte o întreagă serie de nemulţumiri creiate printr'o administraţie slabă, au dus la rezilierea contractului încheiat la 17 Maiu 1872, între statul Român şi Banca Franco-Ungară din Budapesta aliată cu Banca României, care mai târziu au fost înlocuite prin societatea acţionarilor regiei monop. tutunului [1].

Rezilierea contractului s'a votat de parlament la 24 Martie 1879, iar la 7 Aprilie acelaş an, statul ia asupra sa administrarea monopolului tutunurilor, dată fericită în istoria progresului economic al României.

De la 7 Aprilie 1879 până la 7 Februarie 1929, adică timp de jumătate secol, tutunul s'a administrat şi exploatat de Regia Monop. Statului, instituţie pendinte de Ministerul de Finanţe.

In acest interval de timp Regia a fost condusă şi administrată de un consiliu compus din 9 membri şi un director general.

Cu începere de la 7 Februarie 1929 administraţia şi exploatarea tutunului au trecut asupra Casei Autonome a Monopolurilor Statului din România.

---

1) Th. C. Aslan — Studiu asupra monopolurilor în România—Bucureşti — 1906.

Din tabela de mai jos se vede întinderea în ha. a culturii tutunului și producțiunea în Kgr. de la 1862-1879, când s'a preluat administrarea monopolului tutunului de către stat:

Anii	Întinderea cultivată	Producțiunea
1862	2595 ha.	1.242.634 kg.
1863	4417 „	1.906.123 „
1864	1456 „	690.304 „
1865	3602 „	1.347.148 „
1866	2818 „	676.753 „
1867	2371 „	944.627 „
1868	1161 „	531.421 „
1869	2131 „	504 934 „
1870	3114 „	1.002.022 „
1871	3207 „	1.313.541 „
1872	—	—
1873	417 „	79.786 „
1874	1684 „	714.248 „
1875	3527 „	2.595.989 „
1876	4651 „	2.834.694 „
1877	3089 „	2.080.733 „
1878	3467 „	2.500.000 „

Spre a lămuri chestiunea privitoare la consumul tutunului și valoarea produselor vândute în timpul concesionarilor, publicăm tabela de mai jos [1].

ANII	Tutunuri kgr.	Tabacuri kgr.	Țigări buc.	Țigarete buc.	TOTAL kgr.	Valoarea vânzărilor Lei	B.
1872—73	1292274	4423	2808821	609566	1308542	11916794	42
1873—74	1898197	3928	5507650	2566517	1926723	16346945	29
1874—75	2250940	5534	7771712	3619354	2291180	18690035	44
1875—76	2194537	6868	7257499	4530527	2234966	18511612	02
1876—77	2135227	6385	5615361	5908090	2169981	17597689	15
1877—78	2532990	7029	7500061	9163241	2579182	21637681	19
1878—79	1493341	3520	4093852	4540090	1517790	13178075	60
TOTAL	13797506	37696	40553956	30946389	14028364	117878833	11

Se înțelege de la sine, că în asemenea condițiuni, dacă mai continua acel monopol concesionat, ar fi lâncezit încă multă vreme una din cele mai importante ramuri de producție națională ‹tutunul› iar bunele rezultate obținute prin administrația inaugurată la 7 A-

1) Th. C. Aslan: Studiu asupra Monopolurilor în România,—București, 1906.

prilie 1879, ar fi întârziat să producă tezaurului public cele mai sigure venituri indirecte, care cresc an de an.

Monopolul tutunului în Dobrogea, s'a aplicat ceva mai târziu, în anul 1888.

Cât privește provinciile alipite în anul 1918, știm că în Transilvania și Bucovina tutunul a fost monopolizat și înainte de unire, iar în Basarabia s'au aplicat aceleași taxe axizale care se percepeau în întreaga Rusie, unde nu exista monopol de stat.

Caterina de Medicis

Tutunul buruiană de leac?

In medicina primitivă a popoarelor, cu mult înaintea lui Hipocrate şi a lui Esculap, s'a întrebuinţat pentru tămăduirea celor suferinzi, sumedenie de leacuri empirice, care de care mai curioase, prescrise de medicii (vracii) timpurilor şi de babele doftorese, experimentându-le însoţite de descântece, practicate încă în ţara noastră pe o scară destul de întinsă, pe la sate şi prin mahalalele oraşelor.

Farmacia primitivă nu a cunoscut preparate realizate pe cale chimică, pentru lecuirea suferinţelor celor vechi. Strângerea unor erburi cu reputaţie oarecum secretă, diferite uleiuri sau grăsimi, unele minerale cu proprietăţi curative şi o seamă de elemente ciudate, formau întregul depozit farmaceutic al spiţerilor populari până la epoca chimiştilor.

Inaintea farmaciilor se găseau de vânzare prin prăvăliile cu băcănii, în special la oraşe, foarte multe droguri, începând cu burueni diferite, salce sau zaparină, boabe sau fructe medicinale, turta lupului (nux vomica), nucuşoară (nux moschate), piatra iadului, piatra vânătă, piatra acră, pucioasă, calaican, argint viu (mercur), chiclazăr, sânge de nouă fraţi, ţipirig, şoricească etc. [1])

Şi să nu ne mirăm dacă unele din leacurile vechi nu au dispărut cu totul prin evoluţiunea medicinei şi a farmaciei. Buruenile şi descântecile vor mai trăi încă multă vreme în credinţa naivă a poporului.

In vechime, bătrâna şcoală de medicină dela Salerno (Italia), ordona tot cam aceleaşi băuturi, alifii şi ierburi, ca şi babele noastre în medicina lor. [2])

---

1) Verner I. Constantin—Centenarul farmaciei Centrale din Iaşi. 1927.
2) Ionescu Gion—Istoria Bucureştilor.

Scanned with OKEN Scanner

Găsim în Pravila lui Vasile Lupu—cea dintâiu legiuire tipărită în ţara Moldovei—că leacurile ce se dădeau pe atunci bolnavilor, se numeau *vraceavănii*. Cazurile de otrăviri întâmplătoare se combăteau cu *iarba care birueşte puterea otrăvei.* [1])

Printre bolile vremii, legiuirea lui Vasile Lupu aminteşte *de otrăvire, rănire, surzenie, muţenie, lunatecie (somnambulism), sfrenţă (sifilisul), nebunia, beţia şi dragostea. Căci zice Pravila: „...dragostea se aseamănă cu beţia, aşijderea şi cu nebunia şi mai vârtos este şi mai ră chinuire decât acele toate"*,—aşa că poate fi cineva chiar *„turbat de dragoste"*. [2])

*

Toate aceste consideraţiuni, cu privire la medicina şi farmacia din vechime, îmi uşurează situaţia de a prezenta şi *tutunul* printre plantele cu proprietăţi medicinale în deajuns de experimentate şi dovedite în unele ocaziuni de utilitate practică.

Magnenus spune că fumatul era întrebuinţat de popoarele vechi ca medicament contra bolilor interne, contra ulcerilor la ochi, contra tusei (?) etc.

Coraibii din San Domingo (Haiti) şi în genere indienii nouilor continente, considerau această iarbă sfântă (tutunul), ca mântuitoare pentru lecuirea tuturor boalelor oamenilor şi animalelor.

La capitolul respectiv, am arătat pe cât a fost posibil, împrejurările în care a fost cunoscut şi cum s'a răspândit tutunul în lumea veche, ştiind că aproape întreg secolul al XVI-lea, s'a bucurat în medicina apuseană, de reputaţie miraculoasă.

Astfel ambasadorul **Nicot** trimise pe la 1560 tutun reginei Franţei **Caterina**, supranumită de **Medicis**. Străbunul ei Laurenţiu a parvenit din simplu cărbunar îmbogăţit. Fiii săi studiază medicina şi deveniră medici, luară ca poreclă numele de Medicis. Această origine o denotă şi marca acestei familii, care reprezintă cinci hapuri pe un câmp auriu. Aşa se explică pentru ce Caterina de Medicis avea un cult deosebit pentru medicină, în special pentru toate superstiţiile şi extravaganţele mistice ale medicinei şi ale chimiei de atunci.

---

1) Ştefan G. Longinescu—„Medicina legală şi legile vechi româneşti" Bucureşti. 1924. pg. 14.
2) Ibidem pg. 29.

Scanned with OKEN Scanner

Odată cu tutunul, Nicot expedie din Lisabona şi o scrisoare în care descrie frumuseţea florilor şi proprietăţile miraculoase ale foilor.

Regina îmbrăţişă cu entusiasm această plantă considerată de Indieni sfântă şi miraculoasă. Astfel tutunul s'a introdus în Europa în calitate de binefăcător şi regenerator iesuitic al suferinzilor.

Regele Francisc al II-lea (fiul Caterinei de Medicis), a moştenit înclinările rele şi viciile părintelui său. El era atins de un fel de lepră, care se manifesta prin răni generalizate peste tot trupul. Toate remediile artei medicale precum şi toate mijloacele mistice ale vrăjitoriei, care era o ramură a medicinei de atunci, rămaseră neputincioase. Copii mici dispăreau din sânul familiilor, fiind furaţi de emisari clandestini şi masacraţi de vii, luându-li-se sângele care se dădea regelui să-l bea proaspăt şi cald, ca remediu regenerator.

Dar şi acest oribil tratament nu produse efectul aşteptat asupra sănătăţii regelui Franţei. Atunci Caterina îi administră foi de tutun aduse de Jean Nicot.

Ea supuse tutunul unor procedee alchimice şi cabalistice, preparând un fel de extract pe care-l întrebuinţa în alifie pentru a unge rănile regelui. Tutunul atunci dobândi titluri onorifice de: Catherinaria, iarba reginei; iarba sfântă, etc. şi începu a fi întrebuinţat în medicină ca un leac universal.

Unii dintre medicii fruntaşi, ca medicii curţii franceze şi ai celei suedeze, precum şi unii profesori dela facultăţile de medicină din Paris şi Montpellier, publicară volume întregi asupra acţiunii terapeutice miraculoase ale tutunului, pe care îl recomandară contra tuturor boalelor.

Din lucrarea lui Baillard, dedicată doctorului Bourdelot, primul medic al reginei Suediei, lucrare aprobată şi însoţită de atestatele unor medici fruntaşi de atunci, se citează următoarele:

„Tabacul conservă vederea, vindecă de astmă, tuberculoză, febre intermitente, reumatisme, surzenie, guta şi rănile diferite, alopeciia şi epilepsia. Vindecă colicele nefritice şi hepatice, cancerul, carbonul pestilenţial, muşcăturile de şerpi şi turbarea.

Măreşte memoria şi învie imaginaţia. Impiedecă foamea".

Autorul a observat că soldaţii pot rămânea fără apă şi

hrană timp de 3—4 zile şi o săptămână întreagă, dacă măcinau tutun, fiecare câte o uncie în 24 ore.

Deasemenea „ridică puterile virile şi ale Venerei".

Insă faima sa nu a fost de lungă durată, căci regele Francisc al II-lea muri intoxicat de nicotină, care se absorbi în sânge, prin rănile tratate cu acea alifie de tabac, [1])

Cazul nenorocit al regelui Francisc al II-lea, nu prea a împiedecat tutunul de a străbate pretutindeni, în medicina veche, umană şi animală, stabilindu-şi o reputaţie cam discutabilă — însă îndeajuns de lăudat pentru faima sa tămăduitoare.

Voi cita câteva leacuri cu tutun, recomandate de medici şi oameni de ştiinţă străini şi români, cari sfaturi şi observaţiuni s'au publicat prin broşuri populare, reviste şi lucrări de medicină scrise în vechime şi în epoca mai recentă:

„La înecaţi, fumul de tabac se administrează cu folos ca un clistir. Dacă nu există la îndemână nici o maşină, atunci se înfige capătul unui tub de pipă ori de fluer în rectum, şi unul din cei prezenţi, care fumează, suflă de câteva ori fum de tutun, cât de tare poate. Sau a pune în legătură o pipă în care arde tutunul, cu o ţeavă unsă cu uleiu, care se întroduce în rectum, se aşează pe capul lulelei o batistă şi se suflă fumul cu toată puterea cât mai mult timp posibil".

„Foile proaspete de tabac dau naştere adeseori la puternice acţiuni. Un om care îşi pusese pe capul rănit o cantitate de foi de tabac proaspete, şi merse astfel la oraş, căzu aproape mort, la intrarea pe poartă. El varsă (vomită) violent, şi îşi reveni numai după ce i se dădu oţet. Acest exemplu chiar de ar fi singurul, arată că nici metoda aşezării foilor de tutun pe părţile rănite, nici împrăştierea prafului de tutun pe cap, sau întrebuinţarea unei fierturi de tutun, la clistire ori pentru bolile de piele, nu pot fi utilizate cu destulă siguranţă (f. pericol.)".

„Ca mijloc medicinal, fumul de tutun se recomandă la durerile de dinţi sau urechi, în care timp se produce o pu-

1) Dr. I. Lebell—„Tabagismul".—1908. Bucureşti.

ternică scuipare de salivă, iar dacă este o umflătură a gingiilor atunci aceasta trebue să treacă.

La nevoe se fierbe o bucată de tabac negru în apă şi se dă aceasta ca clistir, adeseaori cu folos.[1]) pg. 38 şi 107.

Doctorul Anderson a publicat în câteva ziare engleze observaţii asupra rezultatelor obţinute în tratarea teribilei boale, „*Tetanosul traumatic*".

A vindecat cu tutun două femei suferinde de această boală.

Intrebuinţează tutunul în stare proaspătă, fermentat, pentru gâtlej cu părţile laterale ale gâtului şi sub formă de cataplasme pe rană unde a intrat tetanul.

Doctorul Norcom aduce la cunoştinţă un caz de înţepeneală a muşchilor, care fusese vindecată cu clistire de tutun.

Doctorul Rademocber are o părere similară despre tutun,—care înfluenţează curativ asupra creierului şi măduvei spinării. El a întrebuinţat acest remediu cu folos la astfel de boli, servindu-se de un „spirtus nicotianae", care se prepară din frunze verzi, specia nicotiana rustica. Frunzele tăiate proaspăt se stropesc cu alcool şi apoi se scoate din ele tinctura, care în urmă se distilează şi rezultă *spirtul de tabac*. Acesta are un gust ca zarzărele care sunt puse în alcool. Dacă însă frunzele tăiate ar sta numai o zi, nestropite cu alcool, atunci spirtul miroase a tabac.

Profesorul Wertberg din Helmstadt, observă influenţa folositoare a tincturii de nicotină la *Sochuria*. El puse 20 picături de tinctură într'o ceaşcă cu ceai de *Leivsamen*, o dădu bolnavului la fiecare ceas şi de obiceiu leacul îşi arăta efectul după două, trei ore. Greaţa, sudoarea rece şi oboseala dispărură.

Doctorul I. O. Beirne povesteşte de şapte cazuri de desinterie contra cărora el întrebuinţase tutunul pe partea de jos a corpului şi părea că aceasta a înlăturat într'adevăr durerile—(Dierbach, Die neusten Entdekungen in der Mat. med. 1828, Th. II, S. 378).

*

Astăzi se cunoaşte zicătoarea orientală : „Aici creşte o

1) „Die Hausmittel" Eine Sammlung der besten, gemein nützigsten und sichersten Mittel, die Gesundheit des Menschen zu erhalten, und den Krankheiten gehörig vorzubeugen. Von den verdienstbollen Arzte, Herrn Cristoph Iakob Mellin — Graz bei Iohann Andreas Kienreich 1791

plantă care posedă veninul dinţilor de viperă şi blândeţea profetului".

„Ţăranii din Bavaria de sus beau înainte vreme *„ein Pfeiferl"* (o lulea de tutun în formă de fluer); este în Bavaria un cunoscut leac popular contra durerii de dinţi, iar astăzi se întrebuinţează pentru acelaş scop în Tirol".

„Voloarea terapeutică a tutunului trebue să consiste în special în acţiunea chemotactică. Atâta vreme cât aceasta se menţine între limite restrânse, întrebuinţarea lui este raţională".

Knotz aminteşte că în Bosnia există o tradiţie de sute de ani, de a trata rănile cu tutun; el aminteşte de bandajarea părţilor tumefiate (umflate) cu anumite foi. (Georgii, Viertel Jahrsschr f. gerichtl. med. u. öffentl. Sanitätswesen XXXI).

In Tirol, ronţăitul tabacului în gură se foloseşte contra setei. In special vânătorii tirolezi şi paznicii de pe câmpii, mestecă tabac în acest scop (26 Qa. [1]).

*

Pentru lecuirea râei la oi şi capre se întrebuinţează o alifie făcută din silitră, pucioasă, terebentină şi ulei de in, cu care se unge după ce mai întâiu s'au spălat cu leşie de tutun [2]).

*

„Tabac = Nicotiana Tabacum (Nevralg. intercost. pleurită, pneumonie, răni cangrenicite, abcese, râie. [3])

*

„Tutun" (Nicotiana Tabacum). Solanee. Frunza unsă cu miere şi presărată cu piper se pune la junghiu. De râie şi de păduchi se spală cu zeamă de tutun fiert—unii se spală chiar la bubele de cel pierit (sifilis) şi alte răni cangrenoase. Cei ce au dureri de măsele, pun frunze de tutun pe măsele stricate, ca să le înceteze [4]).

*

---

1) „Encyclopädie der medicinischen Wissenschaften nach dem Dictionnaire de Médicine frei bearbeitet und mit nöthingen zustagen verschen". vol. I von Fried. Ludwig Meisner. Leipzig 1833 Verlag der A. Fest'schen-Buchhandlung.

2) Ion Cuparencu.—Invăţătura practică a medicinei veterinare, pg. 28 Iaşi 1860.

3) Nomenclatura Româno-Latină din Convorbiri Literare No. 11 anul XXIII—1890.

4) Istoria Naturală Medicală a poporului Român de Dr. N. Leon Bucureşti—Carol Göbl. 1903 An. Acad. Rom.

„In medicină se întrebuinţează frunzele ca narcotic, iritant, purgativ. Se dă contra limbricilor, în contra cheliei şi a râiei. Pe dinăuntru sub formă de infuzie, ceaiu, până la 1 gr. pentru 100 în clisme, foarte rar până la 5%. Pe dinafară: decocţiune (fiertură) 10% în spălături, loţiuni. Nicotina s'a recomandat în contra tetanusului, în contra paraliziei beşicei, dându-se în doze de 1—3 picături, iar pe dinafară 60 cg. pentru 100 în injecţiuni. Salicilatul de nicotină sau endermol este o substanţă cristalizată, incoloră solubilă în apă".

„La ţară frunzele unse cu miere şi presărate cu piper se pun la junghiu. Bubele se spală cu zeamă de tutun. Frunze de tutun se pun pe măselele cari dor".

10 cg. nicotină omoară un câine [1]).

*

Pentru junghiu: cauţi o hârtie albastră, o ungi cu miere; pe deasupra presari foaie de tutun şi o pui la junghiu.

Măselele: pui în timpul nopţii tutun la măselele găunoase.

Rană, tăetură, sgârietură: le acoperi cu frunze de tutun pălite.

Troană: bei trei ţigări de tutun la şir şi dai fumul pe nas [2]).

*

„La început tabacul se afla numai pe la spiţerii şi nu-l vindea decât după reţetele doctorilor, cari prescriau pacientului câte doze avea să ieie nazal pe zi!" [3]).

Alte multe şi nenumărate leacuri cu tutun, s'au recomandat de vracii şi doctorii cei vechi, ştiut că fiecare neam îşi are medicina sa populară şi credinţe tradiţionale în care-şi pun toată nădejdea în cazuri de boală. Pretutindenni se întâlneşte tutunul şi aceasta începând dintr'un trecut destul de îndepărtat.

Odată cu progresele medicinei, întrebuinţarea tutunului în

---

1) Dr. Vasile Bianu—„Doctorul de casă sau dicţionarul sănătăţii", Buzău 1910,

2) Tudor Pamfile:—Boli şi leacuri la oameni, vite şi pasări, după datinele şi credinţele poporului român, pg, 41, 46, 56, 64.

3) G. Asachi.—Din „Calendarul pentru Români" pe 1869 Iaşi.

Scanned with OKEN Scanner

diversele boli, în scop terapeutic, a dispărut cu încetul, rămânând astăzi exclusiv o plantă narcotică întrebuinţată de fumători.

Clismele cu infusie de tutun ordonate altă dată de mulţi medici, pentru tratamentul herniei strangulate, pentru asfixia înecaţilor sau pentru a distruge viermii intestinali, toate acestea au dat loc de multe ori la intoxicaţiuni, dacă nu mortale, cel puţin foarte grave.

Aplicaţiunea tutunului în cazuri de junghiuri, sau spre a bandaja o rană, pentru vindecarea scabiei, au dat loc dease, menea la intoxicaţiuni.

Se citează cazuri de intoxicaţie chiar când pielea este sănătoasă. Faptul a fost notat de *Gallavordin* (1864) constatat la contrabandişti, care voiau să introducă prin fraudă foi de tutun, puse sub haină pe pielea corpului.

Deasemeni *Hildebrand* istoriseşte că un excadron de husari voind să treacă prin fraudă foi de tutun, care erau aplicate pe pielea goală, sub haină,—au avut simptome de intoxicaţii caracterizate prin dureri de cap cu greaţă şi vărsături, deşi cu toţii erau mari fumători.

Emanaţiunile de gaze din tutun, când sunt foarte abondente, pot produce intoxicaţii şi chiar moarte.

Depierris (1898) citează cazul a trei chinezi cari au dromit într'o cameră închisă unde se găseau 60 kgr. tutun; doi din ei muriră iar al treilea a fost multă vreme bolnav, rămânând foarte slăbit.

Se ştie că fumătorii începători prezintă de multe ori simptome de intoxicaţie acută dela o singură ţigaretă. Obişnuinţa de a fuma se stabileşte repede, însă în mod gradat. Un vechiu fumător nu poate totuşi să depăşească mult raţia obişnuită de tutun, fără să aibă turburări, aproape ca şi un începător.

Rămăşagurile între două persoane, care fumează mai multe ţigări sau pipe sunt riscate; deasemeni glumele prosteşti de a pune praf de tutun în vin pot fi funeste şi sunt cu totul reprobabile.

Intrebuinţarea moderată a tutunului nu este vătămătoare; fumul tutunului desinfectează într'o oarecare măsură cavitatea bucală şi nasală, iar o ţigaretă după masă înlesneşte digestiunea.

Tutunul şi literatura

Deşi marele scriitor Goethe condamnă fumatul că «adoarme crierul şi scade puterea de gândire şi creiare» — având în acelaş timp cuvinte de laudă pentru bere, spunând că *are o influenţă binefăcătoare asupra sângelui şi foloseşte scriitorului mult mai bine decât otrava nicotianei* [1]), — totuşi, sub impresia fumului răscolitor, aspirat cu poftă din pipa incendiată, firul gândirii creatoare a urzit cu îndrăzneală cele mai alese câmpuri ale literaturii geniale.

Crierul omenesc, acest centru intelectual, care scântee idei şi creiază ştiinţă, filosofie sau literatură, — proză sau versuri — are nevoe de multe ori de narcotice uşoare ⟨tutunul⟩, sau excitante, cafeaua, ceaiul, vinul.

Fumând, se stimulează anumiţi centri de creaţie, uşor atinşi de undele lente ale narcoticului aspirat şi astfel se dă drumul gândului să alerge, iar scrisului putere de a trăi. Tutunul ajută deci la călirea ideilor, cunoscut fiind că aproape toţi marii cugetători ai lumii l-au introdus în rostul gândirii lor, găsindu-i calităţi bine apreciate în munca intelectuală.

Ciudat lucru mai e şi tutunul!

Prin câte peripeţii a trecut vreme de patru secole, de când l-au cunoscut Europenii, câtă literatură s'a scris în scop de a-l combate cu înverşunare, în timp ce alţii publicau broşuri prin care îi aduceau elogii în fel de fel de chipuri, ar fi greu de rezumat în spaţiul unui capitol ce se referă aproape exclusiv în ţara noastră.

S'au scris mii şi mii de broşuri, reviste şi articole în toate graiurile pământului arătându-i-se folosinţa sau batjocorindu-l!

Preuţii iezuiţi mai întâiu l-au îmbrăţişat cu mare dragoste, ducându-l cu ei în ţinuturile sălbatice unde nu străbătuse încă

---

1) Goethe — «Insemnări inedite», Ed. Schiller Berlin.

Scanned with OKEN Scanner

credința creștină, servindu-se de el la convertiri, apoi l-au hulit pretutindeni cu vorba și prin scris ca pe o buruiană rea și netrebnică.

Cucernicii călugări greci, care au scris o bună parte din cărțile noastre religioase, deși trăgeau cu mare poftă tabac și ciubuce cu tutun turcesc în tihna romantică a blagoslovitelor chilii, ne-au transmis înfricoșetoarea *vamă a tutunului*, între cele 24 vămi ale văzduhului. După ei, vai și amar așteaptă pe fumători în lumea viitoare !... Iată ce spune :

«Și mergând înainte au ajuns la vama aceea, care opresc pre aceia, cari beau tutun sau trag tabac, și era dracii păzitori acei vămi, foarte grozavi și plini de fum și cu negură acoperiți, și toți erau cu lulele și tabachere și slobozea fum din nările lor ca dintr'un cuptor, și au alergat înaintea noastră și văzându-mă că sunt muere și cercetându-mă n'au aflat vreuna dintre acestea să fi îngrijit eu și se lăuda dracii tare, că vor umple iadul de aceia, cari beau tutun sau trag tabac și am trecut vama aceasta blestemată, cu darul lui Dumnezeu, nesupărați.

Și ducându-ne, vorbea sfinții îngeri, vezi la această vamă să opresc toți aceia, cari beau tutun și trag tabac, și fiindcă s'au dat după această buruiană mai toată lumea, dupre cum au zis și Proorocul Isaiea, se opresc și se aruncă jos în iad de această vamă, fiind de prisosită chirii omenești această rea obișnuire a tutunului sau a tabacului».

Nici copiii nu mai cred că ar exista draci cu tot ansamblul lor imaginar. Acest belșug de fantezie absurdă dovedește cât de mult îi preocupa tutunul cu consecințele lui pe cei vechi.

Cuvinte cu privire la origina tutunului, am găsit sumedenie de legende, snoave, zicale și proverbe, în unele din volumele : «Proverbele românilor», culese de Iuliu A. Zanne, ed. Socec, 1900, București.

Voi cita din ele numai câteva, pe care le-am găsit mai interesante :

T u t u n

B. P. Hajdeu, în Cuvinte din bătrâni, II, pref. pag. XXIV, reproduce, după un manuscris de la începutul secolului al XIX-lea, următoarea istorie a tutunului :

„Ascultați, iubiții mei blagosloviți, o învățătură foarte de folos pentru

creştini, însă mai ales pentru cei cari vor fi căzut întru această greşală ră şi înşelăciune diavolească, însă di vor fi băut tutun, Această carte este scoasă di pre limba letinească prin limba moldovenească cu nevoinţa marelui dascal al Ierusalimului chir Silivestru, care au ales din multe cărţi a sfinţii părinţi din Ierusalim, zicând:—Inchinându-se la Sfântul Mormânt al Domnului nostru Is. Hs. şi şezând şi eu pe o piatră şi vorbind de ale noastre vorbe sufleteşti, o minune ca aceasta văzurăm şi auzirăm, adică unde veniră un stareţ bătrân, şi se închina sfântului Mormânt şi apoi se întoarseră către noi făcând închinăciune, noi am zis: Dumnezeu să te ierte, părinte! Iar el începu cu lăcrămi a spune zicând: — o minune ascultaţi fraţilor; să vă spun o întâmplare ca aceasta ce am văzut întru această cale fiind; că eu fraţilor, lăcuesc întru o peşteră de 75 ani, ce se chiamă Aravia. Acu, eşind la lume să viu să mă închin Sfântului Mormânt a Domnului nostru Is. Hrs. şi mergând, am întâlnit un om nalt, şi cu o falcă mare, şi cu una mai mică, şi cu nasul foarte mare; iar el trecu pe lângă mine şi tăce iar eu stătui şi gândii, şi cunoscui că nu-i creştin pământean, ce poate să fie un diavol; şi nu lăsai lucru slab, ce îndată mă luai după dânsul şi, fiind voia lui Dumnezeu, îl găsii într'un munte înalt al Carmilului, şi face o grădină cu zid de piatră, şi săpa în grădină şi semăna, iar eu m'am apropiat de dâusul şi am zis: spune'mi, ce sapi şi ce samăni? iar el nu răspunse nici ca cum; iar eu zisei că: te voi jura pe numele împăratului nostru Satana, parte din el să nu ai de nu-mi vei spune ce sameni acolo; iar el cu mare greu îmi spuse aşa, adică printr'o trestie lungă di 'mi şopti la ureche dintr'însa şi zise: Părinte sfinte, eu sunt galaar, dimonul care sunt căpitan preste toţi dracii şi sunt mai încredinţat la împăratul nostru Satana pentru slujbele care-i fac cu credinţă; şi mai mult pentru aceasta am socotit noi toţi pentru ca să facem şi noi noaă vre-o mirodenie, şi ni-am strâns toţi în muntele acesta al Carmilului, şi socotind aceasta adică am pus o tidvă şi ni-am beşit într'însa toţi, şi am zis: că ce va eşi dintr'însul să ne fie spre mirosul nostru; şi am pişat-o şi s'au făcut sămânţa aceia *tiutiun*, şi va fi noao miros, că acei a vă trage oamenii pre nasuri şi pre guri, şi întâi vor trage păgânii, şi apoi ţiganii, şi apoi creştinii, şi se va înmulţa de la răsărit până la apus şi se va îndemna boerii, încă şi din cei bisericeşti, că va fi mai cu prej de cât tămâia; întâi va trage tiutiun, apoi va merge le biserică; şi măcar de nu vor trage unii, dar cum după sfânta nafură, îndată vor ieşi din biserică vor trage tiutiun; şi fără tămâi or putea trăi, iar fară tiutiun nu vor putea nici o zi; şi gura lor vor pute ca cuibul pupăzei, şi dinţii lor vor avea smoală; şi ori care va be, îndigrabă or ce voe a noastră va face şi mai cinstit la împăratul nostru va fi; macar de trei ori de va trage cu totul la noi va fi, şi mai cinstit îl vom face din plata sa, şi parte di'impărăţii îi vom face. Deci cine s'ar întâmpla ca să cadă întru această greşală şi înşelăciune diavolească, cu toată blagoslovenia ne rugăm ca să se lase şi să se părăsească de acel lucru diavolesc; iară cine s'ar întâmpla să nu crează sau să nu se părăsească de acel lucru înşelător, unul ca acela să fie legat şi afurisit de cincisprezece părinţi de a Ierusalimului, di vreme ce se face prieten şi primitor tocmelelor diavoleşti; ce mai vârtos de aceasta să se ferească şi cu totul să se lepede, şi încă şi pe

alţii să înveţe a se lepada, şi pentru această greşală dator este fiecare din cei cari vor fi căzut întru acest păcat, tămâe bisericei să aducă în toată vremea; şi care se va lepăda de acest păcat, acela să fie blagoslovit şi fericit în vecii vecilor, amin".

In Rusia meridională se povesteşte că tutunul a crescut din cadavrul Herodiadei, fiindcă tăiase capul lui Ioan Botezătorul.

La Sârbi, tutunul s'a născut din intestinele ereticului Ariu.

Se ştie că la Spanioli, dimpotrivă tutunul e privit, ca iarbă sfântă.

Intre alte variante *Dl. S. Fl. Marian* ne dă, în Albina Carpaţilor, 1879 pg. 327:

Legendă

A fost când a fost o fată, care niciodată nu vrea să asculte de mamă-sa. Aceasta a blestemat-o zicând:

Fire-ai a dracului să fii! Şi totdeauna, când n'o asculta, îi spunea cuvintele acestea:

Dar iată că într'o zi vine dracul şi, luând fata, o duse acolo unde locuia el, şi-a luat-o de muiere.

După nouă luni născu nevasta o copilă.

Dracul, cum e rândul dracilor, se tot ducea de acasă, şi pe cine-l întâlnea şi putea, îl îndemna spre fapte rele.

Nevasta lui însă rămânea singură acasă, şi cât e ziulica de mare plângea legănând copila.

Intr'o zi, nimerind din întâmplare un vânător pe acolo şi văzând-o că plânge, o întrebă:

Ce-ţi este ţie nevastă, că plângi aşa de tare? şi cum te afli tu pe aicia?

Nevasta a început a plânge şi mai tare, pentrucă de când o luase dracul dela părinţii ei, şi o dusese la dânsul acasă, nu mai văzuse fiinţă de om.

Apoi îi istorisi din fir în păr toată viaţa sa. In urmă îi zise:

— Voinice! du-te degrabă de aici, depărtează-te de pe acest loc necurat, căci simt că-mi va veni îndată bărbatul şi, de te afla aici, are să ne omoare pe amândoi!

Dar încă nu sfârşise bine vorbele acestea, când şi sosi dracul şi zise plin de mânie:

— Acum te-am prins netrebnico, cu acest om nelegiuit!

Dar vânătorul nu-l lăsă să vorbească multe, ci scoţând degrabă o sfoară, prinse pe dracul cu ea de grumaz,, şi-i zise:

— Mai degrabă te-oi omorî eu pe tine împeliţatule!... Cum ai cutezat tu a lua această fată cu trup cu tot dela părinţii săi ş'a ţi-o ţine de muiere?

Iar dracul înspăimântat strigă:

— Stai omule! nu mă omorî, că-ţi dau ţie muierea aceasta dimpreună cu fiica sa!

Atunci vânătorul l-a lăsat de grumaz şi voi să se depărteze de acolo cu muierea şi cu fiica acesteia.

Insă dracul îi opri zicându-le :

— Staţi !.. nu vă depărtaţi aşa degrabă, că după drept numai jumătate de copilă e a muierei mele, iar ceialaltă jumătate e a mea.

Şi rostind cuvintele acestea, scoase degrabă un paloş şi cât ai clipi din ochi tăie copila drept în două din vârful capului în jos. Jumătate din copilă şi-o luă sie-şi, iar cealaltă jumătate o dete vânătorului ca să se ducă cu dânsa şi cu maica sa unde vor voi.

Nevasta se topea de plâns, că dracul i-a omorît copila şi şi-a oprit jumătate dintr'însa. Nici n'avea ce face, căci ce s'a întâmplat odată nu putea să se mai îndrepte.

După ce sosi nevasta acasă la părinţii săi, a îngropat jumatate de copilă sub talpa ţintirimului şi locul unde a îngropat-o l'a numit mormântul moroaicei, pentru că a fost de simbră cu mamonul.

La câtăva vreme s'a văzut apoi pe mormântul acesta răsărind şi crescând o buruiană cu mai multe odrasle, pe care erau flori albe, vinete şi roşii. Şi săpând buruiana aceasta, afla că din inima, plămânele şi maiul fetei s'a făcut o mulţime de barabule (cartofi) unele ca ouăle de găină, altele mai mari, şi gustându-le să vadă cum sunt, află că's bune de mâncat. Deci luându-le le-a numit barabule, pentrucă din bucată de copilă au crescut.

Văzând dracul, ce lucru se făcu din jumătatea de copilă a nevestei sale, îngropă şi el jumatatea lui cugetând că şi din aceia se va face aşa ceva.

Dar n'a fost după cum a gândit necuratul, căci din jumătatea lui a crescut o buruiană mare, cu frunzele late şi cu floare măruntă, şi când a căutat în pământ să vadă ce este, n'a aflat nimic.

Dracul nacăjit peste măsură, nu ştia ce să facă cu frunzele buruenii crescute. In urmă însă le strânse, le puse să se usuce şi apoi le dete unuia şi altuia învăţându-i ca să le fumeze. De atunci apoi au prins cei mai mulţi oameni a fuma frunze de acestea, cari s'au numit *tutun*, *tiutiun* şi *tabac*, pentrucă s'au făcut din jumătatea de copil a tatălui.

Iar nevasta n'a mai supărat de aci înainte pe maica sa, ci a învăţat încă şi pe alte fete să asculte de maicele lor, să nu păţească şi ele ca dânsa. Aşa a rămas apoi învăţătura din neam în neam şi frica de diavol pentru fetele neascultătoare de maicele lor.

Snoavă

O ţigancă avea un dănciuc ce ştia să tragă din arcuş şi din lulea. Ei îi răsărea soarele, când vedea cioroiul cu luleaua în gură şi cu dipla pe umăr. Nu mai putea de dragul lui !

Dar, vezi dumne-ta, se vede că şi lui Dumnezeu, i-a plăcut dănciucul, ori cine ştie, poate l-o fi dăruit dracului, că bietul grănguraş dete ortu popii.

Şi când şedea umflat în bordei, ţiganca mama-sa tot aşa ni-l jelea :

Dragu mami sbanghiu !
Cum îi şade dipla în cuiu
Luleaua sub căpătâiu !

Scanned with OKEN Scanner

Snoavă

Un țigan întâlnește pe un Român și neavând tutun zice: Măi vere, mai ții iapa de la mine care a murit astă vară la Crăciun?

Ce iapă, — spune Românul? Lasă vorba Românico, și dă-mi o lulea de tutun.

Ispirescu, Basme, pag. 167, D. Stăncescu, Basme, pag. 126, A. Pann. I, pag. 13.

Proverbe populare privitoare la tutun, ciubuc, lulea și alte accesorii de fumat.

După ce e urît, be' și tutun.

A. Pann. II, pag. 139.

Ești urît și-ai bé tutun.

Baronzi, pag. 85. — Hinţescu, pag. 55.

Se zice celui ce are mai multe cusururi.

Vorbă să fie, dăm o lulea de tutun, că bâlciu se face.

A. Pann, Edit. 1889, pag. 159, III, pag. 129.

Vorbă să fie, dăm o lulea de tutun.

A. Pann. fab. I, pag. 113.

N'ai văzut calul meu, Ioane?

Vorbă să fie, dă-mi o lulea de tutun, că târg se face.

Hinţescu pag. 205.

1. Se zice la vorbe nepotrivite.

2. Celor care intră în vorbă cu gândul să vorbească, mai în urmă de altele.

Vorbă să fie pentru o lulea de tutun.

S. I. Grossman, Dicț. Germ. pg. 121 — E. I. Patriciu inv. j. Covurlui — I. Marinescu inv. j. Argeș — G. Poboran inv. j. Olt.

Vorbă să fie'n drum.

Pentru o lulea de tutun.

V. Ifrim stud. c. Corodești j. Tutova.

Când lucrul de care se vorbește este cu totul neînsemnat.

Ce'mi eşti bun
Să'mi bei tutun?

Baronzi pg. 86—Hinţescu pg. 20—H. D. Enescu inv. c. Zamostea j. Dorohoiu.

A nu fi bun de nimic.

Ce atâta vorbă pentru o lulea de tutun.

Ii a dat frunză de tutun pe la nas.

Gr. Alexandrescu magist. j. Putna

L'a înfruntat!

C i u b u c

A fi ciubuc.

G. Poboran inv. C. Slatina j. Olt

A fi amorezat.

Altui îi se arde barba, altu va şi-aprindă ciubuchea.

I. Coyan, prof. c. Băeşa, Epir.

Unul pierde şi altul câştigă, unul sufere şi altul petrece, etc.

L u l e a

N'ajunge nici o lulă ⟨pipă⟩ de băgău.

Iuliu Grofşoreanu, inv. c. Galşa, comit. Arad.

Arată cât de puţin preţueşte un om, adică nici cât băgăul, ultima rămăşiţă a tutunului dintr'o lulea. Se referă atât la calităţile fizice cât şi morale.

Caută luleaua şi el cu ea în gură.

H. D. Enescu, inv. c. Zamostea jud. Dorohoi.—Dobre Marinescu, inv. c. Pârvu-Roşu, jud. Argeş.

Cu luleaua în gură şi el caută luleaua.

E. I. Patriciu, inv. c. Smulţi, jud. Covurlui.

Cu luleaua în dinţi şi-şi caută luleaua.

I. Bănescu, prof. jud. Roman.

Caută lula, şi lula'i în gură.

Avr. Corcea, paroh c. Coşteiu, Banat.

Nate cată luleaua, şi el cu ea în gură.

I. Popescu, inv. c. Dobreni, jud. Ilfov.

1. Când cineva întreabă de un lucru, ce e sub ochii săi, dar din nebăgare de seamă, nu-l vede.

2. Despre omul prost.

Trei lulele
Trei dughene
Capul plin de socotele.
I. Petrescu, ing. c. Pitești, jud, Argeș.

Trei lulele în cinci dughene.
G. P. Salviu, inv. c. Smulți jud. Covurlui.

Ene, Ene,
Cu trei dughene!
In una lulele
În una tabac
Și'n una căcat.
E. I. Patriciu, inv. c. Smulți, jud. Covurlui.

Pentru negustorul sărac, greu ca fulgu pe apă.

Trei lulele în două zambile
A. Pann, II, pag. 85.—Hințescu pg. 93.

Acelaș înțeles ca la precedenta.

Unlui s'aprinde barba, ș'altul ș'aprinde lulelu.
Ilie Ghicu, prof. c. Perivoli, Epir.

Unul sufere altul petrece, unul pierde altul câștigă, ș. c. l.

Nici luleaua nu'i arde.
Gav. Onișor, prof. c. Șchiopeni, jud. Fălciu.

Când îi merge unuia tot rău.

A da cuiva cu luleaua în nas.
A. Pann, III, pg. 37.—Hințescu pg. 126.

A nesocoti, a disprețui pre cineva.

Nu'ți mai căuta'n obraz
Iți dă cu luleaua'n nas.
A. Pann.

Luleaua lui Dumnezeu.
C. P. Salviu, inv. c. Smulți, jud. Covurlui.

Adică sticla cu vin.

A se lua cu luleaua.
E. I. Patriciu, inv. c. Smulți jud. Covurlui.

1. A'și uita de interes.
2. A se îmbăta.

A se afuma cu luleaua

S. I. Grosman, Dicţ. pg. 28, 48—Fr. Damé, I. pg. 48, II, pg. 292.— L. Şăineanu, Semas. pg. 351, 458.

S'a afumat cu luleaua.

B. P. Hajdeu, Etym. Magn. pg. 460-462.— A. Pann, I, pg. 111.—G. Poboran, inst. c. Slatina, j. Olt.

1. A se îmbăta, a fi beat.

2. E negru şi murdar, se zice mai ales despre ţigani «De ce sunt negri ţiganii ? S'au afumat cu luleaua». Etym. Magn.

A furat luleaua Neamţului.

Al. Odobescu, III pg. 27.

A pupat luleaua Neamţului.

Ion Grigorescu, elev sc. inv. j. Ilfov

A luat luleaua Neamţului

H. D. Enescu, inv. c. Zamostea j. Dorohoiu.—Em. Popescu, inv, c. Ciorăneşti-Mărgineni j. Ialomiţa.

Acelaş înţeles ca la precedenta.

A furat luleaua Neamţului cu zale cu tot.

P. Ispirescu, Unc. Sfat. pg. 103.

Acelaş înţeles ca la precedenta cu mai multă tărie.

A turtit luleaua Neamţului.

C. Bănulescu, inv. c. Pietroşiţa j. Dâmboviţa

Acelaş înţeles ca la precedenta

Snoavă

Neamţul fiind odată covârşit de băutură a vrut să stea jos, pe pământ, dar, când s'a aşezat, a uitat luleaua sub el. Când s'a sculat târziu, ca trezit a văzut luleaua spartă.

A ajuns la lulele.

P. Gârboviceanu, prof. c. Dégu j. Argeş

A sărăcit cu totul

A se face lulea.

L. Şăineanu, arh. Ist. III pg. 200.—Dobre Marinescu, inv. c. Pârvu Roşu j. Argeş.

A fi lulea.

E. Patriciu. inv. c. Smulţi j. Covurlui.—G. Poboran, inst. c. Slatina j. Olt.

Scanned with OKEN Scanner

1. A se ameţi, a nu ştie ce face: a se îmbăta, a fi beat.
2. A fi amorezat.

Se zice, are fumuri ⟨ceaţă⟩ în creeri, cu înţelesul de a fi beat, de aci, printr'o succesiune naturală de idei, e afumat, afumat cu luleaua, făcut lulea.

In judeţul Suceava se zice: a se luli cu înţelesul de a petrece, a se chefui:

M'aşi luli şi n'am cu cine.
Poezie populară.

A'i da luleaua prin ceauşe.
I. Popescu, înv. c. Dobreni j. Ilfov
A'l terfeli, a'l face de râs.

A'i bate luleaua pe datorie.
V. Râmbu, stud. j. Dâmboviţa.
A'l supăra cu vorbă multă sau nepotrivită.

Pipă ⟨lulă⟩ cu cintură,
Mălaiu nu'i la gură.
V. Salla, dasc. c. Vaşcău Bărăşti, comit. Bihor.
Pentru cel fălos, fudul însă lipit sărac.

Pipa, pălăria şi toată gospodăria, ulciorul şi schimburile, să nu le uitaţi acasă.
Gav. Onişor, prof. c. Schiopeni, j. Fălciu.

Arată sărăcia satelor.

Această zicere, foarte veche, reaminteşte acele vremuri de restrişte când, vestindu-se sosirea Turcilor sau a Tătarilor, fiecare'şi ridica avutul şi se adăpostea la munţi sau prin păduri.

A'şi lua traista şi ciubucul:
Dobre Marinescu inv. c. Pârvu-Roşu j. Argeş. – M. Canian, public. Iaşi.

Tot calabalâcul
Traista şi ciubucul.
I. Arbore, ing. j. Buzău.

Se zice de un om foarte sărac când pleacă din satul lui fără să aibă ce lăsa în urma lui.

P â c a

Zeitatea tutunului. Mama dracilor. Luleaua. Tutunul.

In afară de câteva însemnări, aceste şire ce urmează sunt în

întregime scrise de răposatul S. Fl. Marian sub titlul «zeitatea tutunului». [1]

Sub Pafa sau Pâca, după cum se numește ființa aceasta în unele părți din Transilvania, se înțelege Mama Dracului sau Zeitatea fumatului.

Ea, după închipuirea Românilor, și'n deosebi a celor din Oltenia, jud. Vâlcea, este o babă bătrână cât lumea, neagră, și urâtă ca întunericul iadului, cu coarne în cap ca râșchitoarele, cu nasul lung și încârligat, cu ochii umflați ca de capră înecată, cu colți în gură ca ai mistrețului, cu ghiare ca secerile, cu coadă ca de vită, lungă și îmbârligată, c'o lulea sau pipă mare în dinți, pe berigățile gâtlejului și pe nările nasului ieșindu-i flacără de foc, fum negru și o duhoare de tutun.

S'a scremut iadul și a născut-o pe dânsa. Și deodată cu dânsa a ieșit din adâncul iadului și un fel de fum care a prins a răspândi în lume boală și moarte. Și ființa ce s'a născut, s'a numit Pafa, și Pafa i-a rămas apoi numele până azi.

Dracii, feciorii săi, voind s'o preamărească și să-i pomenească numele, au dat naștere unei semințe, din care sămănând-o în pământ, a răsărit o buruiană numită Buruiana Dracului sau Tămâia Dracului [2] adică tiutiunul sau tutunul.

După aceasta s'au apucat Dracii și au făcut o cocioabă, adică un fel de ulcicuță de lut, în care să se pue și să se ardă burueana cea drăcească, și'n loc de toartă i-au pus o țeavă de soc, ca fumul dintr'însa, să nu iasă numai pe deasupra, și să se răspândească în cer, ci să iasă și prin țevi, ca oamenii ce vor voi să preamărească și s'o pomenească pe Pafa, să-l poată trage înlăuntru, și apoi să-l sloboadă pe gură și pe nas. Și așa s'a făcut pipa sau luleaua, numită altmintrelea și cădelnița Dracului.

Și deatunci burueana Dracului, pusă în pipă sau lulea, aprinsă și vârâtă între buze și dinți, suptă cu poftă și slobozind duhul tras

---

1) Din Mitologia Românească «Dușmanii și prietenii omului» de Tudor Pamfil—1916.

2) Viața Literară I, No. 3 și 22: «Când a primit Domnul Hristos moarte și s'a îngropat în mormânt, i-a răsărit tămâe pe mormânt. Pe mormântul Diavolului a răsărit tutun. Diavolul a zis: «Să vedem, Doamne, la care aleargă lume mai multă: la tămâe sau la tutun?

Când veni lume, a alergat mai mulți la tutun, la mormântul Diavolului. Diavolul, văzând lume multă la tutun, a zis:—Să-mi dai mie, Doamne, pe toți cari or bea tutun! Dar Dumnezeu zice:—Ai tăi să fie cei cari or bea și n'or scuipa jos. Și așa a scăpat lumea de Diavol. Dar tot au rămas cari nu scuipă: ăia toți sunt ai Diavolului.

din ea, dă naştere unui vuet sau pocnet însoţit de un fum gros, care produce un fel de paf! sau pâc!, şi care aminteşte pe Pafa sau Pâca, Mama Dracilor. [1]

Şi tot de atunci, fiecare pipător sau tutunar când bea tutun sau când duhăneşte sau pipă, — când fumează, — făcând necontenit pâc! pâc! sau pâca! pâca! vrând-nevrând, pomeneşte pe Pafa sau Pâca, întru a căreia aducere aminte şi pomenire s'a semănat tutunul şi s'a născocit pipa şi fumatul.

Dracii însă nu s'au mulţumit şi îndestulat, numai cu atâta, că au făcut tutunul şi au prins a-l fuma singuri întru preamărirea şi pomenirea mamei lor, ci ei s'au pus luntre şi punte ca să-i înveţe şi pe oameni a fuma, ca şi aceştia să preamărească şi să pomenească pe mama lor [2]. Ba ei au învăţat pe oameni a-l şi sfărâma mărunţel şi a-l trage apoi, sub numirea de tabac, chiar şi pe nas, făcându-i prin aceasta nu numai să preamărească pe mama lor, ci să şi strănute şi să lăcrămeze la auzul numelui acesteia.

Arătându-se însă nu mult după aceasta Dumnezeu şi văzându-i pe oameni ceeace fac, i-a întrebat

— Ce faceţi voi aicea? Pomeniţi pe mama Dracului?

— D'apoi uită-te, Doamne, ce ne-a dat Nefârtatul! răspunseră oamenii, arătându-i mai multe păpuşe şi frunze uscate de tutun.

— Ce v'a dat? Ian arătaţi-mi-le şi mie să văd ce fel de frunze sunt acelea! — zise Dumnezeu, mai departe.

Oamenii nu se puseră de pricină, ci i le-au dat.

Luând Dumnezeu frunzele şi văzând ce fel de burueană e, a amestecat vr'o câteva rămurele de busuioc printre dânsele, şi apoi, întorcându-le oamenilor şi dându-le şi câte o liulea, i-a învăţat ce să facă cu dânsele şi cum să le tragă.

---

1) Viciu; „că tot omul care pipă (fumează) trebue s'o pomenească, făcând pâca! pâca!"

2) Această minunată chiuitură bucovineană pentru fetele ce fumează (D. Dan,—Straja, pg. 106 :)

Câte fete la strânsură,
Toate stau cu pipa'n gură.
Iese Dracul de sub râpă,
Şi le pune foc în pipă!

Care sunt aproape la fel şi în judeţul Suceava (Şezătoarea, IV, pg. 237).

Câte fete la strânsură
Toate şed cu pipa'n gură.
Iese'şi Dracul dintr'o râpă,
Şi le-a pus carbuni în pipă!

Şi de-atunci oamenii au început să tragă din acest soiu de lulele, tiutiun de cel amestecat cu frunze de busuioc.

E foarte curios cum popoarele apusului nu fac nici o legătură între tutun şi Diavol [1].

Proverbe şi zicale despre tutun rămase de la filosoful popular Cilibi Moise, din Focşani, publicate între ani 1850-1870.

Practica şi apropourile lui Cilibi Moise de Schwartzfeld, p. 2, 59, 81, 83, 71-Buc. 1900.

Dumnezeu se supără pentru trei lucruri: când săracul este fudul, când femeea fumează ţigară şi când cel însurat curteneşte pe alta.

Lumea s'a deşteptat acum: lăutarii vorbesc franţuzeşte, bărbierii poartă mănuşi, cizmarii se plimbă în droşcă, şi *tiitungii merg să studieze la Găeşti.*

Nemţii fumează mult.
Armenii tae la frunză multă.

Israeliţii de negoţ, Românii de slujbă, Grecii de moşii, Nemţii de meşteşug, Englezii de marină, Francezii de modă, Italienii de gogoşi, Bulgarii de zarzavat, *Armenii de tutun,* Sârbii de ardeiu şi Ţiganii de bir.

Când deschide bărbatul tabacherea şi muerea perdelele sunt muşterii mulţi.

In istoria Românilor am întâlnit în mai multe rânduri episoade în care am găsit amestecat şi tutunul sau accesoriile de fumat, în diferite împrejurări de bine sau de nenorocire.

Cronicarul Enache Kogălniceanu a scris un stih plin de durere asupra tragediei care a avut loc la casele de beilic din Iaşi, din noaptea de 1 Octombrie 1777, când a fost ucis mişeleşte de către Turci, Domnitorul erou al Moldovei Grigore Ghica.

Fantezia Cronicarului poet sau adevărul istoric, rânduieşte şi tutunul sau tabacul, obişnuit în uzuanţele protocolare ale timpului, în versificaţia prin care descrie desfăşurarea groaznicei tragedii.

1) Revue des traditions populaires, VIII, p. 259 şi urm. 312.

Scanned with OKEN Scanner

Iată și *fragmentul* care ne interesează din stihul lui Enache Kogălniceanu, publicat în Letopisețele României ale lui Mihail Kogălniceanu.

Ș'așa la vreme de noapte
Purcede acum spre moarte
Fără de calabalâc
La casele de beilic.
Bostangiii se gătise
Precum li se poruncise
Și i-au eșit înainte
De l-au tâmpinat cu cinste
Și suindu-se pe scară
Il ținea de subțioară
După ce s'au suit sus
Și la capegiu l-au dus.
L-au primit cu bucurie
Arătând prietenie
Zicând: «bine ai venit
Al meu prieten dorit».
Avea cheful bucuros
Pentru al său dorit folos.
Că prins l-au văzut
In mânile sale căzut.
Și așa l-au amăgit
Precum n'au nădăjduit!
Pe copii cu tufeccii
I-au chemat la cafegiu
Adică, ca să-i cinstească
Cu rânduială turcească.
Cu ciubuce, cu cafele
Să nu stee la perdele;
Că de vor auzi strigare
Ei vor face tulburare
Unii turci stau pe la uși
Unii prin cămări ascunși
P'unde le era porunciți
De cu vreme rânduiți;
Ș'atuncea intrând în casă,
Acei ce se'narmase,

Şi uşile deschizând
Au şezut cu toţii rând.
Văzând Vodă acea întâmplare
L-au cuprins mare sudoare,
O sudoare grea de moarte,
Care le-au săvârşit pe toate,
Şi cum că a scăpa nu poate
Că sfârşitul este aproape.
Deci făcând puţină vorbă
Capigiul către Vodă,
Ce i-au zis, ce l-au mustrat
Nu ştiu nu m'am întâmplat
Acolo unde vorbea.
Au cerut *tabac să bea.*
Tabachera au deschis
Şi către Vodă au întins,
Iar Vodă când s'a plecat
Adică să bea tabac,
Au făcut semn capegiul către hasnatarul
Ca să-l lovească cu hangiarul etc.

După cum am spus, în literatura română clasică şi contemporană dai peste mulţi fumători şi nenumătate întâmplări în legătură cu tutunul sau cu patima fumatului...!

Astfel Zilot Românul, ultimul cronicar poet din epoca fanarioţilor descrie năcazurile ţărei Româneşti de pe timpul hrăpăreţului dar nefericitului domnitor Constantin Hangerli, decapitat în anul 1801 la Bucureşti. Tutunăritul era mare nevoe pe capul bieţilor oameni, după câte vedem în stihul acesta:

Orice huzmet al Cămarei pe ţară, îl îndoi
Cum şi fu astă îndoire mai întâi la oerit,
Care cu destule zoruri din ţară s'a împlinit.
Veni vremea dijmăritul a se scoate obişnuit,
Şi aceasta născocită de-l scoase iar îndoit...
Când făcu ⟨ţara⟩ o socoteală că a scăpat negreşit
Iată şi tutunăritul, iar îndoit l-au isbit.

In Manualul Sănătăţei sau Medicina şi farmacia domestică, de B. Raspail, tradus în româneşte de T. B., găsim la pg. 113, următoarele *politeţe* cu privire la tutun:

«Cât pentru tutun: noi prezicem populaţiei care fumă, ca să

se pregătească a'şi negri pipele, precum deasemenea poftim pe trăgătorii de tabac a nu mai împodobi cu pietre scumpe tabacherile lor. Trasul canforului pe nas, mai curat şi mult mai puţin caustic, va distrona trasul tabacului, prima ţigaretă de canfor va distrona pipa şi ţigarea».

Şi mai departe: «Tutunul se va fuma prin cafenele şi locuri de petrecere, ţigareta de canfor prin cănţelerii şi cabinete. Tutunul pentru cei fără treabă, canforul pentru muncitori.

Nădăjduim deasemenea că negustorii de tutun, prin mijlocirile lor, nu vor avea pretenţiunea să impue acest venin fumătorilor precum Anglii au impus Chinezilor înveninarea cu afionul «Otrava sau moartea!» [1]

Articole despre tutun am găsit în mai multe calendare pentru Români, publicate an de an de Gh. Asaki. Intr'un articol din calendarul pe 1869, am găsit câteva observaţii hazlii despre fumători şi ţigări:

«Cel ce ţine ţigara adânc în gură, are o natură sceptică, hotărîtoare; cel ce muşcă cu dinţii vârful ţigării este nepăsător. Cel ce întrebuinţează ţigara rău, este un om delicat; cel care cere ţigară bălană, iubeşte viaţa delicată şi balurile; cel care preferă ţigările de culoare închisă este jucător de cărţi şi de hazard. Cel ce fumă ţigara până în capăt este un soţ credincios soţiei sale; acela care lasă deseori ţigara să se stingă, este un om uităcios şi rău.

«Vrei să cunoşti dacă este ţigara bună, arunc-o la pământ: de sare în sus, atunci este umedă, de rămâne pe loc, asemenea ţigară este minunată şi demnă a fi Regina de Havana».

«Fumătoarele nimfe în loc de ambrozie respiră din gura lor aburi afumaţi, când nu sunt îndulcite la eşirea lor din guriţe sănătoase!»

Imi îngădui să dau la iveală şi câteva strofe cam răsuflate, poate plăcute pe timpul acela, în care iată cum se elogiază tutunul:

Baciul îmi întinse masa: mămăligă, brânză, lapte,
Şi apă rece de isvoare: iar eu, în schimb pentru toate

1) Manualul Sănătăţii sau Medicina şi Farmacia domestică — de B. Raspail — tradus în limba română de T. B.—Editor I. Penescu Bucureşti — Tipografia Sf. Mitropolii 1852.

Ii dedeiu rachiu de prune și *tutun de cel turcesc*
— Să trăești! îmi zise baciul, de mult asta eu doresc
Sunt sătul de lapte acru, sufletul mi s'a'năcrit.

Fără băuturi, sătenii la noi nu pot să trăiască
Nemții să distrez cu pipa, cum în Țara Românească
Se distrează cu rachiul... Nemții sunt prea muncitori,
Și se scoală dimineața, adică până în zori,
Și muncesc toți toată ziua, dar și bine se hrănesc
Cartofi lapte și slănină. Dumineca se gătesc
Și ascult morală sacră de la un predicator,
După masă toți bărbații își fumează pipa lor.

Apoi mai toți terminasem tutunul consolator
Și semănam cu Osmanii când nu'și beau cafeaua lor.
Ne oprim la o locandă ca să ne mai odihnim
Și cerând puțină apă, ca să ne mai răcorim.
Auzirăm deodată pe unul din călători
Am găsit tutun aicea; o fericiți muritori!
Când Columb, omul cel mare, lumea nouă a găsit
N'a gustat fericire ca aceia ce-am simțit
Când d'odată auzirăm magicul cuvânt tutun.
Unul întrebă: de care?—Nu se'ntreabă de e bun,
Răspund în cor toți bărbații, ba și femeile chiar
E tutun, destul atâta, fie *de Găești* măcar
Avea cuvânt! Și tutunul părea venit din cer chiar.

Nouă dar, ce nu fumasem de cinci ore și mai bine,
Se părea sublim tutunul și cu mirosuri sublime
De și în realitate era tutun românesc.

Iată un Despot, amice, pe care toți îl slăvesc
Cei ce vor să sfarme jugul al tiranilor nebuni,
Mai întâiu să sfarme jugul unor pasiuni.
Ca invidia, vanitatea, desfrâul, filarghiria
Și tutunul și tabacul, lăcomia și beția.
Căci nu e'n stare să învingă ăști dușmani
Cum va putea să'nvingă p'ai popoarelor tirani?

De bucurie c'aflasem acea plantă veninată,
A doua oară mâncarăm cu o poftă minunată.

Această mâncare însă prinse la toți foarte bine,
Precum vei vedea îndată
Ce momente dulci și line
Am gustat noi după masă, când din țigare fumau!
Am uitat toți osteneală și visuri d'aur făceam!

(Din o preumblare pe munți sau lumea reală și lumea ideală de C. D. Aricescu, București 1872).

S'a scris nespus de mult despre tutun și fumători, bănuesc numai greutățile ce le-ar întâlni chiar un filolog sau un istoric, care ar încerca să dea la iveală o literatură mai complectă asupra

In Orient...

acestor chestiuni, așa că aici, voi mai cita doar câteva crâmpeie, întâmplător găsite de mine și de alții, dintre care unele destul de sugestive, pe alocuri chiar interesante, căci mai toate prezintă aspecte uzuale din viața noastră, pe etape și stări sociale.

Fumător începător 1871

«La Institutul Chevalier — dintr'o stradă din dosul Panteonului — îți puteai fuma luleaua și în clasă».

«Pe lângă retorică şi filosofie, băeatul învăţa să răsucească alene câte o ţigaretă de tutun Maryland, de la care trecu ia ţigările de foi fine, petits-Bordeaux», pentru ca să ajungă la primul său Londrès. Aceste încercări treptate dar neapărate, aveau, până ce se mai deprindea, oarecare analogie cu valurile mării, prin efectul ce e produs asupra pasagerilor mai slabi de stomac. Dar ce nu îndură bieţii băeţi pentru a se arăta că sunt şi ei oameni în toată firea? Culmea fericirii pentru băeat constă în a sorbi deodată atâta fum de tutun cât ţi primeau plămânii, a înghiţi o halbă de bere pe nerăsuflate şi apoi a da drumul fumului pe nări spre marea uimire a internilor din clasele mici».

⟨D. C. Moruzi: Instrăinaţii, 241⟩.

Cum se fumează!

Românul îşi răsuceşte o ţigară pe genunchi, scoate scăpărătorile, scapără, duce fitilul aprins la capătul ţigării, o aprinde şi apoi îşi vâră scăpărătorile la loc în chimir.

⟨N. N. Beldiceanu: Cea dintâiu iubire, Biblioteca Minerva No. 13 pg. 83⟩

Potriveşte peste mijloc brâul roşu învechit, sucește o ţigară cu hârtie de pachet, scoate scăpărămintea, trage un fum şi aruncă o vorbă.

⟨I. Boteni: In zile de vacanţă, Biblioteca Minerva, No. 76 pg. 89⟩.

S f a t u r i.

«Tutun n'a vrut să fumeze şi băeţii îl luau cam aşa: Fugi mă, Nicule dragă, ce ai venit să te însori aici? Tu crezi că aşa se formează reputaţia? Păi, să-ţi spunem noi că suntem din partea locului, ştii cum se pun la cale căsniciile pe aici? Te ia viitorul tată socru la o petrecere, îţi dă o ţigare şi nu te lasă să-l refuzi, pe urmă dă-i cu vin ori cu bere, până te vede că poţi duce şi atunci. . . . . «Brava băeat! Asta e de mine... are stomac solid şi sănătate la oase».

⟨I. Boteni: In zile de vacanţă. Biblioteca Minerva No. 76 pg. 77 pg. 46.

Cum fumează cărăuşul.

Dac'a văzut ş'a văzut că nu-i chip să urnească din loc pe încăpăţânatul măgar, argatul s'a tras la o parte, s'a aşezat pe marginea şanţului şi s'a pus să-şi răsucească o ţigare, icnind cu ciudă.

Dar pe când se odihnea și-și răsucea țigara, măgarul de-odată porni repede. Argatul sărind de la locul lui, își vărsă tutunul, foița i se duse pe vânt.

(M. Sadoveanu, Cântecul amintirii, pg. 54-55).

Un copilandru cam obrasnic.

«Sărea gardurile și scutura pomii de roadă. Intra noaptea prin ogrăzi, începu a șterpeli ba o găină, ba o rață, ba ouă de prin cuibare. Nimicurile cu care s'alegea le da pe tutun, și trecea cu țigara în gură pe dinaintea oamenilor și deabia-i da puful pe la obraz. Scuipau femeile după el și-și făceau cruce.

«Bată-l Dumuezeu, să-l bată! Uite un diavol de băeat, nici nu i s'a dus lipul de după ureche și duhănește ca un ursar».

Caton Teodorian: Bujorești, comedie act II, scena IV pg. 198,

In vizită.

«Gheorghe Marian, fost Director al Gimnaziului, acum la pensie, ne pofti pe sofale moi, ne aduse cafele în felegeane turcești și ne puse dinainte o chisea cu tutun mărunt și galben».

«De la Constantinopol mi-l aduce regulat un grec, zise bătrânul cu mulțumire. E ceva rar, ceva neprețuit. Fumezi o țigară și-ți umple gura cu parfum».

M. Sadoveanu: Insemnările lui Neculai Manea, pag. 108.

La vie

Așa cât ar ține fața unei case, era loc sterp. In mijlocul peteculuí aceluia de pământ, mocnea o grămadă de jăratec. Lângă foc ședea vierul, luptându-se cu somnul. Clipocea acolo, moțăind în loc, de mai să dea cu nasul în cărbuni. Sta câte un răstimp ș'apoi tresărind ca cei apucați, iar începea cu glasul de poloboc desfundat... te văd, te văd. Punea câte un cărbune în pipă și pufăia în sec.

Pe când vierul își urma puțăitul său regulat, Cordel — venit să 'fure struguri — întinde binișor printre viță haragul și... poc peste lulea, de-o face să cadă în cenușe. Incet trage nuiaua înapoi.

Moșneagul sare ars, caută cu spaimă împrejur, nimic.

Ce și-o fi închipuit bietul bătrân nu știu, că se așează iar lângă foc, păcăind regulat, cu unghia în cărbunele din pipă, cu a-

ceiaşi nepăsare, mormăind numai printre dinţi crâmpee de cuvinte neînţelese.

Pufăia ca un foiu şi strigătul te văd, te văd, a umplut iar împrejurimea.

A mai trecut o leacă şi moşneagul aţipeşte din nou, sforăia de durduia locul de primprejur. Cordel întinde iar prăjina şi poc în pipă de-o împlântă cu totul în mijlocul jărateculuí. Bătrânul a sărit ca înţepat de viespe. Făcea la cruci într'una, bolborosind necurmat: «Miluieşte, Doamne, pe nevrednicul. Iartă pe noi păcătoşii».

Cruci, rugăciuni, spaimă.

Farsa dură până la sfârşit.

Cordel: — Păcatul vieţii tale e mare, să faci o biserică pentru ispăşirea lui.

— Fac, Doamne, fac. Şi moşneagul ca'n faţa unei vedenii dumnezeeşti, a căzut cu fruntea la pământ, tremurând în spasmul unui plâns înăbuşit.

(Ioan Adam: Năzuinţi — Bibl. Minerva 1907, pag. 146-149).

La ţară

Dialog între un jandarm rural şi un biet unchiaş.

— Dar tu bei tutun?

— Nu beau.

— Dar aia nu e lulea?

— Ba lulea.

— Apoi ia stăi să vedem, n'ai tutun de contravenţie?

— Da nu te mai lega şi de luleaua mea, domnule... zise moşul, strângându-se la piept.

— Desfă-te la piept.

Şi-l apucă cu forţă, îl sgudui şi-i bägă mâna în sân.

Scoase chiseaua şi găsi în ea un căpeţel de păpuşă.

— Ce e asta mârlane?

— Nu vezi? Păpuşă.

— Vinde statu păpuşi, ori pachete şi ţigări.

— Da ştiu eu?

— Unde-l ai pe celălalt?

— Nu mai am.

— Să fii al dracului?

— Să mă dau eu răilor, om bătrân?

— Dacă eşti hoţ, de ce nu? Bei tutun de contravenţie şi eu

pentru a urmări contravenţia sunt pus. Ştii tu cu cine vorbeşti? Sunt procurorul, sunt judecătorul de instrucţie, sunt perceptorul, sunt forţa publică, sunt guvernatorul comunei! Ai înţeles?

— Am înţeles, domnule.

— Unde ai tutun?

— L-am isprăvit.

— Minţi.

— Nu mint.

— Cât ai avut?

— Am găsit păpuşa asta.

— Măi al dracului, cum găsişi tu taman o păpuşă, şi eu nu găsesc de loc! Ia dă luleaua.

— Lasă-mi, domnişorule, luleaua, începu moşu să se roage.

— Închide-ţi gura mârlane, şi-i smulse luleaua şi o isbi de ţeava carabinei, de o sparse.

— Auliu! făcu unchiaşul. Mai bine să-mi fi dat o palmă decât să-mi fi spart luleaua. Ce să mă fac eu acuşi?

— Uite-al dracului mârlan cum se vaită, în loc să zică boda-proste, că nu i-am spart capul lui.

— Da mai bine ai fi tras un glonţ în mine, că mi s'a acrit de timpurile astea.

(I. C. Visarion: Mârlanii, cercul de editură socialistă, Bucureşti 1911, pg. 13-14).

o

Dl. Sadoveanu ne înfăţişează pe Nechita Păstrăveanu, care-şi ţine tutunul într'o beşică de porc, alături de cuţitul cu strâcnele, într'un chimir lat, vechiu şi lustruit, iar în tureatca ciubotei din dreapta poartă o lulea de lut, din care — el însuşi spune — trebue să fi duhănit şi bunicu-său. O asemenea lulea, cum e şi firesc. nu era tocmai bine mirositoare. Şi Nechita Păstrăveanu se poate mândri că şi bunicul lui şi unchieşii lui au fumat tutun negru din lulele de lut.

Iată şi pe Vasile Blană din Scutăreşti, care duhăneşte toată ziua. Cât a fumat el în toată viaţa lui preţueşte o casă şi patru boi. De aceea Nicolae Prună, tot de acolo din sat, crede că pe Vasile are să-l spânzure Scaraoschi de limbă şi are să-l ţie aşa, cât stă el din lucru, spunând posne şi fumând tutun. — «*Umiliţii mei prieteni*».

Iată un morar care se deosebia de ceilalţi oameni, mai ales

fiindcă avea o pipă veşnic în colţul gurii, pe lângă ţeava căreia, din când în când scuipa într'o parte, după care îşi trecea mânile noduroase pe sub mustăţi, peste buzele negre.

Cerem voe să înfăţişăm şi pe morarul din Valea Merilor cu pipa veşnic în colţul gurii.

Şi Ştefanache puşcaşul este fumător cu luleaua. — «*La noi în Viişoară*» — M. Sadoveanu.

Marin Vânătorul ţine şi el în carâmbul cismei o pipă neagră şi are obiceiul să-şi desfunde ţeava lulelii şi să sufle de câteva ori tare în ţeavă şi să bată luleaua cu botul de marginea mesei, înainte de a o îndopa liniştit cu tutun. Şi pâcâe tot liniştit din pipa totdeauna plină, cu ochii rotunzi, aţintiţi înainte, slobozind vălurele albăstrii de fum, ce se înalţă până la pălăria lui înverzită de ploi şi de vreme şi se topesc într'o clipă în aerul luminos. Câte odată coboară încet pleoapele cu luminele spre botul pipei.

Şi mai avea obiceiul ca atunci când mergea la vânătoare cu boierul Niculiţă, să se abată pe la Sandu Crâşmarul, să bea o ţuică. Şi începea să se scociorască în chimir, apoi scuipa cu greaţă:

— Nu-i!

— Ce să fie?

— Tutun! Tutun! striga Sandu Crâşmarul. Las că-ţi dă boierul Niculiţă un pachet.

Şi tutunul ori lipsea ori nu lipsea din chimir, un pac de tutun nu strica: boierul plătea. Câte odată plătea chiar două pacuri.—*M. Sadoveanu: Mormântul unui copil.*

Iată şi doi ţărani voinici, cari beau tutun într'o colibă de nuele frunzoase şi din vreme în vreme eşeau şi treceau în spete, prin vadul repede, pe unii drumeţi dincolo, ori din celalt mal dincoace. Treceau şi căruţe cu poveri, cu necaz mult, cu răcnete, cu năduf, apoi goi, cu pielea ca bronzul, veniau la hainele lăsate în colibă. Îşi aprindeau întâiu lulelele, după aceea prindeau să se îmbrace în tăcere. Aceştia tăceau mult şi se gândeau. Îşi căutau în tăcerea lor filosofică şi de pipele ce fumegau încet în aerul limpede. — *M. Sadoveanu—O istorie de demult.*

Prisăcarii, ca acel Dumitru Câmpanu, când fumează mahorcă cu luleaua, umblă şi printre ştiubee şi puf! la urdiniş, fum de tutun, se opreşte la alt ştiubeiu şi iar puf! — *M. Sadoveanu—Cântecul amintirii.*

Scriitorul Ion Ciocârlan ne înfăţişează pe moş Cerbu, care avea un semn la vreme de necaz: îndesa căciula pe o sprânceană, mergea repede, pâcâind din lulea, pe care aci o aprindea şi o punea în gură, aci o stingea scuipând în tutunul fumegând şi o vâra în carâmbul cismelor.—*Ion Ciocârlan—„Fără noroc".*

Alte vremuri.

— Ehei, ce era mai de mult!

Şi după ce trăgea praful de tabac, boerul îşi frângea vorba într'un strănutat:

— Hapsiu.

«Inainte vreme se câştiga altfel paraua, nu ca în timpul de azi».

Strănutul îi tae iar vorba.

Plecându-şi când o nară când alta înspre tabacul dintre degete, dădea la urmă trist din cap.

Când unul i-amintea că are avere, bani şi moşie cât lumea, deci n'are de ce se plânge, strângându-şi pripit tabachera, se furişa ruşinat dintre cei adunaţi.—*Ioan Adam—Voia mării.*

Amintiri.

Intr'o modestă casă de târguşor.

O scoică pentru scrumul ţigărilor, un paneraş cu grijă înjghebat şi lipit din dorobanţi, coperte de foiţă de ţigară, încet, în ani îndelungaţi adunate, stăteau pe masă la locul de cinste. — M. Sadoveanu—O istorie de demult, Buc.—Minerva, 1908.

Şi-a uitat tutunul acasă!

Şeful de biurou trecea din când în când cumpănindu-se printre băeţii lui şi băga de seamă, cu surprindere, că şi-a uitat portabacul acasă. Atuncea rostea încet, cu un zâmbet binevoitor: «N'am venit să plâng nici să cer o ţigară». Şi îndată se ridicau funcţionarii fercheşi de pe la locurile lor, vârau cu grabă mânile prin buzunări, şi întindeau cu gingăşie tabachere de felurite forme şi culori. (M. Sadoveanu—Insemnările lui Neculai Manea, pg. 46).

Un fel de program în care se oglindea cu credinţă întrebuinţarea ceasurilor, era citit din vreme în vreme, când avea şeful gust.

Dimineaţa de la 9 la 10, programul desfăşura între alte puncte

și pe acesta, tocmai la sfârșit, «N'am venit să plâng, nici să cer o țigară !».

Deasemenea la finele orei 11, iar de la 11-12 programul începe cu alergarea pentru împușcare de franci și țigări. ⟨*Ibidem*⟩.

Bucurii de bursier

«Am avut și eu mulțumirile mele, fumând pe furiș la gura sobei și râzând de unii profesori». ⟨*Ibidem*⟩.

Cum fumează un elev!

Îl găsiam în odăița lui singur, fumând cu patimă o țigărușă, pe jumătate aplecat sub masă. ⟨*Ibidem*⟩.

Incercare de mituire!

Elevul căruia îi dam lecții, încercase să mă conrupă chiar de la început cu un pachet de tutun pe care-l furase din prăvălia tatălui său. ⟨*Ibidem*⟩.

La Universitate!

O lume întreagă de tineri cu pălăriile tari, rotunde, pe ceafă, se purta de colo-colo, cu țigara în colțul gurii. ⟨*Ibidem*⟩.

Ce să facă!

Se gândi să-și facă o țigară. Scoase punga cu iarbă rău mirositoare, răsuci țigara groasă, scăpără și aprinse o viță de iască. — M. Sadoveanu — Povestiri de seară. pg. 10.

Ineacă amarul!

Reîntorcându-se la birt, Cozmin e hotărît să bea mult, să fumeze și să uite tot dacă îi va fi cu putință.

E la a doua sticlă de vin.

Aprinde o țigară, o fumează repede, aprinde alta, și alta, și alta, apoi cere un pachet, cu carton, mari, de 1 franc.—⟨Delavrancea — Paraziții⟩.

* * *

După cum am văzut, literații noștrii nu au disprețuit tutunul, dimpotrivă, am găsit printre scriitorii de seamă: fumători pasionați, cultivatori de tutun, debitanți, funcționari la R.M.S. și sfătuitori în conducerea Regiei, așa că tutunul și literatura trăesc de multă vreme în bună prietenie, care cred că nu se va desmînți niciodată.

Astfel cântărețul doinelor noastre, veselul **Alexandri**, era un

pasionat fumător şi cultivator de tutun, iar tatăl poetului, Cămărașul Vasile Alexandri poet şi el în felul său, deasemeni fumător.

Până la 1872, data introducerii monopolului, prin concesionari, poetul Vasile Alexandri a fost şi cultivator de tutun. Se vede aceasta dintr'un anunţ publicat în «Curierul de Iassi» No. 43 din 16 Aprilie 1872, cu următorul cuprins:

– *Tutun de Vânzare* – «La Moşia Mircești jud. Roman (propr. V. Alexandri) se află de vânzare 600 ocă de tutun de soiu turcesc, produs pe această moşie».

«Această moşie este şi de împosesuit de la Sf-tul Dumitru anul curent».

Anunţul de mai sus a fost repetat în mai multe numere ale ziarului «Curierul de Iassi». Amintim că şi văduva poetului, decedată acum câţiva ani, a fost pasionată fumătoare până ce s'a stins din viaţă.

*

Intre primii debitanţi de tutun din Iaşi, după aplicarea legii monopolului prin societatea concesionară, a fost şi neîntrecutul povestitor moldovean **Ion Creangă**, autorul «Amintirilor din copilărie» şi a lui «Moş Nichifor Coţcarul».

O întâmplare veselă în felul ei însă slab redată, în legătură cu această meserie, între altele, ale originalului povestitor din Humuleştii Neamţului – ne-o aminteşte prietenul său dl. I. Ionescu, fost patron tipograf în Iaşi, în cartea sa «Amintiri despre Creangă».

„Când s'a înfiinţat monopolul tutunurilor, Creangă a fost cel întâiu care a căpătat brevetul de a'şi deschide un debit pentru vânzarea tutunului".

„Pe atunci putea vinde ori şi cine în debit, chiar şi Evrei, era de ajuns ca debitul să fie al unui Român brevetat. Un evreu se tot ţinea de Creangă ca să-i dea lui debitul Creangă îi răspundea necontenit că o să i-l dea însă nu-l dădea. Evreul umblă după Creangă o lună, două şi Creangă tot îl purta cu vorba. Intr'o zi el eşi din bojdeauca lui din Ţicău şi porni spre Păcurari la şcoala de lângă Cişmea, unde era o întrunire; Evreul ca din pământ îi ieşi înainte şi începu să-i bată capul cale de vre-o 2 km. ca să-i dea debitul. Creangă îi răspunse: bre ştii ce, iaca chiar ţi-l dau de acum şi fără de nici o plată, în schimb numai să te apuci tu singur să ari şi să prăşeşti locul ista din faţa noastră şi atunci să ştii că eu îţi dau debitul cu mare bucurie, şi îi

arată un deal gol de vre-o 7 fălci. Auzind Evreul de un asemenea răspuns, a fugit plouat și ori de câte ori întâlnea pe Creangă îl înconjura de departe».

După reintegrarea sa în învățământ, Creangă a trecut brevetul fratelui' său Zacheu, care l-a ținut până la moarte pe Str. Golia (astăzi Cuza-Vodă) vis-a-vis de Camera de Comerț în Iași. Fiul lui Creangă, Căpitanul Crenguță a ținut fabrică de hârtie de țigaretă în Brăila până la monopol, acea renumită hârtie cu cântec :

Ori fumezi hârtie Creangă
Ori dai dracului tutunul...

Tot despre această meserie a lui Creangă ne amintește și d-l Prof. I. Simionescu în opera D-sale. „Oameni aleși" II. pag. 130 –131. Intre altele spune : «Destituit din diaconie, fu alungat și de la școală pe motiv de imoralitate».

– „Am fost destituit pe timpul răposatului mitropolit Calinic de răposatul ministru Tell – fie-le țărâna ușoară !» Nu se descurajază asupra traiului : ajunge *tutungiu*, dă lecții particulare, fără a cârti. La 1874, după 2 ani este însă reintegrat în postul său de institutor la școala din Păcurari. unde funcționează până aproape de a închide ochii.

* * *

Genialul poet Mihail Eminescu, era un amarnic fumător și multe din poezii și alte opere nepieritoare ale sale, le-a scris în tovărășia tutunului de care nu se putea despărți o clipă, când îl avea. Citez câteva amintiri de ale prietenilor săi, publicate de regretatul N. Zaharia în lucrarea «Eminescu – Viața și opera» pag. 135, 139, și 141 – Eminescu când scria se închidea în casă și nu-i părea bine dacă venea vre-un cunoscut la dânsul. Dacă însă intra, Eminescu îl întreba brusc : La ce ai venit ? Respectivul nu putea să petreacă mult la poet și din cauză că atmosfera în locuința lui Eminescu era infernală, căci lui îi plăcea mult cafeaua neagră și când lucra, mașina funcționa fără întrerupere. Mirosul cafelei al spirtului de la mașină împreună cu fumul tutunului, care umplea casa cu o ceață de nu puteai vedea obiectele cele mai deaproape din casă, îl alunga pe fiecare : curând de la Eminescu. Renunța la mâncare dacă avea numai cafea neagră. Lucrul principal ce-l făcea, când primea bani de acasă, era a-și cumpăra cafea și tutun pentru oarecare timp. – (Eminescu, Student la Viena – Ieronim Barnuțiu).

In timpul pe care l-a petrecut la Viena, el ţinea mult să aibă locuinţă comodă, largă, curată, liniştită şi luminoasă, să se îmbrace curat şi bine, să-şi aleagă mâncărurile după plac, să fumeze ţigări fine, să-şi gătească el însuşi cafeaua de Moca, să bea vinuri de calitate superioară ori apă curată. — I. Slavici.

Eminescu redactor la «Timpul». — N. Pătraşcu.

Era într'o seară de toamnă, într'un birt de pe strada Ştirbei Vodă, când am văzut pentru întâia oară pe Emineseu.

«Când tăcu muzica, poetul zâmbi un moment, apoi plăti ce băuse, îndesă câte-va foi de hârtie de ţigară într'un pachet de tutun albastru, pe care-l băgă pe sub pardesiu în buzunarul de dinapoi al jachetei, se sculă şi ieşi, trăgând încă dintr'un capăt de ţigare, care nu se mai vedea decât o scântee între buzele lui».

Cât îi era de drag tutunul, vedem în poezia «Sărmanul Dionis», odă închinată sie însuşi, în care ne spune cât preţ punea el pe această plăcere amăgitoare, animatoare de scântei, când zice «Un regat pentru'o ţigare».

Drept omagiu acestui mare poet naţional şi pasionat fumător, în anul 1925 s'a organizat la manufactura de tutun din Iaşi, un grandios festival, «Eminescu», având ca scop practic strângerea de fonduri pentru ridicarea unei statui în Iaşi. Rezultatul moral şi material a fost încoronat de mare succes.

* * *

Ca Eminescu, alţi poeţi şi scriitori au savurat de asemeni tutunul: alţii în cursul vieţii lor au trecut chiar şi pe la Regie, fie în vremuri critice de existenţă, ca simpli funcţionari, fie prin consiliul de administraţie ca sfătuitori. Bunăoară tragi-veselul Caragiale, care prin scrierile sale de teatru ne-a înfăţişat societatea noastră aşa cum este şi ne-a caracterizat fără cruţare o întreagă lume de caricaturi, în vremuri de nevoe, a dat şi el pe la Regie. Din descrierea vieţii şi a operei sale, publicate de dl. Octav Minar în Editura Socec, desprindem următoarele rânduri, în legătură cu trecerea acelui mare artist prin administraţia Regiei Monopolurilor Statului:

— Viaţa devenind din ce în ce mai grea pentru Caragiale, care împovărat şi de familie, e nevoit pentru a-şi agonisi cele trebuitoare traiului zilnic, să părăsească gazetăria şi literatura, in-

trând ca funcţionar la Regia Monopolurilor Statului, obţinând postul de registrator în administraţia centrală.

Dar în 1901, survine o atât de mare criză financiară, încât guvernul Sturza de pe atunci e nevoit să reducă salariile funcţionarilor, pentru a împiedica dezastrul statului.

Primul exemplu îl dă însuşi regele Carol, care printr'o scrisoare adresată scumpului său preşedinte de consiliu, cere ca reducerea să fie aplicată şi listei sale civile.

In bugetul exerciţiului 1901/1902, fiind suprimat postul de registrator, Caragiale rămâne în disponibilitate. Dânsul nu se supără, ci dinpotrivă, găseşte prilej să facă haz de necaz, persiflând pe Directorul general al Regiei, căci publică în „Moftul Român" următoarea scrisoare:

Prea stimate Domn,

Înţăleg şi dacă voiţi împărtăşesc chiar regretul D-vstră pentru aceea ce mi-aţi făcut cunoscut pe ziua de 1 Aprilie. Trebue însă să ne resemnăm, ţara are atâta nevoie de economii! Când mă gândesc că numai prin suprimarea postului meu de registrator, regatul face o economie enormă! D-vstră, ca om de calcule, veţi înţelege îndată.

In adevăr eu primeam efectiv pe lună lei 389 bani 50, asta face câte 4674 lei pe an. Ei! dacă slujeam 30 ani, asta făcea 140220 lei, dacă apoi după acei 30 ani slujiţi, fără a fi fost lovit de vre-o venalitate, care să mă facă a pierde dreptul la pensiune, m'aşi fi retras regulându-mi acest drept, şi aş fi profitat de el încă, să nu zic alţi 30 de ani, dar măcar 25, câte 300 lei pe lună, 3600 pe an, şi asta face un condeiu de 90000 lei. Care va să zică 140220 lei leafă şi 90000 pensiune, fac în total de 230220 lei.

Să nu regretăm dar, stimate domnule, când prin sacrificiul nostru fie chiar silit, se poate aduce atât folos statului, înecat aproape în ruină prin atâtea risipe, atâtea lefuri exagerate şi pensiuni exorbitante.

Convins că împărtăşiţi şi D-vstră sentimentele mele patriotice, sânt şi rămân al D-vstră devotat servitor (ss) I. L. Caragiale, fost impiegat cls I în Administraţia Centrală R. M. S.

Documentul de mai sus ne spune atâtea, în cât este de prisos a mai insista asupra tragicomicului acestui mare prozator al nos-

tru căruia i-a rămas și cântec din acea etapă a vieții atât de ironizată de el: „Caragiale la Regie, bea tutun pe veresie".

Nu ne desparte decât două decenii de la trecerea în lumea spiritului a bizarului **Hajdeu** și ne pare că a trăit în același secol cu Costineștii și cu Cantemir Vodă, neîntrecuți cu toți în graiul și tainele istoriei Orientului, prin care ne-au creat cronica.

Veacuri nu ani!...

Prin 1889-1890 și mai târziu, Hajdeu conducea în București «Revista nouă». Ședințele comitetului se țineau Vinerile și Sâmbetile seara, printre altele, scriitorul T. D. Speranția ne povestește:

«Cel care venea întâiu la ședință era Hajdeu. Par'că-l văd ca și la Consiliul Permanent de la Ministerul Instrucțiunii, unde era președinte — instalat la masă având dinainte portabacul întovărășit de țigaretă, foiță, vată, foarfece, chibrituri. Când făcea țigara punea trei sferturi tutun și o parte vată. Restul de vată ce trecea afară din foiță îl tăia cu foarfecele. Prima țigară o aprindea cu chibritul, celelalte una de la alta»

Atât am aflat despre tabietul tabagic al autorului lui «Sic Cogito ?» și a dramei istorice «Răzvan și Vidra». Despre Revista Critică, Arhiva Istorică a României, Magnum Etimologicum nu mai vorbesc... sunt manifestații rare.

Pasionați fumători de tutun au mai fost și harnicul strângător de credințe, obiceiuri și povestiri populare, Bucovineanul **Simion Fl. Marian**, fost membru al Academiei Române și marele prozator moldovean **Calistrat Hogaș**, autorul «Floricicăi», cea nemuritoare în literatura noastră.

Alți scriitori mai noi, ca decedații George Raneti, Sandu Aldea și Gh. Rădulescu-Arhibald, fumători și ei, au fost mai norocoși de cât Caragiale, căci au ocupat în ultimul timp situații de sfătuitori în Consiliul de Administrație al Regiei, iar până mai anul trecut, în fruntea Consiliului de Administrație se afla marele povestitor al neamului, D-l Mihail Sadoveanu, în ale cărui opere nu odată am găsit multe spuse despre tutun. Sarcina de președinte al Consiliului de Administrație al Regiei i-a dat fericitul prilej să umble prin Olanda, pentru cumpărături de tutun și să ne

redea în urmă admirabile note de călătorie despre acea sfântă țară a muncii, unde omul este în luptă permanentă cu natura pe care o învinge prin superioritatea calităților acelui popor nobil și civilizat.

Cu gândul la Olanda, încheiu aceste rânduri cu o strofă din «*Vasul Fantomă*» (**Olandezul zburător**), opera a lui Wagner,— libret tradus în românește de poetul *Șt. O. Iosif*— în care tutunul contează cu adevărat printre deliciile vieții omenești:

N'avem teamă astăzi de furtuni!
Vrem să fim veseli și nebuni!
Toți avem câte-o mândră pe uscat
Și *tutun* bun și vin minunat.

Cum se vindea tutunul în Iași pe la 1820—1821.

Din coprinsul unor note de comandă, scrise în greceşte, găsite printre alte acte de dl. Ionescu-Darzeu, consilier la Curtea de Apel din Chișinău, pe care le-am obținut în ultimul timp prin bună voința unui prieten, aflăm următoarele:

Pe la 1820—1821, cel mai de seamă negustor de tutun din Iași era **Kir Athanasie Gani,** de la a cărui dugheană târguiau tutun și tabac tot fețe alese:

In *1820 Iunie* 21, Episcopul de Roman cumpără de la Gani trei zeci funturi de *tabac a 12 lei funtul (360 lei).*

Tot în anul 1820 mai găsim tabac (tutun) și cu 8 lei funtul. Dacă *ambalajul era din hârtie roșie, costa 10 lei funtul!*

La *12 Ghenar* 1821, un oarecare sfințit Parthenie, comandă tot la dugheana lui Kir Gani, *două funturi tabac subțire, de cel franțuzesc.*

In același an la *7 Aprilie* în altă comandă se vorbește de *un funt de tabac „rape"* a 8 lei.

La *17 Iulie,* un arhimandrit cumpără tot de la Kir Gani o cutie cu *tabac de Ianina cu 20 lei,* iar la *6 Sept.,* vornicul Negel dă chitanță la aceiași dugheană pentru suma de *120 lei care reprezintă costul a 10 funturi de tabac, pentru părintele Mitropolit*

Mulțumim cu recunoștință d-lui Prof. I. Minea, care a bine voit a-mi traduce notele de comandă citate mai sus. Acestea ne dă o idee asupra comerțului de tutun din capitala Moldovei de acum o sută și ceva de ani în urmă.

TABLA DE MATERII

	Pag.
Prefața de D-l Prof. I. Minea	3
Cuvânt înainte	5
Despre afumări	9
Ce se ştie despre origina fumatului şi a pipelor	20
Prima cunoştinţă cu tutunul	32
Tutunul. Descrierea plantei. Cum se cultivă	37
Răspândirea tutunului şi a fumatului în lumea veche	49
Ce ştim despre introducerea tutunului în România	66
Cum s'a răspândii tabiteul fumatului în România	76
Câte ceva despre cultura, industria, vânzarea şi fiscalitatea tutunului până la înfiinţarea monopolului în România	103
Tutunul buruiană de leac?	156
Tutunul şi literatura!	164
Cum se vindea tutunul în Iaşi pe la 1820-1821.	194

Scanned with OKEN Scanner

DE ACELAŞI AUTOR:

TUTUNUL—Studiu Complect

Lucrare Premiată de Academia Română

PREŢUL 60 LEI

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

III	187.838
	Cota cărții :
	Volumul sau anul :

Împrumuturile sînt strict personale !

Restituiți cartea la timp.
Orice întîrziere produce neajunsuri atît Bibliotecii cît și cititorilor.

Păstrați cărțile împrumutate cu cea mai mare grijă ; nu faceți sublinieri sau adnotări, nu îndoiți și nu scoateți foile etc.

Numele și prenumele : Pesteau Viorel

Observații :

III | Împrumut în sală sau acasă : 591

Cota cărții : 187.838	Dat :	Permis de împrumut nr. :

Am împrumutat de la *Biblioteca Universității Iași*, pe termen de ..... zile, supunîndu-mă dispozițiunilor în vigoare :

Autorul Roman Cornelia

Titlul și volumul sau anul : Notice sur l'industrie du sucre

Locul și anul :

Semnătura (citeț) Pesteau Viorel

Profesiunea :

La studenți Facultatea : Ing.

Adresa din Iași Iași *Scrieți citeț*

Cota cărții : III. 187.838

Cupon de însoțire
(Nu se completează de împrumutător)

Vol. sau an.	N. V.

S. F. Pesteau Viorel

Împrumuturile acasă se eliberează numai între orele : 9—13 și 15—18,30.

(Întoarceți și citiți)

Scanned with OKEN Scanner

Întîrzieri :

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ATENŢIUNE !

Extras din regulamentul Bibliotecii

Art. 39 Împrumutătorii sînt obligaţi a restitui la termen cărţile.

Împrumutătorilor sub nici un cuvînt nu se vor putea da alte volume înainte de restituirea volumelor a căror termen de împrumut a expirat.

Art. 53 Cititorii care vor sustrage cărţi, foi din manuscrise ori manuscrise întregi, vor fi obligaţi a plăti imediat daunele stabilite de director şi vor fi eliminaţi dintre frecventatorii Bibliotecii şi reclamaţii instanţelor penale.